مىللىتىمىز تۈرك دىنىمىز ئىسلام
ۋەتىنىمىز شەرقى تۈركىستان

1993- يىل 9- ئاي (9- سان)

شەرقى تۈركىستان ياشلىرى

Ücretsizdir
ئايلىق سىياسىي گېزىت
AYLIK SIYASI GAZETE

Doğu Türkistan Gençleri

شەرقى تۈركىستان ھەيئىتى ئوتتۇرا ئاسىيا تۈرك جۇمھۇرىيەتلىرى ۋە بىر قىسىم ئىسلام دۆلەتلىرىنىڭ تۈركىيەدىكى باش ئەلچىلىرىنى زىيارەت قىلدى

(ھەيئىتىمىز قىرغىزىستان ئەلچىسى بىلەن بىرگە)

(ھەيئىتىمىز ئۆزبېكىستان ئەلچىسى بىلەن بىرگە)

تۈزمۇخبىرلىرىمىزدىن خەۋىرى: 1993- يىلى 9- ئاينىڭ 16- ۋە 17- كۈنلىرى، تۈركىيەدىكى شەرقى تۈركىستان ۋەخپىنىڭ مۇئاۋىن باشلىقى، دوسېنت، دوكتور سۇلتان ماخمۇت قاشقارلى باشچىلىقىدىكى شەرقى تۈركىستان ۋەكىللەر ئۆمىكى ئەنقەرەگە بېرىپ، قىرغىزىستان، قازاقىستان، ئۆزبېكىستان، تۈركمەنىستان قاتارلىق ئوتتۇرا ئاسىيا تۈرك جۇمھۇرىيەتلىرى ھەمدە سەئۇدى ئەرەبىستان، پاكىستان، ئافغانىستان قاتارلىق ئىسلام ئەللىرىنىڭ تۈركىيەدىكى باش ئەلچىلىرى ۋە باش ئەلچى ياردەمچىلىرى بىلەن كۆرۈشۈپ، ئۇلار بىلەن دوستانە قىزغىن سۆھبەتلەشتى. (داۋامى 2- بەتتە)

(ھەيئىتىمىز سەئۇدى ئەرەبىستان ئەلچىسى بىلەن بىرگە)

ئاۋۇستىرالىيە كىشىلىك ھوقوق ئۆمىكى شەرقى تۈركىستاننى زىيارەت قىلدى

«شەرقى تۈركىستان خەۋەرنامىسى» 1993- يىلى ئاۋغۇست سانىدىكى خەۋىرى: ئاۋۇستىرالىيە كىشىلىك ھوقوق تەكشۈرۈش ئۆمىكى، شەرقى تۈركىستاننى زىيارەت قىلىپ، بۇ رايوندىكى يەرلىك تۈركلەرنىڭ ئېغىر ھالەتكە ئۇچراۋاتقانلىقى ھەققىدە بىر يۈرۈش پاكىتلىق ماتېرىياللارغا ئېرىشتى. ئاۋۇستىرالىيە ھۆكۈمىتىنىڭ قولىشى بىلەن بۇ رايونغا زىيارەت ۋە تەكشۈرۈشكە كەلگەن 10 كىشىلىك ئۆمەك 1992- يىلى تويا بىردا، شەرقى تۈركىستاندا كوممۇنىست خىتاي ھۆكۈمىتى يولغا قويۇۋاتقان كىشىلىك ھوقوق تاجاۋۇزچىلىقىغا دائىر مەسىلىلەرنى تەكشۈرۈپ، بۇ يەردىكى يەرلىك تۈرك مىللەتلىرىنىڭ سىياسىي، مەدەنىي ۋە دىنىي جەھەتتە ئېغىر بېسىمغا ھەمدە ئېزىلىشكە ئۇچراۋاتقانلىقىنى كۆردى. بۇ ۋەكىللەر ئۆمىكى تەييارلىغان دوكلاتتا، كىشىلىك ھوقوق تاجاۋۇزىدىن كېلىپ چىققان ۋەھشىيانە يەرلىك كىشىلەرنىڭ خىتايغا قارشى پوزىتسىيىسىنىڭ تاھايىتى جىددىي ئىكەنلىكى كۆرسىتىلگەن. دوكلاتتا يەنە، ئۇيغۇرلار خىتايلارنىڭ شەرقى تۈركىستاننى كونترول قىلىشىغا پۈتۈنلەي قارشى ئىكەنلىكى، گەرچە ئايرىلىش ۋەسىيەسى ھوقۇقلىرىنىڭ شۇندا قىلا تېپىنچ يول بىلەن قارشىلىق بىلدۈرۈش ھوقۇقىنىڭ خىتايلار تەرىپىدىن دەپسەندە قىلىنغانلىقى ئالاھىدە تىلغا ئېلىنغان. ئۇيغۇرلار شىكايەت قىلىپ، خىتايلارغا بېرىلگەن خىزمەت
داۋامى

چىن ھۆكۈمىتى پۈتۈن كۈچىنى شەرقى تۈركىستاندىكى نېفىتنى ئېچىشقا قاراتتى

قىزىل چىننىڭ ئەڭ چوڭ سىياسىي گېزىتى «خەلق گېزىتى» نىڭ 1993- يىل 8- ئاينىڭ 25- كۈنىدىكى سانىغا «قۇرۇق قۇملۇقتىكى نېفىت ئۈمىدى ھەرىپتە» دېگەن ماۋزۇدا ماقالە بېسىلدى. بۇ ماقالىنىڭ ئەينەن تەرجىمىسى تۆۋەندىكىچە:

«چىن نېفىت تەبىئىي گاز باش شىركىتىنىڭ باش دىرېكتورى ۋاڭ تاۋ بۈگۈن مەتبۇئاتلارغا بەرگەن ئاخبارات ئىشخانىسى تەشكىللىگەن چەت ئەل مۇخبىرلىرىنى كۈتۈۋېلىش يىغىنىدا مۇنداق دېدى: 90- يىللاردىن بۇيان، دۆلىتىمىزنىڭ قۇرۇقلۇق نېفىت ساناتى «شەرقتە مۇقىملاشتۇرۇپ، غەربتە تەرەققىي قىلدۇرۇش» ستراتېگىيىسى ئەمەلىيەتتە يولغا قويۇلۇپ، تەرەققىياتنى تېزلەشتۈرۈشتەك ياخشى ۋەزىيەت بارلىققا كەلتۈرۈلدى».

ۋاڭ تاۋ مۇنۇلارنى ئاشكارىلىدى: تېخى تولۇق ئېچىلمىغان غەربىي رايوندىكى قىدىرىپ تەكشۈرۈش ئىشلەپچىقىرىش ۋەزىيىتى كىشىنى خوشال قىلىدۇ، مۆلچەرلىنىشىچە، بۇ يىل 15 مىليون توننا نېفىت ئىشلەپچىقىرىلىدۇ. بولۇپمۇ شىنجاڭدىكى تارىم، جۇڭغار، تۇرپان-قۇمۇل ئۈچ ئويمانلىقتا بۇندىن كېيىنكى بىر قانچە يىلدا نېفىتنىڭ زاپاس مىقدارى ئېنىقلىنىپ يۇقىرى كۆتۈرۈلۈش باسقۇچى بارلىققا كېلىدۇ. تارىم ئويمانلىقىدا، 6 نېفىتلىك ۋە تەبىئىي گاز مەيدانى تەكشۈرۈپ ئېنىقلاندى ھەمدە بىرخىل سانائەت خاراكتېرلىك نېفىت، تەبىئىي گاز قۇرۇلمىسى بايقالدى، نۆۋەتتە، جەنۇبىي بۈگۈر قاتار-
داۋامى 3- بەتتە

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى
www.uyghurkitap.com

شەرقى تۈركىستان ھەيئىتى ئوتتۇرا ئاسىيا تۈرك جۇمھۇرىيەتلىرى ۋە بىر قىسىم ئىسلام دۆلەتلىرىنىڭ تۈركىيەدىكى باش ئەلچىلىرىنى زىيارەت قىلدى

(بېشى 1- بەتتە)

شەرقى تۈركىستان ۋەكىللەر ئۆمىكى تەركىبىدە، تۈركىيە شەرقى تۈركىستان كۆچمەنلەر دەرنىكىنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى، ئادۋوكات ئابدۇل ھەمىت ئەرباش، ھارماس ئىستىقلالچىمىز ۋە بايراقدارىمىز ئەيسا يۈسۈپ ئالىپ تېكىننىڭ ۋاكالەتچىسى ۋە ئوغلى ئارسلان ئالىپ تېكىن، سابىق شەرقى تۈركىستان ھۆكۈمىتىنىڭ رەئىسى مەرھۇم مەسئۇت سابىرىنىڭ قىزى گۈلتېكىن خانىم، دىپلومات مۇھەممەت نىيازى مەھمۇت ئوغلى قاتارلىقلار بار.

(ھەيئىتىمىز پاكىستان ئەلچىسى بىلەن بىرگە)

ۋقىمىز تارىخ سەھىپىسىدە مەڭگۈ ئالتۇن نۇر چاچقۇسى».

شەرقى تۈركىستان ۋەكىللەر ئۆمىكى، ئەڭ ئاۋۋال ئەرەبىستان باش ئەلچىسى تاجى مادىق ئۆزفەتى، ئافغانىستاننىڭ مۇۋەققەت ئەلچىسى ئازىم تاسىم زىبلا ۋە پاكىستان باش ئەلچىسى ۋەكىلى ئاتتىيا ماھمۇت خانىملار بىلەن كۆرۈشكەندە، بۇ ئىسلام ئەللىرىنىڭ كۆپ يىللاردىن بۇيان شەرقى تۈركىستان خەلقىگە دوستانە قول سۇنۇپ كەلگەنلىكىنى، شۇنداقلا، نەچچە ئۆتمىگلىغان شەرقى تۈركىستانلىق ھاجىلارنى قوبۇل قىلىش، كۈتۈۋېلىش جەھەتلەردە زور تىرىشچانلىق كۆرسەتكەنلىكىنى ۋە ھەمخورلۇق قىلغانلىقىنى تىلغا ئالدى، شۇنداقلا بۇ مۇناسىۋەت بىلەن ئۇلارغا سەمىمىي رەھمەت ئېيتىدىغانلىقىنى بىلدۈردى. بۇ ئىسلام ئەللىرىنىڭ باش ئەلچىلىرىمۇ شەرقى تۈركىستان خەلقى بىلەن بولغان دوستلۇق ۋە قېرىنداشلىقنى مەڭگۈ قەدىرلەيدىغانلىقىنى ھەمدە، شەرقى تۈركىستان ۋەكىللەر ئۆمىكىنىڭ بۇ قېتىمقى زىيارىتىدىن كۆپ خۇرسەن بولغانلىقىنى بىلدۈردى.

ئاخىرىدا، شەرقى تۈركىستان ۋەكىللەر ئۆمىكى بۇ تۈرك جۇمھۇرىيەتلىرى ۋە ئىسلام دۆلەتلىرى باش ئەلچىلىرىنى، ئەيسا يۈسۈپ ئالىپ تېكىن 9- ئاينىڭ 25- كۈنى ئىستانبۇلدا تۈركىيەدىكى شەرقى تۈركىستانلىقلارغا ۋاكالىتەن بېرىدىغان زىياپەتكە تەكلىپ قىلدى، باش ئەلچىلەر بۇ تەكلىپنى خۇشاللىق بىلەن قوبۇل قىلدى.

(ھەيئىتىمىز تۈركمەنىستان ئەلچىسى بىلەن بىرگە)

شەرقى تۈركىستان ۋەكىللەر ئۆمىكى 9- ئاينىڭ 16- كۈنى ئالدى بىلەن، قىرغىزىستان جۇمھۇرىيىتىنىڭ باش ئەلچىسى تۆلەمۇش ئوغايىپ، ئۆزبېكىستاننىڭ باش ئەلچىسى ئەبەيدۇللا ئابدۇرازاق، تۈركمەنىستان باش ئەلچىسى ۋەكىلى ئاننا گۈلى نۇرمۇھەممەتلەر بىلەن كۆرۈشكەندە، باش ئەلچىلەر تۈركىستان ۋەكىللەر ئۆمىكىنىڭ زىيارىتىنى قىزغىن قارشى ئالىدىغانلىقىنى بىلدۈردى.

ئۆمەك باشلىقى سۇلتان ماخمۇت قاشقارلى باش ئەلچىلەرگە مۇنداق دېدى: «ئوتتۇرا ئاسىيا تۈرك جۇمھۇرىيەتلىرىنىڭ دۆلەت بايرىقى ئارقا- ئارقىدىن بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتىدا ئېسىلغاندا، پۈتۈن شەرقى تۈركىستانلىقلارنىڭ كۆزىدە ئىسسىق ياش كەلدى، چۈنكى، سىلەرنىڭ مۇستەقىل بولغىنىڭلار ئوخشاشلا بىزنىڭمۇ مۇستەقىل بولغىنىمىز، پۈتۈن شەرقى تۈركىستان خەلقى سىلەرنىڭ مۇستەقىللىققا ئېرىشكەنلىكىڭلارنى قىزغىن قۇتلۇقلايدۇ».

ئارقىدىنلا سۇلتان ماخمۇت قاشقارلى مۇنداق دېدى: «ھازىر، ئوتتۇرا ئاسىيادىكى تۈرك جۇمھۇرىيەتلىرىدە كۆپلىگەن شەرقى تۈركىستانلىق خەلق ياشىماقتا، بۇ جۇمھۇرىيەتلەر شەرقى تۈركىستان خەلقىغە باشپانا بولۇپ، ئۇلارغا ھەر قايسى جەھەتلەردىن ئاتىدارچىلىق ۋە ھەمخورلۇق قىلىپ كەلمەكتە. بىز شەرقى تۈركىستان خەلقى سىلەرگە چوڭقۇر مىننەتدارلىق بىلدۈرىمىز».

باش ئەلچىلەر ئۆمىكىمىز ئەزالىرىغا مۇنداق دېدى: «بىز شەرقى تۈركىستان بىلەن تارىختىن بۇيان ئىناق دوست بولۇپ كەلگەن، مۈرىنى- مۈرىگە تىرەپ كۈرەش قىلىپ، شانلىق مىللى مەدەنىيىتىمىزنى ئورتاق بارلىققا كەلتۈرگەن، ھازىر ئوتتۇرا ئاسىيا تۈرك جۇمھۇرىيەتلىرىدە ياشاۋاتقان شەرقى تۈركىستانلىق قېرىنداشلىرىمىز يېقىندىن مۇستەقىللىققا ئېرىشكەن بۇ تۈرك جۇمھۇرىيەتلىرىنىڭ دۆلەت قۇرۇلۇشىغا زور يار دەم بەرمەكتە. ئىشىنىمىزكى، بىزنىڭ ئۆز ئارا دو-

(ھەيئىتىمىز ئافغانىستان ئەلچىسى بىلەن بىرگە)

شەرقى تۈركىستان داۋاسى دۇنيا مەتبۇئاتىدا

گېرمانىيىنىڭ «دەر شپىگېل» دېگەن ھەپتىلىك ژۇرنىلىنىڭ 1993- يىللىق 33- سانىدا، چىن ھۆكۈمىتىنىڭ شەرقى تۈركىستاننى مۇستەملىكە قىلىۋالغانلىقى ھەققىدە بىر ماقالە بېسىلدى. بۇ ماقالىدە، چىن كوممۇنىستلىرىنىڭ 1949- يىلى شەرقى تۈركىستاننى ئىشغال قىلىۋالغاندىن كېيىنكى ئەھۋاللارغا قارىتا ئەيسا يۈسۈپ ئالىپ تېكىننىڭ سۆزى نەقىل كەلتۈرۈلۈپ: «چارەك مىليون كىشى خوشنا مەملىكەتلەرگە چېقىپ سەرگەردان بولۇپ كەتتى، بەش يۈز مىڭدىن ئارتۇق كىشى كوممۇنىستلارنىڭ ئەمگەك بىلەن ئۆزگەرتىش مەيدانلىرىدا ھاياتىدىن ئايرىلدى» دەپ يازدى ۋە مىسال قىلىپ، خىتايلارنىڭ يەرلىك كىشىلەرگە بولغان پوزىتسىيىسىنى تۆۋەندىكىدەك ئىپادىلىدى: «چۈنكى مىسلىدىكىدەك كېلىپ بىزنىڭ ئۆيلىرىمىزدە، ئېتىزلىرىمىزدا، ئېغىل ۋە قوتانلىرىمىزدا ئۆزلىرىنى بوردا ۋاتىدۇ».

يەركەنتتە چوڭ پارتلاش يۈز بەردى

ۋەتەندىن كەلگەن خەۋەرلەرگە قارىغاندا، بۇ يىل يەركەن ناھىيەسىدە ئىككى ئاي ئىچىدىلا ئىككى قېتىم چوڭ پارتلاش يۈز بەرگەن.

1993- يىلى 7- ئاينىڭ 7- كۈنى، يەركەن ناھىيىسىنىڭ ئىستىمال شىركىتى ئاشخانىسى ئالدىغا توختىتىپ قويۇلغان «شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق سەھىيە نازارىتى» نىڭ 480 مىڭ يۈەن قىممەتتىكى بىر پىكاپ پارتىتىلىپ، پۈتۈنلەي ۋەيران قىلىنغان.

1993- يىلى 8- ئاينىڭ 1- كۈنى، يەركەن ناھىيە يېڭىشەھەر كۆكتات بازىرىدىكى ئاقتۇن خىتايلار تۇپلاشقان سىنئالغۇ قويۇش ئۆيى پارتىتىلىپ، نەق مەيداندا 9 خىتاي ئېغىر زەخمىلەنگەن، ئۇلاردىن ئىككىسى داۋالاش ئۈنۈم بەرمەي ئۆلگەن. تىزىش جىن ھۆكۈمىتى بۇ ئىككى قېتىملىق پارتلاش ۋەقەسىنى «بۆلگۈنچى ئۇنسۇرلار» پەيدا قىلغان دەپ گۇمان قىلىنىپ، يەرلىك خەلق ئارىسىدا جىددىي تەكشۈرۈش ئېلىپ بارماقتا.

چىن ھۆكۈمىتى پۈتۈن كۈچىنى شەرقى تۈركىستاندىكى نېفىتنى ئېچىشقا قاراتتى

(بېشى 1- بەتتە)

لىق تۆت نېفىتلىك ئىشلەپچىقىرىشقا كىرىشتۈرۈلدى. بۇ يىل بۇ يەردىن بىر مىليون 650 مىڭ توننا نېفىت ئىشلەپچىقارغىلى بولىدۇ. تۇرپان - قومۇل ئويمانلىقىدا 14 نېفىت، تەبىئىي گازلىق تېپىلدى. پىچان قاتارلىق ئۈچ نېفىتلىك ئېچىلىشقا باشلىدى. بۇ يىل بۇ يەردىن بىر مىليون توننا نېفىت ئىشلەپچىقىرىش پىلانلاندى. جۇڭغار ئويمانلىقىدا بىر مىليون توننا نېفىت ئىشلەپچىقىرىش ئىقتىدارى شەكىللەندى».

«ۋاڭ تاۋ مۇنداق دېدى: لەنجۇ - شىنجاڭ قوشۇمچە تۆمۈر يولى قۇرۇلۇپ پۈتكەندىن كېيىن، دۆلىتىمىزنىڭ غەربى نېفىتلىكلىرىنىڭ ئىشلەپچىقىرىش مىقدارى زور دەرىجىدە ئاشۇرىلىدۇ!».

«ۋاڭ تاۋ مۇنۇلارنى ئاشكارىلىدى: نۆۋەتتە، مۇناسىۋەتلىك تارماقلار شىنجاڭدىكى نېفىتنى شەرققە توشۇيدىغان نېفىت يەتكۈزۈش تۇرۇبىسى لايىھىلەۋاتىدۇ. بۇ تۇرۇبا قۇرۇلۇشىغا تەخمىنەن 10 مىليارت يۈەن خەلق پۇلى كېتىدۇ».

«ۋاڭ تاۋ چىننىڭ قۇرۇقلۇق نېفىتلىكلىرىنى چەتئەللەرگە ئېچىپ بېرىش مەسىلىسى ئۈستىدە توختىلىپ مۇنداق دېدى: بۇ يىل 1-ئايدا ھۆكۈمەت نېفىت زاپىسى چەتئەللەر بىلەن ھەمكارلىشىپ ئېچىش رايونلىرىنى جەنۇپتىكى 11 ئۆلكىدىن شىمالدىكى 15 ئۆلكە، رايونغا قەدەر كېڭەيتىشنى تەستىقلىدى. ھەممىدىن چىڭ تارىم قاتارلىق ئېچىلىپ بولغان 15 نېفىتلىكتىن 14 بۆلگىنى تاللاپ، چەتئەل بىلەن يېقىۋى تۇنۇملۇك قېزىش بىلىشنى ھەمكارلىشىپ يولغا قويىدى. ھازىر تارىم ئويمانلىقى ئېچىش رايونىدا

چەتئەلدىن خېرىدار چاقىرىش تاماملىنىپ ئوڭۇشلۇق بولۇپ، 17 مەملىكەتنىڭ 64 شىركىتى نېفىتنى بىرلىكتە ئېچىشقا قاتنىشىدىغانلىقىنى بىلدۈردى. ھازىر ئۇلار باھالاش خىزمىتىنى ئېلىپ بارماقتا. پات ئارىدا مۇزاكىرە تىلىشىش باسقۇچىغا كىرىدۇ».

«ۋاڭ تاۋ يەنە تونۇشتۇرۇپ مۇنداق دېدى: نۆۋەتتە، دۆلىتىمىزنىڭ نېفىت ئېكسپورتى ئىمپورتىدىن ئېشىپ كەتتى. 1992-يىلى بىز ئېكسپورت قىلغان نېفىت 20 مىليون 710 مىڭ توننا، ئىمپورت قىلغان نېفىت 2 مىليون 310 مىڭ توننا. بۇندىن كېيىن دۆلىتىمىزنىڭ نېفىت ساتتا ئىستىدە ھەم ئىمپورت قىلىش ھەم ئېكسپورت قىلىش. ئومومى يۈزلۈك سىرتقا ئېچىۋېتىش ۋەزىيىتىگە ماسلاپ قېلىنىدۇ.

بۇ يىلنىڭ ئالدىنقى يېرىم يىلىدا ئىشلەپچىقىرىلغان نېفىت 68 مىليون 980 مىڭ توننا. تەبىئىي گاز 8 مىليارت 730 مىليون كۇپمېتىر بولۇپ، پۈتۈن بىر يىلدا يۈز مىليون 400 مىڭ توننا نېفىت ئىشلەپچىقىرىش مۆلچەرلەنمەكتە. ھەممە مۇددەتتىن ئىلگىرى يىل بويىن «8-بەش يىللىق» پىلاندا پىلانلانغان بېكىتىلگەن 1995-يىللىق ئىشلەپچىقىرىش نىشانىغا يەتكۈزۈلىدىكەن».

قىسقا خەۋەرلەر

1993-يىلى 9-ئاينىڭ 17-كۈنى، تۈركىيە - ئىستانبۇلدا شەرقى تۈركىستان ھەمكارلىق جەمئىيىتى قۇرۇلدى. بۇ جەمئىيەتنىڭ قۇرۇلۇشى شەرقى تۈركىستان داۋاسىنى يەنىمۇ كۈچلەندۈرۈشتە موھىم ئەھمىيەتكە ئىگە.

XXXX XXXX XXXX XXXX XXXX XXXX XXXX

چەتئەل رادىيولىرىنىڭ ئاڭلىتىشىچە، يېقىندا چىن ھۆكۈمىتى، شەرقى تۈركىستاندا يەنە بىر قېتىم ئاتوم سىنىقى ئېلىپ بارغان. بۇنىڭ بىلەن ئامېرىكا ھۆكۈمىتى بۇندىن كېيىن چىنغا يۈرگۈزۈۋاتقان ئىختىسادى ئىمبارگوسىنى يەنىمۇ كۈچەيتىدىغانلىقىنى بىلدۈرگەن.

XXXX XXXX XXXX XXXX XXXX XXXX XXXX

يېقىندا، تۈركىيەدىكى شەرقى تۈركىستان كۆچمەنلىرى تەرىپىدىن تەشكىل قىلىنغان «شەرقى تۈركىستان ياشلىرى» گېزىتى، 2000-يىللىق ئولىمپىك تەنھەرىكەت يىغىنىنىڭ چىندا ئۆتكۈزۈلۈشىگە قارشىلىق بىلدۈرۈش يۈزىسىدىن، شەرقى تۈركىستاندىكى سىياسى مەھبۇسلار ھەققىدە مەخسۇس دوكلات هازىرلاپ، ئۇنى خەلقئارا ئولىمپىك تەنھەرىكەت يىغىنى كومىتېتىغا يوللاپ بەردى. بۇ دوكلاتتا، شەرقى تۈركىستاندىكى ھەر قايسى تۈرمىلەردە قامىلىپ ياتقان 100 دىن ئارتۇق يەرلىك سىياسى مەھبۇسنىڭ ئىسمى، يېشى، يۇرتى ۋە تۇتۇلۇش سەۋەبلىرى تەپسىلى كۆرگۈزۈلدى.

XXXX XXXX XXXX XXXX

«نىيورك ۋاختى» گېزىتىنىڭ 14-ئاۋغۇستتىكى ماقالىسىدا، قەشقەردە يۈز بەرگەن ۋەقەلەرنى ئانالىز قىلىپ: «بۇ ئايدا 89 ياشقا توشقان نازۇك رەھبەر دېڭشياۋپىڭنىڭ ئۆلۈمىدىن كېيىن، چىندا پارچىلىنىش يۈز بەرسە، شەرقى تۈركىستان چوقۇم بۇ ئۇرۇبىستاندىن ئايرىلىدىغان تېررىتورىيەلەرنىڭ بىرسى بولىدۇ» دەپ يازدى.

ئاۋۇستىرالىيە كىشىلىك ھوقۇق ئۆمىكى شەرقى تۈركىستاننى زىيارەت قىلدى

(بېشى 1- بەتتە)

ئىمكانىيەتلىرىنىڭ ئۇلارغا بېرىلمەيدىغانلىقىنى، كۆپ سانلىق كۆپىيىپ كېلىۋاتقان خىتاي كۆچمەنلىرىنىڭ سەۋەبىدىن، يەرلىك مىللەتلەرنىڭ مەدەنىيىتىنىڭ ئېغىر دەرىجىدە بۇزغۇنچىلىققا ئۇچراۋاتقانلىقىنى، ھەتتا قولغا ئېلىنىشتىن قورقۇپ، چەتئەللىكلەر بىلەن ئەركىن پاراڭلىشالمايدىغانلىقىنى، شۇنداقلا 1990-يىلى شەرقى تۈركىستاننىڭ جەنۇبىدىكى بارىن قاتارلىق جايلاردا يۈز بەرگەن خىتايغا قارشى قوزغىلاڭلارنىڭ كۈچلۈك قوراللانغان خىتاي ئەسكەرلىرى تەرىپىدىن باستۇرۇلغانلىقىنى ئېيتقان.

بۇ ۋەكىللەر ئۆمىكى، «ئۇيغۇرلار» كىتاۋىنىڭ ئاپتورى، تەتقىقاتچى تۇرغۇن ئالماس بىلەن كۆرۈشۈشنى تەلەپ قىلغىنىدا، ئۇلارنىڭ بۇ تەلىۋى رەت قىلىنغان. ۋەكىللەر ئۆمىكى، تۇرغۇن ئالماسنىڭ بۇ ھالىنىڭ پىكىر قىلىش ئەركىنلىكىگە قىلىنغان تاجاۋۇزچىلىقنىڭ ئەڭ تىپىك مىسالى ئىكەنلىكىنى، بۇ ھالنىڭ خەلقئارا كىشىلىك ھوقۇق باياناتىغا ئوچۇق ئاشكارا خىلاپ ئىكەنلىكىنى بىلدۈرۈشكەن.

ۋەكىللەر ئۆمىكى، خەلقئارا كەچۈرۈم تەشكىلاتىدا كۆرسىتىلگەن ئەركىن پىكىر باياننى قىلغىنى ئۈچۈن تۈرمىگە تاشلانغان 36 كىشىنىڭ تىزىملىكىنى ۋە ساقچىلار ھەم سوت مەمۇرلىرىنىڭ جىنايەتچىلەرگە زورلۇق-زومبۇلۇق قىلغانلىقىغا ئائىت 44 دېلونى ھۆكۈمەت دائىرىلىرىگە تاپشۇردى. بۇ مۇناسىۋەت بىلەن، خىتاي ھۆكۈمىتىدىن يەرلىك تۈرك مىللەتلىرىگە ئادىل مۇئامىلە قىلىشنى، كىشىلىك ھوقۇقىنى كاپالەتكە ئىگە قىلىشنى، ئىشقا ئورۇنلاشتۇرۇش مەمۇرى باراۋەرلىك ۋە مائارىپ قاتارلىق ساھەلەردە بۇ يەردىكى تۈرك مىللەتلىرىگە ئادىل بولۇشنى تەلەپ قىلدى.

ئولىمپىك يىغىنى مەسىلىسىدە چىن خەلقئارا بېسىمغا ئۇچرىماقتا

تۈركىيەدە چىقىدىغان «ھۆررىيەت» گېزىتىنىڭ 1993-يىللىق 18-سىنتەبىر سانىدىكى خەۋىرى: 2000-يىللىق ئولىمپىك تەنھەرىكەت يىغىنىنى قايسى دۆلەتتە ئېچىش توغرىسىدىكى تالاش-تارتىشلار تېخىمۇ كۈچىيىشى بىلەن، سايلامدىن بۇرۇن نامزات بولغان ھەر بىر دۆلەت، ئۆزىنىڭ ئەڭ ئاخىرقى كوزۇرىنى ئوينىتىشقا باشلىدى. ئەنگىلىيە ۋە چىن تاشقى ئىشلار مىنىستىرلىرى بىر-بىرى بىلەن ئاچچىق بىر شەكىلدە زىتلەشتى. ئەنگىلىيە تاشقى ئىشلار مىنىستىرى دوگلاس خورت، «بېيجىڭ مۇتلەق دەرىجىدە سايلانماسلىقى كېرەك. بۇنىڭ سەۋەبىنى بىلىش ئۈچۈن، گېزىتلەرگە بىر قۇر كۆز ئاشلاش يېتەرلىك» دېيىش ئارقىلىق، كىشىلىك ھوقۇق مەسىلىسىدە چىننى ئېغىر دەرىجىدە ئەيىپلىدى، ئۇنىڭ سۆزى بېيجىڭنى قاتتىق خاپا قىلدى.

چىن تاشقى ئىشلار مىنىستىرلىكى، ئولىمپىك يىغىنىنىڭ ئورنىنى ئولىمپىك كومىتېتى بەلگىلىسۇن، بەزى سىياسەتچىلەر ئارىلاشمىسۇن، دەپ بايانات ئېلان قىلىپ قارشىلىق بىلدۈردى. چىن ھۆكۈمىتى ئولىمپىك تەنھەرىكەت يىغىنىنى سايلىتالمىسا، 96-يىللىق ئامېرىكا ئولىمپىك تەنھەرىكەت يىغىنىنى چەكلەيمىز، دەپ تەھدىت سالدى.

چىن ئۆزىنىڭ كىشىلىك ھوقۇق جەھەتتىكى ئەينىكىنى يېپىش ئۈچۈن، بىر ھەپتە داۋام قىلغان سىياسى جىنايەتچىلەرنى بىر-بىرلەپ ئەركىنلىككە قويۇپ بېرىشنى يەنە داۋاملاشتۇردى ۋە 1989-يىلدىكى ئوقۇغۇچىلار ھەرىكىتىنى قوللىغىنى ئۈچۈن تۇتقۇن قىلىنغان خەلق گېزىتى تەھرىرى ۋۇشۇمەتىنى قويۇپ بەرگەنلىكىنى ئاشكارىلىدى.

ئامېرىكا قوشما شتاتلار ۋەكىللەر مەجلىسى ئاخبارات ئېلان قىلىپ، كىشىلىك ھوقۇقتا قىلىنغان ئېغىر چىل تۈردىكى تاجاۋۇزى تۈپەيلىدىن، بېيجىڭنىڭ سايلىنىشىغا قارشى تۇرۇش ھەققىدە قارار چىقارغانلىقىنى ئاشكارىلىدى. 60 نەپەر ۋەكىللەر مەجلىسى ئەزالىرى، ئولىمپىك كومىتېت ئەزالىرىغا ئايرىم - ئايرىم خەت يېزىپ، بېيجىڭنى سايلىماسلىقنى ئاشكارە تەلەپ قىلدى. بۇندىن باشقا يەنە، كىشىلىك ھوقۇق تەكشۈرۈش كومىتېتى، ئولىمپىك يىغىنىنى ئورۇنلاشتۇرغۇچىلارغا ۋە ئولىمپىك كومىتېت ئەزالىرىغا خەت يېزىپ، بېيجىڭنى قوللىماسلىقلارنى ئىلتىماس قىلغانىدى. چىن ھۆكۈمىتى بولسا، «كىشىلىك ھوقۇقنىڭ خەلقئارالىق بىر ئۆلچىمى يوق، بىزنىڭ پىكرىمىزچە، خەلقىمىزنىڭ ھوزۇرى ۋە تەرەققىياتى ئەڭ ئاساسى كىشىلىك ھوقۇقتۇر» دەپ ئۆزىنى ئاقلىدى.

شەرقى تۈركىستان ئىسلام جۇمھۇرىيىتىنىڭ 1933-يىلى تارقاتقان مىس پۇلى.

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى
www.uyghurkitap.com

ۋەتەن داۋاسى ۋەتەنپەرۋەرلەرگە مۇھتاج

ۋەتەن سۆيمەك ئىمان جۈملىسىدىندۇر ——— قۇرئانى كەرىم

ئالىي مۇھەررىر (پروفېسسور) ئابلىكىم باقى ئىلتەبىر

كەسكىن ئېيتىش كېرەككى، بىز ھەممىمىز ۋەتەنپەرۋەر بولساق بۇ جاھالەتكە قالماس ئىدۇق. ۋەتەنپەرۋەرلىك — كەڭ مەنادا، چوڭقۇر ئەقىدىگە ۋە مۇكەممەل ئاساسقا ئىگە بىر پۈتۈن چۈشەنچە بولۇپ ئىنسانلارنىڭ روھى ئېڭىدا، ۋىجدانى ۋۇجۇدىدا، ئەمەلىي ئىش ھەرىكىتىگە شۇنداقلا گەپ-سۆزلىرىگە سىڭىپ كەتكەن، ۋەتىنىنى سۆيۈش ۋەتىنىگە قەدىر باغلاش، ۋەتىنى ئۈچۈن جان پىدا ئەيلەش، ۋەتىنىنىڭ تەغدىرىنى ئۆز قىسمىتى بىلەن چەمبەرچەس بىرلەشتۈرۈشتەك كۆپ تەرەپلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدىغان، ئاللاھ تەرىپىدىن ئىنئام ئىتىلگەن روھى ھالەتتۇر.

ۋەتەنپەرۋەر كىشى ئالدى بىلەن ۋەتىنىنىڭ ھازىرقى ھالىنى تولۇق چۈشۈنەلىشى، ۋەتىنىنىڭ نامىنى، جۇغراپىيىۋى ئورنىنى، تارىخىي كەچۈرمىشلىرىنى، بۈگۈنكى سىياسى، ئىقتىسادى ئەھۋالىنى ئەتراپلىق تولۇق ئىگەللىشى شەرت. ئاندىن ئاللا ۋەتىنىنى سۆيۈشى — ۋەتەن ئۈچۈن قايغۇرۇشى، ئويلىشى، سۆزلىشى كېرەك. شۇنىڭدەك «ۋەتەن مەندىن نىمە كۈتىدۇ؟» دىگەن سوئالغا جاۋاپ ھازىرلىشى، بارلىقىنى جۈملىدىن ھاياتىنى، مال-مۈلكىنى تەقدىم قىلالايدىغان روھتا تەربىيلىنىشى كېرەك. ھەر خىل سەۋەپلەر تۈپەيلى ۋەتىنىدىن ئايرىلغان مۇھاجىرلار ئۈچۈن ئېيتقاندا، ۋەتىنىنىڭ ۋىسالىغا ئىرىشمەكنىڭ غېمىدە باش قاتۇرۇش، كۈرەش قىلىش تەبىئىي شەكىللىنىدىغان ۋەتەنپەرۋەرلىك تۇيغۇسىدۇر.

شەرقى تۈركىستان بىزنىڭ ئۇلۇق ئانا ۋەتىنىمىز. تارىختىن بۇيان ئالتۇن تاجىنى چاقناتقان ۋەتىنىمىز كېيىنكى يىللاردا ياۋۇز دۈشمەن — چىن ئىمپېرىيىسىنىڭ زۇلمى ئاستىدا قالدى. مىللىتىمىز ئىنسان كۆرمىگەن خورلۇققا ئۇچرىدى، مىللى نامۇسىمىز ئاياق ئاستى قىلىندى، مىللى بايلىقىمىز مەجبۇرى تارتىۋېلىندى. مىليونلىغان خەلقلىرىمىز چەتئەللەردە يېتىم قوزىلاردەك روھى ۋەيرانچىلىققا ئۇچرىدى.

خوش، سىز ۋەتىنىڭىزنى سۆيەمسىز؟ سىز ۋەتەنپەرۋەرمۇسىز؟

بۇ سوئالغا ئېغىزدا جاۋاپ بەرمەك ئەلبەتتە ئاسان، لېكىن ئۇزۇن يىللاردىن بېرى بەزى مۇھاجىرلىرىمىز ۋەتەنپەرۋەرلىك تەربىيىسىدە مۇكەممەل بىلىمگە ئىگە بولمىغانلىقى ۋە تۇرمۇش مەجبۇرىيەتلىرىنىڭ قايىنمىغا كىرىپ كەتكىنى ئۈچۈن ۋەتەنپەرۋەرلىك روھى «يۇرت سېغىنىشى» غا ئايلىنىپ قالغان، ئېغىزدىكى قۇرۇق لاپقا ئۆزگىرىپ كەتكەن ياكى يىمەك داستىنىدىكى ئىچ پۇشۇغى پاراڭلىرىغا سىڭىپ كەتكەن، مىللەتپەرزەنتلىرىگە بىۋاستە ۋە سىستېمىلىق تەربىيە بېرىلمىگىنى ئۈچۈن مىللىتىنى ئۇنتۇيدىغان، ۋەتىنىنى سۆيمەيدىغان، ئەجنەبىلەرگە چوقۇنىدىغان، ئانا تىلىنى بىلمەيدىغان ھەتتا مىللىتىدىن نومۇس قىلىدىغان، شەخسى مەنپەئەتلىرى ئۈچۈن زورۇر تېپىلغاندا ۋەتەن ساتقۇچ ۋىجدانسىزلىقلارنى قىلىدىغان خاھىشلار كۆرۈلمەكتە. بولۇپمۇ كېيىنكىسى مىللى مۇناپىقلىق ھىساپلىنىدىغان، ئىمانىنى بۇلغىغانلىق بىلەن باراۋەر نومۇسسىزلىقتىن ئىبارەت جىنايەتتۇر.

ۋەتەنپەرۋەر ئادەم ئەتتىگى ئىرادە، كۈچلۈك مەيدان، ساپ ۋىجدان، جەڭگىۋار ھىس تۇيغۇ بولىدۇ. ئۇ ھەر زامان ۋەتەن قايغۇسىدا زارلايدۇ، ۋەتەن دەردىدە قاقشايدۇ، ۋەتەن ئۈچۈن ئىشلەيدۇ، ۋەتەن يولىدا جان پىدا قىلىدۇ. ئۇيغۇر ئىسلام ئالىمى، ئاتاغلىق مۇتەپەككۇر شائىر — ئابدۇلئەزىز مەخسۇم خەلپىتىمىزنىڭ ئەڭ سۆيۈملۈك ۋەتەنپەرۋەرلەرنىڭدىن بىرى. ئۇ ھىندىستاندا ئوقۇۋاتقان ياش ۋاقتىدا پاكىستان نامايىشچىلىرى بىلەن گىشىپ مۇستەقىللىق داۋاسىغا قاتنىشىپ قولغا ئىلىنغان ئىدى. ئەللىك يىللىق ئۆمرى چىن تۈرمىسىدە ئۆتكەن بۇ زات، بىر قېتىم قويۇپ بېرىلگەندە تۈرمىدىن چىقىپلا قورال-جابدۇقلىرىنى سېتىپ، پۇل توپلاپ «شەرقى تۈركىستان ئىسلام پارتىيىسى» نىڭ تەشكىللىي پائالىيەتلىرىنى تەرتىپكە سالغان، باشقىدىن ئالتۇن تامغا ئويدۇرغان، ئىسلام ئالىمىگە بايانات يېزىپ مىسىر گېزىتىدە ئېلان قىلدۇرغان. قايتا تۇتۇلۇپ ئىلىنىپ يىگىرمە نەچچە يىلدىن كىيىن گومىنداڭ ئەمەلدارلىرى قاتارىدا (شىركەت مۇدىرى ئەسلىدە) قويۇپ بېرىلگەندە تۈرمىدىن چىقىشنى رەت قىلغان. تۈرمىدە شەرقى تۈركىستان تارىخىنى يېزىپ چىققان، نۇرغۇن جەڭگىۋار غەزەللەرنى يازغان، كۆپ ئادەمنى جۈملىدىن چىن جىنايەتچىلىرىنى يېنىمۇ تەربىيىلەپ مۇسۇلمان قىلىپ ئىمان ئېيتقۇزغان. ئالىم ئاخىرقى ھاياتىنى ۋەتەننىڭ بايلىقىنى يۆتكەپ كېتىۋاتقان پويىزنى توسۇش ئۈچۈن پىدا قىلىپ باتۇرلارچە شەھىت بولغان.

تارىختىن بۇيان مىليونلىغان كىشىلەر بىزدە ئەنە شۇنداق ئەنئەنىۋى مىللى روھ بولغان بولسا بىزلەر بۈگۈنلەرگە قالماس ئىدۇق. مىڭ يىللاردىن بېرى ئەنە شۇ ۋەتىنىنى تاشلاپ قاتمۇ-قات دۈشمەنلەر بىلەن كۈرەش قىلىپ ئاي يۇلتۇزلۇق تۇغ ۋە بايرىقىنى بىر ئېتىمۇ يەرگە چۈشەرمەي تىكلەپ تۇرغان تۈركىيەدىكى تۇغقانداشلىرىمىزنىڭ مۇقەددەس ۋەتەنپەرۋەرلىك روھى بىزگە زور ئىلھام ۋە مەدەت بولغۇسىدۇر.

ۋەتەنپەرۋەرلىك سىياسىي دەسمايە ئەمەس، ئىقتىسادى دەستەكمۇ ئەمەس، ئەگەر كىمدە-كىم ۋەتەنپەرۋەرلىك ۋىۋىسكىسىنى كۆتىرىۋىلىپ شەخسى مەنپەئەتى ئۈچۈن كۈرەش قىلىدىكەن، خەلق چوقۇم ئۇنىڭ بىر ئۆمۈر ھاياتىدىن يەكۈن چىقىرىپ مۇناسىپ تامغىسىنى پىشانىسىغا ئۇرىدۇ. ۋەتەندىن مېھرىنى ئۈزگەن، ۋەتەن مەنپەئەتىنى ساتقانلاردىن خەلق ھېساپ ئالماي قالمايدۇ.

ۋەتىنىمىزنىڭ قايتا تىكلىنىشى، مىللىتىمىزنىڭ ھۆرلۈككە ئېرىشىشى يېقىنلاپ قالغان بۈگۈنكى پەيتلەردە ئۆز يەتتە ھەربىر ۋەتەنپەرۋەر كىشى ئانا ۋەتىنىنى چەتئەللەرگە تونۇتۇش، دەردىنى ئاڭلىتىش، زورۇر تېپىلغان ئەھۋالدا، ماددى ياردىمىنى ئايىماسلىقتەك مۇقەددەس مەجبۇرىيىتىنى ئۆتەشنى ئۇنتۇپ قالماسلىقى، ۋەتەن يولىدا ھاياتىنى تەقدىم قىلىشقا ھازىرلىنىشى لازىم. پەقەت شۇنداق قىلغاندىلا ھەقىقەتى ۋەتەنپەرۋەرلىك بۇرچىنى ئادا قىلالايدۇ ۋە ۋەتەن ئازاتلىقىدىن ئۈمىت كۈتكىلى بولىدۇ. ۋەتەن داۋاسى ئەنە شۇنداق ۋەتەنپەرۋەرلەرگە مۇھتاج.

سەئۇدى ئەرەبىستاندىكى ئۇيغۇر ئىستىقلالچىلار ۋەتەن داۋاسى ئۈچۈن مۇھىم رول ئوينىماقتا

ئۆز ئېرىمىز: ھازىر سەئۇدى ئەرەبىستاندا ياشاۋاتقان 20 مىڭغا قەدەر شەرقى تۈركىستانلىق قېرىنداشلىرىمىز ياشايدۇ. ئۇلار ئاساسەن 1949 - يىلى كوممۇنىست چىن شەرقى تۈركىستاننى ئىشغال قىلغاندىن كېيىن، مەشھۇر ئىستىقلالچىلىرىمىز مۇھەممەت ئىمىن بۇغرا، ئەيسا يۈسۈپ ئالپتېكىنلەرنىڭ يول باشچىلىقىدا، پاكىستان، كەشمىر، ھىندىستان، ئافغانىستان يوللىرى ئارقىلىق مىڭ بىر مۇشكۇلاتلارنى بېشىدىن كەچۈرۈپ ئىلگىرى-كېيىن بولۇپ سەئۇدى ئەرەبىستانغا كېلىپ ئورۇنلىشىپ قالاشقان ئىدى. ئەمگەك سۆيەر، مېھنەتكەش بۇ قېرىنداشلىرىمىز ئەرەبىستاندا ھالال ئەمگىكىگە ۋە ئەقىل-پاراسىتىگە تايىنىپ كېچە-كۈندۈز جاپالىق ئىشلەش ئارقىلىق، ئائىلە ئىقتىسادىنى مۇكەممەل بىر سەۋىيىگە يەتكۈزدى. ئۇلار ئۆز ۋەتىنىنىڭ كەلگۈسى ئىستىقبالىنى نەزەردە تۇتۇپ، پەرزەنتلىرىنى تەربىيىلەشكە ئالاھىدە ئەھمىيەت بەردى. ھازىر نەچچە مىڭلىغان شەرقى تۈركىستانلىق ياش دۇنيانىڭ ھەرقايسى جايلىرىدىكى نوپۇزلۇق ئالىي مەكتەپلەرنى پۈتتۈرۈپ، سەئۇدى ئەرەبىستاننىڭ پەن، مائارىپ، دىن، ئىقتىسات قاتارلىق تۈرلۈك ساھەلىرىدە خىزمەت قىلماقتا. بۇ جەرياندا، رەھمەتۇللاھ جىم، مۇھەممەت قاسىم ھاجىم، مۇسەيىن قاراجىم قاتارلىق بىر تۈركۈم مەشھۇر ئالىملىرىمىز، ئەدىپلىرىمىز ۋە تارىخشۇناسلىرىمىز يېتىشىپ چىقتى ھەمدە ئابدۇغوپۇر ھاجىم، ئابدۇپەتتار ھاجىم ۋە ئىمىن غوپۇر ھاجىملارغا ئوخشاش مەشھۇر ئىقتىساتشۇناسلىرىمىز ۋە مىليونېرلىرىمىز بارلىققا كەلدى.

سەئۇدى ئەرەبىستان پادىشاسى ۋە سەئۇدى ئەرەبىستان ھۆكۈمىتى سەئۇدى ئەرەبىستاندا ياشاۋاتقان شەرقى تۈركىستانلىق قېرىنداشلىرىمىزنى ئالاھىدە غەمخورلۇق قىلىپ كەلمەكتە. 1992 - يىلى سەئۇدى ئەرەبىستاننىڭ جىددە رادىيو ئىستانسىدا مەخسۇس ئۇيغۇرچە ئاڭلىتىش بۆلۈمى تەسىس قىلىنىپ، ھەركۈنى ئەرەبىستان ۋاقتى كەچ سائەت 8 دىن 9 غىچە بىر سائەت دىن ۋە تۈرلۈك مەزمۇنلاردا ئۇيغۇرچە ئاڭلىتىشقا يول قويۇلۇپ، ئەرەبىستان ۋە ئۇنىڭغا يېقىن ئەللەردە ياشاۋاتقان شەرقى تۈركىستانلىق قېرىنداشلىرىمىزنىڭ مەنىۋى تۇرمۇشىنى زور دەرىجىدە بېيىتتى. ھازىر مەشھۇر ئالىمىمىز مۇھەممەت قاسىم ھاجىم بۇ ئۇيغۇرچە ئاڭلىتىش بۆلۈمىگە مەسئۇل بولۇپ ئىشلىمەكتە.

سەئۇدى ئەرەبىستاندا ياشاۋاتقان شەرقى تۈركىستانلىق قېرىنداشلىرىمىز مەشھۇر ئىستىقلالچىمىز مۇھەممەت ئىمىن بۇغرانىڭ «ۋەتەن ئۈچۈن ۋەتەندىن ئايرىلدۇق» دىگەن بىر كەلىمە سۆزىنى بىر مىنۇتمۇ ئېسىدىن چىقارمىدى، قويىشنى بىلدى. ئۇلار 40 يىلدىن كۆپرەك ۋاقىتتىن بۇيان شەرقى تۈركىستاننىڭ مىللى مۇستەقىللىق داۋاسىنى ماددى ۋە مەنىۋى جەھەتتە ئىزچىل قوللاپ كەلمەكتە. ھازىر ئۇلار مەخسۇس فوندا قۇرۇپ، ئامېرىكا، ئاسىيا، ياۋروپا قىتئەلىرىدە ئوقۇۋاتقان شەرقى تۈركىستانلىق ئوقۇغۇچىلارنىڭ ئوقۇش ۋە تۇرمۇش خىراجىتىنى ئۆز ئۈستىگە ئېلىپ كەلمەكتە. شۇنداقلا پۈتۈن دۇنيانىڭ ھەرقايسى جايلىرىدا قۇرۇلغان شەرقى تۈركىستان ۋەخپىيە جەمىيىتى ۋە ئۇيۇشمىلىرىنىڭ پائالىيەت راسخودىنى ئۆز ئۈستىگە ئېلىپ كەلمەكتە.

1992 - يىلى ئۇلارنىڭ ئىقتىسادى جەھەتتە ياردەم بېرىشى نەتىجىسىدە تۈركىيە ئىستانبۇلدا تارىخى ئەھمىيەتكە ئىگە بولغان شەرقى تۈركىستان مىللى قۇرۇلتىيى ئېچىلىپ، شەرقى تۈركىستاننىڭ تەغدىرىگە مۇناسىۋەتلىك بولغان مۇھىم قارارلار ئېلىنغان.

يېقىندا، ئەرەبىستاندىكى ۋەتەنپەرۋەر زاتلىرىمىزدىن ئابدۇغوپۇر ھاجىم، مۇھەممەت قاسىم ھاجىم، مۇسەيىن قاراجىم قاتارلىق بەش كىشىلىك ئۆمەك مەخسۇس ئوتتۇرا ئاسىيادىكى تۈرك جۇمھۇرىيەتلىرىنى زىيارەت قىلىپ، ئۇيەردە پائالىيەت ئېلىپ بېرىۋاتقان تەشكىلاتلىرىمىز بىلەن ۋەتەن داۋاسى ھەققىدە تەپسىلى پىكىر ئالماشتى. ئۇلارنىڭ پائالىيىتىنى ئىقتىسادى جەھەتتىن ئاكتىپ قوللايدىغانلىقىنى بىلدۈردى.

بۇندىن باشقا يەنە، سەئۇدى ئەرەبىستاندىكى قېرىنداشلار، قەشقەر رابات، ئاتۇش رابات، خوتەن رابات، غۇلجا رابات قاتارلىق كۆپلىگەن راباتلارنى قۇرۇپ، ۋەتىنىمىز شەرقى تۈركىستاندىن ھەر يىلى ھەج قىلىش ئۈچۈن كەلگەن نەچچە مىڭلىغان قېرىنداشلىرىمىزنى كۈتۈۋېلىپ، ئۇلارنىڭ ياتاق، تاماق، ۋە قاتناش جەھەتتىكى قىيىنچىلىقىنى ھەل قىلىپ كەلمەكتە. ئۇلارنىڭ تىرىشچانلىقى، كۈرەشچانلىقى نەتىجىسىدە، بىر يىل تۇرۇپ ھېچ مەزگىلدە، ۋەتىنىمىز شەرقى تۈركىستاننىڭ ئاي - يۇلتۇزلۇق كۆك بايرىقى تۇنجى قېتىم مەككىدىكى راباتتا ئېسىلدى.

شەرقى تۈركىستاندىكى مىليونلىغان خەلق، سەئۇدى ئەرەبىستاندىكى ۋەتەنپەرۋەر قېرىنداشلىرىمىزغا ئاپىرىن ئېيتىدۇ، ۋە جانابى ئاللاھتىن ئۇلارغا مۇزەففەرىيەت تىلەيدۇ!

ئولىمپىك يىغىنىنىڭ ئالدى - كەينىدە

مۇھەممەت كۆكيار

زاۋاللىقتا يۈزتۈرتقان كوممۇنىست چىن ھۆكۈمىتى، ئولىمپىك تەنتە-ھەرىكەت يىغىنىغا ساھىپخانلىق قىلىش ئۈچۈن، بۇ قېتىم يەنە، «كى-شىلىك ھوقۇق مەسىلىسى» كاللىسىنى تۇرۇۋالدى.

بۇ يىل، 44 يىلدىن بېرى ئۆز ئىشىنىڭ مۇستەبىتلىك ھاكىمىيىتىدىن پەخىرلىنىپ كەلگەن، ئىقتىسادى جەھەتتە بەلگۈلۈك دەرىجىدە روناق تېپىپ خەلقئارا سەھنىلەردە خېلىلا كۆرەڭلەپ قالغان كوممۇنىست چىن ھۆكۈمىتى ئۈچۈن تەلەيسىز بىر يىل بولدى. تىنە ئۈچۈچىدۇر، بىر تۈرلۈك ۋازكېچەلمىگەن رەزىل كوممۇنىست دىكتاتورا ئۈستىگە قۇرۇلغان بۇ ھاكىمىيەت، دۇنيانىڭ قايسىلا تەرىپىگە بارسۇن ياكى خەلقئارالىق سورۇنلاردا شىرەگە ئولتۇرسۇن، «كىشىلىك ھوقۇق ۋە دېموكراتىيە مەسى-لىلىرى» نىڭ پېشانىسىگە خۇددى قېرىشقاندەك كەينىدىن ئۇرۇ-لىۋەردى.

بۇ يىل 6- ئاينىڭ 14- كۈنىدىن 27- كۈنىگىچە، ئاۋستىرىيەنىڭ ۋىنا شەھىرىدە ئۆتكۈزۈلگەن خەلقئارالىق كىشىلىك ھوقۇق قۇرۇلتىيىدا، چىن خېلى ئېغىر دەرىجىدە بۇ مەسىلىدە ئوسۇۋالغان ئىدى. ئارقىدىنلا، 8- ئاينىڭ 26- كۈنى ئامېرىكا دۆلەت مەجلىسى قارار قىلىپ يولغا قويغان ئىقتى-سادى ئەمبارگو سىياسىتىدە يەنە بىر قېتىم بۇرۇتىغا يېدى. ماناھازىر بۇكۈنلەردە، خەلقئارا ئولىمپىك تەنھەرىكەت يىغىنىغا ساھىپخانلىق قىلىش ھوقۇقىنى قولغا ئېلىش ئۈچۈن قاتتىق ئاشقان بۇرنىغا بەتتە، يەنە بىر قېتىم بۇ «مىخ» تىن قۇتۇلالمىدى.

ئەسلىدە چىن ھۆكۈمىتى، 1990- يىلى 11- نۆۋەتلىك ئاسىيا تەنھەر-كەت يىغىنىنى ئۆتكۈزۈش جەريانىدا قولغا كەلتۈرگەن ئۇتۇق ۋە ئىم-تىيازى، ئولىمپىك تەنھەرىكەت يىغىنلىرى ئۈچۈن ئېلان - مەنپەئەت باھانىسىدا مىليونلارچە دەسمىسالغان چوڭ شىركەتلەرنىڭ ئالدى بىلەن كۆزتىككىنىغان زور بىر ئىستىمال مەۋسىمى بولغان بازارغا ئىگە بو-لۇشتەك پەۋقۇلئاددە ئالاھىدىلىكى، ئۆزىگە خاس بولغان شەرىق مەدەنى-يىتى ۋە كۆندىن كۈنگە قىزىۋېتىش قوزغاۋاتقان ئىقتىسادى ئەلىسلىقلىرى بىلەن، بۇ 2000- يىللىق ئولىمپىك تەنھەرىكەت يىغىنىنى ئاچالايدىغانلىقىغا ئۆزى-نى ئىشەندۈرگەن ئىدى. ئەمما، ئويلىمىغان يەردىن كىشىلىك ھوقۇق ۋە دېمو-كراتىيەدىن ئىبارەت بۇ «توساقلار»، ئۇلارنىڭ بۇ ئالىي غايىسى ئالدىغا قويۇلغان بىر گىگانت تاش بولۇپ، يولىنى توسۇپ قويىۋاتىدۇ.

چىن بۇ ئالتۇن پۇرسەتنى قولغا كەلتۈرۈش ئۈچۈن، قولىدىكى ئەڭ ئاخىرقى كوزىرىنى ئويناپ، پۈتۈن سىياسىي مەھبۇسلارنى ئەركىن قويۇ-ۋېتىدىغانلىقىنى جاكالاپ، بۇمەسىلىدىن ئەگىپ ئاسان ئۆتۈپ كېتىشكە ئۇرۇنىۋاتىدۇ. دېمەك، چىن ھۆكۈمىتى ئۆزلىرىدە كىشىلىك ھوقۇق ۋە دېموكراتىيىنىڭ يوق ئىكەنلىكىنى يۇقارقى بېسىملار ئاستىدا ئېتى-راپ قىلىۋاتىدۇ ۋە ئازراق يۇمشىغاندەك تۈس بېرىۋاتىدۇ. بۇ خىل ئال-دامچىلىقنىڭ قانچىلىك راست ۋە يالغانلىقىنى ئالدىمىزدا بىرلىكتە كۆرىمىز. چۈنكى، چىندا يالغۇز تەنتەنىسى ۋە قەسىمى بىلەن چېتىشلىق بولغان خىتاي سىياسىي مەھبۇسلاردىن باشقا، شەرقى تۈركىستان، تىبەت، ئىچكى موڭغۇل قاتارلىق مۇستەملىكە رايونلىرىدا سانى يۈزمىڭدىن ئاشىدىغان سىياسىي مەھبۇسلار، يەرلىك مىللەتچى، دېموكرات ئىنت-قىلابچى، «كومپارتىيىگە قارشى تۇرغۇچى» دېگەندەك باھانە-سەۋە-بلەر بىلەن تۈرمىلەردە، ئەمگەك بىلەن ئۆزگەرتىش لاگېرلىرىدا ئېغىر قىيىن - قىستاق ۋە ئىسكەنجە ئاستىدا ياشىماقتا. بۇمەھبۇسلار، ئەڭ ئاساسلىق كىشىلىك ھوقۇق بولغان دېموكراتىيە، ئەركىنلىك ۋە مۇستەقىل قىلىش ئەركىنلىكىگە تەلەپ قىلغان بىگۇناھ كىشىلەردۇر. بۇلار، چىن ھۆكۈمىتىنىڭ مۇئاۋىن باش مىنىستىرى لى پېڭنىڭ پۈتۈن دۇنياغا جاكارلىغان ئاتالمىش «ئولىمپىك كەچۈرۈمى» دىن پايدىلىنالامدۇ ياكى ئۇ جاكارلىغان «ئولىمپىك كەچۈرۈمى» يالغۇز چىن مىللىتىگە مەنسۇپ بولغان چوڭ بىر ئالدامچىلىقمۇ؟

يېقىنقى كۈنلەردە بولۇۋاتقان بۇ ئۆزگىرىشلەر، بىزگە ئوتتاش كوم-مۇنىست چىن ھاكىمىيىتىنىڭ مۇستەملىكىدە يوق بولۇش خەۋپى بىلەن ياشاۋاتقان باشقا مىللەتلەرگە ھەققەتەن ئۈمىت ۋە ئىلھام بەخش ئەتكۈچى تارىخىي تەرەققىياتلار. بۇندىن بۇرۇن چىندىكى كىشىلىك ھوقۇقنى ۋە دېموكراتىيىگە قىلىنغان تاجاۋۇزچىلىق ھەرىكەتلىرىگە خەلقئارادا بۇنچىلىك دەرىجىدە كۆڭۈل بۆلۈپ كەتمىگەن ئىدى. بۇ ئولىم-پىك يىغىنى باھانىسىدا، ئامېرىكا، ئەنگلىيە ۋە باشقا ياۋروپا دۆلە-لەتلىرى بۇھالقىنى بوش قويىۋاتقىنى يوق. بۇيەردە، ياۋروپا شەرقى تۈر-كىستانلىقلار بىرلىكىدىكى قېرىنداشلىرىمىزغا، بولۇپمۇ يۇمىلاق ئەركىن ئالىپ تېكىن ئاكىمىزغا بۇ ھەقتە ئەڭ بالدۇر ئېلىپ بارغان خىز-مەتلىرى ئۈچۈن چىن يۈرۈگۈمىزدىن سۆيگۈ ۋە مىننەتدارلىقىمىزنى بىلدۈ-رىمەن.

2000- يىلغا ئالتە يىلدىن كۆپرەك ۋاقىت قالدى. ئالدىمىزدىكى ئالتە يىل، چىندىكى كوممۇنىستىك ھاكىم مۇتلەق قىلىق ئۆزۈمىگە قارشى زور بىر مۇجادىلە ئېلىپ بارىدىغان ئالتە يىل بولۇش ئېھتىماللىقى ناھايىتى چوڭ. خەلقئارادا يۈز بەرگەن ئىجابىي ئامىللار، كوممۇنىستىك چىن ھۆكۈمىتى بىلەن ئۇنىڭ گۆرىنى قېزىۋاتقان دېموكراتىك كۈچلەر ئارىسىدىكى مۇساپىنى تېخىمۇ يېقىنلاشتۇردى. شۇڭلاشقا ئىكەن، بىز شەرقى تۈركىستانلىقلارمۇ، تىبەت ۋە ئىچكى موڭغۇلىيىگە ئوخشاش مۇستەقىللىق يولىدىكى قەدىمىزنى پۇختا ھەم چوڭراق ئېلىپ، ھازىرقى چېچىلاڭغۇ ۋە تەشكىلسىزلىك ھالىتىمىزدىن تېزرەك قۇتۇلۇپ، ئۆزگۈرىۋاتقان ۋە بىزنىڭ مەنپەئەتىمىز ئۈچۈن ئىجابىي ئامىللارنى مەيدانغا كەلتۈرۈ-ۋاتقان بۇ خەلقئارالىق پايدىلىق شارائىتتا تېخىمۇ ياخشى ماسلى-شىشىمىز كېرەك.

چىن ھۆكۈمىتىنىڭ شەرقى تۈركىستانغا كۆچمەن يۆتكەش سىياسىتى توغرىسىدا

كېرەم شېرىپ

شەرقى تۈركىستاننىڭ يەر كۆلىمى بىر مىليون 848 مىڭ كۋادرات كىلومېتىر بولۇپ، چىندىكى ئەڭ چوڭ ئۆلكىدۇر. ئەمما، بۈگۈنكى زېمىندا مۇنبەت يەر كۆلىمى تولىمۇ ئاز. چىن ھۆكۈمىتىنىڭ شەرقى تۈركىستانغا قارىتا ئېلىپ بېرىۋاتقان تۈركۈملەپ كۆچمەن يەرلەشتۈرۈش سىياسىتى شەرقى تۈركىستاندىكى يەرلىك خەلقنىڭ نورمال ھاياتىغا تەھدىت سېلىۋاتىدۇ. 1949- يىلى چىن كوممۇنىستلىرى شەرقى تۈركىستاننى ئىشغال قىلغاندا، خىتاي كۆچمەنلىرى پەقەتلا 250 مىڭ بولۇپ، ئومۇمى نوپۇسنىڭ ئاران بەش پىرسەنتىنى تەشكىل قىلاتتى. ھالبۇكى، 1991- يىلى خىتايلار شەرقى تۈركىستان نوپۇسىنىڭ 68 پىرسەنتىنى ئىگەللىدى. قىزىق يېرى شۇكى، بۇ زېمىننىڭ ئەسلى ئىگىلىرى بولغان يەرلىك مىللەت ھازىر ئازسانلىق مىللەت ۋە 2- دەرىجىلىك پۇقرا ئورنىغا چۈ-شۈپ قالدى.

خىتاي ھۆكۈمىتى نوپۇسنىڭ تۇيۇقسىز پارتلاش خاراكتېرلىق كۆپىيى-شىنى كونترول قىلىش ئۈچۈن، شەرقى تۈركىستاندىمۇ پىلانلىق تۇغۇت سىياسىتىنى يولغا قويۇۋاتىدۇ. بۇنىڭ بىلەن، قىزلار 20 ياشتىن، ئوغۇللار 23 ياشتىن تۆۋەن بولغان شەرت ئاستىدا توي قىلالمايدۇ، توي قىلغان ئەر-ئاياللار بىردىن ئارتۇق پەرزەنت كۆرەلمەيدۇ، خىلاپلىق قىلغۇچىلار ئېغىر جازالىنىدۇ. 2000- يىلغا بارغاندا، خىتاي نوپۇسىنىڭ بىر مىل-يارت 300 مىليونغا يېتىشى مۆلچەرلەنمەكتە. بۇ سان، خىتاي رەھبەرلىرى ئۈمىت قىلغان ساندىن يەنە 100 مىليون ئارتۇق. بۇ خىل نوپۇس بېسى-مىغا بەرداشلىق بېرىش ئۈچۈن، چىن ھۆكۈمىتى مۆلچەردىن ئېشىپ كەت-كەن بۇ نوپۇسنى شەرقى تۈركىستانغا يۆتكەش ئارقىلىق ئۆز بېسىمىنى يەڭگىللەتمەكچى.

سوۋېت ئىتتىپاقىنىڭ پارچىلىنىشى، بولۇپمۇ ئوتتۇرا ئاسىيا تۈرك جۇمھۇرىيەتلىرىنىڭ مۇستەقىللىققە ئېرىشىشى بىلەن، خىتاي ھۆكۈمىتى تېخىمۇ ئالاقزادە بولۇشقا باشلىدى. ئۆتكەن يىلى، قىرغىزىستاننىڭ چېگرا بويلىرىدىكى 200 مىڭغا يېقىن قىرغىزنى ئۆز جايلىرىدىن كۆچۈرۈپ، باشقا يەرلەرگە تارقىتىپ، ئۇنىڭ ئورنىغا خىتاي كۆچمەنلىرىنى يۆتكەپ ئەكەلدى. يېقىندا بېيجىڭدا، خەلق قۇرۇلتىيى ئاخباراتچىسى يۈەنمۇ ھۆكۈمەتنىڭ شەرقى تۈركىستانغا يەنە بەش مىليون خىتاي كۆچمەنلىرىنى يۆتكەپ ئەكېلىش پىلانلىغانلىقىنى ئاشكارىلىدى. شەرقى تۈركىستاندا كۈندىن - كۈنگە تولىمۇ تېز كۆپىيىپ كېتىۋاتقان خىتاي كۆچمەنلىرى شەرقى تۈركىستان خەلقىگە ئىشسىزلىق، ئاچارچىلىق، ئىجتىمائىي قالاي-مىقانچىلىق ۋە جىنايەتتىن باشقا نەرسە ئەكەلمەيدۇ!

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى
www.uyghurkitap.com

الله — بسم الله الرحمن الرحيم — محمد

ھەممە تىل بەقتا تەڭلىما تىلىرى

2- ئىخلاس: موسۇلمان قېرىنداشلار، ھەر بىر سۆزدە، ھەر بىر ئىشتا، خۇدا يولىدا قىلغان جىھات ئۈچۈن ماڭغان قەدەملەردە ئۇلۇق ئاللاھنىڭ رىزاسى ئۈچۈن خالىس بولۇش لازىم. بۇلارنىڭ ھەممىسىدە پەقەتلا ئۇلۇق ئاللاھنىڭ ئىنئام قىلغان نېمەت ۋە مۇكاپاتىنى چىقىش يولى قىلىش لازىم. بۇلاردىن باشقا، مەدھىيىلەرگە، شان - شەرەپلەرگە، تاشقىرىدىن كۆرۈنۈدىغان مەنپەئەتلەرگە ئەسلا تەزەررۇسالماسلىق لازىم. بۇنىڭدىن كېيىن پەقەتلا ئىشىنىش ۋە چۈشۈنۈش بولۇپ باشقا پايدا - مەنپەئەتنىڭ قۇلى بولماسلىق لازىم. «ئېيتقىنكى، نامىزىم، قۇربانلىقىم، ھاياتىم - ماماتىم پۈتۈن ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارى ئاللاھ ئۈچۈندۇر، ئاللاھنىڭ شېرىكى يوقتۇر، مەن پەقەت يالغۇز ئاللاھقا خالىس ئىبادەت قىلىشقا بۇيرۇلدۇم».

ئىخلاس ۋەسۋەسىنىڭ ئەسلى ۋە چوڭقۇر مەقسەتلىرىگە ئېرىشكەن موسۇلمان قېرىنداشلار داۋاملىق سۆزلىگەن، «غايىمىز پەقەتلا ئاللاھتۇر، ئاللاھقا ھەمدۇ بولسۇن» دېگەن سۆزنىڭ مەنىسىنى چۈشىنىدۇ.

3. ئەمەل: ئىلىم ۋە ئىخلاسنىڭ مېۋىسى ئەمەلدۇر.

سادىق ۋە ئىخلاسمەن موسۇلمان قېرىنداشلاردىن تۆۋەندىكى ئەمەللەر تەلەپ قىلىنىدۇ:

1- ئەپسىنى ئىسلاھ قىلىش ئۈچۈن غەيرەت قىلىش، ۋۇجۇدى ساق ۋە كۈچلۈك بولۇش، ئەقلى قابىلىيىتى تولۇق يېتىلىش، ئەخلاقلىق بولۇش، كەسپى ئىقتىدارغا ئىگە بولۇش، ساغلام ئەقىدە، دۇرۇس ئىبادەت بىلەن كۆرەش قىلىش، ئىشلارنى تەرتىپلىك قىلىش ۋە باشقىلارغا پايدىلىق ئىش قىلىش ئۈچۈن غەيرەت قىلىش ھەربىر موسۇلمانغا ۋاجىپتۇر.

2- ئىسلام ئاساسىدا ئۇيغۇن بىر ئائىلە قۇرۇش، ئائىلىسىنى ۋە پەرزەنتلىرىنى ئىسلام ئەخلاقى بىلەن تەربىيىلەشكە ئەھمىيەت بېرىش، ئېرىگە قىز تاللاشتا ۋە ئائىلە ھاياتىنى تەرتىپلەشتە ئىسلام كۆرسەتمىلىرىگە مۇۋاپىق بولۇش قاتارلىق ئىشلار ھەربىر موسۇلمانغا ۋاجىپتۇر.

3- جەمئىيەتنى ئىسلاھ قىلىش، جەمئىيەتتە ياخشىلىقنى تەشۋىق قىلىش، رەزىل ۋە ئەسكى ئىشلار بىلەن كۆرەش قىلىش، كىشىلەرنى ياخشى ئىشلارغا رىغبەتلەندۈرۈش، ياخشى ئىشلارغا بۇيرۇش، ياخشىلىق قىلىشقا ئالدىراش، ئىسلام پىكىرلىرىنىڭ ئاساسلىق ئورۇنىدا تۇرۇشىدا ھەرىكەت قىلىش ھاياتنىڭ پۈتۈن ساھەلىرىدە ئىسلام ھۆكمىگە ئۇيغۇن بولۇشقا ھەرىكەت قىلىش لازىم، بۇ ھەر بىر شەخسنىڭ ۋە جەمئىيەتنىڭ ئورۇنلاشقا تېگىشلىك بۇرچىدۇر.

4- ۋەتەننىڭ ئىدىئولوگىيە، ئىقتىسات ۋە سىياسى ساھەلىرىدە موسۇلمان بولمىغان چەتئەل كۈچلىرىنىڭ كونتروللىقىدىن قۇتقۇزۇش لازىم.

5- ئىسلام ئاساسىغا ئۇيغۇن بىر شەكىلدە ھۆكۈمەت قۇرۇشقا ھەرىكەت قىلىش، بۇ ھۆكۈمەتنىڭ پۈتۈن ئەزالىرى ئىسلامغا خىزمەت قىلىشى، ناماز ئوقۇشى ۋە باشقا دىنى ۋەزىپىلەرنى تولۇق ئادا قىلىشى لازىم، گۇناھ، ھارام ۋە ئىسلامغا مۇخالىپ ھەرىكەتلەردىن ساقلىنىشى لازىم. ئىسلام ئاساسلىرى ئىچىدە، دوستلۇق ۋە قېرىنداشلىق ئاساسىدىن تاشقىرى قىستىچىلىق يۈز بەرسە، غەيرى موسۇلمانلاردىن ياردەم ئېلىش گۇناھ ھېسابلانمايدۇ.

ئىسلام ھۆكۈمىتىنىڭ سۈپەتلىرى: خەلققە ياخشىلىق، ھېمايەتچىلىق ۋە شەپقەت قىلىش، ئادىل بولۇش، ئومۇمنىڭ مال - مۈلكىنى ۋە ئىقتىسادىنى قوغداشتۇر.

ئىسلام ھۆكۈمىتىنىڭ ۋەزىپىسى، ئامانەتلىكنى ساقلاپ، قانۇننى ئىجرا قىلىش، تەلىم - تەربىيە ئىشلىرىنى يولغا قويۇش، كۈچ توپلاش، سالامەتلىكنى ساقلاش، ئومۇمنىڭ مەنپەئەتىگە كۆڭۈل بۆلۈش، بايلىقنى ئاشۇرۇپ ئىقتىسادنى قوغداش، ئەخلاقنى كۈچەيتىش ۋە ئىسلامنى تەشۋىق قىلىشتۇر، بۇنداق ھۆكۈمەتكە بويسۇنۇش، ئۇنى مال ۋە جان بىلەن قوغداش، ياردەم قىلىش ھەربىر موسۇلمانغا ۋاجىپتۇر. ئەگەر ھۆكۈمەت يۇقارقى پىرىنسىپلارغا ئۇيغۇن ھۆكۈم يۈرگۈزمىسە، ئۇنىڭغا توغرا يول كۆرسىتىپ تۈزۈتۈشكە ياردەم قىلىش، پايدىسى بولمىسا، ئايرىم يىراق تۇرۇش لازىم، چۈنكى، «خەلققە ئاسىيلىق قىلىپ مەخلۇققا بويسۇنۇش يوق» (ھەدىس).

6- ھەربىر موسۇلمان ئىسلام ئۈممەتلىرىنى قوغداپ، بىرلىكىنى ساقلاپ، ۋەتەننى قۇتقۇزۇپ، ئەركىنلىك بېرىلدۇرۇپ، ھۆكۈمەت مۇستەقىللىكىنى ساقلاپ، مەدەنىيەتنى يۈكسەلدۈرىدىغان بىر ئىسلام دۆلىتىنىڭ قۇرۇلۇشىغا ھەسسە قوشۇشى لازىم.

7- يەر يۈزىدە ئىسلام دىنىنى يۈرگۈزۈپ، پۈتۈن قۇۋۋەت ئىسلامنىڭ قولىدا بولغانغا قەدەر، ھەربىر موسۇلمان قېرىنداش بۇ يولدا ئۆزىنىڭ كەلگەن ۋەزىپىنى ئادا قىلىشقا ھەرىكەت قىلىشى لازىم، بۇ جەھەتتە ئۈمىدسىز بولۇش ئەسلا توغرا ئەمەس. ئۇلۇق ئاللاھنىڭ شۇئار يېتىپ بىلەن ئۈمىدۋار بولۇش لازىم: «ئاللاھ خالىغان ئىشنى ئەمەلگە ئاشۇرۇشقا قادىردۇر، لېكىن ئىنسانلارنىڭ تولىسى بۇنى ئۇقمايدۇ» (سۈرە يۈسۈپ ٢١).

4. جىھات: جىھاتنىڭ پەيغەمبىرىمىز زامانىدىن قىيامەتكە قەدەر ھەر زامان ئەمىر قىلىنغان بىر پەرز ئىكەنلىكى، تۆۋەندىكى ھەدىس بىلەن ئىسپاتلىنىدۇ: «ھەركىم جىھات قىلمايدىغان ھايات نىيەت قىلمايدىغان ئۆلسە، جاھىلىيەت ئۆلۈمى بىلەن ئۆلىدۇ».

جىھاتنىڭ ئەڭ ئالدى باسقۇچى قەلب بىلەن ئىنكار قىلىشتۇر، ئەڭ يۇقۇرى باسقۇچى، ئاللاھ يولىدا جىھات قىلىشتۇر، بۇ ئىككى باسقۇچ ئوتتۇرىسىدا، تىل، قەلەم ۋە قول بىلەن جىھات قىلىش، زالىم بىر ھۆكۈمدارغا قارشى ھەق سۆزنى سۆزلەش جىھاتتۇر. دەۋەت جىھاتسىز ئىشقا ئاشمايدۇ، جىھات قانچىكى بۈيۈك ۋە ساغلام قىلىنسا، ئۇنىڭ قىممىتىمۇ شۇنچە ئۇلۇغ بولىدۇ، جىھات ئۈچۈن ماددى ياردەم قىلىش ۋە ئۇنى قوللاشمۇ جىھات بولىدۇ، ئۇنىڭ ساۋابىمۇ ئارتۇق. «ئاللاھ يولىدا قورقماستىن يېتىشىپ جىھات قىلىڭلار». بۇنىڭ بىلەن، بىز داۋاملىق «يولىمىز جىھاتتۇر»، دەپ چاقىرىۋاتقان چاقىرىقنىڭ مەنىسى چىقىدۇ.

پىداكارلىق: ئىشەنگەن غايە ۋە دەۋا يولىدا مېلىنى، جېنىنى، ۋاقتىنى ۋە پۈتۈن ھاياتىنى قىزغىنلىق بىلەن پىدا قىلىشتۇر. ئىشىنىش ۋە چۈشىنىش يولىدا قىلغان بۇ پىداكارلىقنىڭ مۇكاپاتىنى بۇ دۇنيادا كۈتمەسلىكىمىز لازىم، ئۇنىڭ مۇكاپاتى ۋە ساۋابى ئاخىرەتتە بولىدۇ، پىداكارلىقتىن قاچقۇچى گۇناھكار بولىدۇ.

«شەك شۈبھىسىزكى، ئاللاھ يولىدا ئۆلگەن مۆمىنلەرنىڭ جانلىرىنى ۋە ماللىرىنى ئاللاھ جەننەت بەدىلىگە سېتىۋالغاندۇر». «ئېيتقىنكى، ئەگەر سىلەرنىڭ ئاتاڭلار، ئوغۇللىرىڭلار، قېرىنداشلىرىڭلار، خوتۇنلىرىڭلار، ئۇرۇق - تۇغقانلىرىڭلار (ھەممىڭلاردىن باشقا) تاپقان پۇل ماللىرىڭلار، ئاقماي قېلىشىدىن قورققان تىجارىتىڭلار، ياخشى كۆرىدىغان ئۆيلىرىڭلار سىلەرگە ئاللاھتىن، ئاللاھنىڭ پەيغەمبىرىدىن ۋە ئاللاھنىڭ يولىدا جىھات قىلىشتىن سۆيۈملۈك بولسا، ئۇ ھالدا تاكى ئاللاھنىڭ ئەمرى كەلگىچە كۈتۈڭلار! ئاللاھ پاسىق قەۋمنى ھىدايەت قىلمايدۇ».

5. ئىتائەت: بۇيرۇلغان بۇيرۇققا بويسۇنۇش، قىيىنچىلىقتا، باياشاتلىقتا، خۇشاللىقتا ھەر زامان بۇيرۇققا بويسۇنۇش لازىم. بۇ دەۋەتنىڭ ئۈچ باسقۇچى بولۇپ، ئۇلار:

(1) تونۇتۇش: دەۋەتنىڭ ئومۇمى پىكرىنى ئىنسانلار ئارىسىدا تارقىتىش، بۇنىڭ ئۈچۈن داۋاملىق جەمئىيەت تەرتىپىنى ۋە دۇنيا قارىشىنى ئوبدان چۈشىنىش لازىم، ياخشى ئىشلارغا دەۋەت قىلىش، يېڭىلىش ۋاسىتىلىرى بىلەن داۋانى تونۇتۇشقا غەيرەت قىلىش لازىم. بۇنىڭ بىلەن موسۇلمان قېرىنداشلار قىلىدىغان پۈتۈن ئىشلارنى ئاساسى قانۇنغا ئاساسەن تەرتىپلەش لازىم. ظالىمان ھەرىكەت جەمئىيەتكە شەرتسىز ئەزا بولۇشى ۋە پائالىيەتلەردە بىرگە بولۇشى لازىم، جامائەتكە ھۆرمەت قىلىشى لازىم.

(2) شەكىللىنىش: جىھات ئۈچۈن دائىر تۈزۈش بىر لەشكەر باراۋەرلىك روھىنى يېتىلدۈرۈشكە ھەرىكەت قىلىش لازىم، مەنىۋى جەھەتتىن ئىسلاھ، ھەرىكەت جەھەتتە جەڭگىۋار بولۇش لازىم. بۇنىڭ ئەمىر ۋە ئىتائەتتىن ئىبارەت ئىككى شوئارى بار، بۇ ئىككى پىرىنسىپقا قەتئىي ۋە تەرەددۇتسىز بويسۇنۇش لازىم، موسۇلمان قېرىنداشلارنىڭ بۇنىڭ بىلەن مۇناسىۋەتلىك ھەر قانداق ئىشنى ئەمەلگە ئاشۇرۇشى شەرتتۇر.

(3) ئىجرا قىلىش: بۇ دەۋر جىھات ئۈچۈن قىلىنغان دائىرىلەتتىن ئىجرا قىلىنىش ھالىتىدۇر، بۇ يەردە بەزى قىلىپ تەييار تۇرۇش لازىم. بۇنىڭدىن تولۇق بىر ئىتائەت شەرتتۇر، ئەنە مۇشۇ ئاساسلار ئۈستىدە ھەر موسۇلمان قېرىنداشلار بىر نەچچە تېپىتىم ئىشنى ئۆزىدا - يىللى رەبىتەلى ئەۋلىيالار ۋە ... بەيئەت قىلدى، سىيىنىڭ مۇشۇ جاھات قوشۇلۇشى، مۇشۇ مەسىلىنى قوبۇل قىلىش ۋە مۇشۇ بەيئەتنى ئەمەلگە ئاشۇرۇشى ئىشەنچى ئورنىدا تۇرىدۇ، مەن ئۈستۈمگە ئالغان ۋەزىپىنى غەنىمەت بىلىپ ئۇنىڭغا ۋاپا قىلىشقا تەييار تۇر.

(داۋامى كېيىنكى سانلىرىمىزدا)

ئەرەبچىدىن تەرجىمە قىلىپ تەييارلىغۇچى: ئابدۇجېلىل تۇران

چىن كوممۇنىستلىرىنىڭ ئاتالمىش «مىللىي باراۋەرلىك» پىرىنسىپى

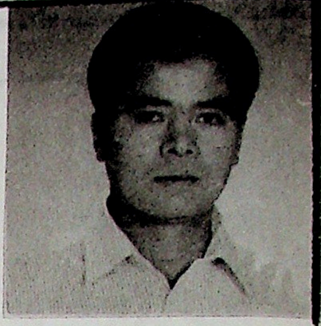

ئا. خېلىل بوزقۇرت

چىن كوممۇنىستلىرى شەرقىي تۈركىستاننى ئۆزىنىڭ مۇستەملىكىسىگە ئايلاندۇرۇپ، ئۇيەردىكى يەرلىك مىللەتلەرنى ئۆزىگە بويسۇندۇرۇش ئۈچۈن، 1949- يىلى «مىللىي باراۋەرلىك» شوئارىنى ئوتتۇرىغا قويغان ئىدى. لېكىن، چىن كوممۇنىستلىرى شەرقىي تۈركىستاننى قولغا ئالغاندىن كېيىن، ئۆزىنىڭ «مىللىي باراۋەرلىك» شوئارىغا ئاسىيلىق قىلىپ، شەرقىي تۈركىستاندىكى يەرلىك مىللەتلەرگە قارىتا خىتاي مىللەتچىلىكىنى يولغا قويدى. بۇنىڭ بىلەن، «مىللىي باراۋەرلىك» شوئارى مۇستەملىكە سىياسىتىنى قوغداش ۋە يەرلىك مىللەتلەرنى ئالداش قورالى بولۇپ قالدى. چۈنكى، ئۇلار ھەرقانداق قانۇن، سىياسەت، پىرىنسىپلىرىدا «مىللىي باراۋەرلىك»نى ئوتتۇرىغا قويغان بولسىمۇ، ئەمەلىيەتتە يەرلىك مىللەتلەرگە ئىنتايىن ئۆچمەنلىك قىلىپ، ئۇلارنى كەمسىتىدۇ ۋە ھوقۇقتىن باراۋەر بەھرىمەن بولۇشقا يول قويمايدۇ.

بىرىنچى، چىن كوممۇنىستلىرى شەرقىي تۈركىستاننى ئىشغال قىلغاندىن كېيىن، يەرلىك مىللەتلەر ئەمەلدىكى سىياسىي، قانۇنىي ئورنىدىن ۋە ھوقۇقىي جەھەتتىن مەھرۇم قىلىندى. چۈنكى، يەرلىك ئۇيغۇر، قازاق، قىرغىز، تاجىك، ئۆزبېك ۋە باشقا مىللەتلەرنىڭ ھۆكۈمەت ئورۇنلىرىدا ئىگىلىگەن كادىرلار نىسبىتى ئومۇمىي كادىرلار سانىنىڭ 46 پىرسەنتىنى، يالغۇز خىتاي مىللىتىلا ئومۇمىي كادىرلار سانىنىڭ 54 پىرسەنتىنى ئىگىلەيدۇ. دېمەك، يەرلىك مىللەتنىڭ خوجايىنلىق ھوقۇقىنىڭ تەڭدىن كۆپ نىسبىتىنى بىرلا خىتاي مىللىتى ئىگىلىگەن.

ئىككىنچى، چىن كوممۇنىستلىرى شەرقىي تۈركىستاننى ئىشغال قىلغاندىن كېيىن، يەرلىك مىللەتلەر ئۆزىنىڭ تەبىئىي بايلىقلىرىنى ئېچىپ پايدىلىنىش ۋە ئۆز ئالدىغا ئىقتىسادىي قۇرۇلۇش ئېلىپ بېرىشتىن مەھرۇم قالدى. بۇنىڭ بىلەن، يەرلىك مىللەتلەرنىڭ كۆپىنچە پۈتۈن بولماسلىق، قۇرسىقى توق بولماسلىقتەك ئېچىنىشلىق ئاقىۋەتكە كىرىلىپ، خىتاي مىللىتى يەرلىك مىللەتلەرنىڭ ئىقتىسادىي ئورنى ۋە ھوقۇقىنى ئىگىلىۋالدى. مەسىلەن، 1956- يىلدىن 1989- يىلغىچە، شەرقىي تۈركىستاندىن تۆمۈر يول ئارقىلىق يۆتكەپ ئېلىپ كېتىلگەن كۆمۈر 30 مىليون 880 مىڭ توننا، نېفىت 44 مىليون 830 مىڭ توننا. 1988- يىلغا قەدەر، شەرقىي تۈركىستاندىن يۆتكەپ ئېلىپ كېتىلگەن تاۋارلارنىڭ ئومۇمىي قىممىتى 14 مىليارد 500 مىليون يۈەندىن ئاشىدۇ.

ئۈچىنچى، چىن كوممۇنىستلىرى شەرقىي تۈركىستاننى ئىشغال قىلغاندىن كېيىن، يەرلىك مىللەتلەر مەدەنىيەت جەھەتتىكى ھوقۇقىدىن ئوخشاشلا مەھرۇم قالدى. بۇنىڭ بىلەن، مائارىپ، ئىلىم- پەن، ئەدەبىيات- سەنئەت، تەنتەربىيە، ساقلىقنى ساقلاش، ئاخبارات ۋە نەشرىيات ئىشلىرىدا يەرلىك مىللەتلەر خىتاي مىللىتىدىن كۆپ ئارقىدا قالدى.

يۇقىرىقىلاردىن شۇنى ئېنىق كۆرۈۋېلىش مۇمكىنكى، چىن كوممۇنىستلىرى شەرقىي تۈركىستاننى ئىشغال قىلغاندىن كېيىن، يەرلىك مىللەتلەرنىڭ ئىجتىمائىي ئورنىغا، سىياسىي ھوقۇقىغا تاجاۋۇز قىلىپلا قالماي، بەلكى، ئىقتىسادىي، مەدەنىيەت ئىشلىرىنى راۋاجلاندۇرۇش ھوقۇقىنىمۇ ئىگىلىۋالدى. شۇڭا، چىن كوممۇنىستلىرى كۆتۈرۈپ چىققان ئاتالمىش «مىللىي باراۋەرلىك»، شەرقىي تۈركىستاندىكى يەرلىك مىللەتلەرگە ھۆكۈمرانلىق قىلىش ۋە ئۆزىنىڭ مۇستەملىكە سىياسىتىنى كۈچەيتىدۇرۇشتىكى بىر خىل رەزىل ۋاستىدىن باشقا نەرسە ئەمەس!

شەرقىي تۈركىستان ئۆسمۈرلىرى مۇستەملىكىنىڭ بىۋاستە قۇربانى

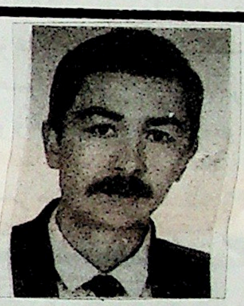

پەرھات يۇرۇڭقاش

يېقىنقى يىللاردىن بۇيان، بولۇپمۇ قىزىل چىن ئىشغالىيىتىدىن كېيىن، مەزلۇملۇق ۋە تىنىمسىز شەرقىي تۈركىستاندىكى سەبىي، ناتىۋان ئۆسمۈر- باللار چىن مۇستەملىكىچىلىرىنىڭ يەرلىك خەلقنى قۇل قىلىش، نادان قالدۇرۇش ۋە ئاسسىمىلاتسىيە قىلىش سىياسىتىنىڭ بىۋاستە قۇربانى بولۇپ كەلمەكتە. ئۇۋەتتە، قىزىل چىن ھۆكۈمىتىنىڭ خىتاي ئوتتۇرا- باشلانغۇچ مەكتەپلەر بىلەن مىللىي ئوتتۇرا- باشلانغۇچ مەكتەپلەرگە پەرقلىق مۇئامىلە قىلىش سىياسىتى، ئۆزلىرىنىڭ «ئادالەتپەرۋەر» دەپ ئاتىۋالغان قىزىل چىن مۇستەملىكىچىلىرىنىڭ ھەقىقىي ماھىيىتىنى ئېچىپ بەردى!

ھازىر پۈتۈن شەرقىي تۈركىستان بويىچە 1994 ئوتتۇرا مەكتەپ، 8178 باشلانغۇچ مەكتەپ بار بولۇپ، بۇنىڭ ئىچىدە، مەخسۇس خىتاي ئوتتۇرا مەكتىپى 64.7 پىرسەنتىنى ئىگىلەيدۇ. ئۇيغۇر، قازاق، قىرغىز، موڭغۇل، تاجىك، تاتار قاتارلىق يەرلىك خەلقلەرنىڭ پەرزەنتلىرى ئوقۇيدىغان ئوتتۇرا مەكتەپ ئاران 35.3 پىرسەنتىنى ئىگىلەيدۇ.

قىزىل چىن ھۆكۈمىتى غەرەزلىك ھالدا مىللىي باشلانغۇچ مەكتەپلەرنى سان جەھەتتە كۆپەيتىشكىلا ئانچە- مۇنچە كۈچ سەرپ قىلىپ قويۇپ، مىللىي ئوتتۇرا مەكتەپلەرنىڭ كۆپىيىشىنى تۈرلۈك يوللار بىلەن چەكلىگەچكە، ھازىر، باشلانغۇچ مەكتەپنى پۈتتۈرگەن نەچچە يۈزمىڭ يەرلىك ئۆسمۈر بالا ئوتتۇرا مەكتەپلەردە داۋاملىق ئوقۇش ئىمكانىيىتىدىن مەھرۇم قالماقتا. ھازىر، قىزىل چىن ھۆكۈمىتىنىڭ شەرقىي تۈركىستانغا ئاجراتقان مائارىپ راسخودىنىڭ 70 پىرسەنتىگە يېقىنراقى ئاساسەن خىتاي مەكتەپلەرگە سەرپ قىلىنماقتا. خىتاي مەكتەپلەر بىلەن مىللىي مەكتەپلەرنىڭ ئوقۇتۇش شارائىتى ۋە ئوقۇتۇش سۈپىتى جەھەتتىكى پەرقى كىشىنى غەزەپلەندۈرىدىغان دەرىجىدە روشەن ھالدا ئېچىپ بارماقتا.

چىن ھۆكۈمىتى «نامرات رايون» دەپ ئاتىۋالغان شەرقىي تۈركىستاندىكى ئاساسلىق يەرلىك خەلق ياشايدىغان قەشقەر، خوتەن، ئاقسۇ رايونلىرىدىكى ئوتتۇرا- باشلانغۇچ مەكتەپلەرنىڭ 60 پىرسەنتىدىن كۆپرەكى ئاساسەن خام كېسەكتىن قوپۇرۇلغان، سىنىپلىرىنىڭ تام- تورۇسلىرىغا دەز كەتكەن ھەمدە تىرەك قويۇلغان خەتەرلىك سىنىپلار بولۇپ، ئۆسمۈر- باللىرىمىز ئەنە شۇنداق ناچار مۇھىتتا ئوقۇشقا مەجبۇر بولماقتا. دەل بۇنىڭ ئەكسىچە، شەرقىي تۈركىستاندىكى خىتاي مەكتەپلىرىنىڭ 90 پىرسەنتىدىن كۆپرەكى دۆلەت بىۋاستە مەبلەغ سېلىپ قۇرغان خىش- سېمونت ۋە بېتونلۇق زامانىۋى قۇرۇلۇشلاردۇر.

يېقىنقى يىللاردىن بۇيان، قىزىل چىن ھۆكۈمىتى مىللىي رايونلارنىڭ مائارىپ خىراجىتىنى يىلىغا 15 پىرسەن قىسقارتىپ بېرىش بىلەن بىرگە، شەرقىي تۈركىستاندا «ئۆزىنىڭ يېغىدا ئۆزىنى قورۇش» سىياسىتىنى يولغا قويۇپ، ئاتالمىش «خەلقنىڭ مەكتىپىنى خەلق قۇرىدۇ» دېگەن پەتىۋانى تۇتۇپ چىقىپ، يىللىق ساپ كىرىمى 25 دوللارغا بارمايدىغان بىچارە دېھقانلىرىمىزغا ھەددەپ مائارىپ سېلىقى سالماقتا. ئۇلارغا مەجبۇرىي ئەمگەك كۈنى بېكىتىپ، مەكتەپ قۇرۇلۇشىغا بىۋاستە سالماقتا. شۇنداقلا ئۇلاردىن مەجبۇرىي پۇل يىغماقتا. بۇخىل نامۇۋاپىق سېلىقلارنىڭ كۆپىيىشى بىلەن، شەرقىي تۈركىستاندىكى دېھقانلىرىمىزنىڭ زىممىسىدىكى يىللىق باج- سېلىق، ئۇلارنىڭ ئومۇمىي كىرىمىنىڭ 23 پىرسەنتىنى ئىگىلىدى. بۇ چىن خەلق جۇمھۇرىيىتىنىڭ ئاساسىي قانۇنىدا بېكىتىلگەن «دېھقانلاردىن ئېلىنىدىغان باج- سېلىق ئۇلارنىڭ ئومۇمىي كىرىمىنىڭ بەش پىرسەنتىدىن ئېشىپ كەتمەسلىكى لازىم» دېگەن پىرىنسىپقا تامامەن خىلاپ!

باج- سېلىقنىڭ كۆپلىكى، ئائىلە كىرىمىنىڭ تۆۋەن بولۇشى تۈپەيلىدىن، كۆپلىگەن تۈركىستانلىق خەلق باللىرىنى مەكتەپلەردىن توختىتىپ، ئۇلارنى دېھقانچىلىق ۋە سودا- سېتىق ئىشلىرىغا سېلىشقا مەجبۇر بولماقتا. تېخى 10 ياشقا توشمىغان نارەسىدە بالىلارنىڭ ئېتىزلاردا ئىشلەپ ئەمگەك قىلىۋاتقانلىقىنى تۈركىستاننىڭ ھەممىلا يېرىدە ئۇچراتقىلى بولىدۇ.

كىشىنى ئېچىندۇرىدىغان يەنە بىر نەرسە شۇكى، شەرقىي تۈركىستاندا دۆلەت تەرىپىدىن مەبلەغ سېلىنىپ قۇرۇلغان يەسلى، باللار باغچىلىرىدا تەربىيىلىنىۋاتقان باللارنىڭ 85 پىرسەنتى خىتاي باللىرىدۇر. چىن ھۆكۈمىتى بۇخىل تەڭسىزلىكنى يوشۇرۇش ئۈچۈن، «شىنجاڭ بىر نامرات رايون، ئىقتىسادى ئارقىدا قالغان» دەپ جېنىنىڭ بېرىچە تەشۋىق قىلماقتا. ئەمما، شەرقىي تۈركىستاننىڭ بايلىققا تولغان گۆ- ھەرزېمىن ئىكەنلىكىنى شەرقىي تۈركىستان خەلقىلا ئەمەس، پۈتۈن دۇنيا خەلقىمۇ بەش قولدەك بىلىدۇ. چىن مۇستەملىكىچىلىرىنىڭ شەرقىي تۈركىستاننى قايسى دەرىجىدە تالان- تاراج قىلىۋاتقانلىقىنىمۇ بىلىدۇ. ئەنە شۇنداق ئىكەن، شەرقىي تۈركىستان قانداقمۇ نامرات، ئارقىدا قالغان رايون بولسۇن؟ شەرقىي تۈركىستاننىڭ ھازىرقى نامراتلىق ھالىتىگە تامامەن چىن مۇستەملىكىچىلىرىنىڭ تالان- تاراج قىلىش سىياسىتى سەۋەبچى بولغان. شەرقىي تۈركىستان خەلقىنىڭ جۈملىدىن ئۆسمۈر- باللىرىنىڭ ئۆز ۋەتىنىنىڭ بايلىقىدىن ئۆز بەختىنى تېپىشتا ھەققى يوقمۇ؟

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى
www.uyghurkitap.com

چەتئەللىكلەر نەزەرىدىكى شەرقىي تۈركىستان مەسىلىسى
« ئۇپۇق ساياھىتى »

زەينەپ گۆكگۆس (تۈركىيە « ھۈررىيەت » گېزىتى مۇخبىرى)

(تۈركىيەدە چىقىدىغان « ھۈررىيەت » گېزىتىنىڭ 1993 - يىلى 31 - ئاۋغۇست سانىدىكى خەۋىرى)

چىننىڭ « شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونى » نى، يەنى شەرقىي تۈركىستاننى قازاقىستاندىن ئايرىپ تۇرغان تىيانشان تاغلىرى، تۈرك تارىخى كىتابلىرىدا، تەڭرى تاغلىرى، دەپ تىلغا ئېلىنىدۇ. مۇخبىر ۋە يازغۇچى يازگۈلى ئاپ موقان بىر قانچە ئاي بۇرۇن چىنغا بارغان ئىدى، بۇرايوندىكى تەڭرى تاغ ئېتەكلىرىدە ئات ئۈستىدە كېتىۋاتقان يېزىلىق بىر موسىپىتتا ئۇچراشتى ۋە ئۇنىڭدىن، « ماڭا قاراڭچۇ، سىز نەدىن كېلىۋاتىسىز؟ » دەپ سورىدى، بۇ موسىپىت بوۋاي بىر قولى بىلەن يىراقتىكى تەڭرى تاغلىرىنىڭ بىر چوققىسىنى كۆرسىتىپ، « ئەنە شۇ قارشى تەرەپتىكى تاغدىن كېلىۋاتىمەن » دەپ جاۋاپ بەردى.

ئادرىياتىك دېڭىزدىن مەدىچىتكىچە سوزۇلغان بۈيۈك زېمىندا تۈرك تەسىرىدىن سۆز ئېچىش خىيالى بىر پىكىر ئەمەس، بەلكى ئەمەلىيەتكە ئۇيغۇن ئىكەنلىكىگە بۇنىڭدىن ئارتۇق باشقا دەلىل - ئىسپات تاپالمايمىز. تەڭرى تاغلىرى ئېتەكلىرىدە ياشاۋاتقان خەلقلەر بىلەن ئورتاق ھالغا كەلگەن بۇخىل مەدەنىيەت مىراسلىرىنىڭ ۋە تىل، دىن قېرىنداشلىقىنىڭ تۈركىيەدە، تارىخ ۋە سىياسىي نوپۇزغا ئېرىشىش ئەۋزەللىكى، تارىخ ۋە جۇغراپىيە يوقالمىغىچە يوقالمايدۇ. شۇنداقتىمۇ، بەزىدە بۇخىل ئەۋزەللىكنى تىلغا ئېلىشىمىز تازا قىزغىن قارشى ئېلىنمايۋاتىدۇ.

بۇھەقتە، بىر تەرەپتىن، غەرب دۇنياسىنىڭ ۋە روسىيەنى قورقۇتۇۋاتمەيلى، دېگۈچىلەر بار؛ يەنە بىر تەرەپتىن، گەرچە تۈركىيە مۇشۇنداق ئەۋزەللىككە ئىگە بولسىمۇ، بۇ رېياللىقنى ھەزىم قىلالمىغان بىر تۈركۈم زىيالىيلىرىمىز بار. ئەسلىدە، ھېچكىمدىن قورقۇشنىڭ ۋە ئۈركۈشنىڭ ھاجىتى يوق، چۈنكى، ھەركىم ۋاستىلىق ۋە ۋاستىسىز ھالدا بۇلارنىڭ پەرقىنى بىلىۋاتىدۇ. بىزنىڭ قاچىلىك يوشۇرۇشىمىزدىن قەتئىي نەزەر، بوسنا، ئەزەربەيجان ۋە ھەتتا چىن تۈركىستان (شەرقىي تۈركىستان)غا قارىتا بەزى تەدبىرلەر ئېلىنىۋاتىدۇ.

تۈركىيەنىڭ 21- ئەسىرگە تەۋە بولغان ستراتېگىيە نۇقتىسىدىن ئېلىپ ئېيتقاندا، تىرانس - كاۋكاسىيا شەخسىنىڭ غوللۇق ئۇرۇقى نېفىتتىن ئىبارەت. بۇ ئۇيۇشمىنىڭ باشلىنىش نۇقتىسى باكۇ نېفىتلىكى بولسىمۇ، ئۇنىڭغا ياندىش ھالدا، قازاقىستان، ھەتتا تېخىمۇ ئۇزاق شەرقىي تۈركىستان نېفىتلىكىگە دىققىتىمىزدىن ساقىت قىلىشقا بولمىغى كېرەك. تېزسۈرئەتتە تەرەققىي قىلىۋاتقان چىن ۋە ئاسىيا، تېنچ ئوكيان رايونلىرىنىڭ ئېھتىياجى بولغان نېفىتنىڭ چىقىۋاتقان يېرى شەرقىي تۈركىستاندىن ئىبارەت.

گېرمانىيەدە چىقىدىغان (Der Spiegel) ژورنىلى، پۈتۈن ئۈمىدىنى بۇ رايوندىكى نېفىتكە باغلىغان چىننىڭ، بۇرايونغا تېزلىك بىلەن كۆپلەپ خىتاي كۆچمەنلىرىنى يەرلەشتۈرۈش ئارقىلىق، بۇيەردىكى تۈركلەرنىڭ خوجايىنلىق ئورنىنى ئاخىرلاشتۇرۇش سىياسىتىنى يۈرگۈزۈۋاتقانلىقىنى يازدى، بۇنىڭغا ئاساسلانغاندا، چىندىكى تۈركلەر، ئامېرىكىدىكى ھىندىيانلارغا ئوخشاش ئاقىۋەتكە ئۇچرىشى مۇمكىن. چىننىڭ مەقسىتى، تېنچ ئوكيانغا توغۇلۇۋاتقان نېفىتلىكىگە قازاقىستان نېفىتلىكلىرىنىڭ قوشۇلىشىدىن ئىبارەت.

بېيجىڭ بۇھەقتە غەربتىكى تېخنىك شىركەتلىرى بىلەن شەرىكەتلىشىش مۇزاكىرىسىنى باشلىۋېتىش بىلەن تەڭ، قازاقىستان بىلەن بولغان موكسىمال دىپلوماتىك پائالىيەتلىرىنى كۈچەيتمەكتە. بىزنىڭ ھازىرغىچە ئېيتىۋاتقانلىرىمىزغا ئېلىنمايۋاتقان، ئەمما باشقىلار خېلى ئۇزۇندىن بېرى سىناۋاتقان بىر تېمىمۇ بار، ئوتتۇرا ئاسىيا نېفىتلىرىنىڭ ئاساسلىق قىسمى تۈركىي مىللەتلەرنىڭ قولىدا. كەلگۈسىدە بىر تۈرۈك ئوپېكاسىنىڭ قۇرۇلۇش ئېھتىماللىقى پەۋقۇلئاددە چوڭ. باكۇ - جەيھان نېفىت تۇرۇبا يولى رايونلىرى ئارىسىدا بۇنچىلىك داغدۇغا بولۇپ كېتىشنىڭ سەۋەبى دەل شۇ. بىز بۇنداق ئېغىر يۈكنى ئۈستىمىزگە ئېلىشنى ھەرگىزمۇ ئېغىر كۆرمەسلىكىمىز لازىم. يۈك توشۇشتىن قورقىدىغان ھېچقاچان كۆزلىگەن مەنزىلگە يېتەلمەيدۇ. تۈرۈك دۇنياسىدا كەلگۈسىدىكى بۇ ئېغىر يۈكنى زىممىسىگە ئالىدىغان ياش ئىنسانلىرىمىز مۇتلەق چىقىدۇ!

تۈرۈكچىدىن تەرجىمە قىلغۇچى: مۇھەممەت كۆكيار

قازاقىستاندا خىتايغا قارشى نامايىش ئۆتكۈزۈلدى

قازاقىستان مۇخبىرى كىيال سابدالىننىڭ خەۋەر قىلىشىچە، 8- ئاينىڭ 27- كۈنى قازاقىستاندىكى ھەرمىللەت خەلقى، قازاقىستان بىلەن شەرقىي تۈركىستان چېگرا بويلىرىدا چىنغا قارشى كەڭ كۆلەمدە نامايىش ئېلىپ بارغان. قازاقىستاندىكى قازاقىستان كېڭەش پارتىيىسى، ئازات پارتىيىسى ۋە داۋادا شەمەي ئاتوم قوراللىرىغا قارشى تۇرۇش ئىتتىپاقى «بىرلىك» ئۇيۇشتۇرغان بۇقېتىمقى نامايىشتا، قازاقىستان، قىرغىزىستان ۋە ئۆزبېكىستاندىكى ئەچچە مىڭلىغان ئۇيغۇر، قازاق، قىرغىز، ئۆزبېك خەلقى قاتناشقان.

قازاقىستان ئازات پارتىيىسىنىڭ باشرەئىسى ئاماتتاي ئاسىلبېك بۇقېتىمقى نامايىشقا رىياسەتچىلىك قىلىپ، چىن ھۆكۈمىتىنىڭ شەرقىي تۈركىستاندا مۇستەملىك ئېلىپ بېرىۋاتقان ئۇيغۇر، قازاق، قىرغىز قاتارلىق خەلقلەرگە قاراتقان كىشىلىك ھوقوق تاجاۋۇزچىلىقى ئۈستىدىن شىكايەت قىلدى ۋە چىن ھۆكۈمىتىدىن، بۇيەردىكى ئۇيغۇر، قازاق قاتارلىق يەرلىك خەلقلەرنىڭ ئۆز تەقدىرىنى ئۆزى بەلگىلەشتەك ھەققانىي ھوقۇقىنى كاپالەتكە ئىگە قىلىش ۋە يالغۇز شەرقىي تۈركىستاندىلا ئەمەس، قازاقىستاندىمۇ خەلقنى ۋەھىمىگە ئېغىر پاجىئە ئېلىپ كەلتۈرۈپ چىقىرىۋاتقان ئاتوم يادرو قوراللىرى سىنىقىنى دەرھال توختىتىشنى تەلەپ قىلدى.

ئاسىلبېك يەنە، نۆۋەتتە چىن ھۆكۈمىتى يالغۇز شەرقىي تۈركىستانغىلا تۈركۈملەپ كۆچمەن يەرلەشتۈرۈش سىياسىتى يۈرگۈزۈپ قالماي، بەلكى، قازاقىستان ۋە قىرغىزىستانغىمۇ يۈزمىڭلىغان خىتاي كۆچمەنلىرىنى ئېقىپ كىرىشكە سەۋەبچى بولۇۋاتقانلىقىنى، پەقەت قازاقىستاندىلا يۈزمىڭدىن ئارتۇق خىتاي كۆچمەنلىرىنىڭ بارلىقىنى، بۇخىتايلارنىڭ كۆپ قىسمىنىڭ قازاقىستاندا تۇرۇش ۋىزىسى تۈگەپ كەتكەن بولسىمۇ، يەنىلا قانۇنسىز تۇرۇۋاتقانلىقىنى ئەسكەرتتى.

ئاسىلبېك ئاخىرىدا، قازاقىستان ھۆكۈمىتىدىن، تېزلىك بىلەن تەدبىر قوللىنىپ، خىتاي ئاققۇن تاجاۋۇزچىلىقىغا قارشى جىددىي قارار چىقىرىشنى تەلەپ قىلدى.

گېزىت ئىدارە ھەيئىتىدىكىلەر
گېزىت مەسئۇلى: مۇھەممەت قاشقارلى
GAZETE SAHIBI ;: MEHMET KAŞKARLI
مەسئۇل مۇھەررىر: ئابدۇجېلىل تۇران
YAZI İŞLERİ MÜDÜRİ : CELİL TURAN
باش تەھرىر: پەرھات يۈرۈڭقاش
تەھرىرلەر: مۇھەممەت كۆكيار، ئەسقەر ئىسلىقۇت، شاخېلىل بوزقۇرت

گېزىتىمىز ۋاكالەتچىلىرى
شۋىتسارىيىدىن: ئەنۋەر راخان
گېرمانىيىدىن: ئۆمەر قانات
گوللاندىيىدىن: كامىنار
ئامېرىكىدىن: ئەنۋەر يۈسۈپ
ئاۋۇستىرالىيىدىن: بەختىيار خوجا
سەئۇدى ئەرەبىستاندىن: تۇرسۇن قەشقەرلى

(ئىزاھات: گېزىتىمىزدە بېسىلغان ماقالىلەرنىڭ جاۋاپكارلىقىنى ئۆز ئۈستىمىزگە ئالالمايمىز. مەسئۇلىيىتى ئاپتورلار ئۈستىدە)

GAZETE ADRESİ:
ZÜBEYDA HANIM CAD. NO. 144/1
ZEYTİNBURNU/İSTANBUL/TÜRKİYE
TEL: 558 40 92,510 51 74

Gazetemizde Yayinlanan Yazilardan
Gazetimiz Sorumlu Değildir

قەدىرخان ياركەندى شېئىرلىرىدىن پارچە

كەمبەغەل كەبىسە كۆلانى،
شەيخلىرىڭ ئادەم ئەمەس.
ئۆلگىچە ئەيتسام مۇقامنى،
مەن ئۈچۈن ماتەم ئەمەس.

كەچتىم مەن زامانىڭدىن،
ياخشى كىم يامانىڭدىن.
ئاقسەللە، پېشىلسەللە،
بىزارمەن تامامىڭدىن.

مۇقام جاھاندا تاڭنىڭ ساباسى،
جانانغا جاننى قالسۇن ساداسى.
ھەم تەڭ كېلەلمەس بۇلبۇل ناۋاسى،
ئالەمدە يوقكى بۇنىڭ باھاسى.

دوختۇر. ئاجان

ئاھ، تۈركىستان!

(شېئىر)

سېيىتنىسا لوقمان شەمشات

شەرقنىڭ ئاسمىنىدا ئالتۇن يۇلتۇزدەك،
چاقنىغان ئانا يۇرت گۈزەل تۈركىستان،
قۇچىقى پاياسىز رەڭدار گىلەمدەك،
ھۆسنىدۇر گويا كى جەننەت گۈلىستان.

بېھىشتەك گۈللىغىنىڭ باغۇستى تۇرۇپ،
قۇللۇقتا ئىڭرايدۇ ئۇيغۇر ئەۋلادى،
تارىختىنىڭ شاھىدى ئەزىز قەشقەرنىڭ،
پەلەككە يەتمەكتە ئاھۇ-پەريادى!

ئەنە گۈل خوتەننىڭ كوچىلىرىدا،
سەبىلەر سارغىيىپ يۈرەر خارۇ-زار،
ھاياتلىق ئانىسى ئەمگەكچى خەلقىم،
بايلىقنى يارىتىپ ئۆزى ئاچۇ-زار.

كۈمۈشدان ماكانى شۇ گۈزەل ئاقسۇ،
ئىبلىسنىڭ زۇلمىدىن كەتكەن ھالسىراپ،
كورلىنىڭ لالىزار بوستانلىرىغۇ،
تۇڭگۇزلار دەستىدىن ياتار قاغجىراپ.

تۇرپاننىڭ جەننەتتەك ئۈزۈمزارلىرى،
ئايلانغان يىرتقۇچنىڭ ئىشرەتگاھىغا،
بۇلغىنىپ قومۇلنىڭ چىمەنزارلىرى،
يوقالدى ئەڭ پاسىق تاپان ئاستىدا.

ۋە، لېكىن بۇ زۇلۇم ئەمەس ئەبەدىي،
يانغۇسى بىر كۈنى ھۆرلۈكنىڭ چىراق،
خىتاينىڭ تاجۇ-تەختى يېتىپ زاۋالىق،
لەپىلدەر تۈركىستاندا ئاي-يۇلتۇز بايراق!

(1993-يىل 8-ئاي، ئىستانبۇل)

ئامانىساخان غەزىلى

("ئاقىۋەت")

رەتلىنىپ قۇتلۇق مۇقام جار بولدى ئەلگە ئاقىۋەت،
تەلمۈرۈپ كۈتكەن تىلەك ئاشتى ئەمەلگە ئاقىۋەت.

ئۆتتى ئۆنبەش كۈز باھار، كۈلدى مۇقام پۈرە گۈللىرى،
كۈلدى يايراپ ئاڭلىغەنلىكنىڭ كۆڭۈللەر ئاقىۋەت.

خەلق مۇقامغا بېقىپ تەلمۈردى ئاشىقلار ھامان،
كەتمىدى ئەل ئارمىنى بىھۇدە سەللەگە ئاقىۋەت.

باغ ئارا گۈل ئىشقىدا بۇلبۇل چىمەنگە زار ئىدى،
سايرىدى خەندان ئولتۇرۇپ قونغاندا گۈلگە ئاقىۋەت.

سايرىغاندا نەغمە، ئەمشەرەپ، داستان مەرغۇللىرى،
ۋەجدىن ئاسمان-زېمىن سەيلىگە تولدى ئاقىۋەت.

ياق! مۇغەننىلەر ھامان چالماقتا زوق بىرلە ناۋا،
قىز-يىگىت جەۋلان قىلىپ، جۇشتى سەنەمگە ئاقىۋەت.

ئەي نەپىسى تەمبۇر، ئەگىنى سايرىتىپ چالغىن راسا،
جامىمىز تولغاي شارابقا چىقسۇن ئارمان ئاقىۋەت.

دوختۇر ئا. جان

«ئو.ن.پ.ئو» يىغىنىدىن كۆرۈنۈشلەر

8- ئاينىڭ 4- كۈنى، بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەش-
كىلاتىنىڭ جەنۋەدىكى يىغىن زالىدا، «بىرلەشكەن
دۆلەتلەر تەشكىلاتىدا ۋەكىلى بولمىغان مىللەتلەر
تەشكىلاتى» نىڭ يىغىنى چاقىرىلدى.
سۈرەتتە: بۇقېتىمقى يىغىنغا قاتناشقان تىبەت،
شەرقىي تۈركىستان ۋە باشقا ئەللەرنىڭ ۋەكىللىرى
خاتىرە ئۈچۈن سۈرەتكە چۈشمەكتە.

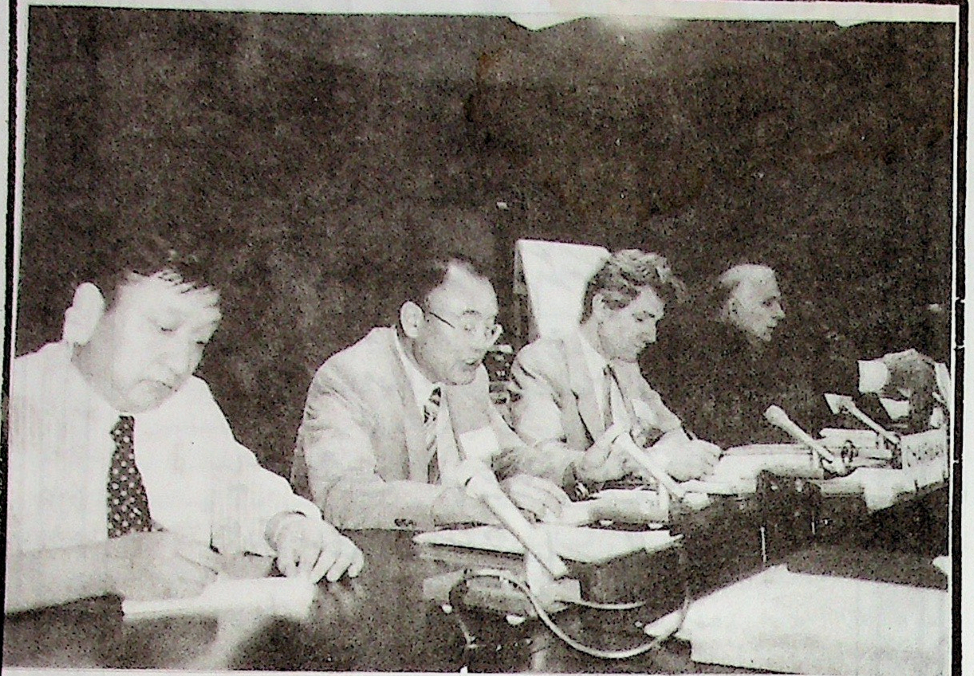

8- ئاينىڭ 4- كۈنى، جەنۋەدە ئېچىلغان «بىرلەشكەن
دۆلەتلەر تەشكىلاتىدا ۋەكىلى بولمىغان مىللەتلەر
تەشكىلاتى» يىغىنىدا، بۇ تەشكىلاتنىڭ باشلىقى ئەركىن
ئالپتېكىن، «چىننىڭ شەرقىي تۈركىستاندىكى ئىنسان
ھەقلىرى تاجاۋۇزى» دېگەن تېمىدا دوكلات بەردى.
سۈرەتتە: ئەركىن ئالپتېكىن دوكلات بەرمەكتە.

«يۇ ن پ ئو» يىغىنىدا، يىغىن رەئىسى ئەركىن
ئالپتېكىن ۋە شەرقىي تۈركىستان ۋەكىلى ئاخۇنجان تالار
شاڭگاڭ گېزىتلىرىنىڭ مۇخبىرلىرى ھەمدە خەلقئارا
كەچۈرۈم تەشكىلاتىنىڭ ۋەكىللىرى بىلەن شەرقىي تۈر-
كىستان مەسىلىسى ھەققىدە سۆھبەتلەشمەكتە.

«ئو ن پ ئو» يىغىنىغا قاتناشقان شەرقىي
تۈركىستانلىق ياش مۇجاھىت كېرەم شىرىپ، چەتئەل
مۇخبىرلىرىغا شەرقىي تۈركىستاندىكى ئىنسان ھەقلىرى
ئەھۋالىنى تونۇشتۇرماقتا.

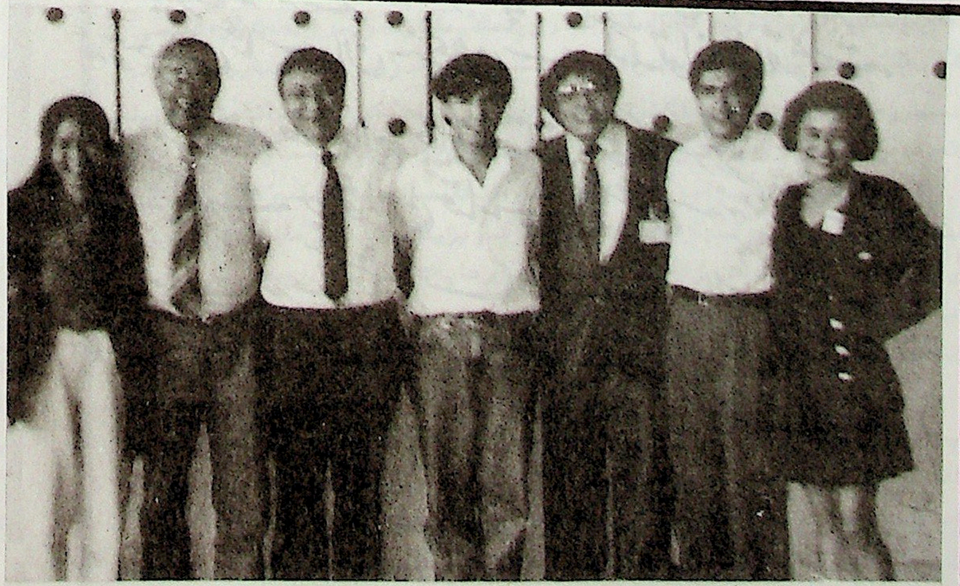

«ئو ن پ ئو» يىغىنىغا قاتناشقان تىبەت ۋە
شەرقىي تۈركىستان ۋەكىللىرى بىرگە.

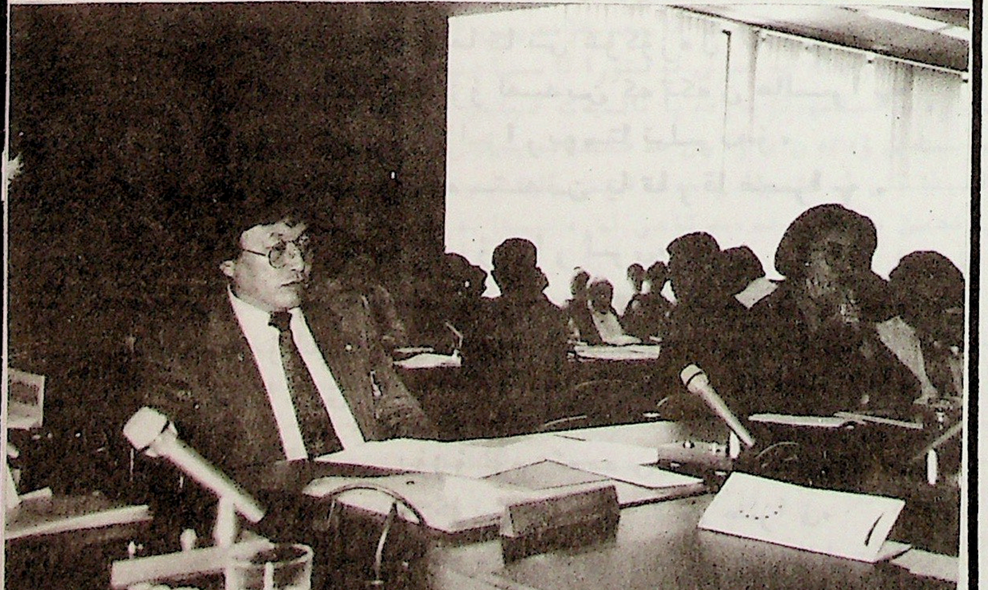

تىبەت ياشلار قۇرۇلتىيىنىڭ ۋەكىللىرى «ئو ن پ ئو»دا

بارىن قەھرىمانلىرى

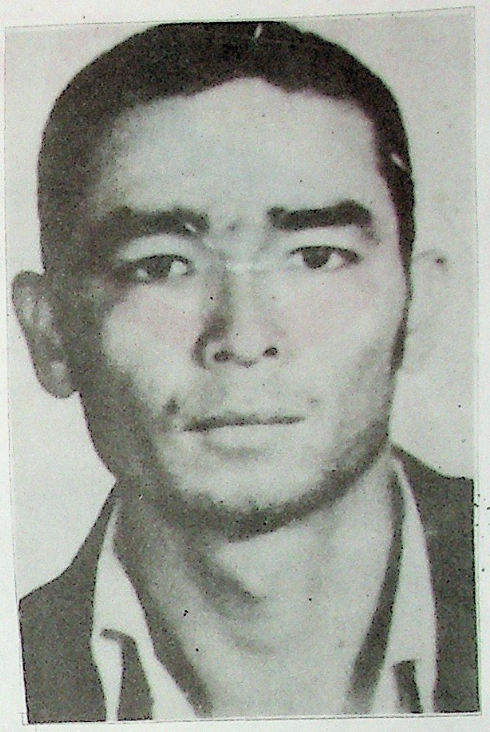

مۇھەممەت ھەسەن

تۇرغۇنجان مەھەممەت

ئەزىز قۇربان

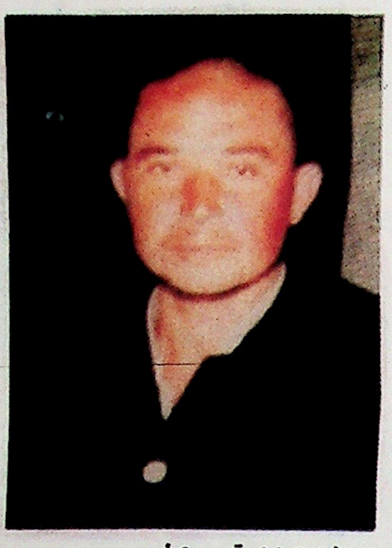

مەھەممەت روزى

قۇربان جۇمە

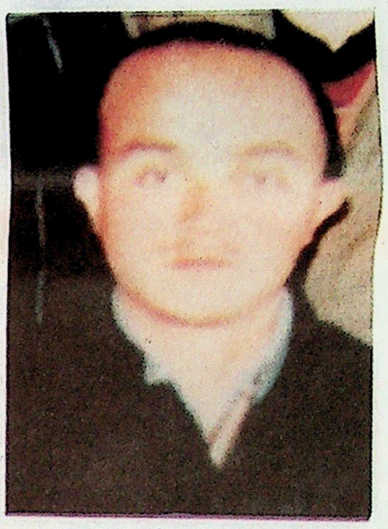

تۇختى ئىسلام

تۇرغۇن ئابدۇلكېرىم

مۇھەممەت ئەسەن ئۆمەر

ھارۇنجان مۇھەممەت

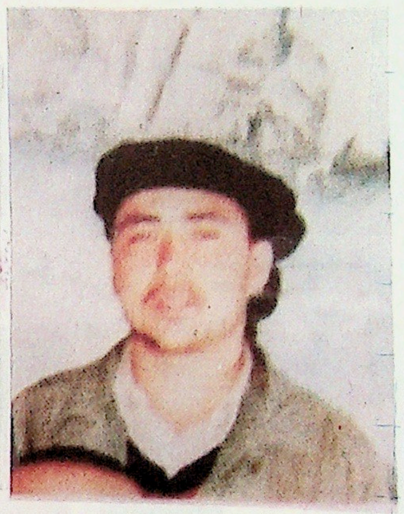

راخمانجان ئەخمەت

زەيدىن يۇسۇپ

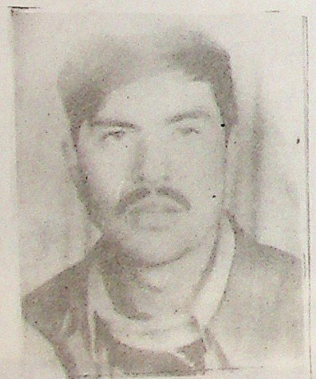

جاپپار مۇھەممەت

ئەخەت ئابلاھبەردى

روزى ھاشىم

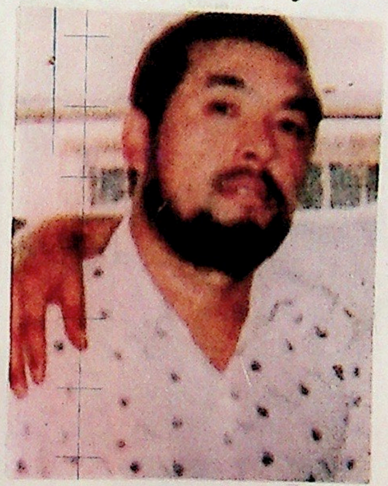

قۇربان مۇھەممەت

ئەخمەت ئەسەن

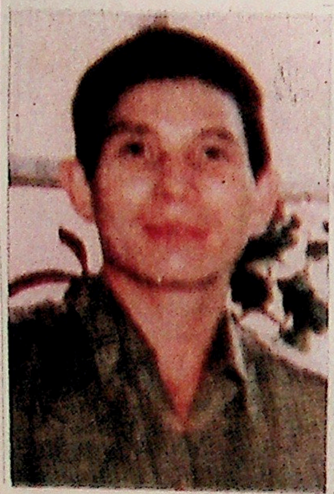

روزى جۇمە

在历史上曾数次受外国侵略并受其统治的中国人民，应该理解今天在中共总领统治下的东土耳其斯坦人民受奴役的痛苦和我们的正义民族独立运动。中共的末日已来临，我们的祖国定将解放，我们劝告汉人，不要当中共民族殖民统治政策的牺牲品，停止移居东土耳其斯坦。

We *worn* the international companies which they made contracts with the Republican of China to search for petrol and minerals and all other national resources in Synkying which is the independent area in the west of China. *Not to be involve* with the Republic of China or the National China in dealing with these Governments to steal and west our national resources in the Area. we announce that these deals and contracts are not legal, until we get our right on our freedom country.
(*Alourgorion*

لاخوة الايمان في سائر الدول العربيه والاسلاميه وبيوت المال والتجاره تناشدكم باسم الاخوة الاسلاميه العالميه ان تحذروا في المعامله مع الصين الشعبيه والوطنيه بغمط حقوق اخوانكم في الله في تركستان الشرقيه الذين يعانون الامرين من ظلم وطغيان الفئه الحاكمه في الصين وسوف نقابل الاحسان بالاحسان منذ فجر يوم الخلاص باذن الله تعالى.
(الاويغوريون .

بارىن قەھرىمانلىرى

ئىساق قارى باي ئوغلى

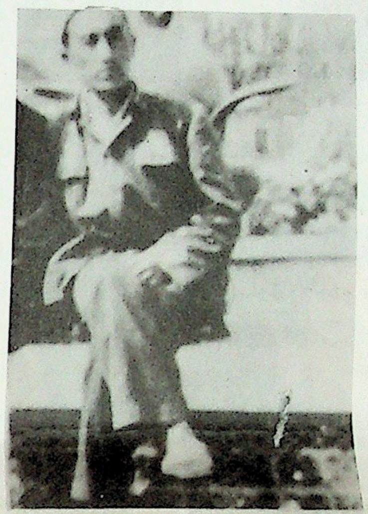
ھۈسەيىن قۇربان

ئابدۇھامىت قارپالتا

ئىبراھىم ئەخمەت

جامال مۇھەممەت

يولۋاس توختى

ئابابەكرى تۇرغۇن

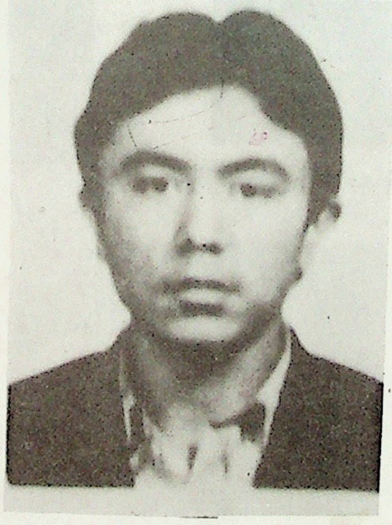
ئابدۇغېنى تۇرسۇن

مۇھەممەت ياسىن

ئابدۇرېھىم تۇردى

سۇلايمان ئەيسا

مىللىتىمىز تۈرك دىنىمىز ئىسلام
ۋەتىنىمىز شەرقىي تۈركىستان

شەرقىي تۈركىستان ياشلىرى

ئايلىق سىياسىي گېزىت (ھەقسىز)

1993- يىل 10- ئاي (5 - سان)

AYLIK SIYASI GAZETE

Doğu Türkistan Gençleri

«شەرقىي تۈركىستان ياشلار بىرلىكى» خىتابنامىسى

بۈيۈك كوممۇنىزىم لاگېرىنىڭ جۇڭگودىن باشقا دۇنيا جۇغراپىيىسى
يۈزىدىن ئۆچۈرۈلۈشى، كۆپلىگەن مۇستەملىكە مىللەتلەر ئۆز تەقدىرىنى
ئۆزى بەلگىلەش ھوقۇقىغا ئىگە بولدى. بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتى
ئىنسان ھەقلىرى ئومۇمىي باياناتىنىڭ روھى بىلەن، دېموكراتىيە
ۋە ئىنسان ھەقلىرى، پۈتۈن دۇنيادىكى تىنچلىق ۋە تەرەققىيلىكنى
سۆيگۈچى خەلقنىڭ ئورتاق شوئارىغا ئايلاندى !
مۇشۇنداق بىر تارىخىي ۋەزىيەتتە، ئۇلۇغ ۋەتىنىمىز شەرقىي تۈركىستان
تېخىچە مۇستەملىكىچى قىزىل جىننىڭ ئىشغالى ئاستىدا مۇستەملىكە
ھالەتتە ياشىماقتا، كۈندىن - كۈنگە كۈچىيىۋاتقان سىياسىي ۋە مىللىي
زۇلۇم شەرقىي تۈركىستان خەلقىنى ئۆز تەقدىرىنى ئۆزى بەلگىلەش ۋە
ئەركىن ياشاش ھوقۇقىدىن مەھرۇم قىلماقتا !
تارىختىن بېرى مۇستەقىل ياشاپ كەلگەن ۋە دۇنيا مەدەنىيىتىگە
ئالتۇن تۆھپىلەرنى قوشقان شەرقىي تۈركىستان خەلقى، مەيلى مانجۇلار
دەۋرىدە بولسۇن، مىللەتچى جىن دەۋرىدە بولسۇن ياكى ھازىرقى قىزىل
جىن دەۋرىدە بولسۇن، مىللىي مۇستەقىللىق كۈرەشلىرىنى بىر مىنۇتمۇ
توختىتىپ قويغىنى يوق !
بولۇپمۇ قىزىل جىن شەرقىي تۈركىستاننى ئىشغال قىلغاندىن بېرى،
شەرقىي تۈركىستان خەلقى جىن مۇستەملىكىچىلىرىنىڭ ۋەھشىيانە
زۇلۇملىرىغا قارشى قەھرىمانلارچە كۈرەش قىلدى، شۇنداقلا، ئۆزلىرىنىڭ
دېموكراتىيە ۋە تەرەققىيلىك ئۈچۈن ئېلىپ بارغان ھەققانىي كۈرەش-
لىرى سەۋەبىدىن، مۇستەبىت قىزىل جىن ھاكىمىيىتى تەرىپىدىن
ياۋۇزلارچە باستۇرۇلۇپ، ئىنسان ئېيتقۇسىز دەرىجىدە ئازاب ۋە
ئىسكەنجىگە ئۇچراپ كەلمەكتە. كوممۇنىستلارنىڭ تۈرمىلىرى ئەركىنلىك
ۋە دېموكراتىيە تەلەپ قىلغان خەلقىمىز بىلەن لىق تولدى !

(داۋامى 2- بەتتە)

باش ماقالە

پىتنە - پاساتچىلار
ئەمدى بازار تاپالمايدۇ

ئىسمى ئۆچۈپ ۋەتەندىن ئايرىلدۇق ؟
خۇددى مەشھۇر ئىنقىلابچىمىز مۇھەممەت ئىمىن بۇغرانىڭ ئېيتقىنىد-
دەك، «ۋەتەن ئۆچۈپ ۋەتەندىن ئايرىلدۇق !».
دېموكراتىيە ۋە ئىنسان ھەقلىرى پۈتۈن دۇنيا خەلقىنىڭ ئورتاق
شوئارىغا ئايلانغان، قىزىل جىن يېڭى دۇنيا ۋەزىيىتىنىڭ بېسىمى
ئاستىدا زاۋاللىققا يۈزتۇتۇۋاتقان، ۋەتەن ئىچى ۋە سىرتىدىكى شەرقىي
تۈركىستان خەلقىنىڭ مىللىي مۇستەقىللىق كۈرەشلىرى كۈندىن -
كۈنگە كۈچىيىۋاتقان بۈگۈنكى تارىخىي شارائىتتا، «شەرقىي تۈركىستان
ياشلار بىرلىكى» نىڭ قۇرۇلۇپ رەسمىي ئىشقا كىرىشكەنلىكى، زور تارىخىي
ئەھمىيەتكە ئىگە بىر ئىش !
كىشىنى كۈچلۈك ھاياجانغا سالىدىغىنى شۇكى، ۋەتەن ئىچى ۋە سىرت-
تىدىكى بىر قىسىم ۋەتەنپەرۋەر ياشلارنىڭ ئورتاق ئاۋاز قوشۇشى ۋە
«خەلقئارا شەرقىي تۈركىستان مىللىي قۇرۇلتىيى» ئىجرائىيە كومى-
تېتىدىكى ياش ئەزالارنىڭ بىۋاستە رىياسەتچىلىكىدە، بۇ يىل 4 -
ئاينىڭ 9 - كۈنى رەسمىي قۇرۇلغان «شەرقىي تۈركىستان ياشلار بىر-
لىكى» رەئىس ئەنۋەر رەخىمنىڭ رەھبەرلىكىدە، قىسقا ۋاقىت ئىچىدە

(داۋامى 2 - بەتتە)

شەرقىي تۈركىستانلىقلار
مىننەتدارلىق زىياپىتى بەردى

ئۇيغۇر مۇخبىرىمىز: 9 - ئاينىڭ 25 - كۈنى، تۈركىيەدىكى ھارماس
ئىنقىلابچىمىز ئەيسا يۈسۈپ ئالپتېكىن باشچىلىقىدىكى شەرقىي تۈر-
كىستانلىق قېرىنداشلىرىمىز، تۈركىيە، شۇنداقلا ئوتتۇرا ئاسىيا تۈرك
جۇمھۇرىيەتلىرى ۋە بىر قىسىم ئىسلام ئەللىرىگە مىننەتدارلىق بىلدۈ-
رۈش يۈزىسىدىن، ئىستانبۇل شەھىرىدە شۈكران يېمىكى بەردى.
شۈكران يېمىكىگە، تۈركىيەنىڭ دۆلەت ئەرباپلىرى، مىللەت ۋەكىل-
لىرى، تۈركىيەدىكى مەشھۇر زاتلار، ئوتتۇرا ئاسىيا تۈرك جۇمھۇرىيەت-
لىرى ۋە بىر قىسىم ئىسلام ئەللىرىنىڭ تۈركىيەدە تۇرۇشلۇق باش
ئەلچىلىرى، كونسۇللىرى، شۇنداقلا تۈركىيەدىكى شەرقىي تۈركىستانلىق
قېرىنداشلاردىن بولۇپ 200 دىن ئارتۇق كىشى قاتناشتى.
«تۈركىيە» گېزىتىنىڭ داڭلىق مۇخبىرى، شەرقىي تۈركىستانلىقلارنىڭ
سادىق دوستى سەرۋەت قاباقلى ئەپەندى بۇ قېتىمقى شۈكران يېمىكىگە
رىياسەتچىلىك قىلدى.
تۈركىيە جۇمھۇرىيىتىنىڭ باش مىنىستىرى تەنسۇچىللەر خانىم، تۈر-
كىيە مىللىي ھەرىكەت پارتىيىسىنىڭ رەئىسى ئالپارسلان تۈركەش ۋە
بىر قانچە مىنىستىر، مىللەت ۋەكىللىرى شۈكران يېمىكى مۇناسىۋىتى
بىلەن ئەيسا يۈسۈپ ئالپتېكىنگە تەبرىك تېلېگراممىسى يوللىدى.

داۋامى 3 - بەتتە

شەرقىي تۈركىستان دەۋاسى
ئامېرىكىدا جانلانماقتا

«شەرقىي تۈركىستان مىللىي قۇرۇلتىيى» نىڭ ئامېرىكىدىكى باش
ئەمەلدارى غۇلامىددىن پاختا خەۋەر قىلىدۇ:
ئامېرىكىدا ئەڭ چوڭ تەسىرچانلىققا ئىگە بولغان «ئەسىر مىللەتلەر
ھەپتىلىكى» پائالىيىتىدە، شەرقىي تۈركىستان مەسىلىسى گەۋدىلىك
ئورۇنغا ئۆتتى.

داۋامى 3 - بەتتە

پىتنە - پاساتچىلار ئەمدى بازار تاپالمايدۇ

باشماقالە

بېشى 1- بەتتە

تەشكىلى ئاپپاراتلىرىنى مۇنتىزىم ئەمەللەشتۈرۈپ، ئىنزامنامە ۋە خىزمەت پىروگراممىلىرىنى مۇكەممەل تۈزۈپ چىقىپ، تۈركىيە ۋە ياۋروپانى مەركەز قىلغان پۈتۈن تاشقى دۇنيادا ئومۇمىي يۈزلۈك پائالىيەتكە كۆچتى! «شەرقىي تۈركىستان ياشلار بىرلىكى»، ئالدى بىلەن تۈركىيە ۋە شۋېتسارىيىدە، ئەنگلىيىچە، ئۇيغۇرچە ئىككى خىل تىلدا «شەرقىي تۈركىستان ياشلىرى» ناملىق ئورگان گېزىتىنى تەسىس قىلىپ، زور ماددىي قىيىنچىلىق ئاستىدا، ۋەتەن ئىچى ۋە سىرتىدا ماس قەدەم بىلەن تەشۋىقات پائالىيەتلىرىنى قانات يايدۇردى، شۇنىڭ بىلەن بىرگە، ياۋروپادا تىبەت ياشلار قۇرۇلتىيى ۋە ئىچكى موڭغۇل مىللىي ئازاتلىق قۇرۇلتىيىنىڭ رەھبەرلىرى بىلەن كەڭ دائىرىدە ئۇچرىشىپ، شەرقىي تۈركىستان داۋاسىنى تېخىمۇ كۈچلۈك ئاساسقا ئىگە قىلدى!

ھەممىدىن مۇھىمى شۇكى، «شەرقىي تۈركىستان ياشلار بىرلىكى»، ھازىرغا قەدەر ۋەتەن ئىچىدە مۇنتىزىم كۈچكە ئىگە بولغان، ۋەتەن ئىچى ۋە سىرتىدىكى كۈرەشنى ئىلمىي يوسۇندا بىرلەشتۈرگەن تۇنجى خەلقئارا تەشكىلات بولۇپ قالدى!

«شەرقىي تۈركىستان ياشلار بىرلىكى» خۇددى ئۆتكۈر خەنجەردەك دۈشمەنلىرىمىزنىڭ يۈرىكىگە سانچىلدى! بۈيۈك كۈچنى بۆشۈكىدە ئۇجۇقتۇرۇۋېتىش قەستىدە بولغان چىن مۇستەملىكىچىلىرى، دەرھال ۋەتەن سىرتىدىكى قولچوماقلىرى ۋە سادىق غالچىلىرىنى ئىشقا سېلىپ، خەلقىمىز ئىچىدە ھەدەپ پىتنە - پاسات ئۇرۇقى چېچىشقا باشلىدى، بۇ رەزىللىك ھەممىدىن بەك تۈركىيە ئىستانبۇلدا گەۋدىلىك بولدى!

بۇيىل 6 - ئايدا، ئورگان گېزىتىمىز «شەرقىي تۈركىستان ياشلىرى» گېزىتى ئىستانبۇلدا قانۇنلۇق نەشر قىلىنغاندىن كېيىن، ئىستانبۇل شەھىرىگە ئورۇنلىشىۋالغان مىللىي مۇناپىقلار، خائىنلار، ۋەتەننى ساتقۇچىلار خۇددى پۈتىگە كۆيگەن توخۇدەك تورالماي، ئۆۋلىرىدىن چوڭۋۇلۇپ چىقتى. تۈركىيىنىڭ ئاش - تۈزىنى يەپ تۇرۇپ، تۈرككە تۈزكورلۇق قىلغان ۋە چىن مۇستەملىكىچىلىرىگە ۋىژدانىنى ھەم ئىمانىنى ساتقان مىللىي مۇناپىقلار، ئىستانبۇلنىڭ ھەممىلا بۇلۇڭ - پۇشقاقلىرىدا ئىسسىقلاپ يۈرۈپ، ئىنتايىن زور قىيىنچىلىقلار ئاستىدا تىرىشىپ گېزىت چىقىرىۋاتقان ۋەتەنپەرۋەر ياشلىرىمىزنىڭ ئۈستىدىن پىتنە - پاسات تېرىپ، گېزىتىمىزنىڭ ئاممىا ئىچىدىكى ئىناۋىتىنى يەرگە تۆكمەكچى بولدى.

بەزىلەر بىزنى، «بۆلگۈنچىلىك قىلىپ، مىللىي قۇرۇلتايغا ئوق ئاتتى،» دەپ بىلجىرلىسا، بەزىلەر، «گېزىت چىقىرىپ، خەلقىمىزنىڭ زۇلمىنى ئېغىرلىتىۋەتتى» دەپ چالۋا قىلدى، يەنە بەزىلەر، «گېزىتتە خىتاينىڭ قولى بار» دەپ جۆيلىسە، بەزىلەر، «گېزىتنى ۋەتەندىكىلەرنىڭ ئىسمىغا ئاتاپ ساتتۇ» دېگەندەك پىتنە - ئىغۋالارنى تېرىدى، ھەتتا بەزى مۇناپىقلار، «گېزىت چىقىرىۋاتقان ياشلار ھاراق ئىچىدۇ، ناماز ئوقۇمايدۇ» دېگەندەك ئوخشاش يالغان - ياۋىداق سۆزلەرنى ئويدۇرۇپ چىقىرىپ، ۋەتەنپەرۋەر ياشلىرىمىزنىڭ مۇسۇلمان قېرىنداشلىرىمىز ئالدىدىكى ئابرويىنى تۆكمەكچى بولدى!

كىشىنى ھەممىدىن غەزەپلەندۈرىدىغىنى شۇكى، دەل مۇشۇ پىتنە - پاساتلارنى تېرىغان مىللىي مۇناپىقلار تېخىمۇ ھەددىدىن ئېشىپ، نەچچە مىللىيونلىغان قان - قېرىنداشلىرىمىزنىڭ شەرقىي تۈركىستاندا چىن تەرىپىدىن دەھشەتلىك ئېزىلىۋاتقانلىقىنى ئېسىدىن چىقىرىپ، بۇيىل 10 - ئايدا ئىستانبۇلدىكى چىن كونسۇللىقى چىننىڭ دۆلەت بايرىمىنى قۇتلۇقلاش يۈزىسىدىن بەرگەن زىياپەتكە قاتنىشىپ، ئۆزلىرىنىڭ نەقەدەر رەزىل، نەقەدەر ئىپلاس، نەقەدەر پەسكەشلىكىنى نامايەن قىلدى!

ئەمما، مىللىي مۇناپىقلارنىڭ بۆلگۈنچىلىك ھەركەتلىرى ۋە پىتنە - پاساتلىرى، ۋەتەنپەرۋەر ياشلىرىمىزنىڭ كۈرەش ئىرادىسىنى قىلچە بوشاشتۇرالمىدى، ئەكسىچە، دۈشمەنگە بولغان ھوشيارلىقىنى يەنىمۇ ئاشۇردى. تۈركىيىدە ياشاۋاتقان ۋەتەنپەرۋەر خەلقىمىزمۇ بىزنىڭ مىللىي ھېسسىياتىمىزنى تولۇق چۈشىنىدۇ ۋە بىزنى ماددىي ۋە مەنىۋى جەھەتتىن قوللاپ قۇۋۋەتلىدى. سەئۇدى ئەرەبىستان، تۈركىيە ۋە ياۋروپادىكى ۋەتەنپەرۋەر قېرىنداشلىرىمىزنىڭ ماددىي ياردىمى بىلەن، «شەرقىي تۈركىستان ياشلىرى» گېزىتى ساغلام، توغرا لېنىيە بويىچە تەرەققىي قىلىپ، ۋەتەن ئىچى ۋە سىرتىدىكى ياشلىرىمىزنىڭ ئىدىئولوگىيىسىگە تەسىر كۆرسىتەلەيدىغان ۋە ئۇلارنىڭ سادىسىنى تولۇق ئەكس ئەتتۈرۈپ بېرەلەيدىغان مۇكەممەل، كۈچلۈك تەشۋىقات قورالىغا ئايلاندى!

نېمە ئۈچۈن شەرقىي تۈركىستانلىقلار چىنغا قارشى ئاشكارە پائالىيەت ئېلىپ بېرىۋاتقان تۈركىيىدەك دېموكراتىك بىر دۆلەتتە مىللىي مۇناپىقلار شۇ قەدەر كۆرەڭلەپ كېتىدۇ ۋە ئاشكارە ساتقىنلىق قىلىشقا جۈرئەت قىلالايدۇ؟

بۇنىڭ تۈپ سەۋەبى شۇكى، بىز شەرقىي تۈركىستان داۋاسىنى يۈرگۈزۈشتە، خىتايلارنىڭ ئىدىئولوگىيىسى ۋە پىخىك ئالاھىدىلىكىگە يات ھالدا، غەربنىڭ ئېقىمى بويىچە باشتىن - ئاخىر سىلىق، يۇمشاق سىياسەت يۈرگۈزۈپ كەلدۇق، بۇنى خىتايلار «ئاجىزلىق» دەپ چۈشەندى. يەنە بىرى، خۇددى ئەركىن ئالىپ تېكىننىڭ ئېيتقىنىدەك، كۈچلۈك بىر تەشكىلات قۇرالمىدۇق، شۇنىڭدەك، ھەقىقىي بىرلەشمەي، توغرا بىر سىياسەت، يۈكسەك بىر ئىستراتېگىيە ۋە يارامىلىق بىر شتاپ شەكىللەندۈرەلمىدۇق! ھازىر بۇ پاسسىپ ھالەتكە ئۆزگىچە - كېسەل خاتىمە بېرىدىغان زامان كەلدى!

«شەرقىي تۈركىستان ياشلار بىرلىكى»، مىللىي مۇناپىقلارغا، ۋەتەن خائىنلىرىغا ۋە پىتنە - پاساتچىلارغا شۇنى قاتتىق ئاگاھلاندۇرىدۇكى، سەۋرى - تاقەتنىڭ چېكى بار، پىچاق سۆڭەككە يەتتى! خەلقىمىز ھامان بىر كۈنى ئۇلاردىن تولۇق ھېساپ ئالىدۇ! «شەرقىي تۈركىستان ياشلار بىرلىكى»، بۇرۇنقى يۇمشاق قوللۇقنى ۋە يۇمشاق سىياسەتكە خاتىمە بېرىدۇ! مۇستەملىكىچى چىننىڭ كەتمىنىنى چاپقان، ئۇلارنىڭ پايپىقىنى يالىغان ۋە تۈرك مەنپەئەتىگە زىيان يەتكۈزگەن مىللىي مۇناپىقلارنىڭ يەنە داۋاملىق كۆرەڭلەپ يۈرۈشىگە ھەرگىز يول قويمايدۇ!

ۋەتەن سىرتىدا ياشاۋاتقان ھەربىر شەرقىي تۈركىستانلىق ئالدى بىلەن ئۆزىگە، «مەن ۋەتەن ئۈچۈن نېمە قىلدىم؟» دېگەن سوئالنى قويۇشى كېرەك، بۇيىل 93 ياشقا كىرگەن، ئىككى كۆزىدىن ئايرىلغان ئۇلۇغ ئىنقىلابچىمىز ئەيسا يۈسۈپ ئالىپ تېكىن، ھېلىمۇ ھەم ئەنە شۇ ئاددىي ئۆيىدە پۈتۈن ۋۇجۇدى بىلەن ۋەتەن، مىللەت دەۋاسىنى يۈرگۈزۈپ كەلمەكتە. ۋەتەن ئەنە شۇنداق ۋەتەنپەرۋەر ئىنسانلارغا مۇھتاج، بىز ئەيسا ئەفەندىمنىڭ كۆرەش ئىرادىسىگە ۋارىسلىق قىلىپ، بارلىقىمىزنى ۋەتەن، مىللەتكە ئاتىغىنىمىزدىلا، ئاندىن كۆزلىگەن كۆرەش نىشانىمىزغا يېتەلەيمىز!

«شەرقىي تۈركىستان ياشلار بىرلىكى» خىتاپنامىسى

بېشى 1- بەتتە

ۋەتەن ئىچى ۋە سىرتىدىكى شەرقىي تۈركىستان خەلقىنىڭ مىللىي مۇستەقىللىق ئۈچۈن ئېلىپ بارغان ھەققانىي كۆرەشلىرىنى قوللاش ۋە داۋاملاشتۇرۇش، 1992 - يىلى 12 - ئايدا ئىستانبۇلدا ئۆتكۈزۈلگەن «خەلقئارا شەرقىي تۈركىستان مىللىي قۇرۇلتىيى» قوبۇل قىلغان قارارلارنى ھەقىقىي تۈردە ئىجرا قىلىش مەقسىتىدە، شەرقىي تۈركىستاننىڭ ئىچى ۋە سىرتىدىكى ۋەتەنپەرۋەر، دېموكراتىك ياشلار، «شەرقىي تۈركىستان ياشلار بىرلىكى»نى قۇرۇپ چىقتۇق. بۈگۈن پۈتۈن دۇنياغا، «شەرقىي تۈركىستان ياشلار بىرلىكى»نىڭ قۇرۇلۇپ خىزمەتكە كىرىشكەنلىكىنى رەسمىي جاكالايمىز!

«شەرقىي تۈركىستان ياشلار بىرلىكى»، دېموكراتىيە ۋە ئىنسان ھەقلىرىگە ھۆرمەت قىلغان ئاساستا، ۋەتەن ئىچى ۋە سىرتىدىكى شەرقىي تۈركىستانلىق قېرىنداشلىرىمىز بىلەن بىرگە، شەرقىي تۈركىستاننىڭ مىللىي مۇستەقىللىقى ئۈچۈن ئاخىرغىچە كۆرەش قىلىدۇ!

«شەرقىي تۈركىستان ياشلار بىرلىكى» بارلىق خەلقئارالىق قانۇنلارغا ۋە ئۆزى پائالىيەت ئېلىپ بېرىۋاتقان دۆلەتلەرنىڭ قانۇنلىرىغا تولۇق ھۆرمەت قىلىدۇ، تېنچلىق يولى بىلەن پائالىيەت ئېلىپ بارىدۇ، ھەرقانداق شەكىلدىكى زوراۋانلىق ۋە تېرورلۇق ھەرىكەتلىرىگە قەتئىي قارشى تۇرىدۇ.

كوممۇنىستىك ئېھتىمىغا قارشى تۇرىدۇ ۋە دېموكراتىيە ۋە ئىنسان ھەقلىرىگە ھۆرمەت قىلىدۇ، شەرقىي تۈركىستان بىلەن تەغدىرداش بولغان تىبەت ۋە ئىچكى موڭغۇللىيە، مانجۇرىيە خەلقلىرىنىڭ مۇستەقىللىق كۆرەشلىرىنى قوللاپ قۇۋۋەتلەيدۇ، دۇنيادىكى ھەققانىيەتكە ھۆرمەت قىلغان دۆلەت ۋە تەشكىلاتلار بىلەن ھەمكارلىشىپ، دۇنيا تېنچلىقى ئۈچۈن خىزمەت قىلىدۇ!

«شەرقىي تۈركىستان ياشلار بىرلىكى» شۇنىڭغا تولۇق ئىشىنىدۇكى، ۋەتىنىمىزنىڭ ئازاتلىقى ئۈچۈن قان كېچىپ كۆرەش قىلىۋاتقان خەلقىمىزنىڭ كۈچلۈك ئىرادىسى ۋە ئىنسانلارغا ھۆرمەت قىلىۋاتقان دۇنيا جامائەتچىلىكىنىڭ ياردىمى بىلەن، شەرقىي تۈركىستان چىن ئاسارىتىدىن چوقۇم قۇتۇلىدۇ! ۋەتەن ئىچى ۋە سىرتىدىكى مىللىي مۇستەقىللىق پائالىيىتىمىز بۇرۇنقىغا ئوخشاش بىر مىنۇتمۇ توختاپ قالمايدۇ!

ھەقىقەت بىزگە مەنسۇپ! غەلىبە بىزگە مەنسۇپ!

«شەرقىي تۈركىستان ياشلار بىرلىكى»

1993 - يىل 4 - ئاينىڭ 9 - كۈنى

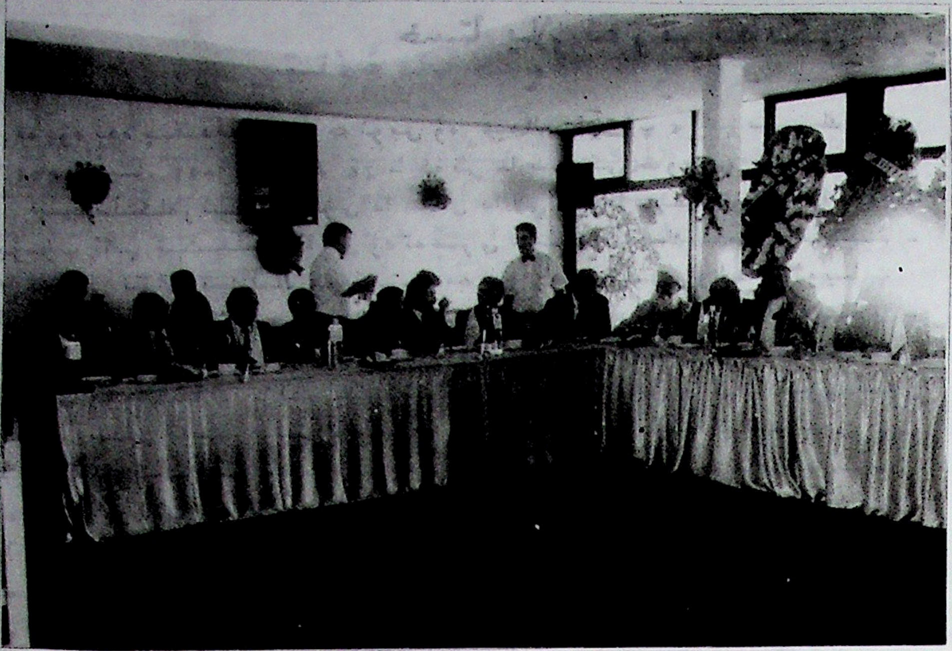

شەرقى تۈركىستانلىقلار
مىننەتدارلىق زىياپىتى بەردى

(بېشى 1- بەتتە)

شۈكران يىغىنىدا، ئالدى بىلەن ئەيسا يۈسۈپ ئالپتېكىن سۆز قىلىپ، 1949- يىلى قىزىل چىن شەرقى تۈركىستاننى ئىشغال قىلغاندىن كېيىن، چەتئەللەرگە سەرگەردان بولۇپ چىقىپ كەتكەن شەرقى تۈركىستانلىقلارنىڭ ئومۇمىي ئەھۋالىنى ئومۇمىي يۈزلۈك تەپسىلىي تونۇشتۇردى ۋە ئاخىرىدا مۇنداق دېدى: «ئەينى چاغدا، قىزىل چىننىڭ مۇستەملىكىسى ئاستىدا ياشاشنى خالىماي، سەرگەردان بولۇپ چىققان نەچچە يۈز مىڭ شەرقى تۈركىستانلىق ھازىر قازاقىستان، قىرغىزىستان، ئۆزبېكىستان، تۈركىيە، سەئۇدى ئەرەبىستان، پاكىستان قاتارلىق ئەللەردە ياشاپ كەلمەكتە. كۆپ يىللاردىن بېرى بۇ ئەللەر شەرقى تۈركىستان خەلقىغە باشپانا بولۇپ، ئۇلارنى شۇ دۆلەتلەردە ئەركىن ياشاش پۇرسىتىگە ئىگە قىلدى. شۇنداقلا، شەرقى تۈركىستان خەلقىنىڭ مىللىي مۇستەقىللىق ئۈچۈن ئېلىپ بارغان كۈرەشلىرىنى قوللىدى، ھېسداشلىق قىلىپ كەلدى. مەن شەرقى تۈركىستان خەلقىغە ۋاكالىتەن بىزگە غەمخورلۇق قىلغان بۇ دۆلەتلەرگە سەممىي رەھمەت ئېيتىمەن!».

شۈكران يىغىنىدا يەنە، تۈركىيەنىڭ سابىق مەدەنىيەت مىنىستىرى، تۈركىيە جۇمھۇرىيىتىنىڭ پىرېزىدېنتى سۇلايمان دېمىرەلنىڭ باش مەسلىھەتچىسى نامىق كامال زەيبەك، تۈركىيە مىللەت ۋەكىلى سەپقى شاھىن، تۈرك دۇنياسى تەتقىقات جەمئىيىتىنىڭ باشلىقى تۇران يازغان، تۈركىيە گېزىتىنىڭ داڭلىق مۇخبىرى ئەخمەت قاباقلى، ئەزەربەيجان باش كونسۇلى شائىر ئاباس ئابدۇللا خوجا ئوغلى قاتارلىق 15 دىن ئارتۇق مېھمان ئارقا - ئارقىدىن سۆز قىلىپ، تۈركىي ئەللەر ئوتتۇرىسىدىكى ئىتتىپاق قىلىنىشنى يەنىمۇ كۈچەيتىش ۋە ئىلگىرى سۈرۈش... جەھەتلەردە كۆپلىگەن قىممەتلىك پىكىرلەرنى بەردى ھەمدە، شەرقى تۈركىستان خەلقىنىڭ مىللىي مۇستەقىللىق ئۈچۈن ئېلىپ بارغان ھەققانىي كۈرەشلىرىنى قوللاپ - قۇۋۋەتلەيدىغانلىقلىرىنى بىلدۈردى.

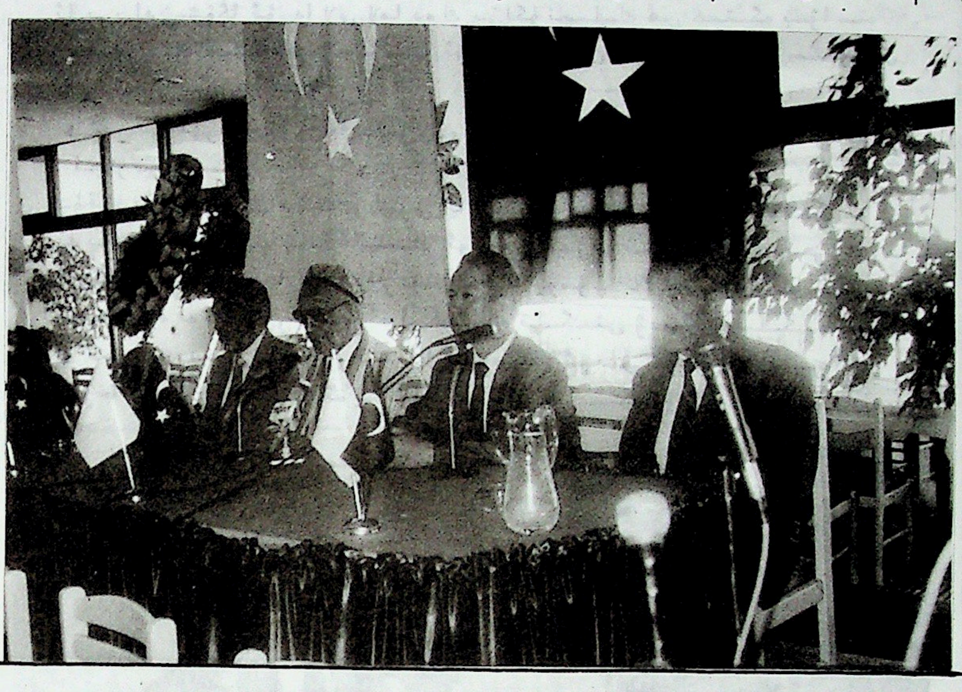

شەرقى تۈركىستان دەۋاسى
ئامېرىكىدا جاڭلانماقتا

بېشى 1- بەتتە

دۇنيا ئىنسان ھەقلىرى ئومۇمىي بايانامىسى بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتى تەرىپىدىن قوبۇل قىلىنىپ ئېلان قىلىنغاندىن كېيىن، ئامېرىكا كونگرېسى دۇنيادا يەنىلا ئىنسانىي ھەقتىن مەھرۇم ھالدا ياشاۋاتقان مىللەتلەرنىڭ بارلىقىنى نەزەردە تۇتۇپ، 1959- يىلى 7- ئاينىڭ 17- كۈنى «86 - 90» نومۇرلۇق بىر قارار ماقۇللاپ، ئۇنى پۈتۈن دۇنياغا ئېلان قىلغان ئىدى. ئامېرىكا كونگرېسى تەرىپىدىن رەسمىي تەستىقلىنىپ چىققان بۇ دۆلەت قانۇنىدا، «پۈتۈن دۇنيادا مىللىي ئەركىنلىك ۋە ئىنسانىي ھوقۇقلىرىدىن مەھرۇم ھالدا ياشاۋاتقان ئىنسانلار ئۆزلىرىنىڭ مىللىي ئەركىنلىكىنى ۋە ئىگىلىك ھوقۇقىنى قولغا كەلتۈرگەنگە قەدەر، ھەر يىلى 7- ئاينىڭ ئالدىنقى ھەپتىسى، «ئەسىر مىللەتلەرنى خاتىرىلەش ھەپتىسى» قىلىپ بېكىتىلىدۇ» دەپ كۆرسىتىلگەن ئىدى. مانا ھازىر 35 يىل ئۆتتى، 35 يىلدىن بېرى «ئەسىر مىللەتلەر ھەپتىلىكى» پائالىيىتى نيۇيورك شەھىرىدە ئۆتكۈزۈلۈپ كېلىنىۋاتىدۇ.

سوۋېت كوممۇنىزم دىكتاتورلىقىنىڭ چۈكۈشى بىلەن، ئوتتۇرا ئاسىيا ۋە كاۋكاسىيادىكى كۆپلىگەن دۆلەتلەر ئۆز مۇستەقىللىقىغە ئېرىشتى. شۇندىن كېيىن، نيۇيورك شەھىرىنىڭ ئەڭ ئاۋات 5- كوچىسىدا ناھايىتى ھەشەمەتلىك ئۆتكۈزۈلۈپ كېلىنىۋاتقان ئەسىر مىللەتلەر ھەپتىلىكى پائالىيىتى بىر ئاز سۇسلىشىپ قالدى، بۇ پۇرسەتتىن غەنىمەت بىلگەن چىن بىلەن روسىيە، «ھازىر ئەسىر مىللەتلەر ھەپتىلىكىنى خاتىرىلەشنىڭ زۆرۈرىيىتى يوق، ئامېرىكا ئەسىر مىللەتلەر كومىتېتىنى تارقىتىۋېتىشى كېرەك» دەپ جار سېلىشتى.

ئالدىنقى يىلى 12- ئايدا ۋاشىنگتوندا ئۆتكۈزۈلگەن ئىنسان ھەقلىرىگە مۇناسىۋەتلىك بىر يىغىندا، چىن تەرەپ بىلەن شەرقى تۈركىستان تەرەپنىڭ ۋەكىللىرى ئۆز ئارا مۇنازىرىلەشتى، چىن تەرەپ ۋەكىلى، «ئەسىر مىللەتلەر كومىتېتىنى تارقىتىۋېتىش كېرەك» دېگەندە، ئامېرىكىدىكى شەرقى تۈركىستانلىقلار جەمئىيىتىنىڭ ۋەكىلى چىنغا رەددىيە قايتۇرۇپ مۇنداق دېدى: «نېمىگە ئاساسەن بۇ كومىتېت تارقىتىلىشى كېرەك؟ سوۋېت ئىمپېرىيالىزمىنىڭ يىمىرىلىشى بىلەن پۈتۈن دۇنيادىكى ئەسىر مىللەتلەر يوقاپ كەتكىنى يوق، ھازىر چىن مۇستەملىكىسى ئاستىدا ياشاۋاتقان 25 مىليوندىن ئارتۇق تۈرك مۇسۇلمانلىرى بىلەن تىبەت، موڭغۇل، مانجۇلار تېخى زۇلۇمدىن قۇتۇلغىنى يوق!»

ئارقىدىنلا خىتاي ۋەكىلى بانە كۆرسىتىپ مۇنداق دېدى: «دۇنيادا تىبەت، شەرقى تۈركىستان دەپ مەملىكەت يوق. تىبەتلەرنىڭ ئىنسان ھەقلىرى دەۋاسىنى بىر تەرەپ قىلساق، ئوتتۇرىدا دەۋا يوقايدۇ. شىنجاڭ (شەرقى تۈركىستان) ئىككى مىڭ يىلدىن بېرى بىزنىڭ ئۆز تۇپرىقىمىز، ئۇ بىزگە تەۋە».

ئامېرىكىدىكى شەرقى تۈركىستانلىقلار جەمئىيىتىنىڭ يېڭى رەئىسى ئابدۇللا خوجا رەددىيە قايتۇرۇپ مۇنداق دېدى: «بىزنىڭ 1884- يىلدىكى ياقۇپبەگ دەۋرىگە قەدەر ياشىغان مۇستەقىل دۆلىتىمىز ھەمدە 1933- يىلى قەشقەردە ئېلان قىلىنغان شەرقى تۈركىستان جۇمھۇرىيىتىمىز ۋە 1944- يىلى ئىلى، تارباغاتاي، ئالتاي ۋىلايەتلىرىدە قۇرۇلغان مۇستەقىل شەرقى تۈركىستان ھۆكۈمىتىمىز بار ئىدى، شەرقى تۈركىستان ھېچ بىر زامان ئىككى مىڭ يىلدىن بېرى چىنغا باغلانغان دۆلەت ئەمەس».

يۇقىرىقى جاۋاپلاردىن چىن ۋەكىلى زادىلا ئېغىز ئاچالماي قالدى، بۇ مەسىلە يىغىنغا قاتناشقان ئامېرىكا دۆلەت ئەربابلىرىنىڭ كۈچلۈك دىققەت - ئېتىبارىنى قوزغىدى، بۇ تېمىنى ئاچقىنى ئۈچۈن، يىغىن كومىتېتى شەرقى تۈركىستان ۋەكىللىرىگە رەھمەت ئېيتتى. چىن ۋەكىلى يىغىن زالىدىن رەسۋالارچە چىقىپ كېتىشكە مەجبۇر بولدى.

ھازىر ئامېرىكىدا، «چوڭ بىر كوممۇنىزم لاگېرى يوقالغان بولسىمۇ. ئەمما، چىندىن ئىبارەت يەنە بىر كوممۇنىزم لاگېرى تېخىچە مەۋجۇت، بۇ لاگېرنىمۇ يوقۇتۇش كېرەك» دېگۈچىلەر بارغانسېرى كۆپەيدى، شۇڭا، شەرقى تۈركىستان مىللىي ئازادلىق داۋاسى يالغۇز ئەسىر مىللەتلەر كومىتېتىدىلا ئەمەس، بەلكى پۈتۈن ئامېرىكىدا بارغانسېرى كىشىلەرنىڭ ھېسداشلىقىنى قوزغىماقتا. شەرقى تۈركىستاننىڭ ئاي - يۇلتۇزلۇق كۆك بايرىقى نيۇيورك شەھىرىنىڭ ھەممىلا كوچىلىرىدا جەۋلان قىلىشقا باشلىدى.

داۋامى 12- بەتتە

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى
www.uyghurkitap.com

خىتايلار نەزىرىدىكى ئەيسا يۈسۈپ ئالپ تېكىن

تەيۋەندە چىقىدىغان «جەنۇبىي ۋە شىمالىي قۇتۇپ» گېزىتىنىڭ 1991- يىل 11- ئاينىڭ 26 - كۈنى سانىدىكى خەۋىرى :

تىبەتلىكلەرنىڭ مەنىۋى داھىسى دالاي لاماغا سېلىشتۇرغاندا، ئەيسا يۈسۈپ ئالپ تېكىننىڭ نامى ۋە تەسىرى خېلىلا كىچىك، ئەمما، ئۇ شىنجاڭدىكى بۆلگۈنچىلىك ھەرىكىتىدە مەنىۋى داھىيلىق رولىنى ئويناپ كەلمەكتە. ئەيسا 40 - يىللاردا شىنجاڭ رايونىدىكى مۇسۇلمان كاتتىۋاشلىرىنىڭ بىرى بولۇپ، چىن كوممۇنىستلىرى شىنجاڭغا كىرىشتىن بۇرۇن ئۇ شىنجاڭ ئۆلكىلىك ھۆكۈمەتنىڭ مۇئاۋىن باش كاتىپى ئىدى. 1949- يىلى ئەيسا چەتئەلگە سەرگەردان بولۇپ چىقىپ كەتكەندىن كېيىن، تۈركىيەنىڭ ئىستانبۇل شەھىرىنى بازا قىلىپ، چەتئەللەرگە سەرگەردان بولۇپ چىققان باشقا ئۇيغۇر ۋە قازاقلارنى بىرلەشتۈرۈپ تەشكىللەپ، ئازدېگەندە يەتتە بۆلگۈنچىلىك تەشكىلاتلىرىغا سىياسەتچىلىك قىلدى، ئۇ چەتئەلدە ساياھەت قىلىۋاتقان شىنجاڭ پۇخرالىرىنى ئۆزىگە تارتىپ، ئۇلارنى چوڭ قۇرۇلۇقتا كوممۇنىستلارغا قارشى مەخپىي ھەرىكەت ئېلىپ بېرىۋاتقان شەرقىي تۈركىستان پارتىيىسىگە قاتناشتۇردى، ئەيسا رەھبەرلىك قىلىۋاتقان گورۇھلار «شەرقىي تۈركىستان ئاۋازى» دېگەن ژورنالنى مەخپىي ھالدا شىنجاڭغا كىرگۈزدى. ئەيسا بۇرۇنلاردا، چىن كوممۇنىستلىرىنى شىنجاڭدا «مۇستەملىكىچىلىك» قىلدى دەپ تەنقىدلىدى ھەمدە، «ئۇيغۇرلارنىڭ نەسلى خۇددى مىزوك ئېيىققا ئوخشاش قۇرۇپ كېتىۋاتىدۇ» دەپ ئېيتىپلىدى.

ئامېرىكىنىڭ «ھەپتىلىك خەۋەرلەر ژورنىلى» 90- يىل 4- ئايلىق سانىدا مۇنۇلار خەۋەر قىلىندى: بىر قىسىم سەرگەردان بۆلگۈنچى ئۇنسۇرلار شىنجاڭغا ئېقىپ كىرىشكە باشلىدى. بۇرۇن مىكىلمىغان بۆلگۈنچى ئۇنسۇرلار قازاقىستاننىڭ پايتەختى ئالمۇتا شەھىرىدە پائالىيەت ئېلىپ باراتتى، 1984- يىلى چېگرا ئېچىۋېتىلگەندىن كېيىن، كۆپلىگەن بۆلگۈنچى ئۇنسۇرلار شىنجاڭغا ئېقىپ كىردى.

90- يىلى ئاقتونا ھېيىسىدىكى نامايىشچىلار ئەيسانىڭ، مۇستەقىل شەرقىي تۈركىستان جۇمھۇرىيىتى قۇرىمىز، دېگەن شوئارىغا ئاۋاز قوشۇپ تولاپ چىققان، بۇ ئەھۋاللار ئەيسانىڭ كۈچىنىڭ شەرقىي تۈركىستانغا يوشۇرۇن ئۆتۈپ كىرگەنلىكىنى ئىسپاتلايدۇ.

شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ رەئىسى تۆمۈر داۋامەت 1991- يىلى 4-ئاينىڭ 4-كۈنى بېيجىڭدا مۇنداق دېدى: «ئەيسا شىنجاڭنى مۇستەقىل قىلىش ئىدىيىسىدىن زادىلا ۋاز كەچكىنى يوق، ئۇ ھەر خىل يوللار ئارقىلىق شىنجاڭغا ئۆز كۈچلىرىنى كىرگۈزمەكتە، ئۇ، كوممۇنىزمغا قارشى تۇرۇپ، سوتسىيالىستىك يېڭى تۈزۈمنى ئاغدۇرۇپ تاشلىماقچى بولۇۋاتىدۇ، شىنجاڭدىمۇ ئاز بولمىغان كىشىلەر ئۇنىڭ ئىدىيىسىنىڭ تەسىرىگە ئۇچرىغان».

91- يىلى ھۆكۈمەت تارقاتقان تەنقىدلەنگەن ئۈچ كىتاپ، يەنى «ئۇيغۇرلار»، «ھونلارنىڭ قىسقىچە تارىخى»، «ئۇيغۇر كىلاسسىك ئەدەبىياتى»، دېگەن كىتابلارنىڭ ئاپتورى تۇرغۇن ئالماسنىڭ مەنتىقىسىمۇ ئەيسانىڭ مەنتىقىسى بىلەن ئوخشاش. ئەيسا شىنجاڭغا ئادەم ئەۋەتىپ توپلاڭ پىلانلىغانلىقىنى ئېتىراپ قىلمىدى ھەمدە مۇنداق دېدى: «شىنجاڭنىڭ مۇستەقىللىقنى تەلەپ قىلىشى پەقەت بۈگۈنكىلا ئىش ئەمەس، شىنجاڭ خۇددى تىبەت ۋە ئىچكى موڭغۇلىيەگە ئوخشاش خەلقلىرى نەچچە مىڭ يىلدىن بېرى مۇستەقىل ياشاپ كەلگەن. بىزنىڭ قورالىمىز يوق، خەلقئارا ئىنكاسقا ياردەمگە ئېرىشەلمەيمىز، چىن بىر دۇدۇرە تىلىك دۆلەت، چىن كوممۇنىستلىرى ئىچكى ئۆلكىلەردىن كۆپلىگەن كۆچمەنلەرنى يۆتكەپ كېلىپ شەرقىي تۈركىستانغا يەرلەشتۈرۈۋاتىدۇ، شەرقىي تۈركىستان خەلقى بۇنىڭغا نارازى. بىز مۇستەملىكە قىلىنىشقان تۇپراق ۋە خەلق».

ئەيسا شەرقىي تۈركىستان خەلقىنى ئاگاھلاندۇرۇپ مۇنداق دېدى: «قەدەمباسقۇچلۇق، تەشكىللىك، پىلانلىق ھالدا مەدەنىيەتلىك كۈرەش قىلىشىمىز لازىم، چۈنكى بىز ناھايىتى كۆپ قۇربان بەردۇق، بېيجىڭ شەرقىي ياۋروپانى ئۈلگە قىلىپ، خەلققە بىر ئاز ئەركىنلىك، دېموكراتىيە، كىشىلىك ھوقۇق بەرمىسە، شەرقىي تۈركىستان خەلقلىرىنى قوزغىلاڭ كۆتۈرۈشكە مەجبۇر قىلماسلىقى كېرەك، قوزغىلاڭ - پەقەتلا كىشىنىڭ سەۋرى - تاقىتى تۈگىگەندە چىقىدۇ».

ئەيسا بۇ يىل 93 ياشقا كىردى، بەدىنى زەئىپلىشىپ، ئىككى كۆزىدىن ئايرىلدى، شۇڭا ئۇ دالاي لامادەك بۆلگۈنچىلىك ھەرىكىتىگە بىۋاستە رەھبەرلىك قىلالمايدۇ، ئۇنىڭ ئوينايدىغان رولى پەقەتلا سىمۋوللۇق خاراكتېرلىق بولىدۇ.

«شەرقىي تۈركىستان ياشلىرى» گېزىتىنىڭ بۇ ماقالىغا قوشقان تەھرىر ئىلاۋىسى :

يۇقۇرىدا بىز چىن مۇخبىرلىرى يازغان ماقالىنى قەلەم تەككۈزمەي ئەينەن بەردۇق، بۇ ماقالىنىڭ ئومۇمىي مەزمۇنىنى ئوقۇپ بىز، ھارماس ئىنقىلاپچىمىز ۋە بايراقدارىمىز ئەيسا يۈسۈپ ئالپ تېكىننىڭ خىتايلار ئىچىدە نەقەدەر زور تەسىرگە ئىگە ئىكەنلىكىنى ۋە مۇستەملىكىچىلەرنىڭ قانچىلىك دەرىجىدە قورقىدىغانلىقىنى ئېنىق كۆرۈۋالالايمىز!

بىز جانابىي ئاللاھتىن ئەيسا يۈسۈپ ئالپ تېكىنگە كۈچ - قۇۋۋەت تىلەيمىز!

بۇ يىل 93 ياشقا كىرگەن ئەيسا ئەفەندىم ئۆيىدە
چەتئەل مۇخبىرى بىلەن سۆھبەتلەشمەكتە

كوممۇنىست چىن ئەزەلدىن ۋەدىسىدە تۇرغان ئەمەس

ئاماننىشاھ شاھراخان (گېرمانىيە)

1922 - يىلى 7- ئايدا چىن كوممۇنىستىك پارتىيىسى 2- نۆۋەتلىك خەلق ۋەكىللەر قۇرۇلتىيىنىڭ ئېلان قىلغان خىتاپنامىسىدا، چىن كوممۇنىستىك پارتىيىسى، «جۇڭخۇا فېدېراتىپ جۇمھۇرىيىتى»نى قۇرۇشنى تەشەببۇس قىلغان ئىدى. بۇ خىتاپنامىدا، «موڭغۇلىيە، تىبەت، شەرقىي تۈركىستان قاتارلىق ئۈچ رايوندا ئاپتونومىيەنى يولغا قويۇپ، دېموكراتىك ھالدا فېدېراتسىيون تەشكىل قىلىپ، ئەركىن فېدېراتىك تۈزۈم ئارقىلىق ئۇلارنى چىن زېمىنى بىلەن بىرلەشتۈرۈپ، جۇڭخۇا خەلق فېدېراتىك جۇمھۇرىيىتىنى قۇرۇشنى ئوتتۇرىغا قويغان ئىدى (چىن كوممۇنىستىك پارتىيىسى 2- نۆۋەتلىك خەلق ۋەكىللەر قۇرۇلتىيىنىڭ خىتاپنامىسىنىڭ 4 - ماددىسى).

1933- يىلى چىن كوممۇنىستىك پارتىيىسى ئېلان قىلغان، «جۇڭخۇا سوۋېت جۇمھۇرىيىتىنىڭ 10 چوڭ سىياسىي پروگراممىسى» دا، «ھەرقايسى مىللەتلەرنىڭ ئۆز تەغدىرىنى ئۆزى بەلگىلەش ھوقۇقىنى تولۇق ئېتىراپ قىلىش، ھەمدە، ھەرقايسى مىللەتلەرنىڭ ئۆز ئىختىيارلىقى بىلەن بىرلەشكەن ئاساستا، پۈتۈنلەي باراۋەر بولغان سوۋېت فېدېراتىك جۇمھۇرىيىتىنى قۇرۇش» پىكرى ئوتتۇرىغا قويۇلغان ئىدى.

1936- يىلى 8- ئايدا، چىن كوممۇنىستىك پارتىيىسى مەركىزى كومىتېتى، «چىن سوۋېت قىزىل ئارمىيىسى ۋە چىن كوممۇنىستىك پارتىيىسى، ئازسانلىق مىللەتلەرنىڭ ئۆز تەغدىرىنى ئۆزى بەلگىلەش ھوقۇقىنى بېرىش ئاساسىدا، ھەرقايسى ئازسانلىق مىللەتلەر ئۆزىنىڭ مۇستەقىل دۆلىتى ۋە ھۆكۈمىتىنى قۇرسا بولىدۇ، دەپ قايتا ئوتتۇرىغا قويغان ئىدى (1985- يىلى، مىللەتلەر تەتقىقاتى ژورنىلى 1-سان).

1949- يىلى، چىن كوممۇنىستىك پارتىيىسى يېڭىلا يۇقارقىغا ئوخشاش نەيرەڭنى ئىشقا سېلىپ، ناھايىتى چىرايلىق ۋەدىلەرنى بېرىپ، سوۋېت كوممۇنىستلىرى بىلەن تىل بىرىكتۈرۈپ، ئۈچ ۋىلايەت ئىنقىلاۋىنىڭ رەھبەرلىرىنى بېيجىڭغا سۆھبەتكە تەكلىپ قىلىش ئويۇنىنى ئويناپ، ئۇلارنى يېرىم يولدا مەخپىي سۇيىقەست قىلىپ يوقۇتىۋەتتى. ئارقىدىنلا ئۇلار «ئايرۇپىلان چۈشۈپ كېتىش ۋەقەسى» نى پەيدا قىلىپ، ماۋزېدۇڭ خۇپىيەنىلىك قىلىپ ئۈچ ۋىلايەت ھۆكۈمىتىگە تېلېگىرامما يوللاپ، ناھايىتى قايغۇرغانلىقىنى بىلدۈردى. شۇندىن كېيىن، ۋاڭجېننىڭ قوشۇنلىرىنى شەرقىي تۈركىستانغا يوللاپ، شەرقىي تۈركىستان خەلقىگە، بىز گومىنداڭنىڭ قالدۇق قىسىملىرىنى يوقۇتۇپ، دۆلەت ۋە ھۆكۈمەت قۇرۇشۇڭلارغا ياردەم قىلىپ، قىسقا ۋاقىت ئىچىدە شەرقىي تۈركىستاندىن چىقىپ كېتىمىز، دەپ ۋەدە بەرگەن ئىدى.

ۋاڭجېننىڭ قىسىملىرى شەرقىي تۈركىستانغا كىرگەندىن كېيىن، ئالدى بىلەن، مىللىي ئارمىيىنى ئۆزگەرتىپ، مىللىي مۇناپىق سەيپىدىن ئەزىزىنى بېشىمىزغا تۇرغۇزدى، ئارقىدىن پەيدىن - پەي ئۆزىنىڭ كۈچىنى مۇستەھكەملىۋالغاندىن كېيىن، پەقەتلا بىزگە ئىسمى بار، جىسمى يوق ئاپتونومىيەنى بېرىپ قويۇپ، ۋەدىسىگە ۋاپا قىلمىدى.

50 - يىللاردا، ئىمىنوپ قاتارلىقلاردىن تەركىپ تاپقان ئۈچ كىشىلىك شەرقىي تۈركىستان ۋەكىللەر ئۆمىكى بېيجىڭغا بېرىپ، چىن مەركىزى ھۆكۈمىتىگە، شەرقىي تۈركىستانغا خۇددى سوۋېت ئىتتىپاقىغا ئوخشاش فېدېراتىك ھوقۇق بېرىشنى تەلەپ قىلغان ئىدى. نەتىجىدە بۇ تەلەپ رەت قىلىنىپ، بۇ ئۈچ كىشى قىيناپ ئۆلتۈرۈلدى. بۇنىڭدىن بىز چىن كوممۇنىستىك پارتىيىسىنىڭ نەقەدەر رەزىل، نەقەدەر ئىپلاس ئىكەنلىكىنى ئېنىق كۆرۈۋالالايمىز!

چىن شەرقىي تۈركىستاننىڭ قېنىنى سۈمۈرمەكتە

ئەسقەر ئىلقۇت

بۇيىل 2 - ئاينىڭ 17 - كۈنى، چىن ھۆكۈمىتى چەتئەللىكتۈنجى قېتىم شەرقىي تۈركىستاندىكى نېفىت زاپىسىنىڭ سىرىنى ئاشكارىلىدى ھەمدە، شەرقىي تۈركىستان نېفىتلىكلىرىنى چەتئەل شىركەتلىرىگە كەڭ كۆلەمدە ئېچىۋېتىدىغانلىقىنى جاكالىدى! بۇسىرلىق رايونغا نىسبەتەن چۈشەنچىسى كەمچىل بولغان تاشقى دۇنيانى، بۇقەدەر مول نېفىت بايلىقى ھاڭ - تاڭ قالدۇردى. شۇنداقلا، دۇنيا ئاخبارات ساھەسى قىزىقىدىغان تېمىغا ئايلاندى. ئامېرىكا، ياۋروپا قاتارلىق جايلاردىكى داڭلىق گېزىت - ژورناللار بۇخەۋەرنى بەس بەستە ئېلان قىلىپ، دۇنيا جامائەتچىلىكىنىڭ كۈچلۈك دىققەت - ئېتىۋارىنى قوزغىدى. بۇيىل 8 - ئاينىڭ 24 - كۈنى، چىن نېفىت - تەبىئىي گاز باش شىركىتى، چىن دۆلەت مەجلىسى ئاخبارات ئىشخانىسىدا چىن ۋە چەتئەل مۇخبىرلىرىنى كۈتۈۋېلىش يىغىنى چاقىرىپ، مۇخبىرلارغا، تارىم ئويمانلىقىدىكى نېفىتلىكلەرنى قىدىرىپ تەكشۈرۈش نەتىجىسى ۋە تەرەققىيات پىلانىنى تونۇشتۇردى ھەمدە چەتئەل شىركەتلىرىنى تارىم ئويمانلىقى نېفىتلىكىگە مەبلەغ سېلىشقا ۋە ئېچىشقا قاتنىشىشقا چاقىردى. بۇقېتىمقى مۇخبىرلارنى كۈتۈۋېلىش يىغىنىدا ئېلان قىلىنىشىچە، پەقەتلا تارىم ئويمانلىقىدا تەكشۈرۈپ ئېنىقلانغان نېفىت زاپاس مىقدارى تەخمىنەن 74 مىليارت توك (جۇڭغار ۋە تۇرپان ئويمانلىقىدىكى نېفىتنى ئۆز ئىچىگە ئالمايدۇ)، ئەمما، چىننىڭ ئىچكى قىسمىدىكى نېفىت ئومۇمىي زاپاس مىقدارى ئاران 24 مىليارت توك (نېفىت - تەبىئىي گاز ژورنىلى، 1991 - يىل سانى)، دېمەك، شەرقىي تۈركىستاندىكى نېفىت زاپاس مىقدارى، پۈتۈن چىندىكى ئومۇمىي نېفىت زاپاس مىقدارىنىڭ 80 پىرسەنتىدىن كۆپرەكىنى تەشكىل قىلىدۇ.

ئىككى يىل ئىچىدە، چىن نېفىت - تەبىئىي گاز باش شىركىتى 20 مىليون ئامېرىكا دوللىرى سەرىپ قىلىپ، تارىم ئويمانلىقىدا قىدىرىپ تەكشۈرۈش ئېلىپ باردى، نۆۋەتتە، بۇ ئويمانلىقتا 6 نېفىتلىك بايقالدى، بۇنىڭ ئىچىدە، تۆت نېفىتلىك ئىشلەپچىقىرىشقا كىرىشتۈرۈلۈپ، بۇيىل بىر مىليون 650 مىڭ توننا نېفىت ئىشلەپچىقىرىش پىلانلاندى. بۇندىن باشقا، تۇرپان - قومۇل رايونلىرىدىمۇ 11 نېفىتلىك بايقالدى، پىچان قاتارلىق جايلاردىكى 3 نېفىتلىك ئىشلەپچىقىرىشقا كىرىشتۈرۈلۈپ، بۇ رايوندىمۇ بۇيىل بىر مىليون توننا نېفىت ئىشلەپچىقىرىش پىلانلاندى. جۇڭغار ئويمانلىقى ھەر يىلى بىر مىليون توننا نېفىت ئىشلەپچىقىرىش ئىقتىدارىغا ئىگە.

چىندىكى ئەڭ چوڭ سىياسىي گېزىت «خەلق گېزىتى» 8 - ئاينىڭ 25 - كۈنى چىن نېفىت شىركىتىنىڭ باش دىرېكتورى ۋاڭ تاۋنىڭ بۇقېتىمقى مۇخبىرلارنى كۈتۈۋېلىش يىغىنىدا قىلغان سۆزىنى ئېلان قىلدى، ۋاڭ تاۋ سۆزىدە، تارىم - جۇڭغار - تۇرپان 3 ئويمانلىقتا بۇيىل 10 مىليون توننا نېفىت ئىشلەپچىقىرىش مۆلچەرلەنگەنلىكىنى ئېلان قىلدى.

ئامېرىكىدا چىقىدىغان داڭلىق ژورنال «wall street» نىڭ 2 - ئاينىڭ 18 - كۈندىكى خەۋىرىگە ئاساسلانغاندا، شەرقىي تۈركىستاندىكى نېفىت رايونى تەخمىنەن 410 مىڭ 790 كۋادرات كىلومېتىر، نېفىت زاپاس مىقدارى 8.2 مىليارت توننا، تەبىئىي گاز زاپاس مىقدارى 2.5 تىرىليون كۇب مېتىر بولۇپ، شەرقىي تۈركىستاندىكى نېفىت، پادىشاسى دەپ ئاتالغان سەئۇدى ئەرەبىستاندىن ئۆزىپ!

چىن ھۆكۈمىتى، تارىم نېفىتلىكىنى قېزىپ ئېلىش ئۈچۈن، ھېچقانداق بەدەلگە قارىماي، تەكلىماكان قۇملۇقىدا ئۇزۇنلۇقى 280 كىلومېتىر، كەڭلىكى 8 مېتىرلىق يۇقىرى سۈرئەتلىك تاشيول ياساشنى پىلانلىدى ۋە بۇنى «8 - بەش يىللىق پىلان» غا كىرگۈزدى. نۆۋەتتە بۇقۇرۇلۇشنىڭ 25 كىلومېتىرى تاماملىنىپ بولدى.

شەرقىي تۈركىستاندىكى مول نېفىت بايلىقى دۇنياغا ئاشكارىلانغاندىن كېيىن، دەرھال كۆپلىگەن چەتئەللىك مەبلەغ سالغۇچىلارنى ئۆزىگە جەلپ قىلدى، 17 دۆلەتتىكى 68 شىركەت تارىم ئويمانلىقىنىڭ شەرقىي جەنۇبىي قىسمى ۋە تەكلىماكان قۇملۇقىنىڭ غەربىي قىسمىدىكى نېفىتلىكنى ئېچىشقا قاتناشتى، چىن ھۆكۈمىتى چەتئەل شىركەتلىرىنى ئۆزلىرى قۇدۇق قېزىشقا، پايدىلىنىشقا بولسا، ئۆزلىرى تەرەققىي قىلدۇرۇشقا ياكى چىن نېفىت شىركەتلىرى بىلەن بىرلىشىپ مەبلەغ سېلىپ تەرەققىي قىلدۇرۇپ، ئالغان پايدىسىنى ئىككى تەرەپ تۈزگەن توختامغا ئاساسەن ئورتاق بۆلۈشۈشكە يول قويىدىغان بولدى. ئەمەلىيەتتە بولسا، بىر قانچە يىل بۇرۇنلا بىر قانچىلىغان چەتئەل شىركەتلىرى تارىم ئويمانلىقىغا كىرگەن ئىدى، 1991 - يىلى، ياپونىيەنىڭ بىر شىركىتى چىن نېفىت شىركىتى بىلەن تارىمنىڭ غەربىي جەنۇبىي قىسمىدىكى 30 مىڭ كۋادرات كىلومېتىرلىق نېفىت رايونىنى ئورتاق ئېچىش ھەققىدە توختام تۈزگەن ئىدى، ئۆتكەن يىلى، چىن نېفىت باش شىركىتى يەنە ئامېرىكا شىركىتى بىلەن توختام تۈزدى. بۇشىركەت چىننى تېخنىكا بىلەن تەمىنلەيدىغان بولدى.

چىن ھۆكۈمىتى شەرقىي تۈركىستاندا يىلىغا ئىشلەپچىقىرىلىۋاتقان 10 مىليون توننا نېفىتتىن قانائەتلىنىپ قالغىنى يوق، ئۇلار تېخىمۇ كۆپ نېفىتقا ئىگە بولۇش ئۈچۈن، 15 مىليارت دوللار مەبلەغ سېلىپ، بىر نېفىت توشۇش تۇرۇبا يولى ياساپ چىقىپ، بۇيەردىكى نېفىتنى شەرقىي دېڭىز ياقىسىدىكى ئۆلكىلەرگە توشۇشنى پىلانلاۋاتىدۇ. شۇنىڭ بىلەن بىرگە، «لەنجۇ - شىنجاڭ» قوش ئىزلىق تۆمۈر يولىنى ياساشنى تېزلىتىپ، تۆمۈريول ئارقىلىق نېفىتنى توشۇپ كەتمەكچى بولۇۋاتىدۇ. چەتئەللىك كۈزەتكۈچىلەرنىڭ تەھلىل قىلىشىچە، چىن ھۆكۈمىتىنىڭ تۇيۇقسىز بۇ قەدەر زور كۆلەمدە تۈركىستان نېفىتىنى ئېچىش ھەركىتىنى قانات يايدۇرۇپ، نورمالسىز ھالدا «مۇستەقىل ئېچىش» ئەندىشىسىدىن ۋاز كېچىپ، چەتئەل شىركەتلىرىگە ئىشىكنى كەڭ ئېچىۋېتىشىدە، تۆۋەندىكىدەك بىر قانچە سەۋەبلەر بار:

80 - يىللاردىن ئېتىبارەن، چىننىڭ ئىقتىسادىي ئىسلاھاتى، ئىقتىسادنىڭ ئۇچقاندەك تەرەققىي قىلىشىغا سەۋەب بولدى، ئۆتكەن يىلى چىن ئىقتىسادىنىڭ ئېشىش سۈرئىتى 13.8 پىرسەنتكە يېتىپ، دۇنيا بويىچە 1 - قاتارغا ئۆتتى. ئىقتىسادنىڭ تېز سۈرئەتتە تەرەققىي قىلىشى، نېفىتكە بولغان ئېھتىياج جىددىيەت بىلەن ئۆرلىشىگە سەۋەب بولدى. نېفىت ئىشلەپچىقىرىش مىقدارى پۈتۈن مەملىكەتنىڭ ئومۇمىي ئىشلەپچىقىرىش مىقدارىنىڭ 40 پىرسەنتىنى ئىگىلەيدىغان داچىڭ ۋە غالىبىيەت نېفىتلىكىنىڭ 80 - يىللاردىن ئېتىبارەن ئىشلەپچىقىرىش مىقدارى زور دەرىجىدە تۆۋەنلەپ، قۇرۇپ كېتىش خەۋپىگە دۇچ كېلىپ، چىننىڭ ئېھتىياجىنى زادىلا قاندۇرالمايدىغان ھالغا چۈشۈپ قالدى.

ئۆتكەن يىلى چىن 12 مىليون 310 مىڭ توننا نېفىت ئىمپورت قىلدى. بۇنىڭ ئىقتىسادقا ناھايىتى زور تەسىرى بولدى. 2000 - يىلغا بارغاندا چىننىڭ نېفىتكە بولغان ئېھتىياجى 175 مىليون توننىغا يېتىدۇ. ئەمما، ھازىر ئۇلارنىڭ يىللىق ئىشلەپچىقىرىش مىقدارى ئاران 140 مىليون توننا، ناۋادا ئۇلار يېڭى نېفىت مەنبەسىنى تاپمىسا، ئۇچاغدا چىن نېفىتتە ئۆز - ئۆزىنى تەمىنلىيەلمەي، نېفىت ئىمپورت قىلىشقا تايىنىشقا مەجبۇر بولىدۇ. بۇخىل ئەھۋال ئاستىدا، چىن ھۆكۈمىتى كۆزىنى شەرقىي تۈركىستاندىكى مول نېفىت بايلىقىغا تىكىشكە مەجبۇر بولىدۇ، بۇنى چىن ھۆكۈمىتى ناھايىتى ئېنىق بىلىدۇ. چىن ھۆكۈمىتى پەقەت جۇڭغار نېفىتلىكىنى پەيدىن - پەي ئېچىپ، شەرقىي تۈركىستاندىكى نېفىتنى كەڭ كۆلەمدە ئاچمىغاندا، چىن ھۆكۈمىتىدە ھازىر تېخنىكا ۋە مەبلەغ كەمچىل، شەرقتىكى رايونلىرىغا يىراق، ترانسپورت تەرەققىي يۇقىرى. ھازىر چىن ھۆكۈمىتى «پەقەت تارىملا چىننى قۇتقۇزالايدىغانلىقى» نى ھېس قىلماقتا، ئەمما، چەتئەللەرنىڭ مەبلىغى ۋە تېخنىكىسىغا تايىنىشقا مەجبۇرى بولماقتا، مانا بۇ، دەل چىن ھۆكۈمىتىنىڭ تۇيۇقسىزدىن تارىمنى ئېچىشتا چەتئەللەرنى مەبلەغ سېلىشقا چاقىرىشتىكى ھەقىقىي سەۋەبى.

ئۇندىن باشقا، شەرقىي تۈركىستاندىكى نېفىت بايلىقىغا بۇرۇنلا كۆزى چۈشكەن ياپونىيەمۇ بۇيەرگە قارا قولىنى ئۇزارتىشقا باشلىدى.

سوۋېت ئىتتىپاقى پارچىلانغاندىن كېيىن، ئوتتۇرا ئاسىيادىكى ئەللەر ئارقا - ئارقىدىن مۇستەقىللىققا ئېرىشتى، شۇنىڭ بىلەن بۇرايوندىكى نېفىت بايلىقى پۈتۈن دۇنيادىكى مەبلەغ سالغۇچىلارنى جەلپ قىلدى. غەرىپمۇ «نېفىت توشۇش تۇرۇبىسى ئارقىلىق ئوتتۇرا ئاسىيادىكى دۆلەتلەرنىڭ نېفىتىنى تۈركىيە ئارقىلىق ئوتتۇرا يەر دېڭىزىغا توشۇش» پىلانىغا ياردەم بەرمەكچى بولدى، ئەمما، ياپونىيە «بىر چالمىدا ئىككى پاختەكنى سوقۇش» ئۈچۈن، «21 - ئەسىر يىپەك يولى پىلانى» نى ئوتتۇرىغا قويۇپ، ئوتتۇرا ئاسىيا بىلەن ياپون دېڭىزىنى تۇتاشتۇرىدىغان 5 مىڭ كىلومېتىردىن ئارتۇق ئۇزۇنلۇقتىكى نېفىت تۇرۇبىسىنى ياساپ چىقىپ ۋە بۇ ئارقىلىق ئوتتۇرا ئاسىيا دۆلەتلىرىدىكى نېفىتنىلا ئەمەس، بەلكى شەرقىي تۈركىستاندىكى نېفىتنىمۇ بىرلىكتە مۇشۇ تۇرۇبا ئارقىلىق يىراق شەرقتىكى تېنچ ئوكيان قىرغاقلىرىغا توشۇماقچى بولدى، بۇ پىلاننىڭ 21 - ئەسىرنىڭ باشلىرىدا پۈتۈشى مۆلچەرلەنمەكتە. ياپونىيە mitsubuşi شىركىتىنىڭ دىرېكتورى شىنروكۇمورو خاشى باشچىلىقىدىكى ياپونىيە ۋەكىللەر ئۆمىكى مەخسۇس مۇشۇ پىلانى ئۈچۈن بۇيىل 8 - ئاينىڭ ئوتتۇرىلىرىدا، ئۆزبېكىستان، تۈركمەنىستان، قازاقىستان، قىرغىزىستانلارنى زىيارەت قىلدى، ئۇلار قازاقىستانغا ياخشىچاق بولۇش ئۈچۈن، بۇدۆلەتكە 300 مىليون ئامېرىكا دوللارلىق قەرز پۇل بەردى. تېخىمۇ ئىلگىرىلەپ ئەرزىيدىغىنى شۇكى، چىن ھۆكۈمىتى ناھايىتى خۇشاللىق بىلەن ياپونىيەنىڭ بۇپىلانىنى قوللىدى ھەمدە ئۆزئارا شېرىكلىشىپ قىلىشنى ئۈمىت قىلدى. بۇپىلاننى ئىشقا ئاشۇرۇش ئۈچۈن، كورىيە، تەيۋەن، شاڭگاڭ قاتارلىق يىراق شەرقتىكى ئەللەرمۇ قوللايدىغانلىقلىرىنى بىلدۈرۈشتى.

مەيلى چىننىڭ ئىززىنىڭ نېفىت يەتكۈزۈش تۇرۇبىسى پىلانى بولسۇن، ياكى ياپونىيەنىڭ پىلانى بولسۇن، ناۋادا ئۇ ئىشقا ئاشىدىغان بولسا، شەرقىي تۈركىستاننىڭ يىللىق نېفىت مىقدارى 10 مىليون توننا بىلەن ئىلاچە كېلىنىپ قالماستىن، ئۇچاغدا تۈركىستاننىڭ نېفىتى خۇددى دېڭىز سۈيىگە ئوخشاش كېچە - كۈندۈز توختىماي چىننىڭ شەرقىي قىسمىغا ئېقىشقا باشلايدۇ، ئەكسىچە بۇنېفىت بايلىقىنىڭ خوجايىنلىرى

داۋامى 6 - بەتتە

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ بىردىن-بىر ئادرېسى
www.uyghurkitap.com

چىن شەرقى تۈركىستاننىڭ قېنىنى سۈمۈرمەكتە

ئەسقەر ئىلقۇت

(بېشى 4-بەتتە)

بولغان شەرقى تۈركىستانلىقلار نېفىتنىڭ ھېچقانداق پايدىسىنى كۆرەلىگىنى يوق، پەقەت ئۇلار ئۆز بايلىقىنىڭ سىرتقا قاراپ ئېقىپ كېتىۋاتقانلىقىغا قاراپ تۇرۇشقا مەجبۇر بولماقتا!

كىشىنى ئەپسۇسلاندۇرىدىغىنى شۇكى، تارىم، جۇڭغار نېفىتلىكلىرى جىنلىقلار تەرىپىدىن كەڭ كۆلەمدە ئېچىلىشقا باشلىغاندا، كوممۇنىست چىن ھۆكۈمىتىنىڭ ساختا تەشۋىقاتىغا بىر مەھەل ئىشىنىپ كەتكەن ئاق كۆڭۈل شەرقى تۈركىستان خەلقى، «نېفىت كۆپ قېزىلسا بىزگىمۇ ئاز-تولا پايدىسى تېگىدۇ» دەپ خوشال بولۇشقان ئىدى. ئەمما ئۇلارنىڭ بۇ خوشاللىقى خۇددى سۇنىڭ ئۈستىدىكى كۆپۈكتەك ناھايىتى تېزلا غايىپ بولۇپ، ئۇنىڭ ئورنىنى قايغۇ، ھەسرەت ئىگەللىدى! بۇنىڭ ئالامەتلىرى تۆۋەندىكىچە:

دەسلەپتە چىن ھۆكۈمىتى «تارىم - جۇڭغار نېفىتلىكلىرى كەڭ كۆلەمدە ئېچىلسا، شەرقى تۈركىستاندىكى ئىشسىزلىق مەسىلىسى زور دەرىجىدە ھەل بولىدۇ» دەپ تەشۋىق قىلغان ئىدى، ئەمەلىيەتتە بولسا دەل بۇنىڭ ئەكسىچە، نېفىتلىكنى ئېچىشقا كېرەكلىك ئىشچى - خىزمەتچىلەرنىڭ ھەممىسىنى پۈتۈنلەي چىننىڭ ئىچكى قىسمىدىن يۆتكەپ كېلىپ، شەرقى تۈركىستاندىكى يەرلىك خەلق ئىچىدىن ئىشچى قوبۇل قىلىشنى چەكلىدى، نېفىتلىكلەردە ئىشلەۋاتقانلارنىڭ ئىش ھەققى يەرلىك كىشىلەرنىڭكىدىن زور دەرىجىدە يۇقۇرى بولغاچقا، نېفىتلىك ئەتراپىدىكى رايونلاردا ئاشلىق، ماي، كۆكتات قاتارلىق ئاساسلىق تۇرمۇش بۇيۇملىرىنىڭ باھاسى شىددەت بىلەن ئېشىپ كېتىشتەك يامان ئاقىۋەت شەكىللىنىپ، يەرلىك ئاھالە بۇنىڭدىن قاتتىق نارازى بولدى.

يەنە بىر جەھەتتىن، چىن ھۆكۈمىتى تەشۋىقاتىدا، «تارىم - جۇڭغار نېفىتلىكلىرى كەڭ كۆلەمدە ئېچىلسا، شەرقى تۈركىستاندىكى يەرلىك خەلقنىڭ بېنزىن، سەلكە قاتارلىق ئاساسلىق يېقىلغۇلارغا بولغان ئېھتىياجى زور دەرىجىدە قاندۇرۇلىدۇ» دېگەن ئىدى. ئەمما ھازىر ئەھۋال دەل بۇنىڭ ئەكسىچە بولدى. چىن ھۆكۈمىتى نېفىتنى خام پېتى ئىچكى ئۆلكىلەرگە يۆتكەپ كېتىشنى تېزلىتىپ، شەرقى تۈركىستاندا نېفىت ئايرىش زاۋۇتلىرىنىڭ قۇرۇلۇشىنى قاتتىق چەكلىدى. ھازىر شەرقى تۈركىستاندا بار بولغان ماياتاغ نېفىت ئايرىش زاۋۇتى ۋە ئۈرۈمچى نېفىت خىمىيىسانائىتى باش زاۋۇتىدا ئايرىپ چىقىرىلغان بېنزىنلارنىڭ 70 پىرسەنتىدىن كۆپرەكى چىنغا توشۇپ كېتىلدى.

شەرقى تۈركىستاندا بولسا بېنزىنغا نورما بەلگىلەش تۈزۈمىنى بېكىتىپ، ۋىلايەت-ناھىيە - يېزىلارغا بېرىلىدىغان بېنزىننى زور دەرىجىدە قىسىپ قويدى، بۇنىڭ بىلەن بېنزىننىڭ باھاسى شىددەت بىلەن ئېشىپ، شەرقى تۈركىستاندا بېنزىننىڭ باھاسى چىننىڭ نېفىت چىقمايدىغان ھەرقانداق ئۆلكىلىرىدىن قىممەت بولۇشتەك كۈلكىلىك ھالەت شەكىللەندى. شۇڭا، شەرقى تۈركىستاننىڭ يېزىلىرىدىكى كەڭ پىلگەن ئۇيغۇر دېھقانلىرى ماشىنا، تىراكتور، سىيالكا قاتارلىق زامانىۋى دېھقانچىلىق قوراللىرىنى ئىشلىتىشتىن قېلىپ، يەنە بۇرۇنقىدەك ئىشەك، كالا ھارۋىسى بىلەن ئىپتىدائى شەكىلدە تېرىقچىلىق قىلىشقا مەجبۇر بولدى. شۇنداقلا زامانىۋى ئۇن زاۋۇتى، ماي زاۋۇتى ۋە پاختا زاۋۇتلىرىنى توختىتىپ قويۇپ، ئىپتىدائى شەكىلدىكى سۇ تۈگمىنى ۋە جوۋازخانىلارنى ئىشلىتىشكە مەجبۇر بولماقتا! بۇنداق ئېچىنىشلىق مىساللار تولىمۇ كۆپ!

شەرقى تۈركىستان گويا پۇت - قولىغا كىشەن سېلىنغان مەھبۇستەك، ئۇنىڭ ساپ قېنى ئالۋاستى تەرىپىدىن سۈمۈرۈلمەكتە ... !

چىن جەزمەن پارچىلىنىدۇ

«تۈركىيە» گېزىتىنىڭ 1993-يىل 9-ئاينىڭ 23-كۈنى سانىدىكى خەۋىرى:

چىن پەنلەر ئاكادېمىيىسى تۈزگەن بىر دوكلاتتا، چىننىڭ پارچىلىنىدىغانلىقى ھەققىدە بېشارەت بېرىلدى.

فرانسىيە ئاخبارات ئاگېنتلىقى قولغا چۈشۈرگەن چىن پەنلەر ئاكادېمىيىسىنىڭ بۇ دوكلاتىدا، «چىننىڭ بۆلۈنۈشىنىڭ ئالدىنى ئېلىش ئۈچۈن، ئامېرىكىغا ئوخشاش بىر فېدېراتىپ سېستىما قۇرۇش ۋە باج سېستېمىسىنى ئىسلاھ قىلىش كېرەك» دەپ ئوتتۇرىغا قويۇلغان.

چىننىڭ مۇئاۋىن باش مىنىستىرى ۋە مەركىزى بانكىسىنىڭ مۇدىرى جۇرىنجى بۇندىن ئۈچ ئاي بۇرۇن قىلغان باياناتىدا، چىن ھۆكۈمىتىنىڭ توزۇلۇپ كېتىش ئالدىدا تۇرغانلىقىنى ۋە بۇ دۆلەتنىڭ پارچىلىنىپ كېتىش خەۋپىگە دۇچ كېلىۋاتقانلىقىنى ئوتتۇرىغا قويغان ئىدى. ھەقىقەتەن، بۇ دۆلەتتە يۈز بېرىۋاتقان ھادىسىلەر، يۇقارقى قاراشلارنىڭ توغرا ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلىدى. جۇرىنجىنىڭ ئۇزۇندىن بېرى سۆزلەشكە جۈرئەت قىلالمىغان بۇ قورقۇنۇشلۇق بايانى، چىننىڭ يۇقۇرى دەرىجىلىك رەھبەرلىرىنى قاتتىق چۆچۈتىۋەتتى.

چىن پايلاسوپى خەن شياۋۋاڭ، ئىقتىسات شۇناس خۇئە نىگاڭلار، «چىننىڭ بىرىنچى نومۇرلۇق كاتتىۋېشى دېڭ شياۋپىڭ ئۆلسە، چىندا يۇگوسلاۋىيىدە يۈز بەرگەن ماجىراغا ئوخشاش ۋەزىيەت بارلىققا كېلىشى مۇمكىن، دېڭ شياۋپىڭ ئۆلگەندىن كېيىن، قىسقا ۋاقىت ئىچىدە، ئالدى بىلەن ئىقتىسادى چۆكۈش، ئاندىن سىياسى پارچىلىنىش ۋە بۆلۈنۈش يۈز بېرىدۇ» دەپ قارىماقتا. ئۇلار يەنە، «چىننىڭ ھەرقايسى ئۆلكىلىرىدە مۇستەقىللىق ھەرىكەتلىرى باش كۆتۈرۈشى مۇمكىن» دەپ پەرەز قىلىشماقتا.

چىن پەنلەر ئاكادېمىيىسى تەييارلىغان، دۆلەتنىڭ يۇقۇرى دەرىجىلىك رەھبەرلىرىگە تارقىتىلىدىغان 89 بەتلىك بۇ دوكلاتتا مۇنداق دېيىلگەن: «ئەگەر ھۆكۈمەت بەزى رايونلاردا كۈندىن - كۈنگە كۈچىيىۋاتقان مۇستەقىللىق ھەرىكەتلىرىنى توسۇش ئۈچۈن تەدبىر قوللانمىسا، بۇ دۆلەت پارچىلىنىپ كېتىشى مۇمكىن».

فرانسىيە ئاخبارات ئاگېنتلىقى تەرىپىدىن قولغا چۈشۈرۈلگەن يۇقارقى دوكلاتتا، چىننىڭ پارچىلىنىشىنىڭ ئالدىنى ئېلىش ئۈچۈن، ئامېرىكىغا ئوخشاش بىر فېدېراتىپ سېستىما قۇرۇلىدىغانلىقى، پايتەخت بىلەن يەرلىك رايونلار ئوتتۇرىسىدىكى مەنپەئەت توقۇنۇشىنى تۈزگۈتۈش ۋە باج سېستېمىسىنى ئىسلاھ قىلىش كېرەكلىكى ئوتتۇرىغا قويۇلغان.

«بازار ئىقتىسادىغا ئۆتۈش، مەركىزى ھۆكۈمەتنىڭ رولىنى كۈچەيتىش» دېگەن تېمىدا يېزىلغان بۇ دوكلاتتا مۇتەخەسسىسلەر، دېڭ شياۋپىڭ 1978-يىلى ئىقتىسادى ئىسلاھات ئېلىپ بارغاندا، يەرلىككە ھوقۇقنى بەك جىق بېرىۋەتكەنلىكىنى ئەسكەرتكەن. شۇنداقلا، مەركىزى ھۆكۈمەت بىلەن ھەرقايسى ئۆلكىلەر ئوتتۇرىسىدىكى بوشلۇقنىڭ، بېيجىڭ بىلەن يەرلىك ئوتتۇرىسىدىكى ھوقۇق تالىشىش كۈرىشىگە سەۋەبچى بولغانلىقىنى، چىندا ئىقتىسادى تەرەققىيات ناھايىتى تېز بولسىمۇ، ئەمما مەركىزى ھۆكۈمەت بۇ تەرەققىياتكە لايىق كەلگەن مەنپەئەتتىن پايدىلىنالمىغانلىقىنى ۋە دۆلەتنىڭ مالىيە جەھەتتە ئاجىزلاشقانلىقىنى كۆرسەتكەن.

بۇ دوكلاتقا ئاساسلانغاندا، 20-ئەسىرنىڭ ئاخىرلىرىدا چىننىڭ غەيرى مىللى ساپ كىرىمى 3 110 پىرسەن ئاشىدۇ.

جۇرىنجى ئۈچ ئاي بۇرۇن قىلغان دوكلاتىدا، بېيجىڭ ھۆكۈمىتىنىڭ خانىۋەيران بولۇپ كېتىش خەۋپىگە دۇچ كەلگەنلىكىنى، ھەتتا مائاش تارقىتىشقىمۇ ئامالسىز قېلىۋاتقانلىقىنى ئېيتقان. ئۇ، دوكلاتىدا يەنە بۆلۈنۈشنىڭ ئىقتىسات بىلەن مۇناسىۋەتلىك ئىكەنلىكىنى ئەسكەرتكەن. بىزگە مەلۇمكى، شەرقى تۈركىستان بىلەن تىبەت داۋاملىق ھالدا مۇستەقىللىق ئۈچۈن ھەرىكەت قىلماقتىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن چىن شەرقى تۈركىستاندىكى ئىقتىساتنىڭ تەكشىسىزلىكىدىن ئەندىشە قىلىپ، بىر فېدېراتىپ سېستېمىغا ئۆتۈشنى ئارزۇ قىلماقتىدۇ. شەرقى تۈركىستاندا ياشاۋاتقان تۈركلەر، خىتايلارنىڭ نۆۋەتتىكى ئىقتىسادى قىيىنچىلىقنى يېڭىش ئۈچۈنلا فېدېراتىپ سېستېمىغا كىرىشكە مەجبۇر بولغانلىقىنى ئېتىراپ قىلماقتىدۇ.

گېزىت ئىدارە ھەيئىتىدىكىلەر
گېزىت مەسئۇلى: مۇھەممەت قەشقەرلى
GAZETE SAHIBI : MEHMET KAŞKARLI
مەسئۇل مۇھەررىر: ئابدۇجېلىل تۇران
YAZI İŞLERİ MÜDÜRİ : CELİL TURAN
باش تەھرىر: پەرھات يۇرۇڭقاش
تەھرىرلەر: ئەسقەر ئىلقۇت، شاھجېلىل بوزقۇرت،
ئابدۇر ئېھسجان (دوختۇر)
گېزىتىمىز ۋاكالەتچىلىرى
شۋېتسارىيىدىن: ئەنۋەر راخان
گېرمانىيىدىن: ئۆمەر قانات
گوللاندىيىدىن: كامىنار
ئامېرىكىدىن: ئەنۋەر يۈسۈپ
ئاۋستىرالىيىدىن: بەختىيار خوجا
سەئۇدى ئەرەبىستاندىن: تۇرسۇن قەشقەرلى
(ئىزاھات: گېزىتىمىزدە بېسىلغان ماقالىلەرنىڭ جاۋاپكارلىقىنى ئۆز ئۈستىمىزگە ئالالمايمىز. مەسئۇلىيىتى ئاپتورلار ئۈستىدە)
GAZETE ADRESİ:
ZÜBEYDE HANIM CAD.NO.144/1
ZEYTİNBURNU/İSTANBUL/TÜRKİYE.
TEL: 6642723.

حب الوطن من الإيمان

ئىسلام دىنىدىكى جىھاد ھەققىدە

ۋەتەننى سۆيۈش ئىماندىندۇر

ئاللا ھۇتائاللا بىزنى جىھات قىلىشقا بۇيرىدى ۋە ئۇنىڭغا چاقىردى. جىھات بولسا ئىماننىڭ تولۇق ۋە مۇكەممەل بولۇش شەرتلىرىدىن بىرىدۇر.

ھەقىقى موسۇلمان كىشى ئاللا ۋە رەسۇلۇللانىڭ بۇيرۇقلىرىغا شەك كەلتۈرمەيدۇ. ئاللا ھۇتائاللانىڭ كالامىنى يوقىرى كوتۇرۇش يولىدا مەشىقەتنى پەيدا قىلىدۇ. ئاللا مۇنداق دەيدۇ: «شۈبھىسىزكى (ھەقىقى) مۆمىنلەر ئاللاغا ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىگە ئىمان كەلتۈرگەن، ئاندىن (ئىمانىدا) شەك كەلتۈرمىگەن، ماللىرى بىلەن، جانلىرى بىلەن ئاللانىڭ يولىدا جىھات قىلغانلاردۇر. ئەنە شۇلار (ئىمانىدا) راستچىللاردۇر» (سۈرە ھوجرات 15-ئايەت).

جىھادنىڭ ھوكۈمى

دۈشمەننىڭ ئۇمۇميۈزلۈك ھوجۇمىغا ئۇچرىغاندا جىھات پەرزى كۇپايە بولىدۇ. دۈشمەن ئۇمۇميۈزلۈك ھوجۇم قىلغاندا ياكى موسۇلمانلارنىڭ يۇرتلىرىدىن بىر قىسمىنى بىسىۋالغاندا، قورال ئىشلىتەلەيدىغان، مەيلى ئايال كىشى بولسۇن ھەر بىر كىشىگە جىھات قىلىش پەرزى بولىدۇ. پۇخرالارنى ھاكىملار جىھادقا چاقىرسا شەرتسىز بويسۇنۇش لازىم.

جىھادنىڭ شەرتلىرى

جىھادنىڭ تۆۋەندىكى بىر قانچە شەرتلىرى بولۇپ، ئۇلار تولۇق بولىشى لازىم.

1-موسۇلمان بولۇش، موسۇلمان بولمىغانلارغا جىھات ۋاجىپ ئەمەس. موسۇلمانلارنىڭ خىزمەت بولىشى ئۈچۈن موسۇلمان بولمىغانلارنى ئۇرۇشقا قاتناشتۇرۇشقا بولمايدۇ.

2-ئەر كىشى بولۇش، جىھات ۋە ئۇرۇش قىلىش ئاياللارغا ۋاجىپ ئەمەس. ئەگەر دۈشمەنلەر ئىسلام دۆلەتلىرىگە ھوجۇم قىلىپ ئۇمۇميۈزلۈك ئۇرۇش بولغاندا ئاياللارنىڭمۇ جىھادقا قاتنىشىشى لازىم. ئەمما ئاياللار موجاھىدلار بىلەن كىيىم كېچەك يۇيۇش، داۋالاش، جاراھەتلەرنى تېڭىش، يېمەك-ئىچمەك تەييارلاش ئۈچۈن جىھادقا چىقسا بولىدۇ. لېكىن ئۇ ۋاجىپ ئەمەس.

3-ئەقىللىق بولۇش. قورال كوتۇرۇش، ئۇرۇشقا قاتنىشىش ئۈچۈن قورال ئىشلىتىشنى بىلىش، قارىغۇ، كىسەل، مەجنۇن، تەلۋە، ياشانغان، پالەچ، پۇت-قولى كام ۋە كىچىك باللارغا جىھات قىلىش ۋاجىپ ئەمەس.

جىھادنىڭ ئاساسلىرى

جىھادنىڭ ئاساسلىرى ئۈچ تۈرلۈك بولۇپ ئۇلار: (1) مال بىلەن جىھات قىلىش، (2) تەن بىلەن جىھات قىلىش، (3) توغرا قوماندانلىق قىلىش. ئىقتىسادى بار بولۇپ ئۆزى ئۇرۇشقا چىقالمايدىغانلارغا پۇل بىلەن جىھات قىلىش ۋاجىپ بولىدۇ. پىقىر بولۇپ، پۇت قولى ساق كىشىلەر تەن بىلەن (شەخسەن ئۆزى ئۇرۇشقا قاتنىشىش) جىھات قىلىش ۋاجىپ بولىدۇ. باي ھەم پۇت قولى ساق كىشىلەرگە پۇل ياردەم قىلىش ۋە ئۆزىمۇ ئۇرۇشقا قاتنىشىش ۋاجىپ بولۇپ، بۇنىڭ ئەۋزەل جىھات بولىدۇ.

مال بىلەن جىھات قىلىش

مال بىلەن جىھات قىلىش، موجاھىدلارنىڭ ھاجەتلىرىنى تەمىن ئىتىش ئۈچۈن ماددى ياردەم قىلىش، ئەسكەرلەرنى ھازىرلاش، ئۇلارنىڭ كىيىم كېچەك، يېمەك-ئىچمەك، قورال ۋە قاتناش قوراللىرى، قۇتقۇزۇش سايمانلىرى قاتارلىق ھاجەتلىرىنى تولۇقلاش ئۈچۈن بولغان مۇھىم ۋاسىتە ئىشلاردۇر.

رەسۇلۇللا مۇنداق دىگەن: «موستەقىللىققە ئىرىشكىچە غازى بولۇپ، مۇستەھكەم تۇرغان ئەجرى، ئۆلگەن ياكى سالامەت قايتىپ كەلگەن ئادەم شەھىتلىك ئەجرى بىلەن ئوخشاش بولىدۇ» (ھەدىس).

تەن (جىسمى) بىلەن جىھات قىلىش

تەن بىلەن جىھات قىلىش، جىسمىنى جەڭگە تىكىپ ئۇرۇشقا چىقىشتىن ئىبارەت بولۇپ، جەڭ مەيدانىدا مۇستەھكەم تۇرۇش ۋاجىپ بولىدۇ.

ئاللاھ مۇنداق دەيدۇ: «ئى مۆمىنلەر! (مۇشرىكلاردىن) بىر جامائە (دۈشمەن قوشۇنىغا) ئۇچرىشقان چېغىڭلاردا سابىت تۇرۇڭلار، مۇۋەپپىقىيەت قازىنىشىڭلار ئۈچۈن ئاللاھنى ياد ئىتىڭلار» (ئەنفال سۈرىسى 45-ئايەت).

ئۇرۇش مەيدانىدىن قېچىش ھارام

ئاللاھ مۇنداق دەيدۇ: «ئى مۆمىنلەر! كاپىرلارنىڭ ھوجومىغا دۇچ كەلگەن چېغىڭلاردا، ئۇلارغا ئارقاڭلارنى قىلماڭلار (قاچماڭلار) كىمكى قايتا ئۇرۇش قىلىش ياكى ياردەم تەلەش ئۈچۈن موسۇلمانلار جامائەسىگە قوشۇلۇش مەقسىتىدە بىر تەرەپكە يوتكىلىش قىلماستىن، بەلكى دۈشمەنگە ئارقىسىنى قىلىدىكەن (قاچىدىكەن) ئۇ ھەقىقەتەن ئاللاھنىڭ غەزىۋىگە ئۇچرايدۇ. ئۇنىڭ جايى دوزاخ بولىدۇ. دوزاخ نىمىدىگەن يامان جاي!» (ئەنفال سۈرىسى 15-16-ئايەتلەر).

جىھادنىڭ سەۋەپلىرى

جىھادنىڭ سەۋەبى، دۈشمەنلەرنىڭ ئىسلام دۆلەتلىرىگە تاجاۋۇز قىلىشى ۋە موسۇلمانلار بىلەن ئۇرۇش قىلىشى بولۇپ، تاجاۋۇزچىلارغا قارشى جەڭ قىلىش ۋاجىپ بولىدۇ. تاجاۋۇز قىلمىغانلار بىلەن ئۇرۇش قىلماسلىق لازىم.

ئاللاھ مۇنداق دەيدۇ: «سىلەرگە ئۇرۇش ئاچقانلارغا قارشى ئاللاھ يولىدا جىھات قىلىڭلار، تاجاۋۇز قىلماڭلار، تاجاۋۇز قىلغۇچىلارنى ئاللاھ ھەقىقەتەن دوست تۇتمايدۇ» (بەقەرە سۈرىسى 190-ئايەت).

ئۇرۇشقا قاتناشمىغان ۋە ئۇرۇشقا تەييارلىق كۆرمىگەنلەر بىلەن ئۇرۇش قىلماسلىق ۋە ئۇلارغا يامان نىيەتتە بولماسلىق لازىم.

ئۇرۇش تاجاۋۇزچىلارغا قارشى تۇرۇش بولۇپ، بىر كىشىنىڭ قوزغىلاڭ قىلىش ۋە ئاچكۆزلۈك قىلىشى تاجاۋۇزچىلىق ھىساپلانمايدۇ. ئۇرۇش، خاتىرجەملىك ۋە ئۇمۇمى تىنچلىقنى ۋە قىممەتلىكنى ساقلاشتۇر.

ئىسلام ۋە خاتىرجەملىك

ئىسلام دىنى، خاتىرجەملىكنى خاتىرجەم ھاياتنىڭ ئاساسى، بارلىق جەمئىيەتلەردىكى شەخسلەر بىلەن جامائەتلەرنىڭ، خەلقلەر بىلەن خەلقلەرنىڭ ئالاقىسىنىڭ ئاساسى دەپ قارارلاشتۇردى. شۇڭا قالا ئۆلكىلەرنى بىر-بىرىگە ياخشى مۇئامىلە قىلىشقا، ياخشىلىقنى كۆپ قىلىشقا ۋە ھەمكارلىشىشقا چاقىرىدۇ.

ئىسلام دىنى بولمىغانلاردىن يامانلىق قىلماسلىق، ئەزىيەت بەرمەسلىك، كىشىلەر ئوتتۇرىسىدا پىتنە-ئىغۋا يوقىتىشتىن باشقا بىر تەرەپنى تەلەپ قىلمايدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن ئىسلام دىنى دۈشمەن ئۇرۇش ئىلان قىلمىسا ئۇرۇش قىلىشقا رۇخسەت قىلمايدۇ. شۇنداقلا يەنە ئەسكەرلەرنى دۈشمەنگە قارشى ھازىرلىق كۆرۈشكە چاقىرمايدۇ. دۈشمەن ئۇرۇشنى توختاتسا، تىنچلىق شەرتنامىسى تۈزۈشكە قوشۇلسا دەرھال ئۇرۇش توختىتىدۇ. ئاللاھ مۇنداق دەيدۇ: «ئەگەر ئۇلار تىنچلىققا مايىل بولسا، سەنمۇ تىنچلىققا مايىل بولغىن، ئاللاھقا تەۋەككۈل قىلغىن، ئاللاھ (ئۇلارنىڭ سۆزلىرىنى) ئاڭلاپ تۇرغۇچىدۇر، (نىيەتلىرىنى) بىلىپ تۇرغۇچىدۇر» (ئەنفال سۈرىسى 61-ئايەت).

موسۇلمانلارنىڭ ئۇرۇشتا رەھىم قىلىشى

ئىسلام دىنى ئۇرۇش بولغان شەھەردىكى خاتىرجەملىك تەلەپ قىلغۇچىلارنىڭ ھەققىگە رىئايە قىلىدۇ. ئۇلارنىڭ جانلىرىغا، ماللىرىغا، ھۆرمىتىگە ئامانلىق بىرىدۇ. پەقەتلا ئۇلارنى تاجاۋۇز قىلىشتىن، بۇزۇش-چېقىش، ئادەم ئۆلتۈرۈش، ئوت قويۇشتەك جىنايەتلەرنى قىلماسلىققا ئاگاھلاندۇرىدۇ. ئۇرۇشقا قاتناشمىغان قىرى، ئاجىز، ئايال ۋە كىچىك باللارنى ئۆلتۈرۈشكە رۇخسەت قىلمايدۇ.

ھەزرىتى ئەبۇبەكرى ۋەسىيىتى

ئاۋۋالقى خەلىپە ھەزرىتى ئەبۇبەكرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ھەزرىتى يەزىد بىن ئەبۇسوپيانغا مۇنداق دەپ يازىدۇ، ئۇ (ئەبۇسوپيان) شام ئەتراپىنى پەتھى قىلىشقا ئاتلانغاندا:

«يول ماڭغاندا ھەمراھلىرىڭنى ئالدىراتما، قەۋمىڭگە ئاچچىقلانما؛ بىر ئىشنى قىلىشتا شۇلار بىلەن مەسلىھەتلەشكىن، ئادىل بولغىن، جەبىر-زۇلۇمنى ئۆزەڭدىن يىراقلاشتۇرغىن، چۈنكى زالىم قەۋم ھەرگىز مەقسەتكە يېتەلمەيدۇ. دۈشمەنگە غالىپ كەلسەڭ، دۈشمەنلەرگە غالىپ كەلگەندە بوۋاقلارنى، قېرى كىشىلەرنى، ئاياللارنى ۋە كىچىك باللارنى ئۆلتۈرمەڭلار، خورمىلارغا يېقىن كەلمەڭلار، زىرائەتلەرگە ئوت قويماڭلار، مېۋىلىك دەرەخلەرنى كەسمەڭلار، ۋەدە قىلىشقاندا خىيانەت قىلماڭلار، سۈلھى تۈزۈشكەندە ئۇنى بۇزماڭلار، سىلەر راھىبلار ئاللاھ ئۈچۈن ئىبادەت قىلغاچقا بىر قەۋمنىڭ ئىبادەتخانىدىن ئوتتۇرىسىدا ئۇلارنى ئۆز مەيلىگە قويۇڭلار، ئۇلارنى رازى قىلىڭلار، ئۇلارنىڭ ئىبادەتخانىلىرىنى بۇزماڭلار، ۋە ئۇلارنى ئۆلتۈرمەڭلار، ۋەسسالام».

ئەسىرلەرگە چىرايلىق مۇئامىلە قىلىش

ئىسلام دىنى ئەسىرلەرگە چىرايلىق مۇئامىلە قىلىشقا بۇيرىيدۇ. ئۇلارنى جازالاش، ئۇلارغا ئازاپ قىلىش ۋە ئۇلارغا يامان تىللاش قىلىشنى قەتئى توسايدۇ. ئۇلارغا مېھرىبان تۇتۇش قىلىش ۋە كۆڭۈل بولۇشكە بۇيرىيدۇ. ئاللاھ مۇنداق دەيدۇ: «ئاندىن ئۇلارنى ئىھسان قىلىش يۈزىسىدىن قويۇپ بىرىڭلار ياكى پەدىيە ئېلىپ قويۇپ بىرىڭلار» (مۇھەممەت سۈرىسى 4-ئايەتنىڭ بىر قىسمى). يەنى بۇ ئەسىرلەرنى قولغا چۈشۈرگەندىن كېيىن، ئۇلارنى بەدەل ئالماستىن ئازات قىلىش ئارقىلىق ئۇلارغا ياخشىلىق قىلىش ياكى ئۇلاردىن مەلۇم مال ئېلىپ، ئاندىن ئۇلارنى ئۆز يۇرتىغا قويۇش لازىم. ئىسلامدا ئەسىرلەرگە تاماق بىرىش، موسۇلمانلارنىڭ ياخشى سۈپەتلىرىدىن، ئىسلامىمەن كىشىلەرنىڭ ئارتۇقچىلىقلىرىدىن بولۇپ سانىلىدۇ. ئاللاھ مۇنداق دەيدۇ: «ئۇلار موھتاجقا، يېتىمگە ۋە ئەسىرگە تائام بىرىدۇ» (سۈرە دەھرى 8-ئايەت).

خۇلاسە

جىھات، ئىسلام دىنىنى، موسۇلمانلارنىڭ شەھەرلىرىنى ھىمايە قىلىش، دۈشمەنلەردىن ۋەتەننى مۇداپىئە قىلىش، زۇلۇم ۋە زالىملارنى يوقۇتۇش ئۈچۈن موھىم ۋاجىپلاردىن بولۇپ، بۇ مەقسەتتىن جىھات ھىساپلىنىدۇ.

ئەرەپچىدىن تەرجىمە قىلىپ تەييارلىغۇچى: ئابدۇجېلىل تۇران

ۋەتەن سۆيسەڭ شۇنداق سۆي

تۇرسۇن تەشقەرلى (ئەرەبىستان)

«ۋەتەن سۆيۈش - ئىمان جۈملىسىدىن» (ھەدىس)

ئىنسان دۇنياغا كېلىدۇ، ئۆلىدۇ. ئەمما، ئىنسانىيەت دۇنياسىغا قوشقان تۆھپىسى مەڭگۈ ئۆلمەيدۇ! بۇ پىداكارلىقنىڭ مۇكاپاتى ۋە ساۋابى ئاخىرەتتە بولىدۇ. پىداكارلىقتىن قاچقۇچى گۇناھكار بولىدۇ!

ئابدۇلئەھەت يۈسۈپ پالتۇ ئەنە شۇنداق پىداكار، ۋەتەنپەرۋەر كىشى بولۇپ، ئۇ، ئۆز ۋەتىنىگە ۋە مىللىتىگە قوشقان ئاجايىپ تۆھپىلىرى بىلەن خەلقىمىز ئارىسىدا چوڭقۇر ھۆرمەتكە سازاۋەر بولۇپ كەلمەكتە.

ۋەتەنپەرۋەر ئابدۇلئەھەت ھاجىم 1923- يىلى ئاتۇشنىڭ سۈتتاغ يېزىسىدا بىر ئىختىساتلىق ئائىلىدە دۇنياغا كەلگەن بولۇپ، ئۇ ياش ۋاختىدا دادىسىدىن ئايرىلىپ يېتىملىكتە چوڭ بولغان. 1943- يىلى ئابدۇلئەھەت ھاجىم جاللات شىڭشىسەينىڭ دەھشەتلىك زۇلمىدىن قۇتۇلۇش ئۈچۈن، ئانىسىنى ئېلىپ، ساناقسىز مۇشكۈلاتلارنى بېشىدىن كەچۈرۈپ سەئۇدى ئەرەبىستانغا كېلىپ ئولتۇراقلاشقان. ئۇ سەئۇدى ئەرەبىستانغا كەلگەندىن كېيىن، تىرىكچىلىك قىلىش ئۈچۈن 50 گىرادۇسلۇق تومۇز ئىسسىقتا ناۋايچىلىق قىلغان ۋە ئېغىر جىسمانىي ئەمگەكلەرگە قاتناشقان. ئابدۇلئەھەت ھاجىم ئەنە شۇنداق كېچىنى كۈندۈزگە ئۇلاپ، ھاردىم - تالدىم دېمەي 25 يىل ئېغىر جىسمانىي ئەمگەك قىلىش ئارقىلىق ئاز-تولا پۇل تاپقاندىن كېيىن، يەر- زېمىن تىجارىتى بىلەن شۇغۇللىنىشقا باشلىدى. «تىرىشقان، تاشقا مىق قاقار» دېگەندەك، ئۇنىڭ ساپ نىيەت بىلەن قىلغان تىجارىتىدىن بەرىكەت يېغىپ، ئاللاتائالانىڭ ھىممىتى بىلەن ۋەتەن سىرتىدىكى شەرقىي تۈركىستانلىقلار ئىچىدە خېلى كۆزگە كۆرۈنگەن بايلار قاتارىغا كىردى.

1980- يىلى، خۇدانىڭ ئىلتىپاتى بىلەن شەرقىي تۈركىستاننىڭ ئىشىگى سىرتقا ئېچىلىپ، ۋەتەنداشلار تۈركۈملەپ ھەججگە كېلىشكە باشلىدى. بۇ پۇرسەتنى غەنىمەت بىلگەن ئابدۇلئەھەت ھاجىم، شەرقىي تۈركىستاندىكى ئۇرۇق - تۇغقان، تونۇش - بىلىش ۋە دوست - بۇرادەرلىرى بولۇپ 125 كىشىنىڭ پۈتۈن مەسراپلىرىنى ئۆزى چىقىرىپ ھەج قىلدۇرۇپ، ئۇزۇن يىللىق كوممۇنىستىك رېجىم ئاستىدا يۈرەكلىرى ئېزىلگەن يۇرتداشلىرىنى ئۇمۇرلۇك بەختكە ئىگە قىلدى. ھەمدە ئۇلاردىن 6 ئائىلىنى تۈركىيە ئىستانبۇلغا كۆچۈرۈپ كېلىپ بىردىن ئۆي ئېلىپ بېرىپ يەرلەشتۈرۈپ قويدى.

ۋەتەنداشلىرىنىڭ بەختىنى ئۆزىنىڭ بەختى دەپ بىلگەن ئابدۇلئەھەت ھاجىم، 1985- يىلى سەئۇدى ئەرەبىستاندىكى 3 قەۋەت 54 ئېغىزلىق يېرىيۇرۇش ئىمارىتىنى پۇلغا ئىجارىگە بېرىشتىن ۋاز كېچىپ، ئۇنى شەرقىي تۈركىستاندىن ھەج قىلىش ئۈچۈن كەلگەن ۋەتەنداشلىرىنىڭ يېتىپ - قوپۇشىغا ھەقسىز بەردى ۋە ھەجنىڭ ئالدى - كەينىدىكى ئىككى يېرىم ئاي ۋاقىت ئىچىدە ھاجىلارنى ئۆز ئىختىسادى بىلەن تەمىنلىدى. ئەنە شۇنداق قىلىپ بۇ يىل 4 يىل شەرقىي تۈركىستانلىق ھاجىلارنىڭ ھەقسىز ئىشلىتىشىگە بېرىلدى.

1987- يىلى، ئابدۇلئەھەت ھاجىم ئايرىلغىلى 45 يىل بولغان سۆيۈملۈك ۋەتىنى شەرقىي تۈركىستانغا باردى، ئۇ، كىندىك قېنى تۆكۈلگەن ئانا يۇرتىنى زىيارەت قىلىش داۋامىدا، تۈركىستان خەلقىنىڭ ئازاپ - ئوقۇبەتلىك تۇرمۇشىنى، ئۆسمۈر - بالىلىرىنىڭ ئىقتىسادىي پەرقى يوق ناچار مۇھىتتا ئوقۇۋاتقانلىقىنى ۋە كۆپىنچە بالىلارنىڭ ئوقۇشسىز قالغانلىقىنى، پۈتۈن يۇرتىنى خىلمۇ- خىل ئاپەتلەر يېيىپ كەتكەنلىكىنى كۆرۈپ، قەلبى چەكسىز ئازاپلاندى. شۇنىڭ بىلەن ئۇ، «ئاللا تائالا ماڭا يەتكۈدەك ئىختىسات بەردى، مەن بۇ پۇلنى قەيەرگە ئېلىپ باراتتىم. مېنىڭ ئۆمرۈمدە تاپقان - تەركىنىم مۇشۇ يۇرتداشلىرىمغا ياردەم بولۇپ قالسۇن!» دېگەنلەرنى خىيالىدىن كەچۈردى. ئابدۇلئەھەت ھاجىم ئالدى بىلەن ئۆز يېنىدىن 300 مىڭ دوللار سەرىپ قىلىپ، يېزىسىدا ئىككى قەۋەتلىك، 46 سىنىپلىق زامانىۋى بىر مەكتەپ سالدۇرۇپ، ئۇنى يۇرتىدىكى ئۆسمۈر - بالىلارنىڭ ئوقۇشىغا تاپشۇرۇپ بەردى. ئۇنىڭدىن باشقا يەنە 5 مىڭ دوللارغا بىر بورۇۋا يىلىق قۇدۇق، 10 مىڭ دوللارغا بىر مەسچىت، 5 كىشىگە 5 يۇرۇش ئۆي سالدۇرۇپ بەردى ۋە يۇرتىدىكى كەمبەغەل يۇرتداشلىرىغا 500 دوللاردىن پۇل ياردەم قىلىپ، ئۇلارنىڭ قىيىنچىلىقىنى ھەل قىلدى. ئابدۇلئەھەت ھاجىمنىڭ بۇ ئالىجاناب پەزىلىتىدىن ۋە ۋەتەنپەرۋەرلىكىدىن قاتتىق تەسىرلەنگەن ئەنجۈمەنلىگەن خەلق كۆزلىرىگە ئىسسىق ياش ئېلىشىپ، جانابى ئاللاھتىن ئابدۇلئەھەت ھاجىمغا ئۇزۇن ئۆمۈر تىلەشتى ۋە ئۇنىڭغا چوڭقۇر مىننەتدارلىق بىلدۈرۈشتى!

كۆپ يىللاردىن بېرى، ئابدۇلئەھەت ھاجىم يۇرتداشلىرىغا خەير- ئېھسان قىلىش جەھەتلەردە باشلامچى بولۇپ كەلمەكتە. بۇ يىل 6- ئايدا تۈركىيەدىكى ئەيسا يۈسۈپ ئالپتېكىن باشچىلىقىدىكى شەرقىي تۈركىستانلىقلارنىڭ، ئوتتۇرا ئاسىيا تۈركىي جۇمھۇرىيەتلىرىنىڭ ۋە بەزى ئىسلام ئەللىرىنىڭ تۈركىيەدىكى باش ئەلچىلىرىگە ھەمدە، تۈركىيەدىكى ئوقۇغۇچىلارغا بەرگەن ھال سوراش زىياپىتىنىڭ پۈتۈن چىقىمىنى ئابدۇلئەھەت ھاجىم ئۆز ئۈستىگە ئالدى!

ئابدۇلئەھەت ھاجىم 12 يىلدىن بۇيان 482 مىڭ 666 دوللارنى ئۆز يۇرتى، ئۆز مىللىتى ۋە ئۆز ۋەتىنىنىڭ تەغدىرىگە مۇناسىۋەتلىك ئىشلارغا سەرپ قىلدى!

ۋەتىنىمىز ئەنە شۇنداق ۋەتەنپەرۋەرلەرگە مۇھتاج! ۋەتىنى، مىللىتى ئۈچۈن پۇل - مېلىنى ئايىمىغان، ۋەتەن ۋە مىللىتىنىڭ قايغۇسىنى ئۆزىنىڭ قايغۇسى دەپ بىلگەن ئابدۇلئەھەت ھاجىمغا ئوخشاش ئالىجاناپ، تەقۋادار، دىيانەتلىك كىشىلەرنى خەلقىمىز مەڭگۈ قەلبىدە ياد ئېتىدۇ!

بىز «شەرقىي تۈركىستان ياشلىرى» گېزىتىدىكى بارلىق ياشلار ۋەتەنپەرۋەر ئابدۇلئەھەت ھاجىمغا ئالىي ئېھتىرام بىلدۈرىمىز ۋە بارلىق ۋەتەنداشلارنى ئۇنىڭ ئالىجاناپ ھەركىتىدىن ئۈلگە ئېلىشقا ئۈندەيمىز!

ۋەتەنپەرۋەر ئابدۇلئەھەت ھاجىم
مەكتەپ تاپشۇرۇپ بېرىش مۇراسىمىدا

قىسقا خەۋەرلەر

2000- يىللىق ئولىمپىك يىغىنىنى قايسى دۆلەتتە ئېچىش تېخى قارارلاشتۇرۇلمىغان ۋاقىتتا، «شەرقىي تۈركىستان ياشلار بىرلىكى» ئولىمپىك يىغىنىنىڭ چىندا ئۆتكۈزۈلۈشىنى توسۇش ئۈچۈن، دۇنيا ئولىمپىك كومىتېتىغا، خەلقئارا كەچۈرۈم تەشكىلاتى ۋە ئاۋستىرالىيە پارلامېنتى كىشىلىك ھوقۇق تەكشۈرۈش ئۆمىكى تەرىپىدىن ئېلان قىلىنغان «چىننىڭ شەرقىي تۈركىستاندا ئىنسان ھەقلىرىگە تاجاۋۇز قىلغانلىقى» ھەققىدىكى مەخسۇس دوكلاتىنى فاكس بىلەن يوللاپ بەردى. ئۇنىڭدىن باشقا يەنە، بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتىدا ۋەكىلى بولمىغان مىللەتلەر تەشكىلاتىنىڭ رەئىسى ئەركىن ئالپتېكىن يازغان، «چىننىڭ شەرقىي تۈركىستاندىكى ئىنسان ھەقلىرى تاجاۋۇزى» دېگەن تېمىدىكى دوكلاتىنى ۋە 100 گە يېقىن شەرقىي تۈركىستانلىق سىياسىي جىنايەتچىنىڭ تىزىملىكىنى ھەم بىر پارچە ئىلتىماسنى قوشۇپ يوللىدى. يوللانغان بۇ دوكلاتلار، چىننىڭ ئولىمپىك يىغىنىنى ساھىبخانى بولۇپ سايلىنالماسلىقىدا ئىنتايىن موھىم رول ئوينىدى.

مەركىزى ئورنى گوللاندىيىدە بولغان، ھارماس ئىنقىلاپچىمىز ئەيسا يۈسۈپ ئالپتېكىننىڭ چوڭ ئوغلى ئەركىن ئالپتېكىن رىياسەتچىلىك قىلىۋاتقان بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتىدا ۋەكىلى بولمىغان مىللەتلەر تەشكىلاتى، بۇ يىللىق نوبېل تېنچلىق مۇكاپاتىغا نامزات قىلىپ كۆرسىتىلدى. شەرقىي تۈركىستان داۋاسى بۇ تەشكىلاتتا موھىم ئورۇنغا ئىگە بولۇپ، بۇ تەشكىلات ۋەتىنىمىز داۋاسىنى دۇنياغا تونۇتۇشتا چوڭ رول ئويناپ كەلمەكتە.

بۇ يىل 10- ئاينىڭ 5- كۈنى يەرلىك ۋاقىت ئەتىگەن سائەت 10 دىن 6 مىنۇت ئۆتكەندە، قىزىل چىن شەرقىي تۈركىستاندىكى لوپنۇر ئاتوم سىناق مەركىزىدە ئەڭ كۈچلۈك بىر قېتىملىق ئاتوم سىنىقى ئېلىپ باردى، بۇ قېتىمقى ئاتوم سىنىقى، ئەتراپتىكى ئاھالىلەرگە يەنە 5.8 بال يەر تەۋرەشنى كەلتۈرۈپ چىقاردى. بۇ، چىن 1964- يىلدىن بېرى شەرقىي تۈركىستاندا ئېلىپ بارغان ئاتوم سىنىقىنىڭ 39- قېتىمقىسى بولۇپ، قىزىل چىننىڭ بۇ قېتىمقى ئاتوم سىنىقى، پۈتۈن دۇنيا جامائەتچىلىكىنىڭ دىققەت- ئېتىبارىنى قوزغىدى، كۆپلىگەن دۆلەتلەر چىنغا قاتتىق نارازىلىق بىلدۈردى.

شەرقى تۈركىستان موسۇلمانلىرى ئومۇمىي يۈزلۈك ھەرىكەتكە ئۆتتى

« نيۇيورك ۋاقتى » گېزىتىنىڭ 1993- يىل 8- ئاينىڭ 14- كۈنى سانىدىكى خەۋىرى :

بىز شەرقى تۈركىستاندىكى قەشقەر شەھىرىدە، ئەرلەرنىڭ يېنىدا پىچاق ئېسىۋالغانلىقىنى، ئاياللارنىڭ يۈزىگە چۈمبەل ئارتىۋالغانلىقىنى، كوچىلاردا ئات ۋە ئېشەك قوشقان ھارۋىلارنىڭ كېتىۋاتقانلىقىنى كۆرىمىز. ئەمما بۇ شەھەرنىڭ بوستان مېھمانخانىسىدا يۈز بەرگەن پارتلاش ۋەقەسىنىڭ ئارقا كۆرۈنۈشى ھەممىدىن بەكرەك دىققىتىمىزنى جەلپ قىلىدۇ.

بۇ يىل 6- ئاينىڭ 17- كۈنى، قەشقەر شەھىرىنىڭ مەركىزىدىكى « بوستان » مېھمانخانىسىنىڭ ئالدىدا پارتلاش ۋەقەسى يۈز بەرگەن. بۇ پارتلاشتا 3 كىشى ئۆلگەن ھەمدە 100 مېتىر يىراقلىقتىكى بىنالارنىڭ ئەينەكلىرىنى چېقىۋەتكەن. بۇ ھەرىكەت، قەشقەردىكى موسۇلمانلارنىڭ مۇستەقىللىق ئۈچۈن ئېلىپ بارغان كۆرەشلىرىنىڭ بىرى بولۇپ، پۈتۈن شەرقى تۈركىستاندىكى موسۇلمانلار يەر ئاستى تەشكىلاتلار ئارقىلىق بۇ خىلدىكى مۇستەقىللىق ھەرىكەتلىرىنى زور كۈچ بىلەن ئېلىپ بارماقتا. خىتاي ئەسكەرلىرى بۇندىن 3 يىل بۇرۇن، بۇرايوننىڭ بارىن يېزىسىدىكى دېھقانلارنىڭ قوراللىق قارشىلىقىنى قانلىق باستۇرغان ئىدى. ھازىر بارىن يېزىسىنىڭ يول - يوللىرىدا چارلاپ يۈرگەن خىتاي ئەسكەرلىرىنىڭ ۋە ساقچىلىرىنىڭ قىياپىتى كىشىدە بىر خىل جىددىيلىك پەيدا قىلىپ، خۇددى ئەتىلا بىر چوڭ ۋەقە يۈز بېرىدىغاندەك تۇيۇلىدۇ.

ئەگەر بۇ يىل 89 ياشقا تولغان خىتاينىڭ بىرىنچى نومۇرلۇق رەھبىرى دېڭ شياۋپىڭ ئۆلسە، ئاۋادا خىتاي ئىمپىراتورلۇغى پارچىلانسا، شەرقى تۈركىستان بۇ ئۇرۇبىتادىن ئايرىلىپ مۇستەقىل بولىدىغان بىرىنچى تېررىتورىيە بولىدۇ.

ئامېرىكىنىڭ كالىفورنىيە رايونىدىن 4 ھەسسە چوڭ بولغان شەرقى تۈركىستان ئاساسەن تاغلىق ۋە چۆللۈك بولۇپ، قەدىمى يىپەك يولىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان قەشقەردەك شەھەرلەردىن تەركىپ تاپقان، بۇ زېمىندا ياشايدىغان 16 مىليون ئاھالىنىڭ كۆپىنچىسى تۈرك تىلىدا سۆزلىشىدىغان ئۇيغۇر، قازاق، قىرغىز، ئۆزبەك قاتارلىق موسۇلمان خەلقتۇر.

سىتاتىستىكىغا ئاساسلانغاندا، بۇ زېمىندىكى ئاھالىنىڭ 38 پىرسەنتىدىن كۆپرەگى خىتاي ئاھالىسى بولۇپ، ئۇلار ئاساسەن بىر قانچە چوڭ شەھەرگە ئولتۇراقلاشقان.

تىبەتنىڭ مۇستەقىللىق دەۋاسى شەرقى تۈركىستانغا قارىغاندا غەرب ئەللىرىنىڭ كۆپرەك دىققەت - ئېتىبارىنى قوزغىدى، بۇنىڭ سەۋەبى، تىبەتلەرنىڭ مەنىۋى داھىيسى دالاي لامانىڭ خەلقئارادىكى تەسىرى ۋە ئىناۋىتى بىر قەدەر يۇقىرى، ئەمما بەزى جەھەتتىن ئېلىپ ئېيتقاندا، شەرقى تۈركىستان مەسىلىسىنىڭ ئەھمىيىتى تىبەت بىلەن ئوخشاش. چۈنكى، شەرقى تۈركىستاننىڭمۇ تىبەتكە ئوخشاش باشقا دۆلەتلەر بىلەن تۇتىشىدىغان ئۇزۇنغا كەتكەن چېگراسى بار، خىتاي بىلەن بولغان مۇناسىۋىتى ئىنتايىن جىددى. شەرقى تۈركىستان 1949- يىلى چىن كوممۇنىستلىرى شەرقى تۈركىستاننى بېسىۋالغانغا قەدەر ئايرىم بىر دۆلەت ئىدى. تىبەتلەرنىڭ خىتايغا قارشى ھەرىكەتلىرىنىڭ ھۆكۈمەت تەرىپىدىن قانلىق باستۇرۇلغانلىقى ھەققىدىكى خەۋەرلەر دائىم دىگۈدەك چەتئەللىكلەرگە بىلىنىپ تۇرىدۇ، ئەمما، شەرقى تۈركىستاننىڭ مۇستەقىللىق دەۋاسى بىر قەدەر ئاجىز بولغانلىقى ئۈچۈن، ئۇيەردىكى زۇلۇم ۋە بېسىملاردىن چەتئەللىكلەر ۋاقتىدا خەۋەر ئالالمايۋاتىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن، دۇنيا جامائەتچىلىكى، شەرقى تۈركىستاندىكى ۋەتەن قۇتقۇزۇش غازاتچىلىرىنىڭ ئەھۋالىنى ۋە ئۇلارنىڭ قايسى يوللار ئارقىلىق مۇستەقىل دۆلەت قۇرماقچى بولغانلىقلىرىنى ئېنىق بىلمەيدۇ.

شەرقى تۈركىستاندىكى موسۇلمانلار ئاساسەن سۈننىي مەزھىپىدىكىلەر بولۇپ، ئۇلار ئىراندىكى مىللىتان ھەرىكەتلىرى بىلەن شۇغۇللىنىدىغان شىئە مەزھىپىدىكىلەرگە زادىلا ئوخشىمايدۇ، ئەمما، بۇرايوندا دىنىي ھېسسىيات كۈندىن - كۈنگە كۈچىيىپ، ئاياللار يۈزىگە چۈمبەل تارتىدىغان، قۇرئان ئوقۇپ، ئەرەبچە ئۆگىنىۋاتقان قىزلار ۋە جۈمە نامىزىغا قاتنىشىدىغانلار بارغانسىرى كۆپەيمەكتە. شۇنىسى ئېنىقكى، ئىككى يىل بۇرۇن ئوتتۇرا ئاسىيادا يۈز بەرگەن چوڭ ئۆزگىرىشلەر، بۇرايوندا پات يېقىندا بىر خىل چوڭ ئۆزگىرىش پەيدا قىلىدۇ.

شەرقى تۈركىستاننىڭ خوشنىسى ئافغانىستان پارتىزانلىرى سوۋېت ئەسكەرلىرىنى قوغلاپ چىقاردى، بۇ جەرياندا ئۇلار نۇرغۇن قورال - ياراققا ئىگە بولغان، بۇ قوراللار ئاسانلا شەرقى تۈركىستانغا ئېلىپ كىرىلىدۇ. شۇڭا، شەرقى تۈركىستان خەلقىنىڭ مۇستەقىللىقى بىر خىل خىيالى تۇيغۇ ئەمەس، بەلكى رىياللىققا ئايلىنىدىغان ھادىسە! مەيلى شەرقى تۈركىستاننىڭ جەنۇبىدىكى خەلقلەر بولسۇن ياكى شىمالدىكى يايلاقلاردا ئاتقا مىنىپ يۈرگەن قازاقلار بولسۇن، ئۆزلىرىگە ئۇچرىغانلا چەتئەللىككە، خىتايغا بولغان ئۆچمەنلىكىنى ۋە نارازىلىقىنى سۆزلىمەي قالمايدۇ. ئافغانىستان شەرقى تۈركىستانلىقلارنى قورال - ياراق بىلەن تەمىنلەيدىغان رايونغا ئايلىنىپ قېلىشى مۇمكىن.

ھازىرغىچە شەرقى تۈركىستاندىكى سىياسى جىنايەتچىلەرنىڭ ئېنىق سانىنى بىلگىلى بولمايدۇ، ئەمما، ھۆكۈمەتنىڭ ھەممىلا يەردە ئادەم تۇتۇشنى كۈچەيتىشى، بۇرايوندىكى خەلقنىڭ ھۆكۈمەتكە بولغان قارشىلىقنىڭ ئومۇمىي يۈزلۈك ئاشقانلىقىنى كۆرسىتىپ بېرىدۇ.

خىتايلار، شەرقى تۈركىستان، تىبەت ۋە ئىچكى موڭغۇلىيەنى ئاساسەن ئۆزىنىڭ تېررىتورىيەسى دەپ قارايدۇ. شۇڭا، چىن مەيلى كوممۇنىستىك تۈزۈمدە تۇرسۇن ياكى دېموكراتىك تۈزۈمگە ئۆتسۇن، سىياسى جەھەتتىن بۇرايوننى قولدىن چىقىرىۋېتىشنى خالىمايدۇ، چۈنكى، خىتايلارنىڭ نېفىت ئىشلەپچىقىرىشى بارغانسىرى تۆۋەنلەپ كېتىۋاتىدۇ. بەلكى بىر - ئىككى يىل ئىچىدە، خىتايلار نېفىتنى سىرتتىن ئىمپورت قىلىشقا مەجبۇر بولىدۇ. ئەمما، پەقەت شەرقى تۈركىستاننىڭ تارىم ۋادىسىدىكى مول نېفىت مەنبەلا چىننىڭ نېفىتكە بولغان ئېھتىياجىنى قاندۇرالايدۇ، بۇكەڭ رايوندىكى تارىم ۋادىسى، دۇنيانى ھەيران قالدۇرغىدەك دەرىجىدە تېخى ئېچىلمىغان مول نېفىت مەنبەسىگە ئىگە. بۇ، چىننىڭ مۆلچەرىدىن تېخىمۇ كۆپ بولۇپ، سەئۇدى ئەرەبىستاننىڭكىدىنمۇ كۆپ. ئەمما بۇرايوننىڭ مول نېفىت بايلىقى، بۇرايوننىڭ سىياسى ھاۋاسىنى تېخىمۇ مۇرەككەپلەشتۈرۈۋېتىدۇ. چۈنكى، تارىم ۋادىسىدىكى نېفىتنى ئېچىش ئۈچۈن نەچچە مىليارت دوللارلىق مەبلەغ سېلىش كېرەك. بۇ مەبلەغ ياكى چىندىن ياكى چەتئەلدىن كېلىشى مۇمكىن. شۇڭا، كەلگۈسىدە بۇ نېفىت قېزىپ ئېلىنسا جەزمەن چىنغا يۆتكەپ كېتىلىدۇ. ئۇچاغدا شەرقى تۈركىستان خەلقى، « بايلىقىمىزنى بۇلاپ كەتتى » دەپ باش كۆتۈرۈپ چىقىشى مۇمكىن. ئېنىق قىلىپ ئېيتقاندا، شەرقى تۈركىستان مۇستەقىل بىر دۆلەت بولسا، بۇيەردىكى نېفىت مەبلەغ سېلىنىپ ئېچىلغاندىن كېيىن، بۇ دۆلەت نېفىت ئېكسپورت قىلىدىغان ۋە تېز تەرەققى تاپىدىغان ئاھايىتى باي بىر دۆلەت بولىدۇ. ھازىر چىن ھۆكۈمىتى شەرقى تۈركىستاننىڭ كۆپ مىللەتلىك رايون ئىكەنلىگىدىن پايدىلىنىۋاتىدۇ. ئۇيغۇرلار پۈتۈن ئاھالىنىڭ 45 پىرسەنتىنى تەشكىل قىلىدۇ، يەنىلا « ئازسانلىق » دەپ ئاتىلىۋاتىدۇ. ئۇيغۇرلار باشقا يەرلىك مىللەتلەر بىلەن بىرلىشىپ خىتايغا قارشى ئورتاق سەپ تەشكىل قىلالامدۇ - يوق؟ چىن كوممۇنىستىك پارتىيىسى يەرلىك موسۇلمانلارنى ئۆزىگە تارتىش ئۈچۈن ھەرخىل تىرىشچانلىقلارنى كۆرسىتىۋاتىدۇ، ئۇلار ئۆزىگە يېقىنلاشقان ۋە خىزمەت قىلغانلارنى مۇكاپاتلايدۇ، ئۆزىگە بويسۇنمىغانلارنى ئىنتايىن ۋەھشىيلەرچە باستۇرىدۇ. ھۆكۈمەتنى تەنقىت قىلسا، دەرھال قولغا ئېلىنىدۇ، بۇنىڭ ئىسپاتى شۇكى، « بارىن ۋەقەسى » دىن كېيىن، 50 كە يېقىن دىنىي مەكتەپ تاقىۋېتىلدى، يېڭىدىن سېلىنىۋاتقان 153 مەسجىت توختىتىۋېتىلدى، پەقەت قەشقەرنىڭ ئۆزىدىلا 12 مىڭ دىنىي زات ئۈستىدىن تەكشۈرۈش ئېلىپ بېرىلدى.

1990- يىل 9- ئايدا چىن ھۆكۈمىتى يېڭى بىر قارار چىقىرىپ، كوممۇنىستىك پارتىيىسىنى قوللايدىغان ۋە « مىللىي بۆلگۈنچى ئۇنسۇرلار » غا قارشى تۇرىدىغانلارنى ئىمام بولۇشقا رۇخسەت قىلىدىغان بولدى ھەمدە پۈتۈن شەرقى تۈركىستاندىكى ئىماملاردىن ئۆزلىرىنىڭ سىنىدىن ئۆتكەنلەرگە ئىماملىق سالاھىيەت كىنىشكىسى تارقاتتى ۋە ھۆكۈمەت بەلگىلىگەن دىنىي مەكتەپ ھەم ئىسلام جەمئىيەتلىرىنىڭ سىرتىدا دىنىي تەربىيە ئېلىپ بېرىشنى مەنئى قىلدى.

چىن ھۆكۈمىتى شەرقى تۈركىستانلىقلارنىڭ خوشنا ئىسلام ئەللىرى بىلەن سودا - سېتىق قىلىش ئارقىلىق ئۇلارنىڭ مەدەنىيەت سەۋىيىسى ئېشىپ كېتىپ، بۇرايوندا مىللىي بۆلگۈنچىلىك خاھىشى پەيدا بولۇشتىن ئەندىشە قىلماقتا.

شەرقى تۈركىستاندىكى نۆۋەتتىكى جىددىيلىك، پارتلاش خاراكتېرلىك مەسىلىمۇ؟ ياكى ئۇزۇندىن بېرى بېسىلگەن ھۆكۈمەتنىڭ بېشىنى ئاغرىتىپ كېلىۋاتقان مەسىلىمۇ؟ بۇ مەلۇم ئەمەس، ئەمما بۇ ۋەزىيەت چىن ھۆكۈمىتىنى ئاھايىتى قاتتىق چۆچۈتمەكتە. شۇڭا، « ئىچكى - تاشقى بۆلگۈنچى ئۇنسۇرلار » غا قارشى تۇرۇشنى چىن ھۆكۈمىتى نۆۋەتتىكى ئەڭ جىددى ۋەزىپە دەپ قارىماقتا.

قىسقا خەۋەرلەر

بۇ يىل 10- ئاينىڭ 1- كۈنى، قازاقىستاندىكى مەشھۇر سىياسىي پائالىيەتچى يۈسۈپبەگ مۇخلىس باشچىلىقىدىكى بىر تۈركۈم شەرقى تۈركىستانلىقلار ئالاھىدە موسكۋاغا بېرىپ، چىن ئەلچىخانىسى ئالدىدا نامايىش ئۆتكۈزۈپ، خىتايلارنىڭ شەرقى تۈركىستاندىن چىقىپ كېتىشىنى كۈچلۈك تەلەپ قىلدى.

بۇ يىل 10- ئاينىڭ 17- كۈنى، تۈركىيە بۈيۈك بىرلىك پارتىيىسى بىلەن تۈركىيە قەيسىرى شەرقى تۈركىستانلىقلار مەدەنىيەت ھەمكارلىق جەمئىيىتى بىرلىكتە تەشكىللىگەن نامايىشچىلار قوشۇنى، چىننىڭ ئەنقەرەدىكى باش ئەلچىخانىسى ئالدىدا نامايىش ئۆتكۈزۈپ، چىننىڭ شەرقى تۈركىستاندا ئاتوم سىنىقى ئېلىپ بارغانلىقىغا نارازىلىق بىلدۈردى. نامايىشچىلار كۆتۈرۈۋالغان لوزۇنكا ۋە پىلاكاتلارغا، « تۈركىستاندا يادرو سىنىقى...»، « مۇھىت ئاسراش تەشكىلاتى نەدە سىلەر؟ »، « كوممۇنىستىك چىن تۈرك نەسلىنى يوقاتماقتا! »، « ئىنسانىيەت تەشكىلاتلىرى ئاماندۇ؟ » دېگەن شوئارلار يېزىلغان. نامايىشچىلار ئاخىرىدا بىر قارا گۈل چەمبىرىكىنى ئەلچىخانا دەرۋازىسىغا ئېسىپ قويۇشتى.

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

خىتاي يالانىڭ شەرقىي تۈركىستاندىكى قورقۇنچىسى

گېرمانىيەدە چىقىدىغان ئەڭ چوڭ ژورنال derspriegel نىڭ 93-يىل 9-ئاينىڭ 13-كۈنى سانىدىكى ماقالىسى:

شەرقىي تۈركىستاندا مۇسۇلمانلار بومبا پارتىلىتىشقا باشلىدى. تىبەتلىكلەر مەخپىي تەشكىلاتلارنى قۇرماقتا. چىن دائىرىلىرى ئازسانلىق مىللەتلەرنىڭ ئىسيان كۆتۈرۈشىدىن ئەندىشە قىلماقتا!

شەرقىي تۈركىستاندا ناھايىتى ياخشى تەربىيە كۆرگەن پارتىزانلار بىر كېچىدىلا قەشقەر شەھىرىنىڭ ئەچچە كىلومېتىرلىق دائىرىسىنى پارتىلىتىپ يوپ-يورۇق قىلىۋەتتى! ئوتتۇرا ئاسىيانىڭ قەدىمى يىپەك يولى قەشقەردە، ھۆكۈمەتنىڭ يېزا ئىگىلىك بىناسىغا يەرلەشتۈرۈلگەن بومبا. بۇ بىنادا 7 مېتىر ئۇزۇنلۇقتا تۆشۈك پەيدا قىلدى! بېيجىڭ ھۆكۈمىتى، «بۇ پارتىلىتىش ۋەقەسىدە سەئۇدى ئەرەبىستان، تۈركىيە ۋە ئىراننىڭ قولى بار» دەپ ئىنكاس قايتۇردى.

چىننىڭ ئەڭ غەربىدىكى سابىق سوۋېت ئىتتىپاقى بىلەن چېگرىداش بولغان شەرقىي تۈركىستاندا يۈز بەرگەن بۇ پارتىلىتىش ھادىسىنى چىنغا قارشىلىقنىڭ بىرخىل ئاگاھلاندۇرۇش دەپ قارىساق بولىدۇ!

«شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق پارتكوم» نىڭ سېكرېتارى سۇڭ خەنلياڭ رادىيودا، «مىللىي بۆلگۈنچىلەر، تېنچلىقىغا بولغان ئەڭ چوڭ تەھدىت، بىز ئۇلارغا قارشى ھەقىقانى كۆرەش ئېلىپ بېرىشىمىز كېرەك» دېدى.

بۇ يىل 8-ئاينىڭ 4-كۈنى، قەشقەردە يەنە بىر قېتىم پارتىلىتىش يۈز بەردى، بۇنىڭدىن قاتتىق چۆچۈگەن خىتاي ھۆكۈمىتى دەرھال ھەربىي ھالەت ئېلان قىلدى. ئەمما بۇ تەدبىر كار قىلمىدى. بۇيەردىكى مۇسۇلمانلار 1949-يىلى تۈركلەر ياشاپ كەلگەن بۇ باي زېمىننى ئىشغال قىلىۋالغان چىنغا ئاللىبۇرۇن ئۇرۇش ئېلان قىلىپ بولغان ئىدى.

«شەرقىي تۈركىستان» دەپ تونۇلغان، ئۇيغۇر، قازاق قاتارلىق مۇسۇلمان مىللەتلەر ياشايدىغان بۇرايون خىتايلار تەرىپىدىن «پارتىلاتقۇچ دورا ساندۇغى» دەپ قارالماقتا. خىتايلارنىڭ ئاسسىمىلاتسىيە سىياسىتىدىن ۋە ئاققۇن خىتايلاردىن بىزار بولغان مۇسۇلمانلار چىنغا قارشى ھەركەتلىرىنى زادىلا توختاتقىنى يوق. ئەينى ۋاقىتتا 50 مىڭ قازاق سوۋېتقا قېچىپ كەتتى. پەقەتلا 1950-يىلدىن 1968-يىلغىچە بولغان قىسقا ئارىلىقتا شەرقىي تۈركىستاندا 58 قېتىم چوڭ قوزغىلاڭ بولدى. چىن ھۆكۈمىتى پەقەت 1990-يىلى قەشقەرگە يېقىن بارىن يېزىسىدا دىنى ئەركىنلىك ئۈچۈن قىلىنغان نامايىشنى قانلىق باستۇردى.

بارسا كەلمەس تەكلىماكان چۆللىكى ئەتراپىدا قوراللىنىپ ھەركەت ئېلىپ بېرىۋاتقان مۇسۇلمانلار ئىلگىرى خوشنا دۆلەتلەرنىڭ ھېچ-قانداق ياردىمىسىز ئۆز ئالدىغا پائالىيەت ئېلىپ باراتتى. ھازىر بىز قېرىنداش جۇمھۇرىيەتلەر مۇستەقىل بولغاندىن كېيىن، شەرقىي تۈركىستاندىكى مۇسۇلمان پارتىزانلار تېخىمۇ جانلىنىپ، چىننىڭ غەربىي قىسمىدا خىتايلار بىلەن جەڭ قىلماقتا. ئافغانىستاندىكى كېرەكسىز قورال-ياراقلار ئاسانلا قەشقەرگە توشۇلۇۋاتىدۇ.

بۇ يىل 8-ئاينىڭ 17-كۈنى، بىرقانچە دۆلەتتىن كەلگەن رادىكال مۇسۇلمانلار بىر مەخپىي يىغىن ئاچتى. بۇ يىغىنغا قاتناشقانلار ئىچىدە «تېرورىستلار» دەپ تونۇلغان ئىراندىن ھىزبۇللاھ جەڭچىلىرى، ئافغانىستان مۇجاھىتلىرى. كەشمىرنىڭ ئەركىنلىكى ئۈچۈن كۆرەش قىلىۋاتقان پارتىزانلار ۋە پاكىستان مىلىتانلىرى بار. ئۇيغۇرلارمۇ ئۆزىنىڭ كۈچىنى نامايەن قىلىش ئۈچۈن، شەرقىي تۈركىستاندا بۇرۇن ھېچقاچان كۆرۈلۈپ باقمىغان پارتىلىتىش پائالىيەتلىرىنى ئېلىپ باردى. پايتەخت ئۈرۈمچىدىن باشقا يەنە، 8-ئاينىڭ ئوتتۇرىلىرىدا ئىككى شەھەردە پارتىلىتىش يۈز بەردى.

بۇ يىل 9-ئاينىڭ بىرىنچى ھەپتىسىدە، شەرقىي تۈركىستاندىكى يەر ئاستى تەشكىلاتلار ئوخشاش ۋاقىت ئىچىدە، ئوخشىمىغان بەش شەھەردە پارتىلىتىش ھەركىتى ئېلىپ باردى، بۇ ھەركەتتە ئۆلگەن ياكى يارىلانغانلارنىڭ سانى ئېنىق ئەمەس. بېيجىڭ بۇ ھەقتىكى ئاخباراتنى قامال قىلدى، بۇندىن باشقا يەنە، شەرقىي تۈركىستاندا مۇستەقىللىق چاقىرىق قىلىنغان ۋە ئاققۇن خىتايلارنىڭ ئېقىپ كىرىشىنى توسۇش ھەققىدىكى تەشۋىقات ۋاراقلىرى تارقىتىلدى.

سەئۇدى ئەرەبىستان ۋە ئىراننىڭ بېيجىڭدىكى باش ئەلچىلىرىنىڭ شەرقىي تۈركىستان بىلەن دىنى باغلىنىشى بولغانلىقى ئۈچۈن، ئۇلار شەرقىي تۈركىستان ئىنقىلابىنىڭ يالقۇنجاپ تۇرغان دىنى ھېسىياتقا يەل بەرمەكتە. ئۆتكەن يىلى 7-ئايغىچە چىن ھۆكۈمىتى جەمئىي 179 نەپەر ئافغانىستانلىق ۋە پاكىستانلىق دىنچىلارنى شەرقىي تۈركىستان ۋە بېيجىڭدىن قوغلاپ چىقاردى.

بۇ يىل 8-ئاينىڭ بېشىدا، چىننىڭ شەرقىي قىسمىدىكى يەنتەي شەھىرىدە، ئۆتكۈزۈلگەن چىن دۆلەت بىخەتەرلىك كومىتېتى ۋە تاشقى ئىشلار مىنىستىرلىكىنىڭ مەخپىي يىغىنىدا، چىن، ئامېرىكا چىنغا سوغۇق ئۇرۇش ئېلان قىلىۋاتىدۇ، دەپ گۇمان قىلىپ، «ئامېرىكا مەركىزى ئاخبارات ئىدارىسى شىنجاڭ ۋە چىننىڭ جەنۇبىدىكى ئالاھىدە رايونلارنىڭ بۆلگۈنچىلىك ھەركىتىگە ياردەم بېرىۋاتىدۇ» دېيىشكەن.

چىن دائىرىلىرى، پارتىلىتىش ھەركەتلىرىنىڭ چىندىكى مۇسۇلمانلارنىڭ ئومۇمىي يۈزلۈك قوزغىلىڭىغا يول ئېچىپ بېرىشىدىن ناھايىتى ئەندىشە قىلماقتا. بىرقانچە ھەپتە بۇرۇن، ئىلى دەرياسى بويىدا قازاقلار بىلەن ساقچىلار ئوتتۇرىسىدا بىر توقۇنۇش يۈز بەردى. نامايىش قىلغان قازاقلار، «بىز بىر رېسپوبلىكا بولۇشنى ئىستەيمىز» دەپ تەلەپ قىلدى. بۇ ھادىسىدىن كېيىن، چىن ھۆكۈمىتى قازاقىستان بىلەن بولغان چېگرىسىنى پەقەتلا تىجارەت دائىرىسى ئىچىدىلا ئوچۇق قويدى.

شەرقىي تۈركىستاندا ياشاۋاتقان بىر چەتئەللىك مۇنداق دەيدۇ:

«ئۇزۇن يىللاردىن بېرى خىتايلار يەرلىك خەلققە زۇلۇم قىلغانلىقى ۋە ئۇلارنىڭ تەبىئى بايلىقىنى بۇلاپ كەتكەنلىكى ئۈچۈن. يەرلىك خەلق ئۇلارغا ناھايىتى ئۆچ، بۇيەرنىڭ ۋەزىيىتى ناھايىتى مۇرەككەپ ھەم خەتەرلىك. بەزى يېزا ۋە كەنتلەردە خىتايلار كوچىلارغا چىقالماس بولۇپ قالدى، چۈنكى ئۇلار، ئۇيغۇرلار ئارقىمىزدىن پىچاق تىقىۋېتىدۇ، دەپ قورقۇشىدۇ».

قوزغىلاڭ ۋە قارشىلىق پەقەت شەرقىي تۈركىستاندىلا بولۇۋاتقىنى يوق. چىن بىخەتەرلىك مىنىستىرلىكى بىلەن تاشقى ئىشلار مىنىستىرلىكى ئۆتكۈزگەن بىر قېتىملىق يىغىندا، «تىبەتتە خىتايغا قارشى ھەركەتلەر تېخىمۇ كۈچەيمەكتە» دەپ ئېتىراپ قىلىنغان. بۇ يىل 5-ئايدىكى لامالار ۋە ياشلارنىڭ ھۆكۈمەت بىناسىغا ھۇجۇم قىلىش ۋەقەسىدىن كېيىن، خىتايغا قارشى بۇخىلدىكى ھەركەتلەر تىبەتنىڭ باشقا شەھەر-يېزىلىرىدا داۋام قىلىپ كەلمەكتە. بۇ ۋەقەلەردىن كېيىن، ھۆكۈمەتنىڭ بايان قىلىشىچە، 12 كىشى قولغا ئېلىنغان، ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ سىياسىي ۋە دىنىي داھىيسى دالاي لامانىڭ قايتىپ كېلىشىنى تەلەپ قىلغان.

تىبەتلىكلەرنىڭ قوزغىلىڭىنىڭ ئالدىنى ئېلىشتا چىن ھۆكۈمىتىنىڭ بىر جىددى تەدبىرى بار، ئۇ بولسىمۇ، تىبەت بۇددىستلىرى ئوتتۇرىسىدا ئىتتىپاقسىزلىق پەيدا قىلىش، تىبەتكە سەلكەبى كۆچمەن يۆتكەش ۋە شۇ ئارقىلىق تىبەتلەرنى ئۆزۈۋېتىش، ئازسانلىق ھالغا چۈشۈرۈش.

ھازىر 6 مىليون تىبەتلىكنىڭ پەقەتلا 1.8 مىليونىلا تىبەت ئاپتونوم رايونىدا ياشايدۇ. قالغانلىرى 1950-يىلدىكى كوممۇنىست ئىشغالىيىتىدىن كېيىن، چىننىڭ ئوخشىمىغان شەھەرلىرىگە تارقىلىشتۇرۇلۇپ، خىتايلار بىلەن بىرگە ياشاپ كەلمەكتە.

ھازىرغىچە خىتايلار ئۇزۇن مەزگىل ھاكىمىيەت يۈرگۈزگەن يەرلەردىمۇ خىتايغا قارشى ھەركەتلەر ھېچ ئازايغىنى يوق. يېقىندا قەشقەرنىڭ قاغىلىق ناھىيىسىدە بولغان ۋەقە بۇنى تولۇق ئىسپاتلايدۇ. ئۇيەردىكى بىر نېفىتلىككە يەرلىك دېھقانلار بېسىپ كىرىپ، نېفىتلىكتە ئىشلەۋاتقان خىتايلارنى ئۇرۇپ، «شەرقىي تۈركىستاننىڭ نېفىتى خىتايغا ئائىت ئەمەس، ۋەتىنىمىزدىن يوقۇلۇڭلار!» دېگەن.

شەرقىي تۈركىستان ئىنقىلاب ئۈممەت ئىچىدە ياشىماقتا

ئامېرىكا wallstreet ھەپتىلىك ژورنىلىنىڭ 1993-يىل 7-ئاينىڭ 12-كۈنى سانىدىكى خەۋىرى:

(ئاپتورى: ئوتتۇرا ئاسىيا ئىشلىرى مۇتەخەسسىسى روبىنس گېرالد)

شەرقىي تۈركىستان مىللىي ئازادلىق ھەركىتىنىڭ داھىسى، 93 ياشلىق ئەيسا يۈسۈپ ئالپتېكىن، ئۆز ۋەتىنىنىڭ ئازادلىقىدىن ئۈمىدىنى ئۈزگىنى يوق. مىللىچە كىيىنگەن، ۋۇجۇدىدىن كۈچ-قۇۋۋەت ئۇرغۇپ تۇرىدىغان ئەيسا ئەپەندىم، ئۆيىدە زىيارىتىمنى قوبۇل قىلغاندا ماڭا مۇنداق دېدى: «سابىق سوۋېت ئىتتىپاقىنىڭ پارچىلىنىشى بىلەن، شەرقىي تۈركىستاننىڭ مىللىي مۇستەقىللىقى ئۈچۈن داغدام يول ئېچىلدى. يېڭىدىن مۇستەقىللىققە ئېرىشكەن ئوتتۇرا ئاسىيا تۈرك قېرىنداش جۇمھۇرىيەتلىرىمىز بىزگە ئۈممەت ۋە جاسارەت ئېلىپ كەلدى. بۈگۈنلەردە ياشاۋاتقان شەرقىي تۈركىستانلىق مۇھاجىرلىرىمىز شەرقىي تۈركىستان مىللىي بىرلىك سەپىنى قۇرۇپ چىقتى».

ئەمما، چىن بۇرايوندىن ئاسانلىقچە ۋاز كېچىدىغاندەك قىلمايدۇ. چۈنكى، گىيولوگلارنىڭ تەكشۈرۈپ ئىسپاتلىشىچە، تارىم ئويمانلىقىدىكى نېفىت زاپىسى، سەئۇدى ئەرەبىستاننىڭ نېفىت زاپىسى بىلەن ئوخشۇشۇپ كېتىدىكەن.

شەرقىي تۈركىستان خەلقىنىڭ مىللىي ئەركىنلىك كۈرىشى 1884-يىلى مانجۇ ئىمپېرىيىسى بۇ دۆلەتنى ئىشغال قىلىپ، ئۇنىڭ نامىنى «شىنجاڭ»، يەنى «يېڭى تېررىتورىيە» دەپ ئۆزگەرتكەندىن بۇيان ئىزچىل تۈردە بۈگۈنگىچە داۋام قىلىپ كەلمەكتە. ماھىيەتتە، ئۇندىن بۇرۇن بۇيەر، ئوسمان ئىمپېرىيىسى، چار روسىيە ئىمپېرىيىسى ۋە بۈيۈك بېرىتانىيە ئىمپېرىيىسىنىڭ ئېتىراپ قىلىشىغا ئېرىشكەن بىر مۇستەقىل دۆلەت ئىدى.

مانجۇ ئىمپېرىيىسى يوقالغاندىن كېيىن، سۇنجۇڭسەن، «شىنجاڭدىكى ئىگىلىك ھوقۇققا ئىگە مىللەت تۈركلەردۇر، ئۇلارنىڭ ئۆز دۆلىتىنى قۇرۇش ھوقۇقى بار» دەپ، ئېلان قىلغان ھەمدە ئۇ، «تۈرك، تىبەت، موڭغۇل، مانجۇ ۋە خەنزۇلار بىرلەشكەن بەش مىللەتلىك دۆلەت قۇرۇلمىسىنى قۇرۇش كېرەك» دەپ تەكلىپ بەرگەن ئىدى. ئەمما، بۇ تەشەببۇس ئىشقا ئاشمايلا ئۇ ۋاپات بولغان ئىدى. كېيىن جاڭ جېشى بۇ سىياسەتنى ئەمەلدىن قالدۇرۇپ، جۇڭگوغا بۈيۈك مىللەتلىرى ئايرىلال-

داۋامى 12-بەتتە

ۋەتەن سۆيگۈسى

سۇلتان ماخمۇت قاشقارلى

ۋەتىنىم چىقتىم سەپەرگە، مەن سېنىڭدىن ئايرىلىپ.
ئايرىلىشتا كۆز قىيالماي، نەچچە باقتىم قايرىلىپ.
كەتتى سۆيگۈڭ تەنلىرىمگە خۇددى توكتەك تارتىلىپ.
ئاھ سۆيۈملۈك تۇپرىقىم، دەپ كويىدا قەلبىم زارلىنىپ.
خوش دېدىم، كۆڭلۈم بۇزۇلدى، تەندە دەرمانىم ۋەتەن.

ئۆز- ئۆزەمنى ماي بىر بىھۇزۇر تۇزۇالمام قاتچىلاپ.
ئىختىيارسىز كۆزلىرىمدىن ئاقتى ياشلار تامچىلاپ.
خۇددى جاللات كەسكەندەك تەنلىرىمنى پارچىلاپ.
ئۆتتى ھىجرانىڭ ئازاۋى يۈرۈكۈمنى قامچىلاپ.
خوش دېدىم بەختىڭنى كۆزلەپ مەڭگۈ ئارمىنىم ۋەتەن.

مول ئامان، دەپ تەڭرى تاغى قالدى داغدا مۆگۈلۈپ.
ھەممىنى ئۇنتۇپ قالمىغىن، دەپ ئاقتى تارىم تولغۇنۇپ.
بىر تەزىم ئەيلەپ كەبى ئىشقى ئوتىغا چولغۇنۇپ.
ئورتىنىپ ياتىمەن قوقاستەك شېھىتلىكنى ئويلىنىپ.
بولغا چىقتىم تۇپرىقى ئەنبەر گۈلىستانىم ۋەتەن.

خوش ئەزىزان مۇقەددەس قەشقىرىم ماگلىق دىيار.
خوش شەھىدان خوتەنىم جەڭگە ئوتكۈرزۇلپىقار.
خوش غېرىبانە قومۇل، يەركەن بىلەن ئاقسۇ، كۇچار.
خوش ئىلى، ئالتاي، ئۈرۈمچى كونا تورپان لەيلىزار.
مەڭگۈ قەلبىمدە ياتارسەن مىللى چولپانىم ۋەتەن.

خوش مىنىڭكەن رازى قال جانچىگەر دىلداشلىرىم.
قەلبى سەقەلبىمگە چىتىغلىق ھەممە پىشىن يۇرتداشلىرىم.
خوش مىنىڭكەن رازى قال، مۇستىلۇرۇم، قولداشلىرىم.
قالدى قويىنىڭدا سىنىڭ كۆڭلى بىرئويىدا شلىرىم.
ئانىسىدىن ئەمرىلاتىم ئۇزۈرۈكۈم جانىم ۋەتەن.

مىستى چوڭ قىلدىڭ ئىنۇزەڭ ئامەت سۆتوگەيىن ئىمدۇرۇپ.
كۆزلىرىمگە نۇر بېغىشلاپ ئاق-قارىنى بىلدۇرۇپ.
قوزغىدىڭ ئوتلۇق موھەببەت گۈلشىتىكنى كەزدۇرۇپ.
ئىرادەڭ قەلبىمگە ئۇلغان زوقىمەۋەسكە چومدۇرۇپ.
سېنىڭ ئەجرىڭ بىھىساب كوپ ماڭا جانىم ۋەتەن.

بوستانلىرا قان تاغلىرىڭ كەتمەس كۆزۈمدىن ئالەمدىن.
گۈل-گۈلىستان باغلىرىڭ كەتمەس كۆزۈمدىن ئالەمدىن.
زەركوموش بەلۋا قىلىرىڭ كەتمەس كۆزۈمدىن ئالەمدىن.
پەسلى زۇمرەت چاقىلىرىڭ كەتمەس كۆزۈمدىن ئالەمدىن.
ساڭا خوش دەيمەن سۆيۈملۈك لالەگۈلزارىم ۋەتەن.

ئەجرىڭ ئانالىرىڭ كەتمەس كۆزۈمدىن ئالەمدىن.
قايتىغان بازارلىرىڭ كەتمەس كۆزۈمدىن ئالەمدىن.
قىشلىرىڭ ۋە يازلىرىڭ كەتمەس كۆزۈمدىن ئالەمدىن.
ئاخشا سوقچاق سازلىرىڭ كەتمەس كۆزۈمدىن ئالەمدىن.
ھەر زامان قەلبىمدە سەن زىكرىم دىلدارىم ۋەتەن.

سەن ئىدىڭ سۇلتان ستۇق، ماخمۇت، يۈسۈپتەك بۇغۇزكى.
سەن ئۈچۈن ياتقان ئىدى شۇ ئەزىمەتلەر ژۇرۇكى.
ئىلمۇ-ئىرفان بولتۇزى خىلى بوقتى سەندىن بۆلەكى.
ئوزىمالىقلا ئاسىيا قىتئە بىر لېياقەتلىق ئۈزۈكى.
سەن ئىدىڭ ئالەمگە مەشھۇر دىلدا داستانىم ۋەتەن.

نېممىتى مول، خوش ماۋالىق زەپ كىلىشكەن جاي ئىدىڭ.
تاغلىرىڭ ئالتۇن كۆمۈش، بەركەتلىك مىستاللىغا باي ئىدىڭ.
قىسمىتى ئەلا سۈپەتلىك ئورغۇن ئاقتان ساي ئىدىڭ.
بەيگىگە چۈشسەڭ قاناتلىق ئەسلى تولپار-تاي ئىدىڭ.
خۇددى تورغەدەك چاقنىغان كوكتە جەۋلانىم ۋەتەن.

ھەر زامان ئەسلەپ تۇرارمەن يېزا، شەھەر، كوچىلىرىڭنى مەن.
ياپىلغان ياپىلغان ئات-كالا توزا گىنىمەن.
سېغىنارمەن بەدگىلى ئاچچىق سۆزۈك غورا گىنىمەن.
ھەر سەپتاتا بۇرا شتا بىر سىغىم توپا گىنىمەن.
تۈگۈيا لەدىم باغلىرىڭدا تەنتەنە دەرمانىم ۋەتەن.

قەھرىمان ئەجدادلىرىم ئەپ تەۋەرۈك ۋەتىنى.
كىچىكىمدىن گۈل جامالىڭ ئەيلىگەن مەپتۇن مىنى.
خاتىرەمدىن ھېچ چىقارماسمەن پەقەت ئەسلا سىنى.
تومۇرۇمدا جۇش ئۇرۇپ ئاقماقتا سۆيگۈنىڭ قىنى.
نەدە بولسام ئۇنتۇماي مەن باغۇ-بوستانىم ۋەتەن.

باغلىرىڭغا كىرىۋالدى شۇم ئىتجىس بىر توپ قاۋان.
ھەر يىتىكنى قىلدى ۋەيران ئۇلارغا ھالىڭ بەك يامان.
دىللىرىم غەمكىن بوگۈن ئۇستۇڭدە كەزمەكتە تۇمان.
تارقىلار بىركۈن تۇمان، قۇياش پارلىداپ بىگۇمان.
شۇندا كۈلگەيسەن قاقاخلاپ يەرۇ-ئاسمانىم ۋەتەن.

مورلۇكلەپ كىتتىم ئۈچۈن بىلىمنى قاتتىق باغلىدىم.
جان بېغىشلاپ بولى ئەممە ۋىجدان بولسىنى تاللىدىم.
بىلىمنى ئەن دۈشمەن قەبىمە زۇر، قىلىچە قورقۇپ قالمىدىم.
ھەق-ئاماللەت بولغا ماگفان يولىمدىن ياتمىدىم.
ئاق سۈتۈڭگە رازى قىلماق دىلدا پەرمانىم ۋەتەن.

ئارزۇيۇم ئاچاچىچەك قايتىمەن قويىنىڭغا مەن.
ئۆتىمەن گۈل دەستىلەرەھورمەت بىلەن تويلىغا مەن.
سۆيىمەن شۇندا سىنىڭ گىرمىسىلىپ بويتىنىڭغا مەن.
چالىمەن سازنى سازلاپ خوش ناۋا تويۇڭغا مەن.
كىلىدۇ بۇكۈن چوقۇم دىلدا ئارمانىم ۋەتەن.

1984-1982-يىلى بېيجىن-ئىستانبول

شائىر قەلبى

(لۇتپۇللا مۇتەللىپكە بېغىشلايمەن)

دۇرشىدە (قازاقىستان)

چېقىراپ ئولتاردى، كۆزنىڭ باغرى قان.
ئۈزۈپ قالار بوپ قالدى قىپ-قىزىل قان.
ياشلىق پەچەپ بار، ئۈزۈپ قاتقان بوپ.
جاللادلار شائىرنىڭ تېپىشتى ئالچاقان ئان.

شائىرنىڭ تىنىدىن چاچرىغان ئوقان.
ئاخىرقى شېئىر مەزۇر، جىسمىدىن تامغان.
شېئىرنى چاپالماس، شېئىر قەلبتۇر.
ئۆلسا ئۆتىدۇر، مەڭگۈگە ياتقان.

بۇقارا كۈن ئاتىلار قانچاپ زارۇ-زار.
دەريالاردا ۋالغۇپ ئاققانىدى قىيان.
ۋەتەننىڭ باغرىدىن كىلەر ئىدى پەريات.
ھەر ئۇيغۇر قەلبىدىن ياتقانىدى قىساس.

شائىر روھى كىزەر ۋەتىنى بويلاپ.
تاڭنى كۈتۈپ ساۋغا يىغان ئىشكەلەرچېكىپ.
زىمىنلار تىلاۋەتنىڭ كۈتىسىز روجە كىلىرمەن.
قەلبگە ئۈمۈتىنىڭ نۇرۇغنى چېچىپ....

شائىر دوستلىرىم ئوت چاچ قەلبىڭدىن.
قىساس قىنى بىلەن بىلەپ قەلەمنى.
ۋەتەننى قۇللۇقتىن قۇتقۇزۇش ئۈچۈن.
خەلقىمنىڭ ھەسرەتتى يارغىن ئالەمگە.

كەلدۇق

ھىتنسا لوقمان (ئەمشات)

ئەزەلدىن بىز ئەجەپ ئۇتلۇق تىلەكلەرنى تىلەپ كەلدۇق.
ئەرك-ھۆرلۈككە يەتمەككە ئەزىمجاننى تىكىپ كەلدۇق.
ئۈمىدتىن نۇر ئىلىپ ھەردەم ئۇتى دىلغا تىكىپ كەلدۇق.
بۈيۈك تارىخنى تۇغ ئەيلەپ ھەربەتكە سىزىپ كەلدۇق.
ئازاتلىق ۋەسلى ئۈچۈن تاغ-دالا ۋادىلار كىزىپ كەلدۇق.

ئازاتلىقنى ۋەبىستى ۋەسلىسىكىپ يالغۇن زۇرە كەلەرگە،
بەخش ئەتكەن ئىدى باشتا جاساۋەت، كۈچ بىلەكلەرگە.
خىيالالار باغتى پۇركەپ ئالتۇنرەڭ چېچەكلەرگە.
كوكۇلنى چومدۇرۇپ باغلەڭ ئەجەپ شېرىن تىلەكلەرگە.
توسسىز قاتچە تاغ بولسا، ئۇتى ھەردەم يىكىپ كەلدۇق.

ئۇيات بىزگە، كوتەرمەي قەد، زۇلۇمغا باش ئىگىپ ئۆتمەك.
بۈيۈك ئەجدادەرۇھىغا ۋاپاسىز بولماي كوزيۇمۇپ ئۆتمەك.
بولارمۇ ئەي قىيىتتىدا شلار ئەركنى ئۆزگىدىن كۈتمەك.
ئۈزۈلتاتتەك بولۇپ ئەتمەي ئۇلۇغ جەڭلەرگە بەك تۇرمەك.
يېتىشكە يىمىز، ساناتەكە، ئۇتى ئارمان قىلىپ كەلدۇق.

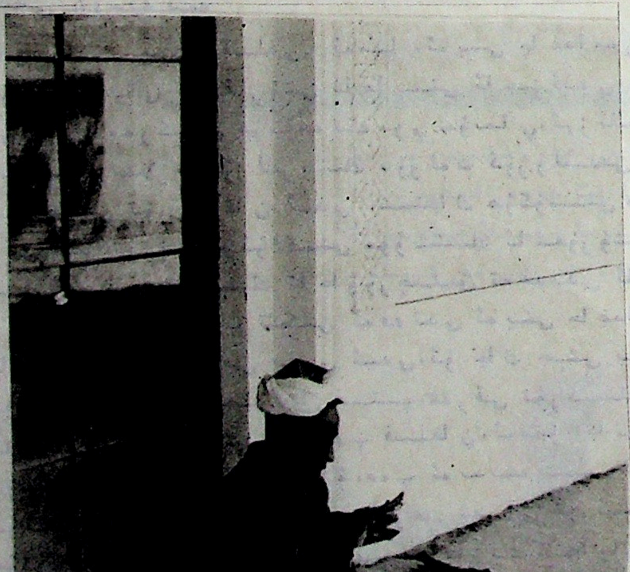

قولدا قۇرئان
دىلدا ئىمان

مەرھۇم زەيدىن يۈسۈپكە مەرسىيە

ئاھ دەرىخا داغدا كەتتىڭ ھەقىقەتچىل شەھىدى مەردان
ھۆببۇل ۋەتەن دەپ ھاياتىڭنى ئەيلىدىڭ قۇربان
قۇللۇقنى قوزغال ئەيلەپ زۇلۇمغا قارشى ئوت ئاچتىڭ
دىلىڭدا ئورغۇغان ھەر دەم ئۇلۇغ غايە گۈزەل ئارمان
ئىدىڭ بارىندا ئىي قەھرىمان سەن جىمى يالقۇن تاغ
ئازاتلىق ئىشقىدا قەلبىڭ يىنىپ تۇرغان گويا گۈلخان
جاھاندىن گەرچە كەتتىڭ سەن ئۇلۇغ روھىڭ مايان مەڭگۈ
ساڭا ھەر ئىنسان دىلدا ئاشار ھۆرمەت بولۇپ پۇستان
بىز كۆرۈشكەن چاغدا قورقۇشتان ئىكىلمەز سۈھبەت
ياناردىن كۆزلىرىڭدە بولۇپ گويا تاڭدىكى چولپان
سېنى ئەسلەيمەن ۋەھمەڭگۈ ئىزباسارلىق تۈمەن ئەۋلاد
ئۇلۇغ غايەڭ چېچەك ئاچىدۇ ئارامى قەھرىمان مەردان

ئا. جان
1993.10.15.

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى
www.uyghurkitap.com

شەرقىي تۈركىستان دەۋاسى ئامېرىكىدا جانلانماقتا

بېشى 3-بەتتە

يۇقارقىدەك تارىخى ئارقا كۆرۈنۈشلەر ئارقىسىدا، بۇ يىل 7- ئايدا نيۇيورك شەھىرىدە ئۆتكۈزۈلگەن «ئەسىر مىللەتلەر ھەپتىلىكى» پائالىيىتىدە، شەرقىي تۈركىستان دەۋاسىغا زور ئەھمىيەت بېرىلدى.

نيۇيورك شەھىرىنىڭ مەشھۇر باغچىسى ئىچىدە، شەرقىي تۈركىستاننىڭ بايرىقى ھەر تەرەپكە ئېسىلىپ، مىللى شوئارلار يېزىلغان لوزۇنكىلار ئېسىلدى. ئامېرىكىنىڭ سابىق پارلامېنت ئەزاسى نيۇيورك مىللەت ۋەكىلى ھون. مارىيو بياگى تەكلىپكە بىنائەن ئالاھىدە بۇيەرگە كېلىپ، شەرقىي تۈركىستانلىقلارنىڭ پائالىيىتىگە قاتناشتى ھەمدە شەرقىي تۈركىستان مىللى قۇرۇلتىيىنىڭ ئامېرىكىدىكى باش تەمسىلچىسى ۋە ئامېرىكا تۈركىستانلىقلار جەمئىيىتىنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى غۇلامىدىن پاختا بىلەن رەئىس سەھنىسىدە بىرگە ئولتۇردى. ئۇ مىكرافوندا سۆز قىلىپ، شەرقىي تۈركىستاننى ۋە غۇلامىدىن پاختىنى ئاممىغا بىر قۇر چۈشەندۈرگەندىن كېيىن، غۇلامىدىن پاختىنى شەرقىي تۈركىستاننىڭ بۈگۈنكى ئەھۋالى ھەققىدە مەلۇمات بېرىشنى تەلەپ قىلدى، شۇنداقلا، شەرقىي تۈركىستان خەلقىنىڭ نىمىلەرنى ئارزۇ قىلىدىغانلىقىنى، قانداق شىكايەتلىرى بارلىقىنى سورىدى. پېشقەدەم ئىنقىلاپچىمىز غۇلامىدىن پاختا بۇ پائالىيەتتە ئامېرىكا خەلقىگە، شەرقىي تۈركىستاندىكى زۇلۇمنى تەپسىلى ئاڭلاتقاندىن كېيىن، ئاخىردا مۇنداق دېدى: «خىتايلار شەرقىي تۈركىستاننىڭ تەكلىماكان چۆلىنى تېخى يېقىنغىچە، «بارساكەلمەس ئۆلۈم يولى» دەپ ئاتاپ كەلگەن ئىدى، ئەمما ھازىر شەرقىي تۈركىستاننىڭ تارىم ۋادىسىدىن دۇنيادا كەم ئۇچرايدىغان ساپ نېفىت چىققاندىن كېيىن، خىتايلار بۇ چۆلنىڭ نامىنى «ئۈمىد چۆلى» گە ئۆزگەرتتى، ئەمما، بۇ يەرنىڭ خوجايىنلىرى بولغان شەرقىي تۈركىستانلىقلار بۇ بايلىقتىن مەھرۇم ھالدا ناھايىتى نامراتلىق، پەرىشانلىق ئىچىدە ياشىماقتا».

ئارقىدىن غۇلامىدىن پاختا ئامېرىكىنىڭ شەرقىي تۈركىستان ھەققىدىكى تۈرلۈك سوئاللىرىغا جاۋاپ بەردى.

شەرقىي تۈركىستانلىقلارنىڭ بۇقېتىمقى پائالىيىتى ھەققىدىكى خەۋەرلەر، ئامېرىكىنىڭ ھەرقايسى چوڭ رادىيو، تېلېۋىزور ۋە گېزىتلىرىدە ئومومى يۈزلۈك خەۋەر قىلىندى. ھازىر غۇلامىدىن پاختا ئامېرىكىدا ياشاۋاتقان شەرقىي تۈركىستانلىقلارنى تەشكىللەپ، شەرقىي تۈركىستان دەۋاسىنى ئامېرىكىدا تېخىمۇ كۈچلەندۈرۈش ئۈچۈن تىرىشماقتا.

شەرقىي تۈركىستانلىقلار ئۈمىت ئىچىدە ياشىماقتا

بېشى 15-بەتتە

مايدۇ، دەپ ئېلان قىلدى. ئەمما، ئەينى چاغدا مەركىزى ھۆكۈمەتنىڭ بۇ رايوندىكى باشقۇرۇشى ناھايىتى ئاجىز ئىدى. بۇ رايوندىكى يەرلىك ھۆكۈمەت مەركىزى ھۆكۈمەتكە بويسۇنماي، ئىز ئالدىغا ھۆكۈمەت قۇرۇپ، مىللىتارىستلارچە ئۆزلىرىنىڭ دۆلەت قۇرۇلمىسى ۋە رەھبەرلىك سىستېمىسىنى تۇرغۇزغان ئىدى. شىنجاڭ ھۆكۈمىتى موسكۋا بىلەن مەخپى كېلىشىم تۈزۈپ، بۇ ئۆلكىنى سوۋېتنىڭ باشقۇرۇشىغا كىرگۈزگەن، بۇنىڭ بىلەن چىن سوۋېتنىڭ تاجاۋۇزچىلىق تەھدىتى ئاستىدا قالغان ئىدى.

ئەيسا يۈسۈپ ئالپتېكىن ئەفەندى ئەينى چاغدا شەرقىي تۈركىستاننىڭ ياش رەھبەرلىرىدىن بىرى ئىدى، ئۇ جاڭ جېشى بىلەن كۆرۈشكەندە، ئۈرۈمچى ھۆكۈمىتىنى تارقىتىپ، شەرقىي تۈركىستان خەلقىگە يۈكسەك ئاپتونومىيە بېرىشنى تەلەپ قىلغان، ئەمما، جاڭ جېشى، ئاپتونومىيە مۇستەقىللىقنىڭ ئاچقۇچى، دەپ ئەيىبلەشىپ، بۇ تەلەپنى رەت قىلغان. ئۇنىڭ بىلەن سوۋېت ئەسكەرلىرى شەرقىي تۈركىستانغا كىرىپ، يەرلىك ھۆكۈمەتنىڭ بىزلىگۈنچى كۈچلەرنى ئازسىلىشقا ياردەم بېرىپ، تاكى 2 - دۇنيا ئۇرۇشىغىچە ئۇ يەردە تۇرغان.

شەرقىي تۈركىستاندا مۇستەملىكىچىلىك كومىنىزم دەۋرىدىمۇ يەنە ئوخشاشلا داۋام قىلىپ كەلدى، دەسلەپتە ماۋزېدۇڭ سۆيۈنچۈكەن ئوتتۇرىغا قويغان تەشەببۇسنى قوللىغان ئىدى، 1949- يىلى ئۇ، ھاكىمىيەتنى قولغا ئېلىپلا، دەل بۇنىڭ ئەكسىچە يول تۇتتى ۋە، «شىنجاڭ 2000 يىلدىن بېرى چىننىڭ ئايرىلماس بىر پارچىسى، مىلدىراتىك سېپتىما، ئارىخمىزغا ۋە سوتسىيالىستىك تۈزۈمىمىزگە زىيانلىق» دەپ ۋەدىسىدىن يېنىۋالدى، مۇشۇنداق بىر ئارا ئىستىتا، ئەيسا ئەفەندىم چىننى تەرك ئېتىپ، تۈركىيەگە كېلىپ يەرلەشتى.

چىن تاكى بۈگۈنگە قەدەر ئازسانلىق مىللەتلەرنى ئېزىپ كەلدى. ئۇلارنىڭ ئازسانلىق مىللەتلەرنى ئاسسىمىلياتسىيە قىلىش ۋاستىسى ناھايىتى مەككار بولدى. چىن گەرچە پىلانلىق تۇغۇتنى يولغا قويۇپ كېلىۋاتقان بولسىمۇ، مۇشۇ ئەسىرنىڭ ئاخىرىدا نوپۇسى 1.3 مىليارتتىن ئاشىدۇ. بېيجىڭ ھۆكۈمىتى ئارتۇق كەتكەن نوپۇسنى بىر تەرەپ قىلىش

ئاخىردا ئەيسا ئەفەندىم مۇنداق دېدى: «نۆۋەتتىكى يېڭى دۇنيا ۋەزىيىتىدە، ھەرقايسى مىللەتلەرنىڭ ئۆز تەقدىرىنى ئۆزى بەلگىلەش ھوقۇقى بار، ئامېرىكا ۋە باشقا ئەللەر بۇ پرىنسىپنى تېخىمۇ ياخشى قوللىشى كېرەك».

ئۈچۈنچى، پۈتۈن چىن زېمىنىنىڭ 6 دىن بىرىگە توغرا كېلىدىغان شەرقىي تۈركىستاننى تاللىدى:

50 يىلدىن بۇرۇن شەرقىي تۈركىستاندا ئاران 300 مىڭ خىتاي بار ئىدى، 1990- يىلغا كەلگەندە، چىننىڭ كۆچمەن يۆتكەش سىياسىتىنىڭ نەتىجىسىدە، خىتايلارنىڭ نوپۇسى 6 مىليونغا يەتتى، ئەكسىچە ھالدا، بۇ ۋەتەننىڭ ئەسلى ئىگىلىرى بولغان ئۇيغۇرلارنىڭ نوپۇسى 35 پىرسەنتكە چۈشۈپ قالدى. چىن ھۆكۈمىتى، «شىنجاڭغا 200 مىليون نوپۇسنى يەرلەشتۈرگىلى بولىدۇ» دەپ قارىماقتا. ئۇچاغدا، 8 مىليون يەرلىك تۈرك خەلقى سەل كەبى خىتاي كەلكۈنى ئىچىدە غايىپ بولۇپ كېتىدۇ.

ئەيسا ئەپەندىم مۇنداق دېدى: «خىتايلارنىڭ كۆچمەن يۆتكەش سىياسىتى، بىزنى ئەسلىمىز قۇرۇپ كېتىش خەۋپىگە دۇچ كەلتۈرمەكتە».

قارىغاندا ئەيسا ئەفەندىم ئوتتۇرا ئاسىيانىڭ كەلگۈسى ئۆزگىرىشلەردىن ناھايىتى ئۈمىتۋاردەك قىلىدۇ.

مىللىتىمىز تۈرك دىنىمىز ئىسلام
ۋەتىنىمىز شەرقى تۈركىستان

شەرقى تۈركىستان ياشلىرى

ئايلىق سىياسى گېزىت

Doğu Türkistan Gençleri

1994 - يىل 1 - ئاي (8 - سان)

AYLIK SIYASI GAZETE

ئىستانبۇلدا شەرقى تۈركىستان ۋە دۇنيا تۈرك شېھىتلىرى ئۈچۈن مەۋلۇت ئۆتكۈزۈلدى

ئۆز خەۋىرىمىز: 94 - يىل 1 - ئاينىڭ 6 - كۈنى، 93 ياشقا كىرگەن ھارماس ئىستىقلالچىمىز ۋە باتۇر قەھرىمانىمىز ئەيسا يۇسۇپ ئالپتېكىن، بارلىق شەرقى تۈركىستانلىقلارغا ۋاكالىتەن، تۈركىيە ئىستانبۇلدىكى بەش مىڭ كىشىلىك ئاتاكۆي جامەسىدە، شەرقى تۈركىستان شېھىتلىرى ۋە دۇنيا تۈرك شېھىتلىرى ئۈچۈن مەۋلۇت - شېرىف ئوقۇتقۇزدى. ئوقۇتقان مەۋلۇتكە، تۈركىيەنىڭ بەزى مىنىستىرى، مىللەت ۋەكىللىرى، ئوقۇمۇشلۇق زاتلار، دىنى ئۆلىمالار ۋە شەرقى تۈركىستانلىق قېرىنداشلاردىن بولۇپ بىر قانچە مىڭ كىشى قاتناشتى.

مەۋلۇت باشلىنىشتىن بۇرۇن، ئەيسا ئەپەندىم قىسقىچە سۆز قىلىپ، ئۆز يۇرتلىرىدا مادى ۋە مەنىۋى زۇلۇملار سەۋەبىدىن شېھىت بولغان، مىللى زۇلۇم ۋە مۇستەملىكىگە قارشى كۈرەشلەردە شېھىت بولغان، ۋەتەن قوغداش يولىدا شېھىت بولغان، ۋەتەننىڭ پۈتۈنلىكى ۋە تاشقى دۈشمەنگە قارشى كۈرەشلەردە شېھىت بولغان شەرقى تۈركىستان، تۈركىيە، ئەزەربەيجان، قازاقىستان، قىرغىزىستان، ئۆزبېكىستان، تۈركمەنىستان، تاجىكىستان، قىبرىس، ئافغانىستان، قىرىم، تاتارىستان، كاۋكاسىيا، كېركۈك، بوسنا ھېرسېك، سانجاك كوساۋا، غەربى تىراكىيا، بۇلغارىستان تۈركلىرى شېھىتلىرى، جۈملىدىن پۈتۈن دۇنيا تۈرك شېھىتلىرىنى خاتىرىلەيدىغانلىقىنى بىلدۈردى.

ئەيسا ئەپەندىم ئۆز سۆزىدە يەنە 200 مىليون نوپۇسقا ئىگە تۈرك دۇنياسىدا بىرلىك، ئىتتىپاقلىقنىڭ يېتەرلىك بولمايۋاتقانلىقىنى ئەسكەرتتى ھەمدە سۆزىنىڭ ئاخىرىدا، « تۈرك دۇنياسىنىڭ باشپاناھى بولغان تۈركىيىگە يامان كۆزى بىلەن قارىغانلارنىڭ كۆزى كور بولسۇن !» دېدى.

ئوخشاش ۋاقىت ئىچىدە يەنە، تۈركىيە ئىستانبۇلدىكى كۆپلىگەن مەسجىتلەردىمۇ، مەخسۇس شەرقى تۈركىستان شېھىتلىرى ۋە دۇنيا تۈرك شېھىتلىرى ئۈچۈن خەتمە قۇرئان ئوقۇلدى ۋە دۇئا تىلاۋەت ئۆتكۈزۈلدى. بۇ قېتىمقى مەۋلۇت - شېرىف ھەققىدىكى خەۋەرلەر، تۈركىيىدىكى بارلىق چوڭ - كىچىك گېزىتلەردە، رادىيو ئىستانسىسى، تېلېۋىزور ئىستانسىلىرىدا ئومۇمىي يۈزلۈك بېرىلدى.

مىيونخېندا خىتايغا قارشى نامايىش ئۆتكۈزۈلدى

« ياۋروپا شەرقى تۈركىستانلىقلار بىرلىكى » نىڭ رەئىسى ئەركىن ئالپتېكىننىڭ گېرمانىيىدىن بەرگەن خەۋىرى:

يېقىندا، « ياۋروپا شەرقى تۈركىستانلىقلار بىرلىكى »، چىن خەلق قۇرۇلتىيى دائىمى كومىتېتىنىڭ مۇدىرى (پارلامېنت باشلىقى) چياۋشى باشچىلىقىدىكى ۋەكىللەر ئۆمىكىنىڭ گېرمانىيىنىڭ مىيونخېن شەھىرىگە زىيارەتكە كەلگەنلىكىگە نارازىلىق بىلدۈرۈش يۈزىسىدىن مىيونخېن شەھىرىدە نامايىش ئۆتكۈزدى. بۇ قېتىمقى نامايىشقا، دۇنيا يېشىل تىنچلىق تەشكىلاتىنىڭ بىر قىسىم ئەزالىرى، تىبەت داۋاسىنى قوللايدىغان بىر بۆلۈك گۇرۇپپىلار ۋە مىيونخېن شەھىرىدىكى تۈرك جەمئىيەتلىرىنىڭ ئەزالىرىمۇ قاتناشتى.

« ياۋروپا شەرقى تۈركىستانلىقلار بىرلىكى » نامايىش مەزگىلىدە، جىنىنىڭ تىبەت، شەرقى تۈركىستان ۋە ئىچكى موڭغۇل خەلقلىرىگە سالغان مىللى ۋە سىياسى زۇلۇملىرى ھەققىدە مەخسۇس نېمىسچە تەشۋىقات ماتېرىياللىرى تەييارلاپ، ئۇنى گېرمانىيە سىياسەتچىلىرىگە، خەلققە ۋە ئاخبارات ئورۇنلىرىغا تارقاتتى.

نامايىشچىلار، شەرقى تۈركىستان بىلەن تىبەتنىڭ بايرىقىنى ۋە « شەرقى تۈركىستان - تىبەت - ئىچكى موڭغۇلىيىگە ئەركىنلىك »، « كىشىلىك ھوقۇققا ھۆرمەت قىلىنسۇن »، « پۈتۈن سىياسى مەھبۇسلار قويۇپ بېرىلسۇن » دېگەن سۆزلەر يېزىلغان لوزۇنكىلارنى كۆتۈرۈپ چىقتى.

« ياۋروپا شەرقى تۈركىستانلىقلار بىرلىكى » نىڭ مۇئاۋىن باش كاتىپى، ياش سىياسىيون ئەسقەرجان، گېرمانىيە باۋېيرا ئۆلكىلىك پارلامېنت بىناسىنىڭ ئالدىدا نېمىسچە قىلغان نۇتقىدا، چياۋشىنىڭ گېرمانىيىگە قىلغان زىيارىتىدىن بۇرۇن، جىنىنىڭ بەزى سىياسى جىنايەتچىلەرنى قويۇپ بەرگەنلىكىنى، بۇ ئارقىلىق گېرمانىيە جامائەتچىلىكىنىڭ كۆزىنى بوياشقا ئۇرۇنغانلىقىنى، ھالبۇكى جىنىنىڭ پەقەت 1993 - يىلىلا تىبەتتە 230 كىشىنى، شەرقى تۈركىستاندا 135 كىشىنى سىياسى سەۋەپ بىلەن قولغا ئالغانلىقىنى بايان قىلىپ ئۆتكەندىن كېيىن، مۇنداق دېدى: « بىر قانچە سىياسى تۇتقۇننى قويۇپ بېرىش بىلەن خىتايلار ئۆز سەممىيىتىنى ئىسپاتلىيالمايدۇ. ئەگەر خىتايلار ھەقىقەتەن ئۆز سەممىيىتىنى بىلدۈرمەكچى بولسا، تىبەت، شەرقى تۈركىستان ۋە ئىچكى موڭغۇلدىكى مىڭلارچە سىياسى تۇتقۇننى ئەركىن قويۇپ بېرىشى، مول يەر ئاستى بايلىقىغا ئىگە بولغان بۇ مىللەتلەرنى دۇنيادىكى ئەڭ نامرات مىللەتكە ئايلاندۇرۇپ قويغان ئىقتىسادى تالان - تاراج سىياسىتىگە خاتىمە بېرىشى ۋە بۇ مىللەتلەرنىڭ ئۆز تەغدىرىنى ئۆزى بەلگىلەش ھوقۇقىغا ھۆرمەت قىلىشى كېرەك ».

« ياۋروپا شەرقى تۈركىستانلىقلار بىرلىكى » ئۆتكۈزگەن بۇ قېتىمقى نارازىلىق نامايىشى، گېرمانىيە خەلقىنىڭ كۈچلۈك ھېسداشلىقىنى قوزغىدى ۋە خىتاي مۇستەملىكىچىلىرىگە ئەجەللىك زەربە بولدى.

خىتاي 10 غا پارچىلىنىدۇ

يېقىندا، فىرانسىيىدە چىقىدىغان « ئىنفورماتسىيون » گېزىتى، يېقىن كەلگۈسىدە خىتاينىڭ 10 غا پارچىلىنىپ كېتىدىغانلىقى ھەققىدە خەۋەر بەردى. تۈركىيىدە چىقىدىغان « تۈركىيە »، « يېڭى ئاسىيا »، « گېرچەك » قاتارلىق گېزىتلەر، فىرانسىيە « ئىنفورماتسىيون » گېزىتىنىڭ بەرگەن خەۋىرىنى نەقىل كەلتۈرۈپ، خىتاينىڭ پارچىلىنىشى ھەققىدە خەۋەر بەردى. « تۈركىيە » ۋە « يېڭى ئاسىيا » گېزىتىنىڭ 94 - يىل 1 - ئاينىڭ 22 - كۈنى بەرگەن خەۋىرىدە مۇنداق دېيىلىدۇ:

(داۋامى 2 - بەتتە)

خىتاي 10 غا پارچىلىنىدۇ

(بېشى 1-بەتتە)

فىرانسىيە، خىتاينىڭ يېقىن كەلگۈسىدە پارچىلىنىش ئەھۋالىدىكە دۆۋلەت بولىدىغانلىقىنى قەيت قىلدى. فىرانسىيە، ئەنگلىيە، ئاۋسترالىيە، گېرمانىيە، ھىندىستان ۋە ماليسىيە مۇتەخەسسىسلىرى خىتاينىڭ ھازىرقى ئەھۋالىنى بىر دوكلاتتا ئوتتۇرىغا قويدى. ئۇلار خىتاينىڭ ئىقتىسادىي ئۆزگىرىش ئەھۋالىدىن ... تەرەققىيات بولغان بولسىمۇ، پارتىيىدىن نارازىلىق ... ئاخىرىدا ئىسيان پەيدا بولۇپ، خىتاينىڭ 10 غا پارچىلىنىدىغانلىقىنى ئېيتتى. خىتاي پارچىلانغان تەقدىردە ... ئاۋاتلىقنى ... خىتاي چېگرىسىدىكى رايونلار ئۆز ئالدىغا دۆلەت قۇرۇپ، ... ئىچكىرى خىتاي پارچىلىنىدۇ دەپ يازغان.

دۇنيا ئىسلام بىرلىكى شەرقىي تۈركىستان ھەققىدە موھىم قارار ئالدى

ئۆزۈر ھەۋەر مەسر؛ دۇنيا ئىسلام بىرلىكى قۇرغۇچىلار كومىتېتىنىڭ 3 - نۆۋەتلىك 33 - قېتىملىق يىغىنى 1993 - يىل 11 - ئايدا مەككە شەھىرىدە ئېچىلدى. يۇقىرىقى يىغىندا، نۆۋەتتە ئۆز كۆز ئالدىمىزدا دۇنيا ئىسلام ئالىمىدە يۈز بېرىۋاتقان ئىسلام ۋە مۇسۇلمانلار مەسىلىسى، ... مۇسۇلمانلارنىڭ ئەھۋالى ... مۇزاكىرە قىلىندى. ... دۇنيادا كۆرۈلۈۋاتقان مۇسۇلمانلار مەسىلىسى ... قارار ئېلىندى.

... ئىسلام دۇنياسىدىكى مۇسۇلمانلار ... شەرقىي تۈركىستان مەسىلىسى ... بوسنىيە ھەرسەك، كەشمىر، سومالى، ئافغانىستان، ... پەلەستىن ... مەسىلىلىرى كۆرۈلدى.

يىغىندا شەرقىي تۈركىستان مەسىلىسى مۇزاكىرە قىلىنىپ، ... قارار ئېلىندى.

ھەققىدە شەرقىي تۈركىستان ھەققىدە ئېلان قىلىنغان باياناتتا مۇنداق دېيىلدى:

خىتاي ھۆكۈمىتى ئىستىلا قىلغان شەرقىي تۈركىستاندا يۈز بەرگەن قىرغىنچىلىق ... 1950 - يىلدىن 1993 - يىلغىچە بولغان 48 يىلدا، 85 مىڭ مۇسۇلمان ... قەتلى قىلىندى. ... خىتاي ھۆكۈمىتى ... مەسچىتلەرنى ... 1964 - يىلى ... ئاتوم سىناقلىرى ... 1993 - يىلى 12 - ئايدا ... ئاتوم سىنىقى ئېلىپ باردى.

(... خىتاي ھۆكۈمىتى ... شەرقىي تۈركىستاندا ... مەسچىت ... مەدرىسە ... ئىسلام دىنىغا ... 92 - يىلى خىتاي ھۆكۈمىتى 50 دىن ئارتۇق مەسچىتنى ... 153 مەسچىتنى ... .)

بۇ مەسىلە پىچەت ... 1992 - يىلى ... شەرقىي تۈركىستان ... قىلدى.

خىتاي ھۆكۈمىتى ... 1990 - يىلىدىكى بارىن ۋەقەسىدىن كېيىن ... شەرقىي تۈركىستاندا ... مۇسۇلمانلارنى ... مەسچىتلەرنى ... تاقىدى.

... 1992 - يىلى 12 - ئاينىڭ 14 - كۈنىدىن 13 - كۈنىگىچە ... شەرقىي تۈركىستان ... قارار ئالدى:

1. شەرقىي تۈركىستاننىڭ ... ئەھۋالى ...

2. ... ئىسلام ئەللىرى ... خىتاي ھۆكۈمىتىگە ...

3. ... شەرقىي تۈركىستان ...

4. ... ئىسلام ئەللىرىدىكى ...

5. ئىسلام ۋە خەلقئارا تەشكىلاتلارنى، خىتاي ھۆكۈمىتىنىڭ ... شەرقىي تۈركىستان ... ئىلتىماس قىلىش.

6. خەلقئارا ئالاقە ۋە ئىسلام تەشكىلاتلىرىنىڭ ...

7. خىتاي ھۆكۈمىتىنىڭ ... ئىسلام ... ھۆكۈمەتلىرى ۋە ... شەرقىي تۈركىستان ...

(بۇ قارار ... دۇنيا ئىسلام بىرلىكى ... 1993 - يىل 12 - ئاينىڭ 20 - 26 - كۈنلىرى ... ئېلان قىلىندى. ... 93 -)

> خەلقنى ئالدىمىغان دېگەننىڭ — ئۆزۈڭنى ئالدىغىنىڭ.
>
> خەلق ياندۇرغان چىراغنى يۈزلىگەننىڭ ساقىلى كۆيەر.

3 - ئۆۋە تىلىك تۈرك دۇنياسى قۇرۇلتىيىنىڭ قارارى

ئۆز مۇخبىرىمىز : 1993 - يىلى 5 - دېكابىر ئامېرىكىنىڭ ۋاشىنگتون شەھرىدە ئېچىلغان 3 - ئۆۋە تىلىك تۈرك دۇنياسى قۇرۇلتىيىدا تۆۋەندىكى موھىم قارارلار ئېلىندى :

1 . رۇسىيە فېدېراتسىيىسى ئىچىدىكى مۇستەقىللىق تەلەپ قىلىۋاتقان [illegible] قوللاش [illegible] .

2 . رۇسلار تەرىپىدىن [illegible] ئۆز ۋەتىنىگە قايتىشقا [illegible] .

3 . شەرقى تۈركىستان مۇستەقىللىق ھەرىكىتى [illegible] شەرقى تۈركىستانلىقلار [illegible] .

4 . بوسنا ھەرسەكتىكى [illegible] .

5 . ئەرمەنلەر [illegible] .

6 . ئىران [illegible] .

7 . [illegible] .

8 . دۇنيا [illegible] .

9 . دۇنيادا [illegible] .

10 . [illegible] .

11 . [illegible] .

12 . ئامېرىكىدا [illegible] .

13 . [illegible] .

14 . ھەر [illegible] .

15 . دۇنيا [illegible] .

16 . يوقا [illegible] .

ئامېرىكا ھۆكۈمىتى خىتاي كۆچمەنلىرىگە جەددىي تەدبىر قوللاندى

ئۆز مۇخبىرىمىز : 1994 - يىلى 11 - ئاينىڭ [illegible] ئامېرىكا ھۆكۈمىتى جەددىي تەدبىر قوللاندى [illegible] 284 نەپەر [illegible] كۆچمەنلىرى [illegible] خىتاي [illegible] 25 كىشى [illegible] ئامېرىكا ھۆكۈمىتى خىتاي كۆچمەنلىرىنى [illegible] قايتۇرۇۋېتىدىغانلىقىنى [illegible] قالغان .

ئامېرىكا ھۆكۈمىتى تەرىپىدىن بېغىۋېلىنغان خىتاي كۆچمەنلىرى

قىسقا خەۋەرلەر

ئۆز مۇخبىرىمىز : 500 مىڭدىن ئارتۇق ئۇيغۇر ياشاۋاتقان ئوتتۇرا ئاسىيادىكى تۈرك جۇمھۇرىيەتلىرى [illegible] .

شەرقىي تۈركىستاندىكى 12 ئاھمىيەتلىك شەھەردە قوزغىلاڭ

(تەمىردىن : 1993 – يىلى 11 – ئاينىڭ 18 – كۈنى، ھەپتەي كومۇ- نىستىك پارتكوم قارمىقىدا تارقىتىلغان «ئىچكى ھۆججەت»لەرگە كۆرە، 11 – ئاينىڭ 8 – كۈنىدىن 12 – كۈنىگىچە بولغان بەش كۈن ئىچىدە، شەرقىي تۈركىستاندىكى 12 ئاھمىيەتلىك شەھەردە چوڭ – كىچىك قوزغىلاڭ يۈز بەرگەن. خەۋەر قىلىنىشىچە ھەممە ھەپتەي مەر- كىزى ھۆكۈمىتى بۇ قوزغىلاڭلارنى ... [illegible]

11 – ئاينىڭ 8 – كۈنىدىن 12 – كۈنىگىچە ... [illegible]

11 – ئاينىڭ 8 – كۈنى سەھەردە، غولجا شەھىرىدىكى ئۇيغۇرلار ... [illegible] 800 دىن ئارتۇق ئادەم ... [illegible]

... غولجا شەھىرىدىكى ئۇيغۇرلار ... [illegible]

قەشقەر شەھىرىدە ... [illegible] ... ئالتە سائەت داۋاملاشقان.

---

11 – ئاينىڭ 8 – كۈنى چۈشتىن كېيىن، كورلا شەھىرىدە ... [illegible] 600 دىن ئارتۇق ... [illegible]

---

11 – ئاينىڭ 10 – كۈنى چۈشتىن بۇرۇن، ئاقسۇ شەھىرى ۋە ئاقسۇ ئەتراپىدىكى ... [illegible] 4000 دىن ئارتۇق كىشى شەھەر ... [illegible]

---

11 – ئاينىڭ 11 – كۈنى، خوتەن شەھەر ... [illegible] 300 دىن ئارتۇق ... [illegible]

---

11 – ئاينىڭ 12 – كۈنى، بۇ ئاتلار شەھەردىكى 200 دىن ئارتۇق ... [illegible]

(... 5 – بەتتە)

شەرقى تۈركىستاندىكى 12 ناھىيە-شەھەردە قوزغىلاڭ

(بېشى 4-بەتتە)

« شىنجاڭدا بەش كۈن ئىچىدە يۈز بەرگەن بۇ بىر قاتار ۋەقەلەر ھەرگىز ئادەتتىكى ۋەقە ئەمەس. بۇ مەسىلىنى مەسىلىدىكى ئامىللارلا بولۇپ قالماستىن، تېخىمۇ موھىم بولغىنى، خىتاي كوممۇنىستىك پارتىيەسىدىن ئىبارەت بىر پارتىيە دىكتاتورلىقى كەلتۈرۈپ چىقارغان سىياسى ۋە ئىجتىمائى كىرزىستىن ئىبارەت. نامايىش قىلغان ئاممىنىڭ ئوتتۇرىغا قويغان تەلەپ ۋە شوئارىدىن شۇنى ئېنىق بىلىۋالغىلى بولىدۇكى، شىنجاڭدىكى ئۇيغۇر خەلقى، خىتاي كوممۇنىستىك پارتىيىسىنىڭ ھۆكۈمرانلىقى ۋە يۇقىرى باسقۇچى ئالدىدا ھېچقانداق ئەركىنلىكى بولمىغان ھەمدە ئىنسانى ھوقۇقىنى يوقۇتۇپ قويغان، شۇڭا، باتۇر ئۇيغۇر خەلقى، خىتاي كوممۇنىستىك پارتىيىسىنىڭ ھەربى قورالى ئالدىدا خېيىم-خەتەرگە قارىماي، قەيسەرلىك بىلەن قارشىلىق كۆرسەتتى. ھۆكۈمەتنىڭ ئىچكى ئاخباراتلىرى، خىتاي كوممۇنىستىك پارتىيىسىنىڭ ھۆكۈمرانلىق مەيدانىدا تۇرۇپ، بۇقېتىمقى قوزغىلاڭ ۋە باستۇرۇش ئەھۋالىنى ئاشكارىلاپ چىققان. كۆپ سانىدىكى خەلق ئاممىسى ھەقىقى ئەھۋالدىن خەۋەرسىز ئىدى، شۇڭا، تاشقى دۇنيانىڭمۇ بۇ ۋەقەلەردىن خەۋىرى بولمىغان. ئەگەر، خىتاي كوممۇنىستىك پارتىيىسى، بىر پارتىيە دىكتاتورلىقىدا چىڭ تۇرۇپ، كىشىلىك ھوقۇققا ئەھمىيەت بەرمەي، شۇنداقلا سىياسى تۈزۈلمىسىنى ئىسلاھ قىلماسلىق مەيدانىنى ئۆزگەرتمىسە، ئۇلار ئاخىرى سىياسى ۋە ئىجتىمائى كىرزىسنىڭ چوڭقۇر ۋە تېخىمۇ كەڭ دائىرىدىكى پارتلاش ۋەقەسىگە دۇچ كېلىدۇ. »

ئامېرىكىدا ئۇيغۇرلار ھەققىدە مۇھاكىمە يىغىنى ئۆتكۈزۈلدى

« شەرقى تۈركىستان خەلقئارا مىللى قۇرۇلتىيى » نىڭ ئامېرىكىدىكى باش تەمسىلچىسى غۇلامىدىن پاختا خەۋەر قىلىدۇ:

1993- يىل 12- ئاينىڭ 10- كۈنى، ئامېرىكا پايتەختى ۋاشىنگتون شەھىرىدىكى دۇنياغا مەشھۇر « جورج ۋاشىنگتون ئۇنىۋېرسىتېتى » دا، « ئوتتۇرا ئاسىيا تۈرك جۇمھۇرىيەتلىرىنىڭ كەلگۈسى ئىستىقبالىدا ئۇيغۇرلارنىڭ ئوينايدىغان رولى ۋە ئۇلارنىڭ ئاقىۋىتى » دىگەن تېمىدا مەخسۇس خەلقئارالىق ئىلمى مۇھاكىمە يىغىنى ئۆتكۈزۈلدى.

بۇقېتىمقى يىغىنغا، ئامېرىكا خارۋارد ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ پروفېسسورى مارك ساروپان، كولۇمبىيا ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ پروفېسسورى شارابا نوتا جى باخشى، ئىندىيانا ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ پروفېسسورلىرى يۇرى برەگەل، نازىف شەھرانى، كانادا ئونتارىيو ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ پروفېسسورى مارىيا سۇبتەلنى، تولانا ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ پروفېسسورى جوستىن جون قاتارلىق مەشھۇر تىلشۇناس، تارىخشۇناس، تۈركشۇناس ئالىملار قاتناشتى.

بۇقېتىمقى ئىلمى مۇھاكىمە يىغىنىدا، ئامېرىكا تولانا ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ پروفېسسورى، مەشھۇر تۈركشۇناس دوكتور جوستىن جون بەرگەن « ئوتتۇرا ئاسىيانىڭ كەلگۈسىدە ئۇيغۇرلارنىڭ رولى » دىگەن تېمىدىكى دوكلات، پۈتۈن يىغىن ئەھلىنىڭ كۈچلۈك دىققەت - ئېتىبارىنى قوزغىدى. پروفېسسور، دوكتور جوستىن جون، خىتايچە، ياپونچە، روسچە، ئۇيغۇرچە، ئۆزبېكچە، پارسچە، يەھۇدى تىللىرىنى ياخشى بىلىدۇ. ئۇ، شەرقى تۈركىستاننى كۆپ قېتىم ساياھەت قىلىش ئارقىلىق، « خىتاي - پاكىستان ئارىسىدىكى قاراقۇرۇم چوڭ يولى بويىدىكى ئۇيغۇرلار ۋە سوۋېت ئوتتۇرا ئاسىياسى »، « سابىق سوۋېت ئىتتىپاقىدىكى ئوتتۇرا ئاسىيا جۇمھۇرىيەتلىرىنىڭ مۇستەقىللىقى ۋە ئۇنىڭ شەرقى تۈركىستانغا بولغان تەسىرى » قاتارلىق مەشھۇر تەتقىقات ئەسەرلىرىنى يېزىپ چىققان ھەمدە، تۇرپان ۋادىسىدىكى ئۇيغۇرلارنىڭ تارىخىغا مۇناسىۋەتلىك « قۇم ئاستىدىكى سۆزگە كەلەر » دىگەن ئىلمى تەتقىقات ئەسىرىنى يېزىپ چىقىپ، ئىنسانىيەت ئىلمى ساھەسىدە دوكتورلۇق ئۇنۋانىغا ئېرىشكەن. ئۇ، ئوتتۇرا ئاسىيا ۋە شەرقى تۈركىستاندا ئۇزۇن مۇددەت تەتقىقات ئېلىپ بارغان.

پروفېسسور، دوكتور جوستىن جون ئۆز دوكلاتىدا مۇنداق دىدى:

« سابىق سوۋېت ئىتتىپاقىدىكى ئوتتۇرا ئاسىيا جۇمھۇرىيەتلىرىنىڭ مۇستەقىللىققا ئېرىشىشى بىلەن، شەرقى تۈركىستان ئۇيغۇرلىرىنىڭ بەخت - ئىستىقبالىدا ئۈمىد ئۇچقۇنلىرى يانغاندەك بولىدۇ، ئەمما، بۇ رايوندا تېپىلغان مول يەر ئاستى بايلىقىنى قېزىش ۋە بۇ رايوننى « ئېچىش، گۈللەندۈرۈش » سىياسىتى ئاستىدا، مىليونلىغان خىتاي كۆچمەنلىرى بۇ يەرگە يەرلەشتۈرۈلۈپ، بۇ رايوننىڭ ئەسلى يەرلىك خوجايىنلىرى بولغان ئۇيغۇرلار ئازسانلىق بىر ئورۇنغا چۈشۈرۈپ قويۇلدى، بۇ ئەھۋاللار، شەرقى تۈركىستان ئۇيغۇرلىرىنىڭ ئىستىقبالىغا كۆلەڭگە پەيدا قىلىپ قويۇۋاتىدۇ. ناۋادا، دېڭ شياۋپىڭنىڭ ئۆلۈمىدىن كېيىن، خىتاي خەلقىنىڭ دېموكراتىيە قارىشى كۈچىيىپ، خىتايدا چوڭ سىياسى ئۆزگۈرۈشلەر يۈز بەرسە، غايەت زور يەر ئاستى بايلىقىغا ئىگە بولغان شەرقى تۈركىستان ئۇيغۇرلىرى پايدىلىق شارائىتلارغا ئىگە بولۇشى مۇمكىن ».

جوستىن جون دوكلاتىدا تەكىتلەپ مۇنداق دىدى: « بۇ يەردە شۇنى ئەسكەرتىپ ئۆتۈش كېرەككى، خۇددى كىشىلەرنىڭ ئېيتقىنىدەك، « شەرقى تۈركىستان خىتاينىڭ كالىفورنىيەسى » بولۇش خەۋپى ئاستىدا قالىدۇ. ئامېرىكىنىڭ كالىفورنىيە شىتاتىغا تۆمۈر يول كېلىشتىن بۇرۇن، بۇ يەردىكى خەلقلەرنىڭ كۆپچىلىكىنى ئىندىيانلار تەشكىل ئېتەتتى، كالىفورنىيەدە ئالتۇن كانلىرى قېزىلىشقا باشلىغاندىن كېيىن بۇ رايون ھەر تەرەپتىن كەلگەن كۆچمەنلەر بىلەن تولۇپ، يەرلىك ئىندىيان خەلقى كۆچمەنلەر قاينىمى ئىچىدە غايىپ بولدى. 1850 - يىللاردا كالىفورنىيەگە تۆمۈر يول ئىشچىسى بولۇپ كەلگەن خىتايلارنىڭ سانى ھازىر مىليوندىن ئېشىپ كەتتى. ناۋادا ھازىر سىز بۇ يەردە ئىندىيانلارنى كۆرمەكچى بولسىڭىز، پەقەت سىز ئۇلارنى كۆرگەزمە ئورۇنلىرىدىلا كۆرەلەيسىز. ئەمما، ئامېرىكىدا ئادالەت ۋە ئەركىنلىك بار. ئۇيغۇرلارنىڭ ئۆز ۋەتىنىدە ئازسانلىق ھالغا چۈشۈپ قېلىش خەۋپىنىڭ ئېشىشىغا ئەگىشىپ، شەرقى تۈركىستان خەلقىنىڭ ۋەتەن ئىچى ۋە سىرتىدىكى مىللى ئويغىنىش ھەركەتلىرى بارغانسېرى كۈچەيمەكتە ».

پروفېسسور، دوكتور جوستىن جوننىڭ ئىككى سائەت داۋام قىلغان بۇ دوكلاتىدا، ئۇيغۇرلارنىڭ تارىخى كەچۈرمىشلىرى ۋە ھازىرقى ئەھۋالى، ئۇلارنىڭ ئوتتۇرا ئاسىيانىڭ كەلگۈسىگە كۆرسىتىدىغان تەسىرى ھەمدە ئۇيغۇر مىللىتىنىڭ كەلگۈسى تەرەققىيات ئىستىقبالى ھەققىدە تەپسىلى مەلۇمات بېرىلدى. جوستىن جون يىغىن جەريانىدا يەنە، ئامېرىكىنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدىن كەلگەن تۈركشۇناس ئالىملارنىڭ ئۇيغۇرلار ھەققىدىكى تۈرلۈك سوئاللىرىغا جاۋاپ بەردى.

پروفېسسور، دوكتور جوستىن جوننىڭ ئۇيغۇرلارنىڭ رولى ھەققىدىكى تەتقىقات ماقالىلىرى پات يېقىندا كىتاپ شەكلىدە نەشر قىلىنىپ تارقىتىلماقچى.

پروفېسسور جوستىن جوندىن بۇ ھەقتە ماتېرىيال ئېلىشنى ئارزۇ قىلغان ياكى ئۇنىڭ بىلەن ئالاقە قىلىش ئىستىكىدە بولغانلار مۇشۇ ئادرېسقا خەت يېزىپ ئالاقىلاشسا بولىدۇ:

DR. JUSTIN JON RUDELSON
Department of Anthropology
Tulane University,
LA. 70118
U.S.A.

گېزىت ئىدارە ھەيئىتىدىكىلەر:

ئىدارە ھەيئىتىنىڭ باشلىقى:
ئارسلان ئالپ تېكىن

Gazetemiz İdare Heyeti Başkanı:
Arslan Alptekin

گېزىت مەسئۇلى: مۇھەممەت قاشقارلى
GAZETE SAHIBI : MEHMET KAŞKARLI
مەسئۇل مۇھەررىر: ئابدۇجېلىل تۇران
YAZI İŞLERİ MÜDÜRİ : CELİL TURAN
باش تەھرىر: پەرھات يۇرۇڭقاش
تەھرىرلەر: ئەسقەر ئىلقۇت، شاھجېلىل بوزقۇرت، ئابدۇر بەھمجان (دوختۇر)

گېزىتىمىز ۋاكالەتچىلىرى
شۋېتسارىيىدىن: ئەنۋەر ۋاھان
گېرمانىيىدىن: تۆمۈر قاتات
گوللاندىيىدىن: كامىنار
ئامېرىكىدىن: ئەنۋەر يۈسۈپ
ئاۋستىرالىيىدىن: بەختىيار خوجا
سەئۇدى ئەرەبىستاندىن: تۇرسۇن قەشقەرلى
(ئىزاھات: گېزىتىمىزدە بېسىلغان ماقالىلەرنىڭ [illegible])

GAZETE ADRESİ:

ZÜBEYDE HANIM CAD.NO.144/1

ZEYTİNBURNU/İSTANBUL/TÜRKİYE.

TEL: 6642723.

Banka Hesap Numaramız:
Doğu Türkistan Gençleri Gazetesi
No: 0011066-8/DHM, AKBANK Aksaray
Şubesi İstanbul

شەرقىي تۈركىستان مۇھاجىرلىرىنىڭ تارىخىي بۇرچى

مۇھەممەت يېمىن قارى ئىسلامى

دۇنيادا ئاسارەت كۆرمىگەن مىللەت كۆپ ئەمەس. لېكىن، رۇس ۋە خىتاي كومۇنىستلىرىنىڭ ئاسىيادىكى تۈرك ئىنسانلىرىغا ئېلىپ بارغان زۇلۇمى ۋە ئۇلار تارتقان ئېچىنىشلىق كۈنلەر تارىخى، بۇ دۇنيادا ھېچبىر ئىنساننىڭ كۆرگىنى يوق دېسەك مۇبالىغە بولمايدۇ. چۈنكى، ئىككى چوڭ ئىشغالىيەتچىنىڭ پاجىئەلىرىنى دۇنياغا بىر نەچچە ماقالە ۋە بىرەر كىتاپ يېزىش بىلەن ئاڭلىتالمايدۇ. بۇ ئىككى چوڭ ئالۋاستى ئۇزۇن يىل ئاسارىتى ئىچىدە قالغان ...

دۈشمەنلىرى ھېچبىر زامان بىرگە ئاسارەتتىن قۇتۇلۇش ئىمكانىيىتى بەرگىنى يوق. ۋاھالەنكى، بۇيۇك تۈركىستاننىڭ شەرقىي قىسمى – شەرقىي تۈركىستاننى خىتاي كومۇنىستلىرى، غەربىي قىسمى – غەربىي تۈركىستاننى رۇس ئىمپېرىيالىستلىرى ئىشغال قىلىپ ...

...

مۇھەممەت يېمىن قارى ئىسلامى

مەسىلى مۇنتا چىق ئەمەسمىنى جاچىسمىنى بىلدى

...

شەرقىي تۈركىستاندىكى ئاتالمىش «نەشرىيات ئەركىنلىكى»

ئابدۇجېلىل تۇران

قىزىل خىتاينىڭ ئاساسى قانۇنىنىڭ 4- ماددىسىدا، «خىتاي خەلق جۇمھۇرىيىتىنىڭ پۇقرالىرى سۆز، مەتبۇئات، يىغىن ئۆتكۈزۈش، نامايىش قىلىش ئەركىنلىكىگە ئىگە» دېيىلگەن بولسىمۇ، ئەمما، ئىنسان ھەقلىرى ئېغىر دەپسەندە قىلىنىۋاتقان بۈگۈنكى شەرقىي تۈركىستاندا، يۇقۇرىدا ئېيتىلغان «ئەركىنلىك» لەرنىڭ ھېچبىرىنىڭ زادىلا مەۋجۇت ئەمەسلىكىنى ئەمەلىيەت تولۇق ئىسپاتلىدى. ھازىر شەرقىي تۈركىستاندىكى تۈرمىلەر ئەنە شۇ «ئەركىنلىك»لەرنى تەلەپ قىلغۇچى بىگۇناكىشىلەر بىلەن لىق تولدى.

بىز باشقىسىنى قويۇپ تۇرۇپ، پەقەت شەرقىي تۈركىستاندا خەلقنىڭ نەشرىيات ھوقۇقى ئۈستىدە قىسقىچە توختىلىپ ئۆتەيلى:

گەرچە خىتاي كوممۇنىستلىرى «بارچە گۈللەر تەكشى ئېچىلسۇن، ھەممە ئېقىملار بەس- بەستە سايراش» دېگەن شوئارنى كۆتۈرۈپ چىقىپ، بارلىق شائىر، يازغۇچى، ئەدىب، تارىخشۇناس، پايلاسوپ ۋە ئالىملارنى ئەركىن ھالدا يېزىپ، ئەركىن ھالدا نەشر قىلدۇرۇشنى شەكىل جەھەتتە پۈتۈن كۈچى بىلەن تەشۋىق قىلغان بولسىمۇ، ئەمما، ھەر بىر ئەسەرنىڭ ئىدىيىۋى- سىياسى تەربىيە رولىنى ئوينىشىنى ئالدىنقى شەرت قىلغان خىتاي كوممۇنىستلىرى، مۇلچەللىق قايچىسى بىلەن ئېچىلغانلا گۈللىنى كېسىپ، سايرىغانلىرىنىڭ گېلىنى بوغۇپ كەلگەچكە، شەرقىي تۈركىستاندىكى يازغۇچى، شائىر، ئالىم ۋە تارىخشۇناسلىرىمىزنىڭ ئەسەرلىرى ئەڭ چوڭ سىياسى چەكلىمىگە ئۇچراپ كەلدى. ئۇزاق ۋاقىتتىن بۇيان خىتاي كوممۇنىستىك پارتىيىسى، ئەدەبىيات- سەنئەتنىڭ رولى، مەقسىدى ۋە ئۆلچىمىنى ئۆزلىرىنىڭ سىياسى ئېھتىياجى بويىچە بىر تەرەپلىمە چۈشەندۈرۈپ، ئۇنىڭ ئىدىيىۋى- سىياسى جەھەتتىكى تەربىيىلەش رولىنىلا ئېتىراپ قىلىپ، ئەدەبىيات- سەنئەتنىڭ تارىخى رولى، ئىستېتىك رولى، بىلىش رولى قاتارلىق كۆپ تەرەپلىمە رولىنى ئىنكار قىلدى. بۇنىڭ بىلەن، بىزنىڭ ئەدىب ۋە تارىخشۇناسلىرىمىز ئۆزىنىڭ ئىدىيىسىگە ۋە ئىرادىسىگە خىلاپ ھالدا زورلاپ ئەسەر يازىدىغان ھالغا چۈشۈپ قالدى. خىتاي ھۆكۈمىتى بۇنىڭ بىلەنلا قانائەتلىنىپ قالماي، «كەسپى يازغۇچى» دېگەن نامدا، بارلىق داڭلىق ئەدىب ۋە تارىخشۇناسلىرىمىزنى بىر يەرگە توپلاپ، ئۇلارغا مەخسۇس تېما بەلگىلەپ بېرىپ، ئۇلارنى مەخسۇس كوممۇنىستىك پارتىيىنىڭ مەنپەئەتى ۋە مەقسىدى ئۈچۈن ئەسەر يېزىشقا مەجبۇر قىلدى. گەرچە ھازىر، شەرقىي تۈركىستاندا نەشرىياتلار شەكىل جەھەتتە «ئاخبارات- نەشرىيات مەھكىمىسى» گە قارىسىمۇ، ئەمما، ماھىيەتتە پۈتۈن نەشرىياتلارنى «ئاپتونوم رايونلۇق پارتكوم تەشۋىقات بۆلۈمى» بىۋاستە كونترول قىلىۋالغان بولۇپ، يەرلىك ئاپتورلار يازغان ھەر بىر ئەسەرنى تەشۋىقات بۆلۈمى بىۋاستە كۆرۈپ تەستىقلايدۇ. يەرلىك كىلاسسىك ئەسەرلەر ۋە تارىخى ئەسەرلەرنىڭ نەشر قىلىنىشىغا قاتتىق چەكلىمە قويۇلىدۇ. مەسىلەن، «ئاپتونوم رايونلۇق ياش- ئۆسمۈرلەر نەشرىياتى» ئاپتونوم رايونلۇق پارتكوم تەشۋىقات بۆلۈمىنىڭ تەستىقىنى ئالماي، مەشھۇر تارىخشۇناس تۇرغۇن ئالماسنىڭ «ئۇيغۇرلار»، «ھونلارنىڭ قىسقىچە تارىخى»، «قەدىمقى ئۇيغۇر ئەدەبىياتى» دېگەن 3 كىتاۋىنى نەشر قىلىپ تارقاتقان ئىدى. ھۆكۈمەت بۇ كىتابلارنى «زەھەرلىك كىتاب» دەپ ئېلان قىلىپ، ئاپتورىغا «مىللىي بۆلگۈنچى» قالپىقىنى كەيگۈزۈپ، پۈتۈن شەرقىي تۈركىستاندا بۇ 3 كىتاب ۋە ئۇنىڭ ئاپتورىنى تەنقىدلەش ھەركىتى قوزغىدى. بۇ كىتابنى نەشر قىلغان نەشرىياتنىڭ خادىملىرىنى پۈتۈنلەي يەڭگۈشلەپ، بىر تۈركۈم سادىق غالچىلىرىنى نەشرىياتنىڭ رەھبەرلىك ئورنىغا كىرگۈزدى. ناۋادا شەرقىي تۈركىستان خەلقىنىڭ ۋە خەلقئارا جامائەتچىلىكنىڭ بېسىمى بولمىغان بولسا ئىدى، خىتاي كوممۇنىستلىرى ئۇيغۇرلارنىڭ ھەقىقى تارىخىنى يېزىپ چىققان بۇ بىگۇنا تارىخچىمىزنى ئالىبۇرۇن تۈرمىگە تاشلىغان بولاتتى. دەل بۇنىڭ ئەكسىچە، خىتايلار ئۆزلىرى ئويدۇرۇپ يېزىپ چىققان «شىنجاڭنىڭ قىسقىچە تارىخى»، «ئۇيغۇرلارنىڭ قىسقىچە تارىخى» دېگەنگە ئوخشاش ساختا كىتابلارنى كۆپلەپ بېسىپ تارقاتماقتا ۋە كەڭ كۆلەمدە تەشۋىق قىلماقتا. ھەتتا ئۇلار ئۇيغۇرچە باشلانغۇچ مەكتەپ، ئوتتۇرا مەكتەپ ۋە ئالىي مەكتەپلەرنىڭ دەرسلىك كىتابلىرىغىمۇ ئويدۇرۇپ چىقىرىلغان «شىنجاڭ تارىخى»نى يېزىپ كىرگۈزۈپ، ياش ئەۋلادلىرىمىزنى ئۆزلىرىنىڭ ھەقىقى تارىخىنى بىلىشتىن مەھرۇم قالدۇرماقتا. ئۆزىمىزنىڭ ھەقىقى تارىخىمىزنى يېزىپ چىققان مۇھەممەت ئىمىن بۇغرا، تۇرغۇن ئالماسقا ئوخشاش تارىخشۇناس ئالىملىرىمىزنى «مىللىي بۆلگۈنچى، پانتۈركىس» دەپ قاتتىق تەنقىت قىلىدۇ. مىللىي تارىخىمىزنى بۇرمىلاپ يېزىپ چىققان خىتايلارنى ياكى مىللىي مۇناپىقلارنى «تارىخشۇناس، ئالىم» دەپ ماختاپ كۆككە كۆتۈرىدۇ. خىتاي كوممۇنىستىك ھۆكۈمىتى، بۇلار بىلەنلا قانائەتلىنىپ قالماي، مىللىي كىلاسسىك ئەسەرلىرىمىزنىڭ نەشر قىلىنىشىنى تۈرلۈك يوللار بىلەن چەكلەپ كەلدى. «تۈركى تىللار دىۋانى»، «قۇتادغۇ بىلىك»، قاتارلىق ناھايىتى ئازساندىكى كىلاسسىك ئەسەرلەرنى نەشر قىلىشقا يول قويغان بولسىمۇ (بۇ كىتابلار چەتئەللەردە 19- ئەسىرلەردىلا نەشر قىلىنىپ دۇنياغا تونۇلۇپ بولغان. شەرقىي تۈركىستاندا پەقەت 80- يىللاردا ئاندىن نەشر قىلىندى)، ئەمما، ئۇنىڭدىن باشقا كۆپلىگەن تارىخى ئەسەرلىرىمىز تاكى ھازىرغا قەدەر نەشر قىلىنمىدى. مەسىلەن، مىرزا ھەيدەر كوراگان تەرىپىدىن يېزىلغان سەئىدىيە خانلىقىنىڭ بىردىن- بىر ئىشەنچلىك تارىخى دەپ ئېتىراپ قىلىنغان «تارىخى رەشىدى» 19- ئەسىردە ياۋروپادا ئەنگىلىسچىغا تەرجىمە قىلىنىپ، دۇنيادا نەشر قىلىنغان بولسا، ئەمما، ئۇيغۇرلارنىڭ ئۆز ماكانى بولغان شەرقىي تۈركىستاندا تاكى ھازىرغا قەدەر ئۇيغۇر تىلىدا نەشر قىلىشقا يول قويۇلمىدى. گەرچە خىتاي ھۆكۈمىتى 1992- يىلى 7- ئاينىڭ 30- كۈنى «دۇنيا نەشر ھوقۇقى ئەھدىنامىسى»گە ئىمزا قويغان بولسىمۇ، ئەمما، خەلقئارا قانۇنلارنى ئەزەلدىن دەپسەندە قىلىپ كەلگەن كوممۇنىستىك خىتاي ھۆكۈمىتى، شەرقىي تۈركىستان خەلقىنىڭ مىللىي ئەنئەنىسىنى يوق قىلىش ئارقىلىق، ئۇيغۇر تۈركلىرىنىڭ نەسلىنى قۇرۇتۇشقا ئۇرۇنماقتا.

قىسقا خەۋەرلەر

ئۆز خەۋەرچىمىز: يېقىندا، ئافغانىستاننىڭ باش مىنىستىرى گۈلبىت ھېكمەتيارنىڭ ئاساسلىق ياردەمچىسى، ئافغانىستاندىكى تۈرك مۇجاھىتلىرىنىڭ رەھبىرى ئۆزبېك گېنېرال راشىت دوستۇم، ئەزەربەيجان خەلقىنىڭ داھىسى ئەلچىبەي ئىسۋەتكەن بىرۋەكىللەر ئۆمىكى بىلەن كۆرۈشكەندە، ئۆزلىرىنىڭ ئافغانىستاننىڭ شىمالى ۋە شەرقىي قىسىم بۆلگىلىرىدە مۇستەقىل تۈرك دۆلىتى قۇرۇشقا ھازىرلىنىۋاتقانلىقىنى ئېيىتتى.

گېنېرال راشىت دوستۇم مۇنداق دېدى: «بىز مۇستەقىل «شىمالى تۈركىستان» دۆلىتى قۇرۇپ، شەرقىي تۈركىستان بىلەن پۈتۈن تۈرك ئەللىرىنى ئۆزئارا تۇتاشتۇرىمىز».

ۋەتەنداشلاردىققىتىگە:

شەرقىي تۈركىستاننىڭ ئىچى ۋە سىرتىدىكى بارلىق ۋەتەنداشلىرىمىزدىن شۇنى سەمىمى ئۈمىت قىلىمىزكى، گېزىتىمىز، شەرقىي تۈركىستاندىكى مىللىي زۇلۇم، سىياسى تۇتقۇنلار ۋە خىتايلارنىڭ ئىنسان ھەقلىرىگە تاجاۋۇز قىلغانلىقى ھەققىدىكى ھەرقانداق ماتېرىياللارغا مۇھتاجدۇر. سىزلەرنىڭ بۇ ھەقتە بىزنى تۈرلۈك ماتېرىياللار بىلەن تەمىنلىشىڭلارغا مۇھتاجمىز. گېزىتىمىز بۇ ھەقتىكى ماتېرىياللارنى تۈرلۈك تىللارغا تەرجىمە قىلىپ خەلقئارالىق تەشكىلاتلارغا يوللاپ بېرىدۇ.

ئاقىلانىنى سۆزىدىن بىل،
سۆزىدىن بىلەلمىسەڭ، كۆزىدىن بىل.

تۆھمەت تاشنى يارىدۇ،
بايقىمىساڭ، باشنى يارىدۇ.

ئىسلام ھەققىدە تەلىملەردىن ئاساسلار

(بېشى ئالدىنقى سانلاردا)

ئالتىنچى. پەيغەمبەر ئەۋەتىش ۋە ئۇلارنىڭ سۈپەتلىرى

مۇسۇلمان تۆۋەندىكىلەرگە ئىشىنىدۇ:

1- ئاللاھ، بەندىلىرىگە رەھمەت ۋە ئىلتىپات قىلغانلىقىدىن، ئۇلارنىڭ ھاجەتلىرىنى راۋا قىلىش ئۈچۈن، ئىنسانلارنىڭ ئىچىدىن بەزى كىشىلەرنى تاللاپ، ئۇلارنى كىشىلەرگە ئاللاھنىڭ ئەمرىنى يەتكۈزۈش، ئىنسانلارنى توغرا يولغا باشلاش، ئۇلارغا ئاللاھنى تونۇتۇش، ئاللاھنىڭ ئۇلار ئۈستىدىكى ھەقلىرىنى بىلدۈرۈش، ھەققانىيەت، رەھىمشەپقەت ۋە ئادالەتنى تىكلەشنىڭ يوللىرىنى ئۆگىتىش ئۈچۈن ئەلچى قىلدى. ئۇ ئەلچىلەر پەيغەمبەرلەردۇر.

2- ئاللاھ، پەيغەمبەرلەرگە ئۆز سۆزىنىڭ شەرىئىتىنى چۈشۈردى. ئۇلارنى كەسكىن دەلىللەر ئارقىلىق ئىنسانلارغا خوشخەۋەر بەرگۈچى، كەلگۈسىدىكى ئازاپتىن ئاگاھلاندۇرغۇچى قىلىپ ئەۋەتتى. ئۇلارنىڭ ھەققىي پەيغەمبەرلىكىنى ئىسپاتلاش ۋە ئۇلارنىڭ قىيامەت كۈنى ئۆزرىسىنى كېسىش ئۈچۈن ھۆججەت قىلىپ، تەبىئەت قانۇنىدىن تاشقىرى مۆجىزىلەرنى بەردى.

[illegible]

3- مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئېلىپ كەلگەن يولى (ئىسلام)، ئاللاھنىڭ ئىنسانلارنىڭ ھىدايىتى ئۈچۈن ئەۋەتكەن يوللىرىنىڭ ئەڭ ئاخىرقىسىدۇر. ئۇنىڭ شەرىئىتى ئۆزىدىن بۇرۇنقى شەرىئەتلەرنى ئەمەلدىن قالدۇرغان.

4- مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام، ئىنسان، جىن، ھايۋان، ئۆسۈملۈك، تەبىئەت ۋە پۈتۈن ئالەمگە رەھمەتتۇر.

5- ئاللاھ، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى گۈزەل ئەخلاقنى تولۇقلاش، ئىنسانلارنى قاراڭغۇلۇقتىن يورۇقلۇققا چىقىرىش، ھەققانىيەت، ئادالەت، ياخشىلىق ۋە راستچىللىقنى ئىنسانلارغا تارقىتىپ، كىشىلەرنى زۇلۇم، يامانلىق، باتىل ۋە ناھەق ئىشلاردىن توسۇش ئۈچۈن ئەۋەتكەندۇر.

6- ئاللاھ، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى نۇرغۇن مۆجىزىلەر بىلەن ئۇنىڭ ھەققىي پەيغەمبەرلىكىنى ئىسپاتلىدى. ئۇ مۆجىزىلەرنىڭ ئەڭ كاتتىسى ۋە ئەڭ داۋاملىق قالغۇچىسى قۇرئان كەرىمدۇر.

7- مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئەڭ گۈزەل ئەخلاقلىقتۇر. ئۇ پۈتۈن ئىنسانلارغا يول باشلىغۇچى ئۈلگىدۇر. گۈزەل ئەخلاق، ياخشىلىق، مۇھەببەت، مەرھەمەت، ئادالەت، ساخاۋەت، شۇجائەت، كەمتەرلىك، ئىشەنچلىك ۋە زاھىتلىق ئۇنىڭدا ئەڭ گۈزەل سۈرەتتە كۆرۈلىدۇ. بۇنداق ئالىي خىسلەتلەر ئۇنىڭدىن ئىلگىرى ۋە كېيىن ھېچقانداق بىر ئىنساندا جۇغلاشقان ئەمەس.

8- ئاللاھ، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ھاياتىنى ئىنسانلار ئۈچۈن مەڭگۈ مۆجىزە قىلدى. ئۇنىڭ ھاياتى، سۆزلىرى، قىلمىشلىرى، ئورۇنلاشتۇرۇشلىرى ۋە پىكىرلىرى ئەڭ نازۇك شەكىلدە كىتاپلاردا يېزىلىپ ساقلاندى. [illegible]

9- مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام كىشىلەرگە پايدىلىق بولغان ۋە جەننەتكە ئاپىرىدىغان ھېچبىر نەرسىنى قالدۇرماي ئۇلارغا بۇيرىدى. [illegible]

10- مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئاللاھنىڭ بۇيرىغان ئەمرىنى تولۇق يەتكۈزدى. ئۇ ئۆز ۋەزىپىسىنى ئەڭ ياخشى ئادا قىلدى.

11- ئاللاھ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا قىيامەت كۈنى ئۈممىتى ئۈچۈن شاپائەت قىلىش ھوقۇقىنى بەردى.

12- مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى سۆيۈش ئاللاھنى سۆيۈشنىڭ شەرتلىرىدىندۇر. [illegible]

13- مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى سۆيۈش ئۇنىڭغا ئەگىشىش ۋە ئىتائەت قىلىشتۇر. [illegible]

سەككىزىنچى. ئەنبىيا ئەلەيھىسسالامنى ئىنسانلاردىن ئەلچىلىككە تاللاش

مۇسۇلمان تۆۋەندىكىلەرگە ئىشىنىدۇ:

1- [illegible] ئاللاھ ئىنسانلارنىڭ ئاتىسى ئادەم ئەلەيھىسسالامنى تۇپراقتىن ياراتتى. [illegible]

2- ئەنبىيا ئەلەيھىسسالام ئاللاھنىڭ بەندىسى ۋە پەيغەمبىرى. ئاللاھ ئۇنىڭغا ئىنجىلنى چۈشۈردى. [illegible]

3- ئەنبىيا ئەلەيھىسسالام بولسا، ھەددىن ئاشقان خىرىستىيانلارنىڭ ئۇنىڭ ھەققىدىكى سۆزلىرىدىن پاكتۇر. [illegible]

4- ئەنبىيا ئەلەيھىسسالام ئاللاھنىڭ ئەڭ مۇكەممەل بەندىلىرىدىن بولۇپ، ئاللاھنى ئەڭ ياخشى بىلگۈچى ۋە ئاللاھنىڭ ھەققىنى تونۇغۇچى زات ئىدى. [illegible]

[illegible]

يادنامە: [illegible]

> مۇسۇلمانچىلىق مەسجىتتە ئەمەس، ئەل ئىچىدە.
> يارىتىش خۇدادىن، يارىلىش ئۆزۈڭدىن.
> بىسمىللا دېمىگەن ئىشقا بەرىكەت يوق.
> [illegible]

زۇلمەت ئىچىدىكى شەرقىي تۈركىستان

يۈسۈپ قەشقەرى

(١٩٩٥-يىلى ١٥-ماي)

قاراڭغۇلۇقتىكى ئالدىراش قەدەملەر

ئۆمەر قىزى

بۆرە، ھوۋلاپ، ئۆزىنى ئاشكارىلار،	ئاغزىدا كۈلكە، چاقچاق،
يىلانلاش توم بولسا،	قوينىدا پالتا، پىچاق.
دۈشمەنلىك سالاھى كېلەر.	دۈشمەنلىكى سەرسان قىل،
	ھۇشيارلىقنى ئاسان قىل.
ئارقىدىكى — دۈشمەن،	دوستقا مۇھەببەت،
ئالدىدىكى — دوست.	دۈشمەنگە نەپرەت.

زۇلمەت ئىچىدىكى شەرقىي تۈركىستان

(بېشى ٩-بەتتە)

[illegible]

ھەممە پەس

(تامىز)

تۇرمىدا ياتماق بولغۇن بىزلەرگە بىر مىراس ئەمەس
ئولىيار ايقان تەكبىر بىزنى غەم ياتسۇن دېمەپەس
بىركۈنى قوزغالسا مىللەت ھەممە بىرلىك ئويغۇنۇپ
بىۋەتەن خائىنلىرىغە بولغۇسىن لولغاي قەدىپەس

مىلكلىغانلار رياستى ئامە ۋ تورمىدا امە ھىيوش بولوب
دىن ۋە تەن مىللەت اوچون دىيللىرى غەم ئەگە تولوب
اول اوزى تەخىتگە چىقىپ ئامە ۋ زولوم قىلغانى ئاچو؟
خەلقارادا ئىپسىنور ۋىجدانى يوق او كوڭلى پەس

ئىستىقلالىيەتقا رىشىدەپ تۇھمەت يېپى تىز اولاپ
كوبلىگەن ئاخون زىيالىلارنى ھەم ئامە ۋ سولاپ
باشلىرىغا سوق قىپ بىرىنە چىچىلگە اوراكولاپ
بىگونا خەلقنى كوب اولتوردى جالالات كوڭلى پەس

نەچچە يىللار بازغىنى بولار قىلىش نى بىر بىر تال ھىساب
چونكى ئامە ۋ ھەممەسى ئىشكە بىللە يىرى سالدى ئازاب
قورقۇپ بىر قىسمى بىر قىسمى تاللاپ سالاپ
بىرسى بورىسى تولكى قاغا قوزغۇن ھەممە قەپەس

جاپاكەش شەرقىي تۈركىستان دېھقانلىرى

كەلدۇق

مۇسەيىن قارى ئىمسارى

دەۋەت كەلدى بىزلەرگە ئەرەفەت قىلىپ زىيارەتكە،
قۇبۇل قىلىپ دەۋەتنى، مۇبارەك ئىبادەتنى قىلىپ كەلدۇق.

قازاقىستانغا ھۆرمەت قوشۇلدى، بولۇپ جۇمھۇرىيەت،
مۇبارەك بولدى بۇ يۇرتقا، ئۇنى قۇتلۇقلىغىلى كەلدۇق.

قازاق، قىرغىز، ئۆزبەك، ئۇيغۇر، ئەزەلدىن بىر تۇققان،
تىلىمىز بىر، دىلىمىز بىر، قۇچاقلاشقىلى ئۇچۇن كەلدۇق.

زىيارەت بولىدا بىز كۆرۈشكەن شۇ ۋەتەندە شالار،
كۆزدە قان ياش، بىز ئۇنى سۈرتكىلى كەلدۇق.

بولۇپ ۋەيران، زۇلۇم تارتقان،
يۈرەك باغرىلىرى كۆيگەن، سالامەت دېگىلى كەلدۇق.

باتالاردىن زۇلۇم كۆرگەن، قېرىنداشتىن ۋاپا كۆرگەن،
ۋەتەن، مەسلەكتە باغلانغان مۇجاھىدلار كۆرگىلى كەلدۇق.

قازاق، قىرغىز، ئۇيغۇرنىڭ بىر جىگەردا ئى ۋەتىنى،
شەرقىي تۈركىستان يۇرتى ھاۋاسىدىن نەپەس ئالغىلى كەلدۇق.

دۇئا قىلدۇق خۇدايىمغا، بۇ يۇرتنى سەن قۇتۇلدۇرغايسەن،
چۈنكى تۈزەك قادىر ئىگەم ئەدۇرسەن، پانا تىلەپ كەلدۇق.

يەتكۈزۈپ تاتتى خەلقىم، زۇلۇم شۇ قاتتىق زالىمدىن،
كۆمران بولغۇسى جاھىل خىتاي، ئۇنى ئاگاھلاندۇرغىلى ئۇچۇن كەلدۇق.

تۈگىگۈزگەن ھەم ھۆرلار جىنى تۆمۈر، بىز ئېنىك ئاتالىرىمىز،
پۈتۈن دۇنيانى تىترەتكەن، ئۇنى ئەسلەتكىلى كەلدۇق.

بۇ قالدى جاھانگىر، بۇ دۇنيادا قالدى خىتاي يالغۇز،
ئۆز ئىشلىك ئەمىتى، بەشەر سىنى پاش قىلغانى ئۇچۇن كەلدۇق.

خىتاي ئەللەر ھەددىدىن ئاشتى، ھۆرلۈك بەرىك يېقىمى،
جاھان خەلقى بىزسىز كۆرە تەرىكلىلى كەلدۇق.

مۇجاھىدلەر نامازدا ئالدى ئالمى، ئاشتى قولغا،
ئاتاين تەرىپكە، يەپكە قوشۇلغالى كەلدۇق.

پۈتۈن دۇنيا خىتاي يالغانلىق قىلدى خىتاي، جىم بول كەت!
ئۇنى قولغا ئالماق يالغانلىق، ئۇنى قوغلىغىلى كەلدۇق!!

بۇ يۇرت بىزنىڭ ۋەتەنىمىز، بىز تۈزۈن يا بىلقىلىرى بىلەن،
قولۇمىزدا بىر بوغان ھۆججەت، ئۇنى كۆرسەتكىلى كەلدۇق.

خىتاي زالىملىرى دائىم كۆرە كەلگەچ ساھاسى ئۇزىتى،
ئەگەر چىقسا بۇ يۇرتنى، ئىز يىقچە كۆمگىلى كەلدۇق!

خىتاي چىقسا ئۇن تۈشۈكلەر ئەتەمە بولمايدۇ،
قولۇمغا يالتۇرلاپ ئېلىپ، تۆشۈكىنى ئەتكىلى كەلدۇق.

خىتاي يالار ھېچبىر ئاماننى كۆز كۆرمەي ئەمەس يۇرت ئېكىلىرىنى،
جاھان ئاتا جايىبى، تارتجەمىزنى ئېلىپ كەلدۇق.

بۇ دۇنيا ھۆرلۈك چوڭ مەدى، ھوقۇقىمىز ئالمىدى ھىچكىم،
خىتاي يالار كۆز يۇمۇپ ئۇخلاۋالدى، ئۇنى ئويغاتقىلى كەلدۇق.

خىتاي يالار بىلمەسمەدى كىم قالدى، زۇلۇمدا ئاساراتتە،
جىمى ئىنسان كارامەتتە، ئۇنى ئاگاھلاندۇرغىلى كەلدۇق.

خىتاي يالار دېيىشۇرلەرنى بىرلەرنى: « بۇ بەكمۇ بىر ئاجىز »،
ئەزەلدىن باشى ئەگمىگەن ساكا، ئۇنى بىلدۈرمەككە كەلدۇق.

ئەگەر خىتاي يالار تېخىچە تىنچلىقتا يۇرتنى ئاسقىسا،
قىلارمەن ...

پۈتۈن دۇنيا ئىككىلىدى خىتاي يىغا ھەممە بىرلىكتە،
ھېچبىر ئەركى قالماس، ئۇنى تونۇشتۇرۇپ ئۇچۇن كەلدۇق.

تۈركىستان جەھەت كەلەر خىتاي يالار، بىۋاقتا شادلاپ تاشلىئات،
ئانتسىك قوغلاشنى چاقىرغان، بارغان قوغلاشتۇرغىلى كەلدۇق.

سابىر ھاۋاسى بولغاندى، جاھانگىر ئالدى لوپنۇر،
تۈركىستان ئاتامىزنى، بىزنى ئەپسانە قىلىپ كەلدۇق.

ئەجەپ ۋەھشەتلىك خىتاي، جاھان خەلقى ئالدىدا ئىپتىدا ئۇدا مۈش،
ئۇزگا يۇق ئۇنىڭدا ۋىجدان، لەنەت ئوقۇغىلى كەلدۇق.

جاھان خەلقى قاراشى، قالدى ساكا ئەمرى ئەزىز لوق،
پاتى ئارىدا باش ئەگمەسى، ئۇنى ئاگاھلاندۇرغىلى كەلدۇق.

كەمەدىلىك سەنەت زۇلۇم سىياسى بۇرتېمەقىلى مۇشتۇمىك زور،
ئالاۋلىما يەنە ئوتشتا خىم، ئۇنى بىلدۈرمەككە ئۇچۇن كەلدۇق.

توختىماي مىليونلاپ كەلدى خىتاي، قىلىپ يۇرتنى پاچاقلاش،
ئەركىن، باراۋەرلىك ئاتالمىغا، ئەرز سۇنماق ئۇچۇن كەلدۇق.

قۇرۇلتاي ئاچتۇق، ئۇيغۇر، ئۆزبەك، ئاۋاز بىلەن دۇنياغا،
بىر ساكا ئەن شىكايەتنى خىتاي بىرىئاۋاز ئاگاھلىغىلى كەلدۇق.

بۇ دۇنيا بىزگە تار كەلدى، خىتاي يالار چىقىدىن يۇرتىدىن،
مۇقەددەس ئەمرانىسى، شەھادەت قىلغىلى كەلدۇق.

بۇ دۇنيا تۇتاشقان، ھەممە ئىنسان باغلاشقان،
ھۆرمىسىز دۇنيا بىزدىن، ئۇنى يىتلەك ئۇچۇن كەلدۇق.

...

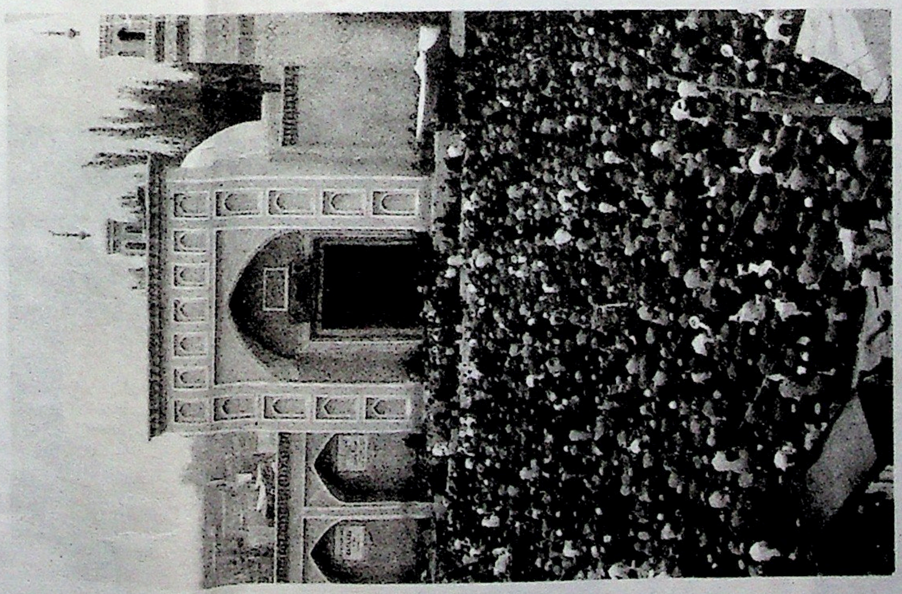

قىسقا خەۋەرلەر

ئۆز خەۋىرىمىز: ئۆتكەن يىلى 4 - ئايدىن ھازىرغا قەدەر، خىتايدا 10 قېتىم ئەتىۋەتكە ئايرۇپىلان قاچۇرۇلۇش ۋەقەسى يۈز بەردى، بۇ تىلەك بىلەن دۇنيادا ئايرۇپىلان قاچۇرۇش ئادىتىدا رەكورت يارىتىلدى. ئايرۇپىلان قاچۇرۇش ۋەقەلىرى ئاساسەن كوممۇنىستىك ھاكىمىيەتكە قارشى نارازىلىق سەۋەبىدىن كېلىپ چىققان.

ئۇيغۇرلار تەڭ دۆلەتلەر ئارا ئەمتيا قىلىنماق
2 – نۆۋەتلىك قۇرۇلتىيىدىن كۆرۈنۈشلەر

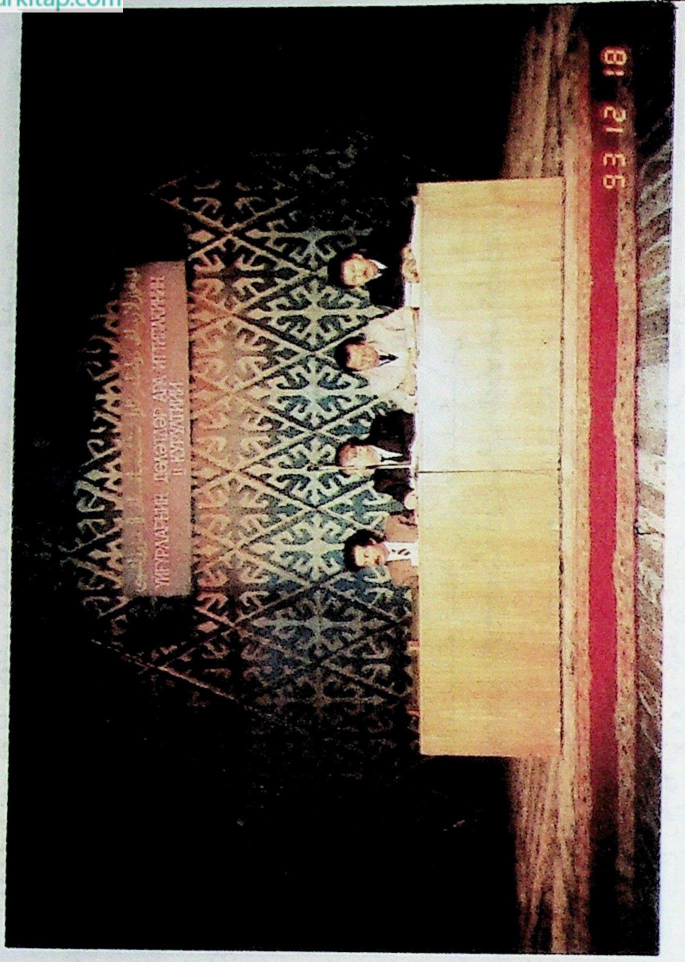
قۇرۇلتاينىڭ رەئىس سەھنىسىدىن بىر كۆرۈنۈش

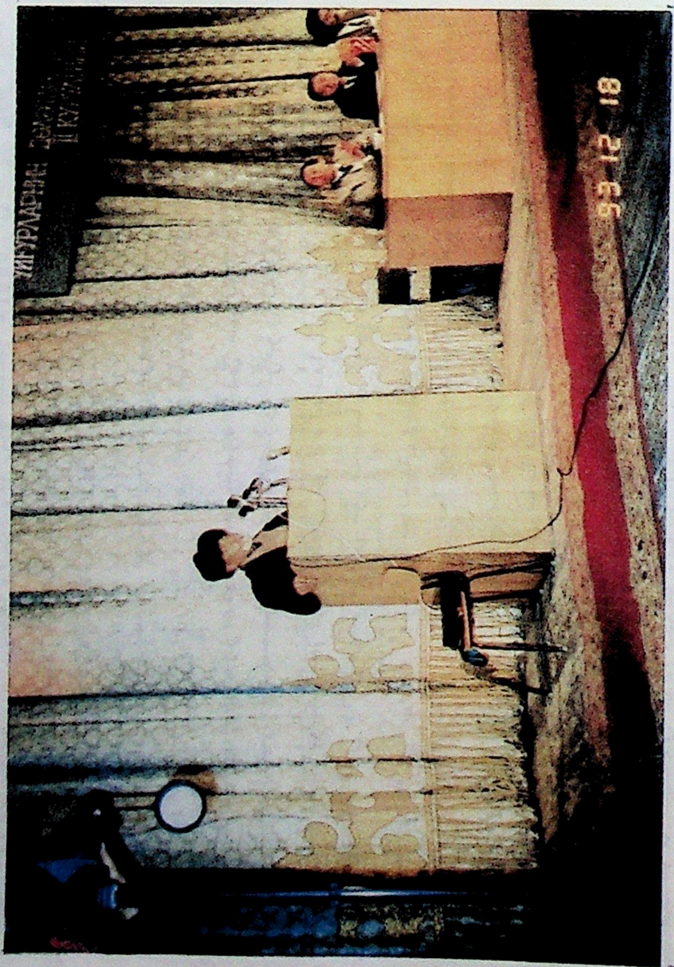
قۇرۇلتاي ۋەكىللىرى يىغىندا سۆز قىلماقتا

قۇرۇلتاي ۋەكىللىرى سۆز قىلماقتا

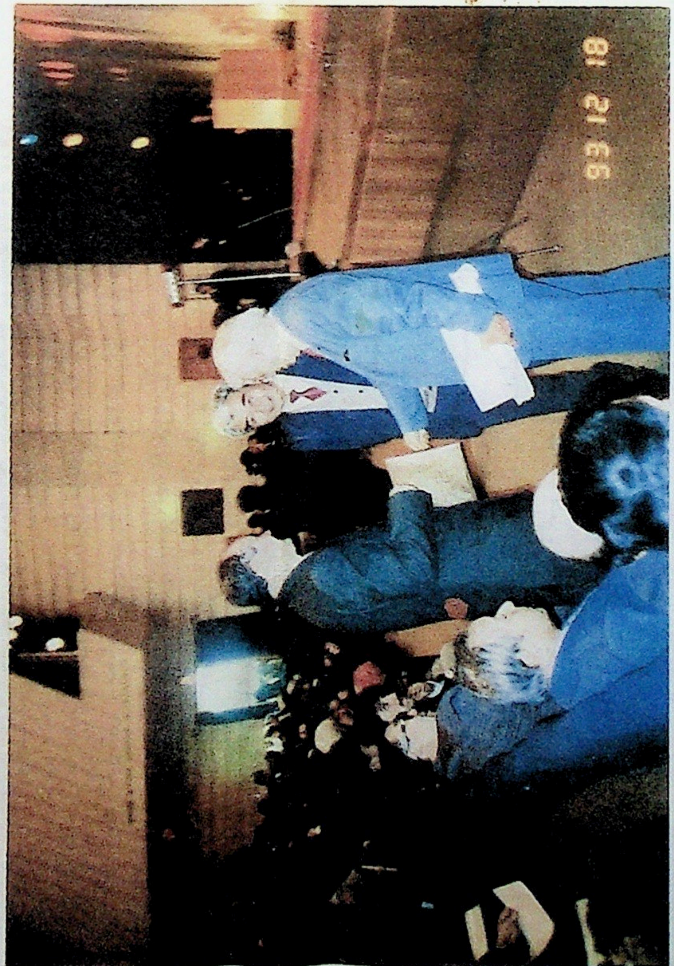
«شەرقىي تۈركىستان خەلقئارا مىللىي قۇرۇلتىيى»
ئەمرىكىيە كومىتېتىنىڭ رەئىسى مۇھەممەت ئەمىن
ھەزرەت قۇرۇلتاي رەھبەرلىرى بىلەن بىرگە

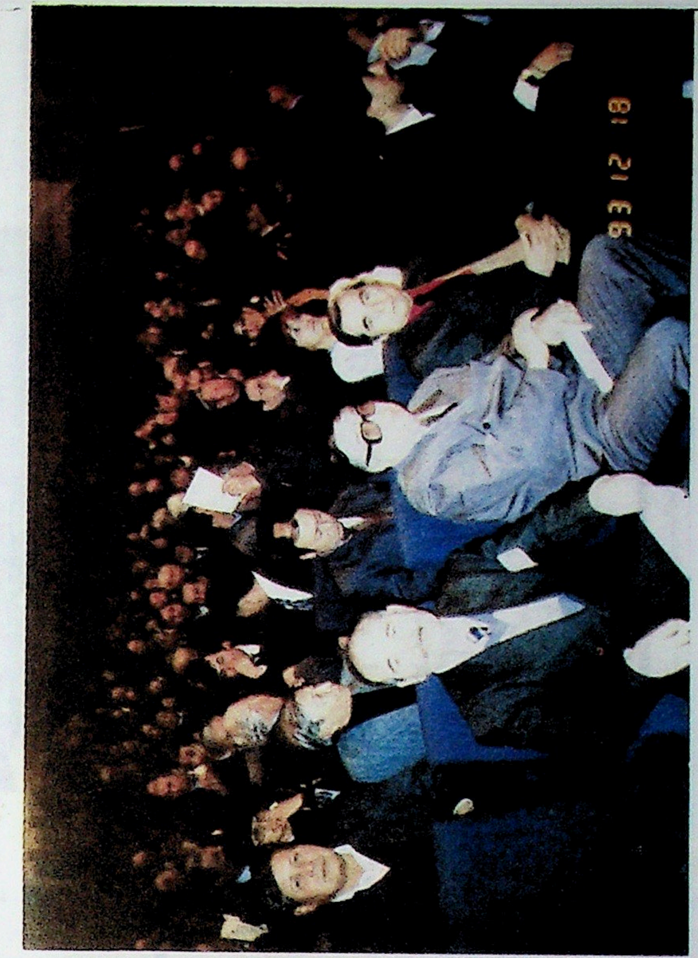
يىغىن زالىدىن بىر كۆرۈنۈش

يىغىن ئارىلىقىدا قۇرۇلتاي ۋەكىللىرى
ئۆز ئارا مۇھەببەتلەشمەكتە

مىللىتىمىز تۈرك دىنىمىز ئىسلام
ۋەتىنىمىز شەرقىي تۈركىستان

1994- يىل 11- ئاي (9- سان)

AYLIK SİYASİ GAZETE

شەرقىي تۈركىستان ياشلىرى

ئايلىق سىياسىي گېزىت

DOĞU TÜRKİSTAN GENÇLERİ

ئاسارەتتىكى قىرىق بەش يىل

باشماقالا

1949- يىلى 13- ئۆكتەبىر كۈنى شەرقىي تۈركىستان تارىخىدا ئۇنتۇلغۇسىز بىر كۈن بولدى. بۇ كۈندە فاشىست قىزىل خىتاي ئىمپېرىيالىزمىنىڭ ۋەھشىي ئاتنىقو لەشكەرلىرى ئۇلۇغ ۋەتىنىمىز شەرقىي تۈركىستانغا تاجاۋۇز قىلىپ بېسىپ كىردى. بۇ يىل بۇنىڭغا توپتوغرا قىرىق بەش يىل بولدى. بۇ قىرىق بەش يىلنى شەرقىي تۈركىستان خەلقى دۇنيادا ھېچقانداق خەلق كۆرۈپ باقمىغان ۋە ئاڭلاپ باقمىغان ئىنتايىن ئېغىر ۋە چەكسىز داپ تۈرلۈك غۇسىز زۇلۇم، ئېكسپىلاتاتسىيە، خورلۇق ۋە ئازاپ ئوقۇبەت ئىچىدە ئۆتكۈزدى. شەرقىي تۈركىستان خەلقىنىڭ دېموكراتىك ھوقۇقى ۋە ئىنسانىي ھەقلىرى دەپسەندە قىلىندى. توخسەن سەككىز پىرسەنتىنى ئىگىلىگەن يەرلىك خەلق قىرىق بەش يىلدىن كېيىن ئازسانلىق ھالغا چۈشۈپ قالدى. شەرقىي تۈركىستان زېمىنى خۇددى جەھەننەمگە ئايلاندى.

مىڭ يىللاردىن بېرى مۇقەددەس ئىسلام دىنىغا ئېتىقات قىلىپ كەلگەن شەرقىي تۈركىستان خەلقىنىڭ دىنىي ئېتىقات ئەركىنلىكى تارتىۋېلىنىپ چەكلەندى ۋە ئېغىر ھاقارەتكە ئۇچرىدى. مەسچىت، مەدرىسلەر ۋەيران قىلىندى. مۇقەددەس كىتاپلىرىمىز ئوتقا تاشلاندى. دىنىي زاتلار ئۆلتۈرۈلدى ياكى ئېغىر جازالاگېرلارغا تاشلاندى. ھەققىي مىللىي تارىخىمىز ساختىلاشتۇرۇلدى. مىللىي مەدەنىيىتىمىز ۋە ئۆرپ-ئادەتلىرىمىز ھاقارەتلەندى ۋە كەمسىتىلدى. زىيالىيلىرىمىز تۇتقۇن قىلىندى، ئۆلتۈرۈلدى، چەتكە قېقىلدى. پەرزەنتلىرىمىز جىسمانىي، روھىي جەھەتتىن ئاسسىمىلياتسىيە بولۇپ يوقۇلۇش ھالىتىگە كېلىپ قالدى.

تۇغۇت چەكلەشتىن ئىبارەت ئادەم ئۆلتۈرۈش قانۇنىي يولغا قويۇلۇش بىلەن مىليونلىغان پەرزەنتلىرىمىز ۋەھشىيلەرچە ئۆلتۈرۈلۈپ يورۇق دۇنيانى كۆرۈشتىن مەھرۇم قىلىندى. شۇنىڭ بىلەن بىرگە ئوپېراتسىيىدىن ئۆتكۈزۈلگەن ئانىلىرىمىز ئېغىر كېسەلگە دۇچار بولدى ياكى ھاياتىدىن ئايرىلدى. مەسىلەن: ئىككى يۈز قىرىق بەش مىڭ نوپۇسى بار گوما ناھىيىسىنى ئالساق، توخسەن ئىككىنچى يىلى ئون ئىككىنچى ئايدىكى خوتەن گېزى-

ئاخىرى 3- بەتتە

ئىيسا يۈسۈف ئالپتېكىن
مۇخبىرلارنى كۈتۈۋېلىش يىغىنى ئۆتكۈزدى

بۇ يىل ئون ئۈچىنچى ئۆكتەبىر كۈنى شەرقىي تۈركىستانلىقلارنىڭ رەھبىرى ئىيسا يۈسۈف ئالپتېكىن خىتاي كوممۇنىست باسقۇنچىلىرىنىڭ شەرقىي تۈركىستاننى ئىشغال قىلغانلىقىنىڭ قىرىق بەش يىللىقى مۇناسىۋىتى بىلەن، ئىستانبۇل شەھىرىنىڭ دۇنياغا مەشھۇر ساياھەت رايونى سۇلتان ئەخمەتتىكى ئارمادا مېھمانخانىسىدا مۇخبىرلارنى كۈتۈۋېلىش يىغىنى ئۆتكۈزۈپ، ئۇچۇق خەت ئېلان قىلدى ھەمدە مۇخبىرلارنىڭ سوئاللىرىغا جاۋاپ بەردى.

تۈركىيە گېزىتى تۈرك دۇنياسى بۆلۈمى تەرىپىدىن ئويۇشتۇرۇلغان بۇ قېتىمقى يىغىنغا ئانادولۇ ئاگېنتلىقى، سامانيولى، ت گ رت، يەتتىنچى قانال قاتارلىق تېلېۋىزىيەلەرنىڭ مۇخبىرلىرى، تۈركىيە، يېڭى ئاسىيا، ئوتتۇرا شەرق قاتارلىق گېزىتلەرنىڭ مۇخبىرلىرى، شۇنىڭدەك شەرقىي تۈركىستان ۋەخپى، شەرقىي تۈركىستان ئاۋازى ژورنىلى ۋە كۆچمەنلەر جەمئىيىتىنىڭ مەسئۇللىرى قاتناشتى.

ئىيسا يۈسۈف ئالپتېكىن ئۇچۇق خىتىدە شەرقىي تۈركىستاننىڭ بۈگۈنكى ئومۇمىي ۋەزىيىتىنى تەھلىل قىلىپ خىتاي كوممۇنىستلىرىنىڭ شەرقىي تۈركىستان خەلقىگە يۈرگۈزۈۋاتقان ئىقتىسادىي، سىياسىي زۇلۇملىرىنى، يەر ئۈستى ۋە يەر ئاستى بايلىقلىرىنى تالان-تاراج قىلىش، كۆچمەن كەلگۈنى پەيدا قىلىپ مىللىي مەدەنىيىتىمىزنى خىتايلاشتۇرۇش، پىلانلىق تۇغۇت كونترولى، ئاتوم سىناقلىرى ئۆتكۈزۈش ۋە ئاساسىي ساھەسىدىكى زورلۇقلارنى پاش قىلىپ، تۈرك دۇنياسىنىڭ بولۇپمۇ تۈركىيىنىڭ شەرقىي تۈركىستان داۋاسىنى قوللاپ-قۇۋۋەتلىشىنى ئۈمىد قىلدى.

ئۇچۇق خەتتە مۇنداق دېيىلگەن: «بىز تۈركلەرنىڭ تۈركتىن باشقا دوستى يوق، دەيدىكەنمىز، ئۇ ھالدا تۈزنىجى ھەممە تۈركلەرنىڭ تۈرككە بولغان دوستلۇقىنى، ھېسسىياتلىرىنى ۋە ھىمايىسىنى تېخىمۇ كۈچەيتىدىغان ئىشلارنى قىلىشىمىز، ئىككىنچى ھەممە تۈركىيىمىز باشچىلىقىدا مۇستەقىل تۈرك جۇمھۇرىيەتلىرى چەتئەلنىڭ باشقۇرۇشى ئاستىدا قالغان تۈرك ئەللىرى ھەققىدە ئورتاق بىر ستراتېگىيە تۈزۈشىمىز لازىم. ئاخىرىدا تۈركىيە ۋە مۇستەقىل تۈرك جۇمھۇرىيەتلىرى، خىتايدىكى ئىچكى موڭغۇلىيە، تىبەت، شەرقىي تۈركىستانلاردىكى مەۋجۇت جىددىي ۋەزىيەتنى يۇمشاتماق ئۈچۈن بىرلىكتە پىدائىلەر تەرىپىدىن باشلانغان كومپانىيىگە ئاكتىپ قاتنىشىش يوللىرىنى ئىزدىنىشى لازىم. ئەكسىچە بولسا، تۈركىيىمىزدە، مۇستەقىل تۈرك جۇمھۇرىيەتلىرى بۇ ۋاھانىڭ ئاستىدا قېلىشتىن قۇتۇلالمايدۇ. ئىنسانلارغا ھۆررىيەت، مىللەتلەرگە ئىستىقلال.»

چىن كوممۇنىست ھاكىمىيىتىنىڭ تۇغۇتنى چەكلەش سىياسىتى مۇسۇلمانلارنى يوق قىلىش سىياسىتىدۇر

9- ئاينىڭ 3- كۈنى مۇقەددەس شەھەر مەككە مۇكەررەمەدە رابىتەتۇل ئالەم ئىسلامى ئىسلام دۇنياسى ئالاقە باغلاش تەشكىلاتىنىڭ پەۋقۇلئادە يىغىنى ئېچىلدى.

مەھمەت رىزا بېكىن

يىغىندا قاھىرەدە ئۆتكۈزۈلگەن «بېيجىڭ دۇنيا نوپۇس كونگرېسسى»نىڭ "تۇغۇتنى كونترول قىلىش، تۇساتتىكى بالىنى چۈشۈرۈۋېتىش" قاتارلىق تەشەببۇسلىرىغا قارشى تۇرۇش، كۆپسانلىق ئىسلام ئەللىرىنىڭ بۇ يىغىنغا بايقۇت قىلىش قارارلىرىنى قوللاش ھەققىدە قارار ماقۇللاندى. يىغىنغا شەرقىي تۈركىستان نامىدىن رابىتەت دائىمىي ھەيئەت ئەزاسى شەرقىي تۈركىستان ۋەخپى باشلىقى گېنېرال مەھمەت رىزا بېكىن قاتناشتى ۋە خىتاي كوممۇنىستلىرىنىڭ شەرقىي تۈركىستاندا ئېلىپ بېرىۋاتقان "تۇغۇتنى چەكلەش سىياسىتى"نى قاتتىق پاش قىلىپ ئومۇمىي يىغىندا مۇھىم دوكلات بەردى. بۇ دوكلات كۆپچىلىكنىڭ دىققىتىنى قوزغىدى ۋە يىغىن ھۆججىتى سۈپىتىدە پۈتۈن ئەزالارغا تارقىتىلدى. تۆۋەندە دوكلاتنى ئەينەن باستۇق.

داۋامى 3- بەتتە

خىتايلارنىڭ زۇلمىنى توختىتۇڭلار

نيۇيورك كولومبىيا ئۇنىۋېرسىتېتىدا ئۆتكۈزۈلگەن خەلقارا كونفېرانستا شەرقىي تۈركىستان، تىبەت ۋە ئىچكى موڭغۇلىستاننىڭ مۇستەقىللىققا ئېرىشىشى ئۈچۈن، بىرلەشكەن مىللەتلەر تەشكىلاتىدىن ۋە غەربىي ياۋروپا دۆلەتلىرىدىن ياردەم ئىستىگەن شەرقىي تۈركىستانلىقلار، بۇ دۆلەتلەرنىڭ مۇستەقىل بولۇشى ياۋروپاغا زىيان كەلتۈرمەس، دېموكراتىيىنى قوغدايدىغان پۈتۈن دۆلەتلەرگە پايدىلىق بولىدىغانلىقىنى ئىسپادە قىلدى.

نيۇيوركتا ئۆتكۈزۈلگەن خەلقارالىق شەرقىي تۈركىستان، تىبەت ۋە ئىچكى موڭغۇلىستان قۇرۇلتىيىدا بۇ دۆلەتلەرنىڭ خىتاي ئىشغالىيىتىدىن قۇتۇلۇشى تەلەپ قىلىندى. قۇرۇلتايدا دەسلەپكى سۆزگە چىققان شەرقىي تۈركىستان، تىبەت ۋە ئىچكى موڭغۇلىستان ئىتتىپاق كومىتېتىنىڭ باشلىقى ئەركىن ئالپتېكىن، دۇنيا جامائەتچىلىكىنىڭ ئەمدى خىتاي زۇلمىغا تۇرىدىغانلىقىنى كېرەكلىكىنى سۆزلىدى.

ئەركىن ئالپتېكىن يەنە شۇلارنى تەكىتلىدى: «يىللاردىن بېرى داۋاملىشىۋاتقان خىتاي زۇلمىغا دۇنيا يەنە قاچانغىچە قاراپ تۇرىدۇ؟ ھېچبىر ھۆكۈمەت خىتاي قىزىللىرىغا ئۇيغۇرلارغا چوڭ ماددىي مەنپەئەتلەر ھەدىيە قىلىپ، ئەقىل بىر ئاسسىمىلياتسىيە سىياسىتىنى يۈرگۈزمەكتە. پەقەت خەلقىمىز بۇ ئويۇنغا ئالدانمايۋاتىدۇ.»

قۇرۇلتايدا تۈرك-ئامېرىكا جەمئىيەتلىرى بىرلەشمىسىنىڭ باشلىقى دوكتور شەۋكەت قارادۇغان سۆزگە چىقىپ: «خىتايلارنىڭ مۇددىئاسىنىڭ ئەكسىچە، شەرقىي تۈركىستان ھېچبىر زامان خىتاي زېمىنى بولمىغان. ئەزەلدىن تۈرك زېمىنى بولۇپ كەلمەكتە» دېدى. ئۇ يەنە شەرقىي تۈركىستان زېمىنىنىڭ بىر مۇنچە تۈرك دۆلەتلىرىگە ماكان بولغانلىقىنى، تۈرك مىللىتىنىڭ بىر بۆشۈك مۇھىم ئەسىرى بولغان دىۋانۇ لۇغەتىت تۈركنىڭ بۇ زېمىندىكى قەشقەردە يېزىلغانلىقىنى، تۈرك مىللىتىنىڭ ئىسلامغا كىرىشىمۇ يەنە بۇ زېمىندىن ئۆتكەن سۇلتان ساتۇق بۇغراخان زامانىدا ئەمەلگە ئاشقانلىقىنى سۆزلەپ كېلىپ: «پۈتۈن تارىخىي رىۋايەتلەر كۆرسىتىپ تۇرۇپتۇكى، شەرقىي تۈركىستان زېمىنى پۈتۈنلەي تۈركلەر زېمىنىدۇر ۋە مەڭگۈ تۈرك زېمىنى بولۇپ قالىدۇ» دېدى.

تۈركىيە گېزىتىنىڭ 19- ئۆكتەبىر سانىدىن ئېلىندى.

ۋەتىنىمىزنىڭ ئازاتلىقى ئۈچۈن كۆرەشكەن شېھىتلەرنى كىم ئەسلەۋاتىدۇ؟

سابىت ھاپىزى

1944- يىلى ۋەتىنىمىزنىڭ ئازاتلىقى ئۈچۈن كۆتۈرۈلگەن شەرقىي تۈركىستان مىللىي ئازاتلىق ئىنقىلابىغا بۇ يىل ئەللىك يىل تولدى. دۇنيادىكى ھەرقانداق مىللەت ئۆز مىللىي ئازاتلىقى ۋە مۇستەقىللىقى ئۈچۈن كۆرەشكەن، ئۆز مەنپەئەتىنى خەلق مەنپەئەتى ئۈچۈن قۇربان قىلغان قەھرىمان پەرزەنتلىرىنى ۋە ئۇلارنىڭ شانلىق نامىنى ئەبەدىي مەڭگۈ ساقلايدۇ. بىزنىڭ خەلقىمىزمۇ مىللىتىمىز ئۈچۈن قۇربان بولغان ئۆز شېھىتلىرىنى ئەبەدىي ئېسىدىن چىقارمايدۇ.

دۇنيادىكى ھەرقانداق دۆلەت ئازاتلىق قەھرىمانلىرىنىڭ خاتىرىسىنى ئەبەدىيلەشتۈرۈش ئۈچۈن، ئەڭ گۈزەل جايلارغا خاتىرە مەيدانى ۋە زىيارەتگاھ ياساپ، سىمۋوللۇق خاراكتېردا ھەيكەل ئورنىتىدۇ. خەلق خاتىرە كۈنلىرى بۇ خاتىرە قەبرىلەرگە كېلىپ، ماتەملىك كۆز ياشلىرىنى تۆكۈپ، گۈلدەستە قويۇپ، ئۆز قەھرىمانلىرىنى سېغىنىشلىق بىلەن ئەسلەيدۇ. چەتئەلدىن كەلگەن مېھمانلار، ھەتتا دۆلەت باشلىقلىرىمۇ بۇ يەرگە كېلىپ گۈلچەمبىرەك قويۇپ، ئۇلارغا ھۆرمىتىنى ئىزھار قىلىدۇ. بىر سەۋەب، دۇنيا بويىچە ئەڭ ئالىي ھۆرمەت خەلق قەھرىمانلىرىغا بېغىشلىنىدۇ.

مىڭ ئەپسۇسكى، شەرقىي تۈركىستاننىڭ ئازاتلىقى ئۈچۈن كۆرەش قىلىپ مەرتلەرچە قۇربان بولغان خەلق قەھرىمانلىرىنىڭ خاتىرە قەبرىگاھى بارمۇ-يوق؟ ئۇلارنى كىم ئەسلەۋاتىدۇ؟

ئۈچ ۋىلايەت ئازاتلىق كۆرەشلىرىنىڭ ئۇچقىنى بولغان غۇلجا شەھىرىنى ئازات قىلىش ئۇرۇشىدا خىتاي ئەسكەرلىرىنىڭ يامغۇردەك ياغدۇرغان زەھەرلىك ئوقلىرىنىڭ قۇربانى بولغان قەھرىمانلىرىمىز شەرقىي تۈركىستان ھۆكۈمىتىنىڭ ئەلگىمىسىگە ئاساسەن دۆلەتلىك شېھىتگاھلىق نامى بېرىلگەن يەرگە تۈركۈم-تۈركۈملەپ دەپنە قىلىنغان ئىدى. ئۈرۈمچىگە تەھدىت سېلىپ ماناسقىچە كەلگەن ھەرقايسى فرونتلاردا ئالتاي-تارباغاتاي ۋە ئىلى بويى ئازاتلىق ئۇرۇشىغا قاتنىشىپ ئىسسىق قېنىنى تۆكۈپ، قۇربان بولغان مىڭلىغان شېھىتلىرىمىزنىڭ قەبرىگاھلىرى ھەر يەرلەردە قالدى. ھەتتا غۇلجادىكى دۆلەتلىك قەبرىگاھ مازارمۇ ھەر يىلى ئۈسكەن ئوت-چۆپ، چاتقاللىق، قورايلارنىڭ ئىچىدە قېلىپ، كېيىنكى كۈنلەردە پاش جۇمھۇرىيىتىمىزنىڭ ئۇنى بىزدىن ياساشقىمۇ پۇرسەت بەرمىدى.

ئاخىرى 4- بەتتە

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى
www.uyghurkitap.com

ئەنقەرە خىتاي ئەلچىخانىسىغا
بىرلەشكەن مىللەتلەر تەشكىلاتىغا، ئىنسان ھەقلىرى كومىتېتىغا ۋە ھەرقايسى دۆلەتلەرنىڭ ئەلچىخانىلىرىغا بايانات

بۈگۈن خىتاي كوممۇنىستلىرىنىڭ شەرقىي تۈركىستاننى مۇستەملىكە قىلىۋالغىنىغا قىرىق بەش يىل تولغان بىر كۈن. شەرقىي تۈركىستان خەلقى فېئودال خىتاي، مىللىيەتچى خىتاي ۋە كوممۇنىست خىتايلارغا قارشى ئۆز مۇستەقىللىقىنى، ئەركىنلىكىنى ۋە ئىنسانىي ھوقۇقىنى قولغا ئېلىش ئۈچۈن، ئىككى يۈز يىلدىن بۇيان ھەققانىي كۈرەشلىرىنى داۋاملاشتۇرۇپ كەلمەكتە. نەتىجىدە بىر قانچە قېتىم ئۆزلىرىنىڭ مۇستەقىل دۆلەت ۋە جۇمھۇرىيەتلىرىنى قۇرۇپ دۇنياغا ئېلان قىلغان ئىدى. ئەپسۇسكى، ھەققانىيەتسىز، فاشىست خىتاي زومىگەرلىرى شەرقىي تۈركىستان خەلقىنىڭ بۇ ئىنسانىي ھەقلىرىنى تونۇغىنى يوق. ئەكسىچە تارىختىكى روس فاشىستلىرى بىلەن تىل بىرىكتۈرۈپ سىياسىي جەھەتتە ئالدامچىلىق بىلەن سېتىش، ھەربىي جەھەتتە قانلىق باستۇرۇش ئۇسۇلى ئارقىلىق شەرقىي تۈركىستان خەلقىنىڭ ھەققانىي داۋالىرىنى باستۇرۇپ كەلدى. دۇنيا بولۇپمۇ دېموكراتىك دۆلەتلەر بۇ ھادىسىلەرگە دىققەت قىلمىدى ياكى سۈكۈت بىلەن قاراپ تۇردى. ئېسىتقىسى، شەرقىي تۈركىستان خەلقىنىڭ تەقدىرىگە دۇنيا ئىگە چىقمىدى.

1949 - يىلى 10 - ئاينىڭ 13 - كۈنى بۈگۈنكىدىن دەل قىرىق بەش يىل ئىلگىرى خىتاي كوممۇنىستلىرى شەرقىي تۈركىستان زېمىنىغا تاجاۋۇز قىلىپ كىردى. كوممۇنىست خىتايلارنىڭ شەرقىي تۈركىستاننى مۇستەملىكە قىلىشى شەرقىي تۈركىستان خەلقىنىڭ ئارزۇسىغا، مەنپەئەتىگە تامامەن قارشى بولغان زوراۋانلىق بولۇپ، خەلق بۇ زوراۋانلىققا قارشى ھەققانىي كۈرەشلەرنى ئېلىپ باردى.

خىتاي كوممۇنىستلىرى شەرقىي تۈركىستانغا ھۆكۈمرانلىق قىلىۋاتقان قىرىق بەش يىل جەريانىدا ھەر خىل ۋەھشىي، رەزىل سىياسەتلەرنى يۈرگۈزۈپ، شەرقىي تۈركىستان خەلقىنىڭ ئىنسانىي ھوقۇقىنى، كىشىلىك ئەركىنلىكىنى ئېغىر دەرىجىدە ئاياغ ئاستى قىلىپ كەلمەكتە. بۇ ئېچىنىشلىق ئىزىسلەرگە چىدىمىغان خەلقىمىز ئۆز ئەركىنلىكى، مۇستەقىللىقىنى قولغا كەلتۈرۈش يولىدا توختىماستىن قەھرىمانلارچە كۈرەشلىرىنى داۋاملاشتۇرۇپ كەلدى. خەلقىمىز بۇ قىرىق بەش يىل داۋامىدا ئىككى يۈز قېتىمدىن ئارتۇق سىياسىي ۋە قوراللىق كۈرەش ئېلىپ باردى. بەشيۈز يىگىرمە مىڭدىن ئارتۇق خەلق قۇربان بەردى. بۇ كۈرەشلەر ھېلىمۇ ئۈزلۈكسىز كۈچىيىپ بارماقتا. ئەپسۇسكى، ئەركىنلىك، ھەققانىيەت، دېموكراتىيەدىن سۆزلىگەن ئەل قۇرغان خىتاي كوممۇنىستلىرى شەرقىي تۈركىستان خەلقىنىڭ ئىنسانىي ھەقلىرىنى تونۇش بۇياقتا تۇرسۇن، ئەكسىچە زوراۋانلىقى ۋە زۇلمىنى بارغانسېرى كۈچەيتىپ، تېخىمۇ ۋەھشىلەشمەكتە.

بىرىنچى، شەرقىي تۈركىستان، تىبەت، ئىچكى موڭغۇلىستاندا ھەر يىلى نەچچە مىڭلىغان باللار ئاچلىقتىن يالىڭاچلىقتىن ئۆلۈپلا قالماي، بەلكى ئانا قورسىقىدىن تۇغۇلماستىنلا ئۆلۈمگە مەھكۇم قىلىنماقتا. ئانىلارنىڭ قورساقلىرى مەجبۇرىي زورلۇق بىلەن يېرىلىپ تاشلانماقتا.

خىتاي كوممۇنىستلىرى شەرقىي تۈركىستان، تىبەت، ئىچكى موڭغۇلىستان خەلقلىرىنىڭ نەسلىنى قۇرۇتۇش، ئاسسىمىلياتسىيە قىلىپ يوق قىلىۋېتىشتىن ئىبارەت رەزىل مەقسىتىگە يېتىش ئۈچۈن، بۇ يەرلەردە بىر تەرەپتىن پىلانلىق تۇغۇت چەكلەش سىياسىتى يۈرگۈزۈپ، ئاياللارنىڭ تۇغۇتىنى چەكلەپ، قورساقتىكى باللارنى ئۆلتۈرسە، يەنە بىر تەرەپتىن بۇ رايونلارغا ئۈزلۈكسىز خىتاي كۆچمەنلىرىنى يۆتكەپ يەرلەشتۈرمەكتە. خىتاي كوممۇنىستلىرى بۇ زېمىنلارغا كىرگەندە شەرقىي تۈركىستاندىكى خىتاي كۆچمەنلىرىنىڭ سانى ئۈچ يۈز مىڭ ئەتراپىدا (كۆپ قىسمى ئەسكەر ۋە مەمۇرلىرى) بولۇپ، ئومۇمىي نوپۇسنىڭ ئىككى پىرسەنتىنى ئىگىللەيتتى. بۈگۈنكى كۈنگە كەلگەندە، بۇ سان شىددەت بىلەن كۆپىيىپ يىگىرمە ئالتە مىليونغا يېتىپ، ئەللىك پىرسەنتتىن ئېشىپ كەتتى. يەرلىك خەلق بولسا قىرىق نەچچە پىرسەنتكە چۈشۈپ قېلىشتەك ئېچىنىشلىق ھالەت شەكىللەندى. خىتاي كوممۇنىستلىرى ئىككى مىڭىنچى يىلىغا كەلگەندە شەرقىي تۈركىستانغا يۈز مىليون كۆچمەن كۆچۈرۈشتىن ئىبارەت ۋەھشىي مەقسەتكە يېتىش ئۈچۈن ھەرىكەت قىلماقتا.

شەرقىي تۈركىستاننىڭ كۆپ قىسمى يېرى چۆللۈك، قۇملۇق بولۇپ، ئادەم ياشاشقا بولىدىغان بوستانلىقلىرى ئاز. ھازىر بۇ تۇپراقنىڭ ئادەم سىغدۇرۇش سىغىمچانلىقى بىلەن ياشاۋاتقان نوپۇس ئوتتۇرىسىدا چوڭ تەڭپۇڭسىزلىق مەۋجۇت. بۇنداق شارائىتتا يەنىلا ئۈزلۈكسىز كۆچمەن كۆچۈرۈلسە، بۇ زېمىندا ئىنتايىن خەتەرلىك ھالەت شەكىللىنىپ، بۇ زېمىننىڭ ۋە ئىگىلىرىنىڭ تەقدىرى ھالاكەتلىك بولىدۇ.

ئىككىنچى، خىتاي ھۆكۈمىتى ئوتتۇز يىلدىن بۇيان شەرقىي تۈركىستاننىڭ لوپنۇر رايونىدا قىرىق بىر قېتىم يەر ئۈستى ۋە يەر ئاستى ئاتوم سىنىقى ئېلىپ باردى ۋە داۋاملاشتۇرماقتا. ئاتوم رادىئاكتىپنىڭ تەسىرىدە شەرقىي تۈركىستاننىڭ سۇلىرى، مېۋىلىرى، زىرائەتلىرى... مۇھىتى زەھەرلىنىپ، بۇلغىنىپ، ھەر تۈرلۈك ۋابا يۇقۇملۇق كېسەللىكلەر پەيدا بولۇپ، مىڭلىغان ئىنسانلارنىڭ ئۆلۈشىگە سەۋەپ بولماقتا.

دۇنيادا ئىنسانلار تىنچلىققا مۇھتاج بولۇۋاتقان، تىنچلىق ئىشقا ئىشلىۋاتقان شارائىتتا خىتاي كوممۇنىستلىرى ئىنسانىيەتنىڭ ئارزۇسىغا خىلاپ ھالدا دۇنياغا خىرىس قىلىپ، ئاتوم سىنىقى ئېلىپ بېرىشتەك ئەسەبىلىكىنى يەنىلا داۋاملاشتۇرماقتا.

ئۈچىنچى، خىتاي كوممۇنىستلىرى شەرقىي تۈركىستان خەلقىنىڭ سىياسىي، مەدەنىي، ئىجتىمائىي جەھەتلەردىكى ھوقۇقلىرىنى دەپسەندە قىلىپلا قالماستىن ئىقتىسادىي جەھەتتىنمۇ قاتتىق ۋەھشىي زوراۋانلىقنى يۈرگۈزمەكتە. ئۇلار شەرقىي تۈركىستاننىڭ يەر ئۈستى-يەر ئاستى بايلىقلىرىنى بۇلاڭچىلىق خاراكتېرىدە ئېچىپ، سورىقسىز خىتايغا يۆتكىمەكتە. قانۇنىي ھەق ئىگىسى بولغان شەرقىي تۈركىستانلىقلار بۇ بايلىقلىرىنىڭ بىر پىرسەنتىگىمۇ ئىگە بولالمايۋاتىدۇ. مىليونلارچە خەلق ئىشسىز ھالدا تۇرىۋاتقان بولسىمۇ بۇ بايلىقلارنى ئېچىش، پىششىقلاپ ئىشلەش ئورۇنلىرىدا يەرلىك خەلق ئىشچىلىققا قوبۇل قىلىنمايۋاتىدۇ. شەرقىي تۈركىستاننىڭ مول نېفىت زاپىسى ئىنتايىن يۇقىرى بولۇپ، «كەلگۈسىدىكى كۇۋەيت» دەپ تەرىپلەنمەكتە. خىتاي ھۆكۈمىتى ھەر يىلى يىگىرمە مىليون توننىدىن ئارتۇق نېفىتنى بۇلاپ ئېلىپ كەتمەكتە. بۇنىڭ بەدىلىگە شەرقىي تۈركىستان خەلقىگە ئازاپ-ئوقۇبەت، زۇلۇم، ئاچ-يالىڭاچلىق ئېلىپ كەلمەكتە. شەرقىي تۈركىستاندىكى نېفىت قاتارلىق مول بايلىقلار ئەسلىدە بايلىق ئىگىسى شەرقىي تۈركىستانلىقلارنىڭ پۈتۈن دۇنيا خەلقى بىلەن ئورتاق پايدىلىنىشىغا تېگىشلىك ھەقلىرى ئىدى.

تۆتىنچى، سىياسىي جىنايەتچىلەر مەسىلىسى شەرقىي تۈركىستاندىكى مۇھىم مەسىلىلەرنىڭ بىرى. خىتاي كوممۇنىستلىرى شەرقىي تۈركىستاندىكى كىشىلىك ھوقۇق، ئىنسان ھەقلىرىنى تەلەپ قىلىش يولىدىكى ھەر قانداق ھەققانىي تەلەپلىرىنى قانلىق باستۇرۇپ كەلمەكتە. بولۇپمۇ بىر قانچە يىلدىن بىرى زوراۋانلىق ھەرىكەتلىرىنى تېخىمۇ جىددىيلەشتۈرۈپ، بىگۇناھ خەلقنى تۇتقۇن قىلماقتا. «گۇمانلىق ئۇنسۇر» دېگەن باھانىلار بىلەن نەچچە مىڭلىغان كىشىلەر تۈرمىلەردە ھاياتتىن ئايرىلماقتا. مەخپىي، يوشۇرۇن ۋە ئوچۇق ئاشكارا ھالدا ئۆلتۈرۈلمەكتە. شەرقىي تۈركىستاندىكى تۈرمىلەر سىياسىي جىنايەتچىلەر بىلەن توشۇپ كېتىپ، يېڭىدىن تۈرمە ۋە جازا لاگېرلىرى تەسىس قىلىنماقتا.

بىرلەشكەن مىللەتلەر تەشكىلاتى توقسىنىنچى يىللارنى «ئىنسان ھەقلىرى يىلى» دەپ بەلگىلىگەن ھەمدە ئىنسان ھەقلىرىگە ئائىت تۈرلۈك قارارلار ئېلىنىۋاتقان، دۇنيادا دېموكراتىيە، ئىنسان ھەقلىرى ئىشقا ئاشۇرۇلۇۋاتقان، مۇستەملىكىچىلىككە خاتىمە بېرىلىپ، مۇستەملىكە ئەللەر مۇستەقىللىق جاكالاۋاتقان، سوۋېتلەر ئىتتىپاقى «مۇستەھكەم قورغان» دەپ ئاتالغان، مىللەتلەرنىڭ ئۆز تەقدىرىنى ئۆزى بەلگىلەش ھوقۇقى ئەمەلگە ئاشۇرۇلۇۋاتقان مۇشۇنداق تارىخىي شارائىتتا شەرقىي تۈركىستان، تىبەت، ئىچكى موڭغۇلىستان خەلقلىرىنىڭ يەنىلا داۋاملىق خىتاي كوممۇنىستلىرىنىڭ مۇستەملىكىسى بولۇپ تۇرۇشى، ئۇلارنىڭ كىشىلىك ھوقۇقى، ئىنسانىي ھەقلىرىنىڭ ئېغىر دەرىجىدە ئاياغ ئاستى قىلىنىشى بىرلەشكەن مىللەتلەر تەشكىلاتىنىڭ ۋە دۇنيا جامائەتچىلىكىنىڭ كۆڭۈل بۆلىدىغان دىققىتىنى قوزغىشى كېرەك. دۇنيا تەشكىلاتلىرى، دېموكراتىك دۆلەتلەر، شۇنىڭدەك ئامېرىكا باشچىلىقىدىكى ئىنسان ھەقلىرىنىڭ داۋاگەرلىرى ئەسلىدىكىدەك ئەللەردىكى ئېغىر ئەھۋالغا دىققەت قىلىشى، بۇ ئەل خەلقلىرىگە ئىگە بولۇشى، خىتاي كوممۇنىستلىرىغا تەدبىر قوللىنىشى لازىم.

شەرقىي تۈركىستان خەلقىنىڭ كىشىلىك ھوقۇقىغا، ئىنسانىي ھەقلىرىگە ئېرىشىش يولىدىكى كۈرەشلىرى غەلىبە قىلغانغا قەدەر ئاخىرغىچە تېتىك داۋاملىشىدۇ. شەرقىي تۈركىستان خەلقى بىرلەشكەن مىللەتلەر تەشكىلاتى، ئىنسان ھەقلىرى كومىتېتى، ھەرقايسى دېموكراتىك دۆلەتلەر ھەمدە خەلقارا تەشكىلاتلارنى ئىنسان ھەقلىرى ئېغىر دەپسەندە قىلىنىۋاتقان شەرقىي تۈركىستاننىڭ تەقدىرىگە كۆڭۈل بۆلۈشكە ۋە كۈرىشىگە ئىگە بولۇشقا چاقىرىدۇ. شۇنىڭ بىلەن بىللە تۆۋەندىكى تەلەپلىرىنى ئوتتۇرىغا قويىدۇ:

- خىتاي كوممۇنىستلىرىنىڭ شەرقىي تۈركىستان، تىبەت، ئىچكى موڭغۇلىستانلاردا پىلانلىق تۇغۇتنى بانا قىلىپ ھامىلدارلارنى ئۆلتۈرۈش، ئاياللارنىڭ قورسىقىنى يېرىش قاتارلىق ۋەھشىي قىلمىشلىرىنى توختىتىش.
- شەرقىي تۈركىستان، تىبەت، ئىچكى موڭغۇلىستانلارغا كۆچمەن كۆچۈرۈشنى توختىتىش.
- شەرقىي تۈركىستاندا ئاتوم يادرو سىنىقى ئېلىپ بېرىشنى قەتئىي چەكلەش.
- شەرقىي تۈركىستاننىڭ نېفىت قاتارلىق تەبىئىي بايلىقلىرىنى قانۇنسىز بۇلاڭ-تالاڭ قىلىشنى توختىتىپ، بۇ بايلىقلارنى شەرقىي تۈركىستان خەلقىنىڭ ئۆزىنىڭ ئىشلىتىشىگە ھەم بىر تەرەپ قىلىشىغا تاپشۇرۇش.
- شەرقىي تۈركىستان، تىبەت، ئىچكى موڭغۇلىستان تۈرمىلىرىدە ئازاپ چېكىۋاتقان «سىياسىي جىنايەتچىلەر»نى شەرتسىز قويۇپ بېرىپ ئۇلارنىڭ كىشىلىك ھوقۇقىغا ھەققىي كاپالەت قىلىش.

شەرقىي تۈركىستان خەلقى نامىدىن شەرقىي تۈركىستان ياشلىرى ۋە ئوقۇغۇچىلىرى

تۈركىيە — ئەنقەرە

ۋەتەنداشلارغا ئىككى ئېغىز سۆز

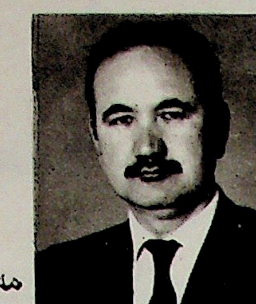

مۇستەمىن ھەزرەت

يىگىرمە بىرىنچى ئەسىر بوسۇغىسىغا كېلىپ قالغان بۈگۈنكى كۈندىكى مەدەنىي دۇنيادا، غەيرىي مىللىي ھاكىمىيەتلەرنىڭ قول ئاستىدا مۇستەملىكە بولۇپ قېلىۋاتقان بارماق بىلەن سانىغۇچىلىك بىر نەچچە دۆلەت ئىچىدە ئەڭ بەختسىز ۋە ئەھۋالى ئېغىر بولغىنى شەرقىي تۈركىستاندۇر. دۇنيادا نەسلىنىڭ قۇرۇپ كېتىش تەھلىكىسى بولغان يېگانە خەلق شەرقىي تۈركىستانلىقلاردۇر. چۈنكى، دۇنيادا، بىر مىللىي بايرىقى، بىر مىللىي دۆلەت چېگراسى ئىچىدە ئۆزىنىڭ مىللىي دۆلەت قانۇنى بويىچە ياشاش ھوقۇقىدىن مەھرۇم بولغان ھېچبىر مىللەت ئۆزىنىڭ مىللىي مەدەنىيىتىنى، مىللىي ئۆرپ-ئادەتلىرىنى، مىللىي ئەنئەنىسىنى، ئېتىقادىنى، مىللىي مەۋجۇدىيىتىنى قوغداپ قالالىغان ئەمەس.

ئامېرىكىغا ئوخشاش ئەڭ دېموكراتىك، ئەڭ مەدەنىي بىر دۆلەتتە، ئامېرىكا قىتئەسىنىڭ ئەسلى ساھىبى بولغان ئىندىيانلار ئاساسەن ئېرىپ تۈگىدى. مۇبادا، بۇندىن يۈز يىللار ئىلگىرى بۇ قىتئەدە بايرىقى ۋە دۆلەت چېگراسى بولغان بىر ئىندىيان دۆلىتى قۇرۇلغان بولسا ئىدى، بۇ مىللەت مىللىي مەۋجۇتلىقىنى داۋام قىلغان بولار ئىدى. بۇ مىللەتنىڭ شەرىپىگە بىرلەشكەن مىللەتلەر تەشكىلاتىنىڭ ئالدىدا بىر بايراق ئارتۇق لەپىلدىگەن بولار ئىدى. ئامېرىكا كۆچمەنلىرى يەرلىك خەلقلەرنى قورال كۈچى بىلەن ئەمەس، يۈكسەك مەدەنىيىتى بىلەن بويسۇندۇردى ۋە ئېرىتىپ تۈگەتتى.

ئەمما، خىتاي ھاكىمىيىتى قورال كۈچى ۋە ھەددى ھېسابسىز كۆچمەن يۆتكەش يولى بىلەن شەرقىي تۈركىستان خەلقىنى بويسۇندۇرۇش ۋە ئېرىتىپ تۈگىتىش غايىسىدە. گەرچە خىتايلار بۇ يولدىن ۋاز كەچمىسىمۇ بۇ خىل ھەزىم قىلىش يولىنىڭ قولاي ئەمەسلىكىنى خېلى چوڭقۇر ھېس قىلىپ يەتمەكتە.

مەن قېرىنداشلىرىمىز ۋە خوشنىلىرىمىز بولغان ئوتتۇرا ئاسىيا جۇمھۇرىيەتلىرىنى بىر نەچچە قېتىم كەزدىم. ۋە شۇنداق تۇيغۇغا كەلدىمكى، ئوتتۇرا ئاسىيا يۈز يىلدىن ئارتۇق روسلار ئاسارىتىدە، يەتمىش يىلدىن ئارتۇق كوممۇنىست ئاسارىتىدە ياشىدى، بۇ دۆلەتلەر مۇستەقىل بولغاندىن كېيىن يەرلىك خەلقلەر بىلەن بىر يەردە ياشىغان روس خەلقى ئارىسىدا مىللىي نەپرەتتىن قوزغالغان ھېچقانداق ماجىرا بولمىدى. يەرلىك خەلقنىڭ روسلار بىلەن قويۇق دوستلىقى بار. روس ھاكىمىيىتى ھەممە مىللەتكە ئوخشاش زۇلۇم قىلغانلىقى، باشقا مىللەتلەرنى روسلارنىڭ بوزەك قىلىشىغا تۈرتكە بەرمىگەن. ئېسىتقىسى، روسلار يەرلىك خەلقنىڭ قەلبىگە سىڭىپ كىرەلىگەن. ئۇلارنىڭ قەلبىدىن ئورۇن ئالالىغان. مىسال ئۈچۈن دەيلۇقكى، روس بولمىغان يەردىمۇ قازاقلار، قىرغىزلار، ئۇيغۇرلار بىر-بىرى بىلەن روسچە سۆزلىشىشنى ياخشى كۆرىدۇ. شۇنداقتىمۇ، ئۇلار يوقاتقان مىللىي مەدەنىيىتىنى ئەسلىگە كەلتۈرۈشنىڭ غەيرىتىدە.

ئەمما، خىتايلار كۈچ بىلەن، زورلۇق بىلەن بىزنى بېسىم ئاستىدا تۇتۇپ تۇرۇشتا غەلىبە قىلغاندەك كۆرۈنسىمۇ، خىتايلار ياكى خىتاي مەدەنىيىتى شەرقىي تۈركىستان خەلقىنىڭ قەلبىگە سىڭىپ كىرەلمىدى. خىتايلارنىڭ ئەڭ بۈيۈك مەغلۇبىيىتى مانا شۇ يەردە. شەرقىي تۈركىستان خەلقى مىللەتسۆيەرلىكتە بۈگۈنكىدەك يۈكسەك مىللىي ئويغىنىش ھالىتىگە كەلگەن ئەمەس. مىللىي مەۋجۇدىيىتىنى قوغداش، مىللىي ئەركىنلىكىگە ئېرىشمەك ئۈچۈن خىتاي ھاكىمىيىتى بىلەن سۈكۈت ئىچىدە تىركىشىۋاتقان شەرقىي تۈركىستاندا بىر ئىجتىمائىي ھادىسە ئايلانماقتا. خەلقىمىز، ئاي يولتۇزلۇق كۆك بايراقنىڭ تەكرار ئۆز ئاسمىنىدا لەپىلدەيدىغانلىقىدىن ئۈمىدۋار. ئۇلار ھەر ئېھتىماللىققا ھازىر، سۈكۈت ئىچىدە كۈتمەكتە، كۈتمەكتە، كۈتمەكتە.........

ۋەتەن ئىچىدىكى مۇجادىلىسىگە ماس ھالدا يۇرت تېشىدا ھەم بىر مۇنچە ۋەتەنسۆيەر تەشكىلاتلار ۋە ۋەتەنپەرۋەر زاتلار پۈتۈن كۈچىنى، زېھنىنى، ۋاقتىنى، ئىقتىسادىنى سەرپ قىلىپ، ۋەتەننىڭ قۇتۇلۇشى ئۈچۈن مۇجادىلە قىلماقتا ۋە بۇ مۇجادىلىنى بىر ۋىجدانىي ۋەزىپە دەپ ھېساپلىماقتا. ئەمما، بۇ مۇجادىلە ئىچىگە نە مەقسەت بىلەن كىرىپ قالغانلىقى ئېنىق بولمىغان بەزى ئادەملەر باركى، ئۇلار ۋەتەندە داۋام قىلىۋاتقان مىللىي زۇلۇم ھەققىدە ئاغزاكى بىر نەچچە ئېغىز سۆزلەپ قويۇشتىن باشقا، ھېچقانداق قىممىتى بار خىزمىتى يوق. پەقەت نىشانىنى بۇراپ ۋەتەنگە خىزمەت قىلىۋاتقانلار ئارىسىدا پىتنە-پاسات تارقىتىپ ۋەتەن ئۈچۈن خىزمەت قىلىۋاتقان كىشىلەرنى، تارىخىي شەخسلەرنى قارىلاپ ئۆزىنى ئارىدا يەتتىن كۈچلەندۈرۈشتىن باشقا ھېچبىر ئىش بىلەن مەشغۇل ئەمەس. يۇرت تېشىدىكى مىللىي مۇجادىلىدە ۋەتەن خىزمىتىگە بولغان ئەڭ ئېغىر زەرەر بۇ خىل كىشىلەردىن كەلمەكتە. بۇ خىل كىشىلەرنىڭ خاراكتېرى شۇنداق:

مىللىي مۇجادىلىنى مېھمانغا كىيىپ بېرىپ، ئۆيگە كەلگەندە يېشىپ ئىشكاپقا ئېسىپ قويىدىغان مېھمانلىق كىيىم قاتارىدا كۆرىدۇ.

مىللىي مۇجادىلىنى قوسىغى ئاچقاندا تىلەمچىلىك قىلىدىغان تاۋاق قاتارىدا قوللىنىدۇ.

دىققەت بىلەن كۆزەتسىڭىز، ۋەتەن ئۈچۈن سەممىي خىزمەت قىلغانلار ئۈستىدىن پىتنە-پاسات ئويدۇرىدۇ.

خىتايلار بىلەن قويۇق ئالاقىسى بولغان، ۋەتەنگە زىيانلىقلىقى ئىسپاتلانغان ئادەملەرنى باغرىغا باسىدۇ.

سۆيىدىغان ۋە نەپرەتلىنىدىغان ئادەملىرى ئېھتىياجىغا كۆرە تېگىشىپ تۇرىدۇ...... بۇلارنىڭ خاراكتېرى تىلغا ئالغىلى باشلىساق تۈگىمەيدۇ. بۇ خىل ئادەملەر ناھايىتى ئاز، ئەمما، زىيىنى چوڭ بولماقتا. ئەگەر بىزنىڭ مىللىي مۇجادىلە تەشكىلاتلىرىمىز ۋە ئۆزىمىزنى ۋەتەن خىزمىتىگە ئاتىغان كىشىلەر، قەتئىي پىرىنسىپ ئىگىسى بولسا، بۇ خىل ئادەملەرنىڭ پائالىيەت زېمىنىنى تارايتسا، زىيان ئازراق بولىدۇ. سىرتتىن كەلگەن دۈشمەننى تونۇماق ئاسان، ئەمما ئىچىدىن چىققان دۈشمەننى تونۇماق تەس. شۇنداقتىمۇ ۋەتەن سۆيگەن ھەركىمدە كۆز بار، ھېس، تۇيغۇ بار. ئەقىل-پاراسەت بار. كىمنىڭ خەلققە خىزمەت بەرگىنىنى، كىمنىڭ خىزمەت باھانىسىدا خەلققە زەرەر بەرگىنىنى بىلىدۇ. پەقەت كەم نەرسە مىللىي مەسئۇلىيەت ۋە مىللىي غۇرۇر، مىللىي جاسارەت.

ئى ۋەتەن سۆيگەن ئىنسانلار، سىز ئۆزىڭىزنى كۈچسىز ھېس قىلغان ۋاقتىڭىزدا، ۋەتەن ئۈچۈن شېھىت بولۇپ، مۇبارەك ۋۇجۇدى ئۇ مۇبارەك تۇپراقلار بىلەن بىرلىشىپ كەتكەن شېھىتلەرنى ئېسىڭىزگە ئېلىڭ. ئۇلارنىڭ روھى سىزگە پۈتمەس-تۈگىمەس كۈچ ۋە ۋەتەن سۆيگۈسى ئېلىپ كېلىدۇ. بۇ كۈچ ۋە سۆيگۈنى قانداق قوللانماق، سىزنىڭ ئەقىل ۋە ھىممىتىڭىزگە باغلىق.

ئاسارەتتىكى قىرىق بەش يىل — باشماقالا

بېشى 1-بەتتە

تىنگە: «بۇ يىل گومادا تۇغۇت چەكلەش خىزمىتى ياخشى ئىشلەنگەنلىكتىن تۈت مىڭ بالا كام تۇغۇلدى» دەپ يېزىلدى. كىچىك بىر ناھىيىدە تۈت مىڭ بالا كام تۇغۇلسا پۈتۈن شەرقىي تۈركىستاندا يىلدا قانچە بالا كام تۇغۇلىدۇ؟

4 ھەددى ھېساپسىز مول يەر ئاستى ۋە يەر ئۈستى تەبىئىي بايلىقىمىز خىتاي مەنپەتى ئۈچۈن قۇربان بولىۋاتىدۇ. شەرقىي تۈركىستان خەلقى بۇنىڭ بەدىلىگە گادايلىق ۋە تىلەمچىلىك ھالىتىگە چۈشۈپ قېلىپ، ئۆز ھەققىگە ئۆزى ئىگە بولالمايۋاتىدۇ. ھەممە نەرسىگە خىتايلار خوجايىنلىق قىلىۋاتىدۇ.

ئاتمىش تۆتىنچى يىللاردىن بۇيان سۆيۈملۈك ۋەتىنىمىز شەرقىي تۈركىستاندا قىرىق بىر قېتىم ئاتوم سىنىقى ئېلىپ بېرىلدى. مۇھىتنىڭ ئېغىر بۇلغىنىشى تەسىرىدە، نۇرغۇن خەلق ھالاك بولۇپ ۋە نابۇت بولغانلىقىنىڭ سىرتىدا بىگۇناھ خەلقلەر ھەتتا ھايۋانلار مۇئەييەن كېسەللەرگە گىرىپتار بولماقتا. ئاتومنىڭ رادىئاكتىپ زەھىرى قوشنا دۆلەتلەرگىمۇ ئېغىر تەسىر كۆرسەتمەكتە. بۇنىڭغا پۈتۈن دۇنيا قاتتىق نارازىلىق بىلدۈرمەكتە.

يېقىنقى يىللاردىن بۇيان، شەرقىي تۈركىستاندا بۇ خىل زۇلۇملار شىددەت بىلەن داۋام قىلماقتا. سىياسىي جىنايەتچى دېگەن تۆھمەت بىلەن بىگۇناھ كىشىلەر سەۋەپسىز مەخپىي تۇتۇلۇپ زىندانلارغا تاشلانماقتا. تۈرمىلەردىكى تېيىن- قىستاق، سوراقلار ئۇلارنىڭ ھاياتىغا ئېغىر تەھدىت ۋە خەۋپ يەتكۈزمەكتە. بۇنىڭ بەدىلىگە خىتاي فاشىستلىرى شەرقىي تۈركىستاندا ئەركىن ھاياتكە چۈرمەكتە. خىتاي كېلگۈندىلىرىنىڭ كۈندىن- كۈنگە كۆپىيىشى بىلەن سانائەت، تىجارەت تىن تارتىپ يېمەكلىك كىرىمى ئەللىك دوللارغا يەتمىگەن دېھقانچىلىق ئىشلىرى خىتايلارنىڭ قولىغا ئۆتۈپ كەتمەكتە. يەرلىك خەلقلەر ئىقتىسادىي قىيىنچىلىقتىن كۆپ يېمەكتە. ئىشسىز قالغان ياشلار مەخسەتلىك ھالدا ئىچىملىك، چېكىملىككە ئۈگىتىلىپ روھىي جەھەتتىن ئېغىر زەھەرلەنمەكتە.

قىرىق بەش يىلدىن بېرى خىتاي كوممۇنىستلىرىنىڭ يۈرگۈزگەن قانلىق زۇلمى ئاستىدا روھىي، جىسمانىي جەھەتتىن ئېزىلىپ كېلىۋاتقان شەرقىي تۈركىستان خەلقىنىڭ ھەققانىي مۇستەقىللىق كۈرىشى ۋەتەن ئىچى ۋە ۋەتەن سىرتىدا كۈندىن- كۈنگە كۈچەيمەكتە. خەلقىمىز نۇرغۇن قېتىم قوراللىق قوزغىلىپ زور ۋە ئىنقىلابلارغا قارشى جانپىدالىق بىلەن ئۇرۇش قىلدى. كۆپ قېتىم تەشكىللىنىپ كوچىلارغا چىقىپ نامايىش قىلىپ نارازىلىق بىلدۈردى. تەشۋىقات ۋاراقلىرى تارقاتتى، مەخپىي خەت يازدى. ۋەتەن سىرتىدا ئون نەچچە دۆلەتتىكى تەشكىلاتلىرىمىز ئۆزى تۇرۇۋاتقان دۆلەتلەردە ۋە خەلقارا تەشكىلاتلاردا ۋەتەن داۋاسى كۈرىشىنى قانات يايدۇردى.

«شەرقىي تۈركىستان ياشلىرى گېزىتى» ئەنە شۇ مۇستەقىللىق كۈرىشىنىڭ جارچىلىق سادا سىنى ۋەتەن ئىچى ۋە سىرتىغا ئاڭلىتىش ئۈچۈن كۆرەش قىلىدۇ.

چىن كامۇنىست ھاكىمىيىتىنىڭ «تۇغۇتنى چەكلەش» سىياسىتى ئەمەلىيەتتە بولسا مۇسۇلمانلارنى يوق قىلىش سىياسىتىدۇر

بېشى 1-بەتتە

چىندىكى كامۇنىست ھاكىمىيىتى زالىم دىكتاتور ماۋزېدوڭنىڭ "ئادەم ئامىلى بىرىنچى ھەل قىلغۇچى ئامىل" دېگەن يولىيورۇغى بىلەن چىن نوپۇسىنى تۆرت ھەسسە ئاشۇرۇپ ئالغاندىن كېيىن ئىشغالىيىتىدىكى مۇسۇلمانلارغا دەھشەتلىك «تۇغۇتنى چەكلەش قانۇنى»نى يىرگىنچلىك ئۇسۇللار بىلەن مەجبۇرىي ھالدا يۈرگۈزۈپ مۇسۇلمانلارنىڭ نورمال كۆپىيىشىنى توسۇپ، ئۇلارنى يوق- قىلىۋېتىش ستىراتېگىيىسىنى قوللۇنۇپ كەلدى.

شەرقىي تۈركىستان، تۈرك ئالىمىدە ئۆز ئىختىيارى بىلەن ئىسلامغا مۇشەررەپ بولغان تۇنجى دۆلەت بولۇپ شۇ زاماندىن تارتىپ مۇقەددەس دىنىمىز ئىسلامنى قوغداش يولىدا چىنلار بىلەن نۇرغۇنلىغان غازات ئۇرۇشلىرىنى ئېلىپ بېرىپ ئىسلامىيەتنى جان تىكىپ قوغدىغان، كىبكەيتكەن مۇسۇلمان تۈركلىرىنىڭ ۋەتىنى. شۇڭا چىنلاردە "ئۇيغۇرلار پۇل تاپساجامە (مەسجىد) سالىدۇ" دېگەن ئاتا سۆزى بار.

شەرقىي تۈركىستان مۇسۇلمانلىرى چىن كامۇنىست تۈزۈمىنىڭ "ئاتېزىم" سىياسىتىگە پۈتۈن كۈچى بىلەن قارشى تۇرۇپ ئۇلۇغ قۇرئان كەرىم يولىدا ئىچىك تۇرۇدى ۋە بوگۈنمۇ مۇقەددەس دىنىنى جان تىكىپ قوغدىماقتا.

3 - چىن كامۇنىست ھاكىمىيىتى ئېلىپ بارغان قىرىق قېتىملىق ئاتوم يادرو سىناقلىرى ۋە سانى مەلۇم بولمىغان مەغلۇبىيەتلىك سىناقلىرىنىڭ ھەممىسى شەرقىي تۈركىستاننىڭ مۇسۇلمان ئاھالىسى زىچ ئولتۇراقلاشقان تەكلىماكان ۋە لوپنۇر كۆلى ئەتراپلىرىدا ئېلىپ بېرىلدى. چىننىڭ بۇ ۋىجدانسىزلارچە ئېلىپ بارغان ئاتوم سىناقلىرى بۇ جايلاردا مۇھىتنىڭ ئېغىر ھالدىكى يادرو بۇلغىنىشىنى كەلتۈرۈپ چىقاردى. نەتىجىدە بۇ رايونلاردا ياشاۋاتقان مۇسۇلمانلاردە ئىلگىرى ھېچ كۆرۈلمىگەن ئېغىر ھالدىكى يادرو بىلەن زەھەرلىنىش كېسەللىكلىرى يۈز بەرمەكتە. ئەڭ ئېغىرى شۇكى، بۇ سىناقلار تامامەن مۇسۇلمانلار ئۈستىدە ئېلىپ بېرىلىپ شۇ ئارقىلىق مۇسۇلمانلار نوپۇسىنى ئازايتىش مەخسىتىگە يەتمەكچى بولدى.

1950 - يىلى توققۇز مىليون بولغان شەرقىي تۈركىستان مۇسۇلمان نوپۇسى 1991 - يىلى يەتتە مىليون دەپ ئېلان قىلىندى. ئەمما شۇ چاغدا پۈتۈن چىن بويىچە نوپۇسنىڭ كۆپىيىش نىسبىتى ئەسلىدىكىدىن ئۈچ ھەسسە ئاشقانلىقى كۆرسىتىلمەكتە ئىدى. يالغان ۋە بۇرمىلانغان بۇ ساننى ئۈرۈمچى ئونىۋېرسىتېتىكى پروفېسسور، خەلق قەھرىمانى تۇرغۇن ئالماس ۋە ... ئۇنىۋېرسىتېتىدىكى پروفېسسور، خەلق تۇرۇلتاي ۋەكىلى، ستاتىسكىشۇناش ۋە يازغۇچى تۇرسۇن قۇربان ھەققىي پاكىتلار بىلەن پاش قىلىپ ھۆكۈمەت ئېلان قىلغان شەرقىي تۈركىستان مۇسۇلمانلىرىنىڭ نوپۇس سانى، ھەققىي ساندىن بىر قانچە ھەسسە ئازىيىتىلگەنلىكىنى ئاشكارا قىلدى. شۇنىڭ ئۈچۈن تۇرسۇن قۇرباننىڭ پۈتۈن ئۇنۋان ۋە خىزمەتلىرى ئېلىپ تاشلاندى. چىن ھۆكۈمىتى شەرقىي تۈركىستاندىكى مۇسۇلمان نوپۇسىنى دۇنياغا مەخسەتلىك ھالدا ئازكۆرسەتمەكتە. ئەگەر ب.د.ت. نىڭ نازارەتى ئاستىدا بوگۈن شەرقىي تۈركىستاندا بىر نوپۇس ئىنىقلاش ئېلىپ بېرىلسا، شەرقىي تۈركىستان مۇسۇلمانلىرىنىڭ نوپۇس سانى ئوتتۇز مىليوندىن ئاز چىقمايدۇ.

4 - چىن كومۇنىست ھاكىمىيىتى قىرىق ئۈچ يىلدىن بېرى پىلانلىق ۋە تەشكىللىك ھالدا چىندىن مىليونلارچە كۆچمەنلەرنى يوتكەپ چىقىپ 1949-نجى يىلى 96% بولغان مۇسۇلمانلارنىڭ نوپۇسىنى 2 ۋە يىلغا كەلگەندە 46%گە چۈشۈرۈپ قويدى. شۇنىڭ بىلەن مۇسۇلمانلارنى ئۆز يۇرتىدا ئازسانلىق قىلىپ كۆرسىتىش مەخسىتىگە يەتمەكچى بولدى.

-خۇلاسە قىلىپ ئېيتقاندا، چىنلارنىڭ شەرقىي تۈركىستان مۇسۇلمانلىرىغا زۇلۇم ۋە دەھشەت بىلەن يۈرگۈزۈۋاتقان "تۇغۇتنى چەكلەش قانۇنى" چىن كومۇنىستلىرى كۆرسىتىۋاتقان قاندىقتۇر دۆلەتنىڭ بىر تۇتاش نوپۇس سىياسىتى ئەمەس. بۇ شەرقىي تۈركىستاننى چىنلاشتۇرۇپ مەڭگۈ بېسىپ تۇرۇش يىرگىنچ ستىراتېگىيە پىلانىنىڭ بىر پارچىسىدىن ئىبارەت. بۇنى توختىماستىن ئېلىپ بېرىۋاتقان قانلىق سىياسىي تازىلاش ھەركەتلىرى، ھېچ قانداق زامانىۋى مۇداپىئە چارە تەبىرلارنى ئالماي تۇرۇپ داۋاملىق ئېلىپ بېرىۋاتقان يادرو قورالىرى پارتىلىتىش سىناقلىرى ۋە ھەدەپ كۆپ ساندا چىنلىق كۆچمەنلەرنى شەرقىي تۈركىستانغا يەرلەشتۈرۈۋاتقانلىقى دىن ئىبارەت بىر تۇتاش سىياسەتلار بىلەن بىرلەشتۈرۈپ قارىساق ماھىيەتنى سىزىپ ئېلىش ئوڭاي.

چىن كامۇنىست ھاكىمىيىتىنىڭ 1950-نجى يىلدىن بېرى شەرقىي تۈركىستان مۇسۇلمانلىرىنى يوق قىلىش مەخسىدى بىلەن ۋەھشىلارچە يۈرگۈزگەن ئەمەللىرىنى تۆۋەندە بايان قىلىمەن:

1 - ئىسلام ئۆلىمالىرىنىڭ ۋە مۇتىۋەررىدىنى زاتلارنىڭ پائالىيەتلىرىنى «ھۆكۈمەتكە قارشى ھەركەت» دەپ ھۆكۈم قىلىپ ئۇلارنى "پان ئىسلامچىلار، سوتسىيالىزمغا قارشى ئۇنسۇرلار" دېگەن نام بىلەن ئېغىر ھالدا جازالىدى. پۈتۈن شەرقىي تۈركىستاندا سەككىز قېتىم «تازىلاش ھەركىتى» دېگەن باستۇرۇش ھەركەتلىرى بىلەن مۇسۇلمانلارنى، دىنىي ئۆلىمالار ۋە ئىسلام بىلىم ئادەملىرىنى تۈرمىلەرگە قامىدى، نۇرغۇنلىرىنى ئېتىپ ئۆلتۈردى. دىنىي تەلىم جايلىرى بولغان پۈتۈن مەدرىسە لارنى ۋە مەسجىدلارنى بۇزۇپ چاقتى. بۇ ھەركەتلەردە ئۆلتۈرۈلگەنلارنىڭ سانى يېرىم مىليوندىن ئاشىدۇ.

2 - دىنىي يوقىتىشنى مەركەز قىلغان تازىلاش ھەركەتلىرىنىڭ ئارقىسىدىن چىنلار "تۇغۇتنى چەكلەش قانۇن"نى يۈرگۈزۈپ شەھەردە ئولتۇراقلاشقان مۇسۇلمانلارنى ئىككىدىن يېزىلاردا ئۈچتىن ئارتۇق پەرزەنت كۆرۈشنى چەكلىدى. تۇغۇت ئۈچۈنمۇ ئايرىم يىل كۆنتەرتى بەلگۈلەپ يەرلىك رەھبەرلارنىڭ نازارەتى قويۇلدى. ئەڭ ئېچىنىشلىق بولغىنى شۇكى، يىگىرمە مىليوندىن ئارتۇق مۇسۇلمانلار ياشاۋاتقان يېزىلاردا ھېچ قانداق سەھىيە چارە تەدبىرلىرى بولمىغان ۋە ئەڭ ئاددى تىببىي مىكروپسىزلاندۇرۇش ئۇسۇللىرى يوق شارائىتتا ئاياللارنى مەجبۇرى ھالدا تۇغۇماسلىق ئوپېراتسىيىسى قىلىپ تۇغماس قىلىۋەتتى. ھەتتا بەزى ئەرلەرنى ئاختىلىۋەتتى. تۇرساتتىكى بوۋاقنى چۈشۈرۈش ئۈچۈن ھامىلە ئاياللارنى ئوپېراتسىيە قىلىپ بالىنى ئېلىپ تاشلاش، ئوكۇل سېلىپ بالىنى ئۆلتۈرۈپ چۈشۈرۈش قاتارلىق تەبىي ئۇسۇللارنى ئېلىپ باردى. بۇنىڭغا بويسۇنمىغانلارغا ئېغىر جەرىمانە قويۇلدى ۋە مەمۇرىي جازا بېرىلدى. (مەخپىي ھالدا تۇغۇپ) بەلگۈلىمىدىن ئېشىپ كەتكەن بوۋاقلار نوپۇسقا ئېلىنمىدى. ئۇرپە ئادەت بويىچە ئىسمىنى قويۇشقا رۇخسەت قىلماي بالىنى ئىنسانى ۋە پۇخرالىق ھوقۇقلاردىن مەھرۇم قىلدى. بىر «قانۇنسىز» بالا ئۈچۈن ئاتائانىسى ئون يىل ئىشلەپ تاپقان ھەقتىنى جازاغا تۆلەشكە مەجبۇرلاندى.

شەرقىي تۈركىستاندا چىقىدىغان ھۆكۈمەت ئورگان گېزىتى «شىنجاڭ گېزىتى» 1991-يىلى بىر ستاستىك تەكشۈرۈشنىڭ خۇلاسەسىنى ئېلان قىلدى. بۇنىڭغا قارىغاندا، پەقەت بىر قارقاش ناھىيەسىدىلا 1876 نەپەر ئايالغا تۇغۇماسلىق ئوپېراتسىيىسى ئېلىپ بېرىلغان. بوسان شۇجايدىكى تۇغۇت يېشىدىكى ئاياللارنىڭ يېرىمىنى تەشكىل قىلىدۇ. بۇ خىزمەت ئۈچۈن ناھىيە گە تۆرت يۈز ئوتتۇز ئىككى نەپەر چىن دوختۇرلىرى مەخسۇس ئەۋەتىلگەن. شەرقىي تۈركىستاندا بۇنداغ ناھىيەدىن يۈز يىگىرمە يەتتىسى بولۇپ 1991-يىلدىلا ئىككى مىليوندىن ئارتۇق ئاياللار پەرزەنت يۈزى كۆرۈشتىن مەھرۇم قىلىنغان. 1988-نجى يىلى 12-ئاينىڭ 12-كۈنى ئۈرۈمچىدىكى ئالىي مەكتەپ ئوقۇغۇچىسى ۋە 1990-نجى يىلى 5-ئاينىڭ 12-كۈنى ئوتتۇزمىڭ مۇسۇلمان ئاھالى زالىملارچە يۈرگۈزگەن تۇغۇتنى چەكلەش قانۇنىغا قارشى نامايىش ئېلىپ بارغان. چىن قوراللىق كۈچلىرى بولارنى قانلىق باستۇردى.

ئىسلام ئالىمىدىن بوگۈنكى شەرقىي تۈركىستاننىڭ ئېچىنىشلىق ئەھۋالىنى بەك كىچىكتۈرمەستىن ۋاختىدا كۆز ئالدىغا ئېلىشنى مۇراجىئەت قىلىمىز. ئەگەر ئېچىمۇ كىچىكىپ قالىدىغان بولساق، ئۇ چاغدا شەرقىي تۈركىستاندا توختۇزشىتا بىرمۇ مۇسۇلمان قالمايدۇ!.

دۇنيا خىتاينىڭ يەنە ئاتوم پارتلاتقانلىقىنى ئەيىبلىمەكتە

خىتاينىڭ بۇ يىل ئىككىنچى قېتىم ئاتقان ئاتومى يېقىندىلا ئامېرىكىنىڭ خوشنىلىرى تەرىپىدىن قاتتىق ئەيىپلەندى. يەتتىنچى ئۆكتەبىر كۈنى شەرقىي تۈركىستاننىڭ تىرمىتور مەسىددىكى لوپنۇر سىناق رايوندا ئېلىپ بېرىلغان بۇ پارتلىتىشنى خىتاي تاشقى ئىشلار مىنىستىرلىكىنىڭ بىر باياناتچىسى ئېتىراپ قىلدى. ئامېرىكا ۋە ياپونىيە بىر دەك: «بۇ ئېچىنىشلىق ھەركەت» دېدى. ئاۋستىرالىيە: «بۇ كىشىنى ئىنتايىن ئۈمىتسىزلەندۈرىدىغان ھادىسە، خىتاي خەلقارانىڭ پىكرىگە پىسەنت قىلمىدى» دېدى. دۇنيانىڭ ئاخبارات ئورگانلىرى شۇ كۈنى بۇ خەۋەرنى سەلبىي جەھەتتىن ئېلان قىلدى. ش.ت.ي.ز خەۋەردىن ئېلىندى.

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

خىتاي ھۆكۈمىتىنىڭ «شىنجاڭ ۋەتىنىمىزنىڭ ئايرىلماس بىر قىسمى»

دېگەن شوئارى ئاستىدىكى ئەندىشىلىرى

ئەركىن

خەلقىمىزگە مەلۇم بولغىنىدەك، قىرىق نەچچە يىلدىن بېرى شەرقىي تۈركىستاننىڭ گۆھەر زېمىنى خىتاي كوممۇنىستلىرىنىڭ ئىشغالىيىتىدە بولۇپ، ئوتتۇز نەچچە مىليون مۇسۇلمان قېرىنداشلىرىمىز زۇلۇم ئىچىدە پاجىئەلىك ھايات كەچۈرمەكتە. شەرقىي تۈركىستاننىڭ ھېساپسىز ئالتۇن، نېفىت، ئۇران، كۆمۈر، تۇز، تۆمۈر قاتارلىق يەر ئاستى كان بايلىقلىرى، ئاشلىق، پاختا، ياغ، گۆش، مېۋە قاتارلىق يەر ئۈستى بايلىقلىرى، ھەتتا قىزلىرىمىزنىڭ چاچلىرىغىچە ھەممە بايلىقلىرىمىزنى كېچە-كۈندۈزلەپ ئايروپىلان، پويىز، ماشىنىلارغا قاچىلاپ خىتاي زېمىنىغا توشۇماقتا. بۇ ئالتۇن دىيارىمىزدىكى ھەرخىل بايلىقلارنىڭ كۆپلىگى ۋە مۇستەبىتنىڭ يۇقىرىلىقى خىتاي ھۆكۈمىتىنىڭ «شىنجاڭ ۋەتىنىمىزنىڭ ئايرىلماس بىر قىسمى» دېگەن شوئارىنى توۋلىشىغا سەۋەپ بولدى. شۇنىڭ بىلەن خىتاينىڭ ئالدامچى سىياسەتچىلىرى، ساختا تارىخچىلىرى، مۇناپىق غالچىلىرى دۇنيا جامائەتچىلىگىنى، شەرقىي تۈركىستان خەلقىنى ئالداش ئۈچۈن ئۆزلىرىنىڭ شوئارىنى دەلىللەش يولىدا تارىخ ياساپ، كىتاپ يېزىپ نۇرغۇن پەسكەشلىكلەرنى ئوتتۇرىغا چىقاردى.

خىتاي ھۆكۈمىتى گەرچە زورلۇق ۋە ئالداش ۋاستىسى بىلەن شەرقىي تۈركىستاننىڭ بايلىقلىرىنى بۇلاڭ-تالاڭ قىلىۋاتقان بولسىمۇ ئەمما ھەردائىم قورقۇش، ئەندىشە ئىچىدە تىترەپ تۇرىدۇ. چۈنكى ئەگەر شەرقىي تۈركىستان ھەقىقەتەن ئۇلارنىڭ زېمىنى بولسا نېمىشقا يەنە «ئايرىلماس بىر قىسمى» دەپ تىنماي جار سالىدۇ؟ نېمىشقا سىچۇەن، خېبېي، جاڭجاڭ، شاڭخەيلەرنى ۋەتىنىمىزنىڭ ئايرىلماس بىر قىسمى دەپ داۋراڭ قىلمايدۇ؟ دېمەك شەرقىي تۈركىستان ئۇلارنىڭ زېمىنى بولمىغاچقا پۈتۈن كۈچى بىلەن ئۆزىنىڭ قىلمىشلىرى ئۈچۈن تالىشىدۇ.

خىتاي كوممۇنىستلىرى «...ۋەتىنىمىزنىڭ بىر قىسمى» دېگەن تەشۋىقاتىنى گەرچە بالىلارغىچە دىن تارتىپ تاكى مەركىزى پارتىيە مەكتەپلىرىگىچە دەرسلىك قىلىپ كەڭ تەشۋىق قىلىۋاتقان بولسىمۇ لېكىن يەنىلا يېقىن بىر كەلگۈسىدە بىز مىللەتنىڭ ئۆز ئالدىغا مۇستەقىل بىر دۆلەت بولۇپ، ئۆز تەقدىرىنى ئۆزى بەلگىلەيدىغانلىقىنى ئوبدان بىلىدۇ ۋە شۇڭلاشقا ھەر زامان غەم، ئەندىشە ئىچىدە داۋراڭ سالىدۇ. ئۇلارنىڭ ئەندىشىلىرى ئاساسەن تۆۋەندىكى تەرەپلەردە ئىپادىلىنىدۇ:

خىتاي ھۆكۈمىتى شەرقىي تۈركىستانغا چوڭ مەبلەغ سېلىشتىن، دەرھال يۆتكەپ كەتكىلى بولمايدىغان ئەسلىھەلەرنى قۇرۇشتىن ئېھتىيات قىلىدۇ ۋە قورقىدۇ.

خىتاي ئائىلىلىرى زور كۆپ بولغان شەخسى مۈلكىنى، پۇللىرىنى شەرقىي تۈركىستاندا قويۇشتىن ۋە ساقلاشتىن ئېھتىيات قىلىدۇ ۋە قورقىدۇ.

شەرقىي تۈركىستان خەلقىنىڭ كۈچىيىپ، قوزغىلىپ، قارشىلىق كۆرسىتىشىدىن ئۆلگۈدەك دەرىجىدە قورقىدۇ ۋە ئەندىشە قىلىدۇ.

كۆپ پەرزەنتلىك مۇسۇلمان شەرقىي تۈركىستانلىقلارنىڭ نوپۇسىنىڭ كۆپىيىپ كېتىشىدىن قورقىدۇ. شۇڭا مەجبۇرى پىلانلىق تۇغۇتنى زورلۇق بىلەن يۈرگۈزىدۇ.

ئالىي سەۋىيىلىك زىيالىيلارنىڭ، ئىقتىساس ئىگىلىرىنىڭ، بىلىملىك زاتلارنىڭ كۆپلەپ يېتىشىپ چىقىشىدىن بەك قورقىدۇ. بارلىرىنىڭ شارائىتىنى چەكلەيدۇ، كەسپىنى يوقىتىدۇ.

ئۆملۈك، ئىتتىپاقلىقتا، سەممىي ئەخلاقتا، ۋىجدانى ھەققانىيەتكە ۋە غازاتقا ئۈندەيدىغان ئىسلامى ۋە مەدەنىيەۋەرلىك تەشۋىقاتىدىن ئۆلگىدەك قورقىدۇ.

خىتايلارنىڭ بۇ ئەندىشىلىرى ئاخىرى چوقۇم رېئاللىققا ئايلىنىپ مىللىتىمىزنىڭ تەقدىرىنى ھەل قىلىدۇ.

ۋەتىنىمىزنىڭ ئازاتلىقى ئۈچۈن كۆرەشكەن شەھىتلەرنى كىم ئەسلەۋاتىدۇ؟

بېشى 1-بەتتە

1949-يىلى ستالىن ۋە ماۋزېدۇڭ جاللاتلارنىڭ قانلىق قولى بىلەن ئۇيۇشتۇرۇلغان ئەتەبھيا ۋۇزلۇقنىڭ قۇربانى بولغان پىداكار رەھبەرلىرىمىز ۋە سۆيۈملۈك پەرزەنتلىرىمىز ئەخمەتجان قاسىمى، ئىسھاقبەگ، دەلىلقان، ئابدۇكېرىم ئاباسوپ، ئابدۇرەشىت، غەنى، ئوسمانجانلارنىڭ جەسەتلىرى مۇشۇ دۆڭمەھەللىدىكى قەبرىستانلىققا قويۇلغان ئىدى. خىتاي كوممۇنىستلىرىنىڭ سىياسى بەتنامىلىرى ۋە ھەرىكەتلىرىنىڭ نەتىجىسىدە خەلقىمىز بىردىن-بىر زىيارەتگاھى بولغان بۇ شەھىتگاھلىق مازارىغا كېلىش تۇغۇل تىكىلىپ قاراشقىمۇ جۈرئەت قىلالمايدىغان دەرىجىدە ئېغىر زۇلۇملارغا مەھكۇم قىلىندى.

1950-يىلىدىن باشلاپ شەرقىي تۈركىستانغا بېسىپ كىرگەن خىتاي كوممۇنىستلىرى زورلۇق بىلەن ۋەتىنىمىز ئىستىقلالىيىتى ئۈچۈن كۆرەشكەن خەلقىمىزنىڭ، زىيالىيلىرىمىزنىڭ، مۆتىۋەرلىرىمىزنىڭ ھەممىدە قۇرالسىزلاندۇرۇلغان مۇنتىزىم ئارمىيىمىزنىڭ كۆرەشچان ئىرادىسىنى سۇندۇرۇپ تاشلاش ئۈچۈن ئۆزىنىڭ غالچىلىرى، ئويياتسىز ئاكتىپلار ۋە قورچاق كادىرلىرىدىن پايدىلىنىپ ئارقا-ئارقىدىن توختىماي سىياسى ئۆگىنىش كۆرەشلىرىنى ئېلىپ بېرىپ، تەتۈر ئىنقىلابچى، پانتۈركىست، پان ئىسلامىست، جاھانگىر قۇيرۇقى، فېئودال پومېشچىك، زومىگەر، بۇرژۇئا ئۇنسۇر، خىيانەتچى يولۋاس دېگەندەك خىلمۇ-خىل بەتنام سىياسى قالپاقلارنى ھازىرلاپ خەلقنى باش كۆتەرگۈزمىدى.

غۇلجىدا ئىلى ۋالىسى قىلىپ تەيىنلەنگەن ئەشەددى رەھىمسىز ئۇنسۇر ئەنۋەر جاكولىن تەتۈر ئىنقىلابچىلارنى بېسىقتۇرۇش ھەرىكىتىنىڭ باشلىقى بولۇپ بەلگىلەنگەندىن كېيىن، ساقچى، دېڭىزتا تورا ئورگانلىرىنى ئىشقا سېلىپ كەڭ كۆلەمدە تۇتقۇن قىلىشنى باشلىۋەتتى. «دەھشەتلىك ئالتىنچى مارت ۋەقەسى»نى پەيدا قىلىپ، سابىق شەرقىي تۈركىستان ھۆكۈمىتىنىڭ ئەزالىرىنى، خەلق ۋەكىللىرىنى، زىيالىيلارنى، مۆتىۋەرلىرىنى تۇتقۇن قىلىپ تۈركۈملەپ تۈرمىلەرگە قامىدى. ئۇلار تۈرمىلەردە خىتاي ساقچىلىرى تەرىپىدىن دەھشەتلىك قىيىن-قىستاقلارغا ئۇچرىدى. ئەمگەك بىلەن ئۆزگەرتىش لاگېرلىرىغا ئەۋەتىلىپ، مۇشتۇمدەك نورمانان، ئۆلچەملىك سۇيۇقئاش بىلەن ناھايىتى ئېغىر جىسمانى ئەمگەكلەرگە سېلىندى. يەر ئاستى خاكلاردا كۆمۈر قازدۇردى. ھارۋىغا ھايۋان ئورنىدا قوشۇپ، توپا توشۇتتى. كېچە-كۈندۈز ئېلىپ بېرىلغان سىياسى بېسىم ۋە زۇلمەتلىك ئېغىر ئەمگەك نۇرغۇنلىغان خەلقىمىزنىڭ جېنىغا زامىن بولدى. كۆپلىگەن جەڭگىۋار كۆرەشچىلىرىمىز شۇ جەرياندا شەھىت بولۇپ كەتتى. شۇنىڭدىن كېيىن يەنە ستىل تۈزۈتۈش، ئوتتۇز بىرىنچى ماي ۋەقەسى، مەدەنىيەت ئىنقىلابى قاتارلىق قاتىللىق ھەرىكەتلىرىدە نۇرغۇنلىغان ئىسىل پەرزەنتلىرىمىز خىتايلارنىڭ قولىدا ۋەتەن، مىللەتنىڭ نومۇسىنى ساقلاپ شەھىت بولۇپ كەتتى.

گەرچە خەلقىمىزنىڭ غەزىپىدىن قورققان خىتاي كوممۇنىستلىرى جاللات ماۋزېدۇڭنىڭ ئالدامچى يولىيورۇقىنىڭ باھانىسىدا ئەخمەتجان قاسىمى قاتارلىقلارنىڭ جەسەتلىرىنى يۆتكەپ خاتىرە مۇنارىسى ياساپ قويغان بولسىمۇ لېكىن ئەللىك يىلدىن بېرى خەلق ئازاتلىقى ئۈچۈن قۇربان بولغان نۇرغۇنلىغان شەھىتلىرىمىزنىڭ ھېچ يەردە نە قەبرىسى، نە خاتىرە مۇنارىسى يوق. شەھىتگاھ مازارلىقى بولسا تۈزلىنىپ خىتاي كۆچمەنلىرى ئۈچۈن ياسالغان ئىگىز بىنالار بىلەن توشۇپ كەتتى.

لېكىن كۆرەشچان خەلقىمىز ئۆز قەھرىمانلىرىنى بىر كۈنمۇ ئۇنتۇپ قالغىنى يوق. ئۇلار ئەسەر، ماقالىلار يېزىپ، سۆزلەپ، كېيىنكى ئەۋلادلىرىنىڭ يۈرەك قەلبىدە شەھىتلىرىمىز ئۈچۈن خاتىرە مۇنارىسى ياسىدى. خەلقىمىز ئۆز ئىستىقلالىنى ئالغان تۇنجى كۈنى چوقۇم ئالدى بىلەن باشقا دۆلەتلەرگە ئوخشاش ئەڭ گۈزەل يەردە ئەڭ كۆركەم ۋە ھەيۋەتلىك قىلىپ شەھىتلىرىمىز ئۈچۈن خاتىرە مۇنارىسى ياساپ ئۇلارنى مەڭگۈ ئەسلەيدۇ.

شەرقىي تۈركىستان جۇمھۇرىيىتى قۇرۇلغانلىقىنىڭ ئەللىك يىللىقى تولغان بۇ كۈنكى كۈندە، بىز ئالدى بىلەن مىللى ئازاتلىق كۆرىشىمىزدە قۇربان بولغان بارلىق شەھىتلىرىمىزنى چوڭقۇر ئەسلەپ، ئۇلارنىڭ روھىغا دۇئا ئوقۇپ، ئۇلارنىڭ ئەنئەنىسىگە ۋارىسلىق قىلىشىمىز لازىم.

ئازاتلىق كۆرىشى قۇربانلىرىنىڭ روھىغا شان-شەرەپلەر بولسۇن!

خەۋەرلەر

شەرقىي تۈركىستاندا كوممۇنىستلارغا ئەجەللىك زەربە بېرىلمەكتە

كوممۇنىست خىتايلارنىڭ شەرقىي تۈركىستان خەلقىگە يۈرگۈزۈۋاتقان مىللىي ۋە دىنىي زۇلمى ئېغىرلاشقانسېرى، مىللىي مۇستەقىللىق ئۈچۈن كۆرەشىۋاتقان شەرقىي تۈركىستان خەلقى كوممۇنىست خىتاي ھۆكۈمرانلىرىنىڭ مۇستەبىت، ۋەھشىيلىكلىرىگە قارشى ھەرخىل شەكىلدىكى كۆرەشلىرىنى داۋاملاشتۇرماقتا. 1994-يىلى 7-ئاينىڭ 21-كۈنى كېچە سائەت بىردىن ئون مىنۇت ئۆتكەندە، ئاقسۇ ۋىلايەتلىك تەپتىش مەھكىمە بىناسى، توخسۇن ناھىيىلىك تۇغۇت چەكلەش ئىشخانىسى، كۇچار شىكخا يولىدىكى ئۈچ ئۆستەڭ كۆۋرۈكى بىرلا ۋاقىتتا شىددەتلىك پارتلىتىلغان. ئاقسۇ ناھىيىسىگە قويۇلغان بومبا پارتلىماي قالغان. ۋەقە يۈز بەرگەندىن كېيىن ھۆكۈمەت نۇرغۇن ئەسكەر چىقىرىپ نەق مەيداننى قاتتىق كونترول ئاستىغا ئالغان ۋە ئەتراپتىن ئالتە يۈزگە يېقىن شەرقىي تۈركىستانلىقنى گۇمان بىلەن قولغا ئالغان. بۇلاردىن بىر قىسىم كىشىلەر قاتتىق قىيىن-قىستاقلاردىن كېيىن قويۇپ بېرىلگەن بولسىمۇ، كۆپ قىسمى تۈرمىلەردە جاللاتلارنىڭ ئېغىر ئازاپلىنىشىغا ئۇچرىماقتا. دېمەك يېقىن خەۋەرلەرگە قارىغاندا، بۇ قېتىمقى پارتلاش ۋەقەسىنىڭ دائىرىسى كەڭ، تەشكىللىشى ئەتراپلىق، ئىنچىكە بىر قەدەم ئۈستۈن بولۇپ، خىتاي زوراۋانلىرىنى قاتتىق ئالاقزادە قىلىۋەتكەن.

خىتاي قاراڭغۇ بازىرىدىكى ئادەم سودىسى

ئازاتلىق رادىيوسى ئىنگلىزچە نويابىر خەۋىرى، يېقىنقى يىللاردىن بېرى خىتايدا ئادەم ئورگانىزمى سودىسى بارغانسېرى جانلىنىپ كەتتى. كىچىك بالىلارنىڭ يوقاپ كېتىشى ئادەتتىكى ئىشلارغا ئايلىنىپ قالغان خىتايدا، ھازىر ئون سەككىزدىن يىگىرمە ئىككى ياشقىچە بولغان ياشلارمۇ يوقاپ كېتىش سېپىگە قوشۇلدى. تەكشۈرۈشلەرگە ئاساسلانغاندا، ھەر يىلى تەخمىنەن ئىككى يۈز مىڭ يوقاپ كەتكەنلەرنىڭ بۆرىكى ئېلىۋېلىنغان. خىتايدا ئۆلۈم جازاسىغا ھۆكۈم قىلىنغانلارنىڭ ئىچكى ئورگانلىرىنى ئېلىش بىر ئادەتكە ئايلىنىپ قالغان. نۇرغۇن ئادەمنىڭ، بولۇپمۇ يۇقىرى دەرىجىلىك ئەمەلدارلارنىڭ ئىچكى ئورگانلارغا ئېھتىياجى بولۇپ بىر ئامېرىكىلىق خىتاي دوختۇرنىڭ ئىنكاسىغا قارىغاندا، خىتايدا ئۈچ يۈز دوللارغا ئادەم ئورگانىزمىنى سېتىۋالغىلى بولىدىكەن. جەندى تەلەپ قىلىنغانلار ئۆلۈمنى ئىجرا قىلىش مەيدانىدا جىنايەتچىلەردىن ئالغىنىنى تالاشلاشقا دەۋەت قىلىنىدىكەن. بۇ خىل يەكتىنىڭ ئادەمنىڭ ئورگانىزمىنى سودا قىلىش نۇرغۇن دۆلەتلەردە مەنئى قىلىنغان بولسىمۇ، خەلقارادىكى چوڭ تەشكىلاتلارنىڭ ئەيىبلىشىگە قارىماي، خىتايدا ھېچ نەرسىنى چۈشەندۈرمەستىن ئۆلۈمگە ھۆكۈم قىلىش ھادىسىسى زور كۆلەمدە كۆپەيمەكتە.

تۈركىيىدىكى شەرقىي تۈركىستانلىق ئوقۇغۇچىلار ۋەكىللىرى ئەنقەرە ۋە قەيسەرىدە پائالىيەت ئېلىپ باردى

تۈركىيە مىللەتچى ھەرىكەت پارتىيىسى باشلىقى ئالپ ئارسلان تۈركەش 5-قېتىملىق ئەرجىيەس قۇرۇلتىيىغا قاتناشقان شەرقىي تۈركىستانلىقلار ۋەكىللىرىنى قوبۇل قىلدى

تۈركىيىدە ئوقۇۋاتقان شەرقىي تۈركىستانلىق ئوقۇغۇچىلارنىڭ ۋەكىللىرى بۇ يىل سەككىزىنچى ئاينىڭ باشلىرى قەيسەرى شەھىرىنىڭ ئەرجىيەس يايلىقىدا ئۆتكۈزۈلگەن بەشىنچى نۆۋەتلىك دۇنيا تۈركلىرى قۇرۇلتىيىغا تەكلىپ بىلەن قاتناشتى. يۈزمىڭغا يېقىن كىشى قاتناشقان بۇ ھەيۋەتلىك قۇرۇلتايدا تارىختىكى ئون ئالتە تۈرك دۆلىتىنىڭ بايراقلىرى قاتاردا قەدىمى ئۇيغۇر دۆلىتى ۋە قاراخانىلار ئۇيغۇر دۆلىتىنىڭ رەڭگارەڭ بايراقلىرى باراۋەر لەپىلدىدى. شەرقىي تۈركىستاننىڭ ئاي يۇلتۇزلۇق كۆك بايرىقى يېقىن مەيداندا جەۋلان قىلىپ كۆپچىلىكنىڭ دىققىتىگە ۋە ھۆرمىتىگە سازاۋەر بولدى. قەيسەرىدىكى شەرقىي تۈركىستان مەدەنىيەت ھەمكارلىق جەمئىيىتى تەرىپىدىن ھازىرلانغان ئۇيغۇر چادىرىغا ھەرخىل ئۇيغۇر تائاملىرى تىزىلغان بولۇپ، ئوقۇغۇچىلار بۇ يەردە ۋەتىنىمىزنىڭ گۈزەل مەنزىرىلىرى، ھېساپسىز مول بايلىقلىرى، تارىخى مەدەنى يادىكارلىقلىرى، خىتاي زۇلمى ئاستىدىكى ئېچىنىشلىق تۇرمۇشلىرى ۋە ئاتوم سىناقلىرى نەتىجىسىدە يۈز بەرگەن پاجىئەلىك كۆرۈنۈشلەر ئەكس ئەتتۈرۈلگەن رەسىم كۆرگەزمىسى، تەشۋىقات تاختىسى چىقىرىپ كەڭ ئامما ۋە مۇخبىرلارنىڭ دىققىتىنى جەلپ قىلدى. گېزىت، كىتاپ، ژۇرناللارنى تارقاتتى. شەرقىي تۈركىستان ۋەكىللىرىنىڭ يېقىنىغا ھازىرلىغان «شەرقىي تۈركىستاننىڭ مۇستەقىللىقى-دۇنيا تۈركلىرىنىڭ مۇستەقىللىقى» ناملىق ماقالا قاتناشقۇچىلارغا ۋە مۇخبىرلارغا تارقىتىلدى.

يېقىندا ئەنقەرىدە تۈركىيە مىللەتچى ھەرىكەت پارتىيىسى رەئىسى ئالپ ئارسلان تۈركەش ۋەكىللىرىمىزنى سەممىي قوبۇل قىلدى ۋە سۆھبەتلەشتى. ۋەكىللەر تۈركەشكە ۋەتەن خەلقىنىڭ ۋە مۇھاجىرەتتىكى ئىسا ئالپتېكىننىڭ سالىمىنى يەتكۈزۈپ، شەرقىي تۈركىستان داۋاسىغا داۋاملىق ئىگە چىقىشىنى ئۆتۈندى. تۈركەش: «شەرقىي تۈركىستان ئىگىسىز ئەمەس، مەندىن شەرقىي تۈركىستان خەلقىمىزگە سالام يەتكۈزۈڭلار» دېدى.

ۋەكىللەر قەيسەرىدىكى جەمئىيىتىمىز ۋەكىللىرى بىلەن ۋەتەن داۋاسىنى تېخىمۇ كۈچلەندۈرۈش ھەققىدە ئىزغىن سۆھبەتلەشتى ھەمدە بىر قانچە پارتىيە-گۇرۇھلار، مەتبۇئات ئورۇنلىرىنى زىيارەت قىلغاندىن كېيىن، مەيدىسىگە شەرقىي تۈركىستاننىڭ كىچىكلىتىلگەن بايرىقىنى تاقاپ، قوللىرىدا شەرقىي تۈركىستان بايرىقىنى كۆتۈرگەن ھالدا ئەنقەرەگە يېتىپ كەلدى. ئۇلار ئەنقەرەدە دۇنيا رادىئوسى، زامان گېزىتى قاتارلىق ئورۇنلارغا بېرىپ داۋانى ئاڭلاتتى ۋە داۋامىزنى تۈركىيىگە، دۇنياغا تېخىمۇ كۆپلەپ ئاڭلىتىشنى تەلەپ قىلدى. بۇ جەرياندا تۈركىيە پرېزىدېنتى سۇلايمان دەمىرەلنىڭ باش مەسلىھەتچىسى سابىق مەدەنىيەت مىنىستىرى نامىق كامال زەيبەكنى زىيارەت قىلدى. ئۇنىڭغا شەرقىي تۈركىستاننىڭ يېقىنقى ئەھۋاللىرىنى تونۇشتۇردى ۋە شەرقىي تۈركىستاننىڭ بايرىقىنى تەقدىم قىلىپ: «ھەر كۈنى بۇ بايراققا قاراپ، بۇ بايراقنىڭ ئىگىسىنى ئۇنتۇپ قالماسلىقىڭىزنى سورايمىز» دېگەندە، ئۇ بايراقنى ئىشخانىسىدىكى تۈرك جۇمھۇرىيەتلىرى بايراقلىرىنىڭ قاتارىغا ئېسىپ قويۇپ: «بىز بۇ بايراقنى ئۇنتۇپ قالمايمىز، يېقىن كەلگۈسىدە بۇ بايراق ئۆز تۇپرىقىدا جەۋلان قىلىدۇ» دېدى.

دىلشات شايرامى، ياسىن ئىمىن قۇت خەۋىرى

خىتايدا ئېلىپ بېرىلغان «ئېچىلىش، سايراش» ۋە ئۇنىڭ مۇدھىش ئاقىۋەتلىرى

ئەسلىمە

ھەبىبۇللا مۇتەللىپ

ئۆتمۈشتىكى تارىخىي ۋاقەلەرگە دائىر سەنەلەر ئۆز مەزمۇنى ۋە ماھىيىتىگە باغلىق بىر ــ بىرىگە ئوخشىمىغان ھالدا، بەزىلىرى تەنتەنە قىلىش بىلەن تىلغا ئېلىنسا، بەزىلىرى فاجىئەلىك قارا داغلىق كۈنلەر سۈپىتىدە خاتىرىلىنىدۇ. مەن بۇ ماقالەمدە 1957 ــ يىلى خىتايدا باشلانغان «ئېچىلىش، سايراش» ھەرىكىتىنىڭ كېلىپ چىقىشى ۋە ئۇنىڭ خەلقىم بېشىغا ئېلىپ كەلگەن مۇدھىش ئاقىۋەتلىرى ئۈستىدە توختىلىپ ئۆتىمەن.

ئېچىلىش، سايراش فورمۇلىگىسى تۆۋەندىكىچە ئىدى:

«ھەممە گۈللەر تەكشى ئېچىلسۇن، ھەممە بەس ــ بەستە سايرىسۇن. سايرىغۇچىدا ئەيىپ يوق، باشقىلا ئىبرەت ئالسۇن. سايرىمىغان بىرەر كىشى قالمىسۇن، ئېچىلمىغان بىرمۇ گۈل، گىيا قالمىسۇن. سايراشتا ھەر تۈرلۈك قۇشلارنىڭ يېقىملىق، يېقىمسىز ئاھاڭدىكى سايراشلىرى يۈز بېرىشى مۇمكىن، شۇنىڭدەك چىرايلىق خۇشپۇراقلىق گۈللەرنىڭ ئېچىلىشىمۇ، زەھەرلىك چۆپلەرنىڭ ئۈنۈپ چىقىشىمۇ مۇمكىن، ھەممىسىگە ئەركىنلىك بېرىلىدۇ. ئەنسىرەشنىڭ ھاجىتى يوق. پايدىلىقلىرىنى ساقلاپ قېلىپ، زىيانلىقلىرى ژۇلۇپ تاشلىنىدۇ. ۋاھاكازالار...» خۇددى شېئىرگە ئوخشۇتۇپ پۈتۈلگەن ئىخچام شۇئارنىڭ ئويلاپ چىقىرىلغانلىقىغا قاراڭلار.

خىتاي مەركىزى ھۆكۈمىتى كۈتۈلمىگەن ۋەزىيەتتە مۇنداق «دېموكراتىيە» نى ئوتتۇرىغا قويۇپ، ھەر ساھە، ھەر تەبىقىدىكىلەرنىڭ ئوخشاش بولمىغان ئىنكاسلىرىنى ئوتتۇرىغا چىقاردى. ھەقىقەتەنمۇ يىراقنى كۆرەلەيدىغان زىيالىلار ئۆز تەجرىبە نۇقتىئىنەزەرلىرىگە ئاساسلىنىپ مەركەزنىڭ قانداقتۇر بىر سىياسىي دىراما ئويۇنى بولۇشى ئېھتىماللىقىدىن گۇمانىي قاراشلاردا بولدى. يەنە بىر تۈركۈم رەھبىرى ئورۇنلاردىكى خىتاي كوممۇنىستلىرى ئوچۇق ھالدا كەسكىن قارشى چىقتى. ئۇلار مۇنداق چەكسىز دېموكراتىيىگە يول قويۇلغاندا پارتىيىمىزنىڭ مەركەزلەشكەن دېموكراتىيە تۈزۈمىگە قارىتا زەربە بولىدۇ دەپ قارىدى. مىللىي رەھبىرى كادىرلار بولسا، بۇرۇنقىدەك ھامان ئاقكۆڭۈللۈك مەۋقەدە تۇرۇپ، چوڭ خىتاي مىللەتچىلىگىدىن ھەزەر ئەيلەپ تاقەتتى چېكىگە يەتكەنلىگى تۈپەيلىدىن، يۈرەك ــ باغرى قانغىچە كەتتاشا ئېچىلىپ، سايراش قاينىمى ئىچىگە ئۆزىنى ئاتتى. كادىرلار ئەپكارئاممىسىنى تەلتۆكۈس كەڭ ۋە چوڭقۇر سايرىتىش، ئېچىلدۇرۇش مەخسىدىدە ئاممىۋى مەتبۇئات، تەشۋىقات ۋاستىلىرىنى ئىشقا سېلىش ئارقىلىق يۇقىرى دولقۇنغا كۆتەردى.

مىللىي كادىرلارنىڭ ئېچىلىش، سايراشلىرى باشتىن ــ ئاياق مەركىزى خىتاينىڭ رايونىمىزدا ئىجرا قىلىۋاتقان مىللىي سىياسىتى دائىرىسىگە مەركەزلەشتۈرۈلگەن.

ئۇلار مەركەزنىڭ بەرگەن مىللىي ئاپتونوم مۇختارىيەت تۈزۈمى مىللەتلەرنىڭ ھوقۇق مەنپەئەتلىرىنى گەۋدىلەندۈرۈشتە ئۆز ئەۋزەللىكلىرىنى كۆرسىتەلمەيلا قالماستىن، قۇرۇق شەكىلدىنلا ئىبارەت ئىكەنلىگىنى، مىللىي رايوننىڭ باشقۇرۇش ھوقۇقى خىتاي كوممۇنىستلىرىنىڭ قولىغا مەركەزلەشكەنلىگى، ئىچكىرىدىن خىتاي كۆچمەنلىرىنى يۆتكەش نەتىجىسىدە يەرلىك خەلقلەر ھاياتى شارائىتىنىڭ ئېغىرلىشىۋاتقانلىقى، رايونىمىزنىڭ خام ئەشيا بازىسىغا ئايلاندۇرۇلۇشى بىلەن بايلىقىمىزنىڭ ئىچكى خىتايغا سۈمۈرۈلىۋاتقانلىقى، رايونىمىزغا بېسىپ كەلگەن خىتاي ئىشغالىيەتچى ئارمىيىسىنىڭ زوراۋانلىقىغا چەك قويۇلىشى، ھەقىقىي تارىخىمىزنى ئېتىراپ قىلىنىشى، مىللىي، دىنىي ئۆرپ ــ ئادەتلىرىمىزنىڭ ھۆرمەت قىلىنىشى، مىللىي مەدەنىيەت، مائارىپ ۋە تىلىمىزنىڭ رىۋاجلاندۇرۇلۇشى، ۋە باشقىمۇ نۇرغۇن ساھەلەرنى ئىچىگە ئالغان كەڭ تۈردىكى تەنقىدى پىكىر، تەلەپ ئوتتۇرىغا قويۇلدى، مىللىي مۇختارىيەت ئورنىغا رېسپوبلىكا تەلەپ قىلىندى.

ھەقىقەتەنمۇ مىللىي رەھبىرى زىيالىلىرىمىزنىڭ خەلقىمىزنىڭ ئالىي تىلەك، مەخسەتلىرىگە ۋاكالىتەن ئاشكارا دادىل ئوتتۇرىغا چىقىشلىرى تارىختىكى تۇنجى قېتىملىق زور ۋەقە ھېساپلىناتتى. بىراق بېيجىن خوجايىنلىرى تاكىدىكىلەرنىڭ سەۋرى تاقىتى ئۆزۈلۈشكە بارمىدى. ئۇلار يۈزلىرىدىكى نىقاپنى بىر چەتكە قايرىپ قويۇپ، ھەقىقىي ئەپتى بەشىرىسىنى كۆرسەتتى. مەركىزى كومىتېت نامىدىن سىياسىي بيۇرو ئەزاسى، مىللىي ئىشلار كومىتېتىنىڭ مۇدىرى لىيۇگاۋپىڭ مەتبۇئاتلاردا يەرلىك مىللەتچىلىك ھازىرقى ۋەزىيەتتە جىددى خەۋپ دەرىجىسىدە باش كۆتەرمەكتە. ئۇلارغا ھەرگىز رەھىم، شەپقەت قىلماستىن ئىلاننىڭ بېشىنى تاشتا يانجىغاندەك يانجىپ تاشلىشىمىز لازىم، دەپ ئېلان قىلدى. ئىككى يۈزلىمىلىك بىلەن ئۆز ۋەدىسىگە ۋاپا قىلماسلىق، ياۋۇزلۇق بىلەن خىيانەت قىلىش ــ كوممۇنىستلارنىڭ تەبىئىتى ئىكەنلىگىنى خەلقىمىز يەنە بىر قېتىم چۈشەنمەكتە ئىدى.

1957 ــ يىلىنىڭ دېكابىر ئېيىنىڭ ئاخىرقى يىغىنىدا ئاپتونوم رايون بويىچە مىللىي ۋە خىتاي كادىرلارنىڭ قاتناشتۇرۇلۇشى بىلەن يەرلىك مىللەتچىلىككە قارشى تۇرۇش نامى ئاستىدا كۆرەش كامپانىيىسى ئۆتكۈزۈلدۈرۈلدى. ئىككىنچى بىرىزالدىكى خىتاي ئەمەلدارلىرى دىراما كۆرۈش ــ كۈزىتىشكە ئورۇنلاشتۇرۇلدى. ۋاڭ ئېنماۋ باشچىلىق قىلغان خىتاي كوممۇنىستلىرىنى ئاساس قىلغان تەشكىلى رەھبەرلىك شتابى قۇرۇلدى. سايراش، ئېچىلىشتا مەركەزنىڭ مىللىي سىياسىتىگە، چوڭ مىللەتچىلىكنىڭ رايونىمىزدىكى ئېغىر ئاقىۋەتلىرىگە قارشى جىددى پىكىرلىرىنى ئوتتۇرىغا قويغان شەخسلەرنى تاللىنىپ زەربە بېرىش ئوبيېكتلىرى قىلىپ بەلگىلەندى. بېيجىن ھاكىمىيىتى ئۆز ئالدىغا قويغان بىرەر چوڭ سىياسىي نىشاننى ئەمەلگە ئاشۇرۇشنى ئاۋۋال ئۆزلىرى تەشەببۇسكار بولۇپ، ئىجتىمائىي، سىياسىي ئاتموسفېرانى مۇرەككەپلەشتۈرەتتى. شۇ مەزگىللەردە خىتاينىڭ پۈتۈن تەركىۋىدە بولسا، تېررىتورىيىسى كەڭ، بايلىقى ھەددى ھېساپسىز مول ۋەتىنىمىزگە مىليونلاپ خىتاي كۆچمەنلىرىنى يۆتكەشنىڭ ئىستراتېگىيىلىك پىلانىنى ئەمەلگە ئاشۇرۇش ۋەزىپىسى تۇراتتى.

ئىككىنچى تەرەپتىن ۋەتىنىمىزنى خىتايلاشتۇرۇش پىلانىنى ئىشقا ئاشۇرۇشتا پۈت تىرەپ تۇرىدىغان قورچاق رەھبەرسىز ئىش ئېلىپ بېرىش مۇمكىن ئەمەس ئىدى ئەلۋەتتە. شۇڭا سەيپىدىنگە مەركىزى ھۆكۈمەت تارىختا ھېچ ۋاقىت كۆرۈلمىگەن دەرىجىدە ئالىي ھوقۇقلارنى ئاتا قىلدى. پارتكوم باش كاتىپلىقى، ھەربى رايون كومىسسارلىقى، ئۆلكە رەئىسلىكى، دائىمىي كومىتېت مۇدىرلىكى قاتارلىقلارنى ئۇنىڭ قولىغا تۇتقازدى. ساختا ئىشەنچىگە ئىگە بولغان بۇ رەھبەر ھوش كاللىسىنى يوقاتقان ھالدا پۈتۈن كۈچ قۇۋۋىتى بىلەن خوجايىنلىرىنىڭ كۆڭلىدىن چىقىشقا تىرىشتى. پاك ۋەتىنىمىزگە يىرىم توق خىتاي رودىپايلىرىنى ئورۇنلاشتۇرۇشتا، ھاكىمىيىتىمىزنىڭ ھەممە ساھەلىرىنى خىتاي كادىرلىرىنىڭ ئىگىللىشىدە، مۇنەۋۋەر پىشقەدەملىرىمىزنى ئۆز قولى بىلەن روھى، جىسمانىي يوق قىلىشتا ئومۇمەن خىتاي قىزىل ھاكىمىيىتىنىڭ پىلانلىغان ئالەمشۇمۇل مەخسەتلىرىنى تەلتۆكۈس ئىشقا ئاشۇرۇشتا ئۇ ھېساپسىز ئىشلارنى قىلىپ بەردى.

ئۆلكىمىزدە ئېلىپ بېرىلغان ھەرىكەت كامپانىيىسى خىتاي رەھبەرلىرىنىڭ، قانچىلىك ئۇزۇنغا سوزۇلسىمۇ، قانچىلىك ماددى چىقىم سەرىپ قىلىنىشىدىن قەتئىينەزەر، مەيلى تولۇغى بىلەن ئاخىرغىچە، مىللەتچىلەرگە تەلتۆكۈس زەربە بېرىپ قايتا باش كۆتۈرۈپ چىقىشقا جۈرئەت قىلالمايدىغان دەرىجىدە ئېلىپ بېرىش يولىيورۇغى ئاستىدا ئىككى يىلغا يېقىن داۋاملاشتۇرۇلدى. كۆرەش قىلىش ئۇسۇللىرىنىڭ قانچىلىك قەبىھ بولىشىغا قارىماي، ۋەتەن، مىللەت مۇستەقىللىقى ئۈچۈن ئوتتا تاۋلانغان پولات ئىرادىلىك ئەۋلاتلىرىمىز مۇنبەرلەردە كىشىنى ھەيران قالدۇرىدىغان دەرىجىدە قەھرىمانلىق ئۈلگىسىنى نامايەن قىلدى.

شەرقىي تۈركىستاندىكى خىتاي رەھبەرلىگى مىللىي كادىرلارنىڭ مۇتلەق كۆپچىلىكىگە ئىشەنچىسىزلىك بىلەن قارايتتى. شۇڭا ئۇلارنىڭ ھەممىسى بىر قېتىملىق مىللەتچىلىكنى ئىقرار قىلدۇرۇش، ئۇچۇغداش، تۆۋە قىلدۇرۇش كۆرۈگىدىن ئۆتۈشى شەرت قىلىپ قويۇلغان ئىدى. ھەرىكەت تەرەققىياتى كىشىلەرنىڭ پىنھان مىللىي ھىس تۇيغۇسىنى رىئاللىققا ئايلاندۇراتتى. ھەتتا ئىجتىمائىي ھاياتتا يۈز بەرگەن ۋاقەلەرگە نىسبەتەن ئىچكى ئىدىيە ھالەتتە تۇتقۇنۇش تۇغدۇرغان ياكى ئويلاندۇرغان مەسىلىلەرنى ئوتتۇرىغا قويۇشقا زورلاش ئارقىلىق ژىپ ئۇچىنى تاپقاندىن كېيىن تەتۈرسىچە تەھلىل قىلىش ئۇسۇلى بىلەن غايىۋى مىللەتچىلەرنى تۇرەلدۈرەتتى.

مۇناسىۋەتلىك ھالدا قەلەم ئىگىلىرى تەرىپىدىن ئاز تىلغا ئېلىنىپ كەلگەن ئابدۇلئەزىز مەخسۇم ئاكا توغرىسىدا ئويلىنىپ كۆرەيلى، ئۇ شەرقىي تۈركىستاندىلا ئەمەس، بەلكى ئىسلام دۇنياسىغا مەشھۇر ئابدۇقادىر داموللامنىڭ ئوغلى بولۇپ، ئۇنىڭ ۋەتەن ئازاتلىقىغا بولغان ھىسسىياتى ياش ۋاقىتلىرىدىن باشلاپلا ئويغانغان. ئۇنىڭ پۈتۈن ئاڭلىق ھاياتى شەرقىي تۈركىستاننىڭ ھەقىقىي مۇستەقىللىقى يولىدا گومىنداڭ، گۇڭچەنداڭ ئىستىلاچىلىرىغا قارشى كۆرەش ئېلىپ بېرىشتىن ئىبارەت بولغان.

ئابدۇلئەزىز مەخسۇم سوۋېتتىن قايتىپ ئۆز ۋەتىنىدىكى مىللىي مەسىلىنىڭ چەكلەنگەن ھالدىكى ھەل قىلىنىشىمۇ، خىتاي كوممۇنىستلىرىنىڭ ئۇنىڭدىنمۇ بەتتەر شەكىلۋازلىق ئالدامچىلىقىدىن ئىبارەت مىللىي ئاپتونوم سىياسىتىگىمۇ قارشى مەۋقەدە تۇرۇپ، ھەر ئىككى تۈزۈمنىڭ مۇستەملىكىچىلىك سىياسىتىنى پاش قىلدى. ئۇ ۋەتىنىمىز ئىككى يالماۋۇزنىڭ تىرنىقى ئاستىدا تارىختىن بويان بۇلاڭ ــ تالاڭ قىلىنىۋاتقان پاكىتلار ئارقىلىق ۋەتىنىمىزنى مۇنقەرىزلىككە ئېلىپ كەلگەن ئاساسىي سەۋەپلىرىنى توغرا خۇلاسىلاپ چىقارغان ئىدى. مىللەتچىلىككە قارشى ھەرىكەت باشلىنىشى بىلەن ۋاقىتلىق بوشىتىلغان ئابدۇلئەزىز ئاكا باش تۈرمىگە قايتۇرۇلۇپ، مىللەتچىلەر گورۇھى بىلەن بولغان يوشۇرۇن مۇناسىۋىتىنى ئىنقىلاپ مەخسىتىدە جىددى تەكشۈرۈش ئېلىپ بېرىلىدۇ. ئۇ قورقۇتۇش، ھودۇقتۇرۇشلارغا قاتتىق تۇرۇپ، ۋەزىيەتتىن پايدىلىنىپ زەرداپ چېكىۋاتقان ۋەتەنداشلىرىغا روھى ۋە تەسەللى بېرىش پۇرسىتىنى چۈشەنگەن ھالدا: دۇنيادا ئۆز ۋەتىنىنىڭ ئازاتلىقى، مۇستەقىللىقىدىن ئارتۇق شەرەپلىك ئىش يوق. دەپسەندىگە ئۇچرىغان مىللىي ئۈچۈن مىللەتچى ئاتىلىش ئالىي پەزىلەتتۇر. مەن ئۆزەمنى ئەلھەمدۇلىللا مىللەتچى مەن دەپ ياد ئېتىمەن. كوممۇنىست خىتايلارنىڭ كۆچمەنلىرىنى ۋەتىنىمگە مىليونلاپ كۆچۈرۈشى ئاتوم بومبىسىدىنمۇ خەتەرلىكتۇر. خىتاي ئومۇمى نوپوسىدىكى توخسەن پىرسەنتتىن بىلەن تۆت پىرسەنتلىك نىسبەت ئۇيغۇرلارنىڭ تەقدىرى ئەجدەرھا ئاغزىنىڭ يۇتۇپ سىلىش باسقۇچىدا تۇرغانلىقىنىڭ دەلىلى ئەمەسمۇ؟ دېگەنلەرنى سوراق ئۈستىدە بايان قىلغان ئىدى.

سوراقچىلارنىڭ ئۆز ۋاقتىدا بايان قىلىشىچە ئابدۇلئەزىز مەخسۇم ئاكا ئۆزىنى ناھايىتى تەمكىن تۇتۇپ ئېتىقاتتا تۇرغان، ھېلىملىك، ئەقىل ــ ئىدرەكلىك، پىششىق يېتىلگەن قورقماس جاسارىتى بىلەن ھەر قانداق كىشىدىن پەرقلىق ئىنسان ئىكەنلىگى تەسىرات بەرگەن.

بەزىلەرنىڭ ھېساپلاپ كۆرۈشىچە مەخسۇم ھەر ئىككى خىتاي مۇستەبىتىنىڭ زىندانلىرىدا قىرىق يىلدىن ئارتۇق ئۆمۈر ئۆتكەن، شۇڭلاشقا يازغۇچى زىيا سەمەدى ئۇنىڭغا زىندان پالۋىنى دەپ نام بەرگەن. كېيىنكى ئېنىقلانغان خەۋەرلەرگە قارىغاندا ئابدۇلئەزىز مەخسۇم ئىچكىرى خىتايدىن كۆچمەن توشۇۋاتقان پويىزنىڭ ئاستىغا ئۆزىنى تاشلاپ شەرەپلىك ھالدا شېھىت بولغان. بۇ ئۇنىڭ ئۆز ئىرادىسىگە سادىق ئىكەنلىكىنىڭ ئاخىرقى قارارى ئىكەنلىگىدە قىلچە گۇمان يوق. كېيىنكى ئەۋلاتلار چوقۇم ئۇنىڭ ئۇيغۇر خەلقىنىڭ ئازاتلىقى يولىدىكى جەسۇر كۆرەش تارىخىنى ئەبەدىيلەشتۈرىدۇ.

ئومۇملاشتۇرۇپ ئېيتقاندا «ئېچىلىش، سايراش» نىڭ يەكۈنى شۇنداق بولدىكى، دەۋرىمىزنىڭ ئالتۇن فوندى ھېساپلانغان بۇ ئەۋلات ئالدىنقى قاتاردىكى ئەجداتلار تۈركۈمىنى تارىخ يۈزىدىن يوق قىلىپ تاشلىدى. ئەندى بولسا دەسلەپكى ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ قەغەز يۈزىدە بولسىمۇ ئېتىراپ قىلىنغان مىللىي ھوقۇق پىرىنسىپلىرى تەدرىجى ئەمەلدىن قالدۇرۇلماقتا. بۇ خىل سەلبىي ئامىللار بىزگە مەركەزنىڭ مىللىي ئاپتونوم رايونلۇق تۈزۈمى ئەبەدىيلىككە مۇقىم سۈرەتتە قانۇنلاشتۇرۇش غەرىزىنىڭ بولمىغانلىقىغا بەلكى ئۆتكۈنچى خاراكتېرلىق مەمۇرى شەكىل سۈپىتىدە مەيدانغا كەلگەنلىگى گۇمان ئاستىغا قويماقتا.

ھازىرقى ۋەزىيەتتە ۋەتىنىمىز خىتاي مەملىكىتىنىڭ يىگىرمە توققۇز مەمۇرى ئۆلكىسىنىڭ بىرى بولۇشىغا سۈپەتتە ئومۇمى بىر پۈتۈن سىياسىي ئىقتىسادى ئورگانىك شاخمات تاختىسىغا ئايلاندۇرۇلماقتا. بۇ مەنادا شىنجاڭ دېگەن ئاتالمىدىن كېيىنكى ئۇيغۇر سۆزى ئىچكى جەھەتتە سۇسلاشتۇرۇلۇپ، ئىش يۈزىدە چۈشۈپ قېلىشىنىڭ سىرتىدا تاشقى دىپلوماتىيىلىك مۇناسىۋەتلەردىمۇ ئىشغالىيىتىنى ئىنكار قىلماي ۋەتەنداشلىرىمىزنى جىددى تەشۋىشكە سالماقتا.

خىتاي مەملىكىتىنىڭ ئىچكى قىسمىدىكى مەۋجۇت دېموكراتىيىگە ئىنتىلىش كۈچلىرىنىڭ پىششىپ يېتىلىشى دۇنيا سىياسىي ۋەزىيىتىنىڭ ئاكتىپ تەسىرى تۈپەيلى ئازاتلىققا تەشنا ئازسانلىق خەلقلەرنىڭ ئۆز تەقدىرىنى ئۆزلىرى ھەل قىلىش ھوقۇقلىرىنى قولغا كەلتۈرۈشلىرى چوقۇمدۇر.

خەۋەرلەر

خىتاي كوممۇنىستلىرى يەنە ئاتوم بومبىسى پارتلاتتى

خىتاي كوممۇنىست ھۆكۈمرانلىرى ئامېرىكا ھۆكۈمىتى بىلەن ئاتوم يادرو سىنىقىنى كېڭەيتمەسلىك توختامى تۈزۈپ بىر قانچە كۈن ئۆتمەيتىنلا، ئۇنىنچى ئاينىڭ يەتتىنچى شەرقىي تۈركىستاننىڭ زېمىنىدا يەنە بىر قېتىم ئاتوم يادرو بومبىسى سىنىقى ئېلىپ باردى. يەر ئاستىدا قىلىنغان بۇ سىناق قىرىق بىرىنچى قېتىم بولۇپ، كۈچى قىرىق مىڭ توننىدىن يۈز ئەللىك مىڭ توننىغىچە دەپ مۆلچەرلەندى. ئىلگىرى ئالتىنچى ئايدىلا بىر قېتىم ئاتوم پارتلاتقان خىتاي ھۆكۈمرانلىرى دۇنيا جامائەتچىلىگىنى كۆزگە ئىلماي ئۆزلىرى ئىستىلا قىلغان شەرقىي تۈركىستاننىڭ مۇھىتىنى بۇلغاپ، خەلقىگە تەھدىت سېلىپ بۇ سىناقنى ئېلىپ باردى.

لوپنور ئاتوم سىنىقىغا قارشى يۈرۈش

قازاقىستان ئاتالان خەلق شتابى ئالمائاتادىن ئىستانبۇلغىچە يۈرۈشكە قاراپ ئىلگىرىلىگەن، لوپنور ئاتوم يادرو سىنىقىغا قارشى يۈرۈشنى باشلىۋەتتى. شتاپ باشلىقى ئامانتاي ھاجىم بىلەن ئالمائاتا مىللىي بىرلىك سېپىنىڭ باشلىقى يۈسۈپ مۇخلىسى باشچىلىقىدىكى سەككىز كىشىلىك ھەيئەت ئون بىرىنچى ئۆكتەبىر كۈنى ئىستانبۇلدا مۇخبىرلارنى كۈتىۋېلىش يىغىنى ئۆتكۈزۈپ، خىتاي كوممۇنىست ھۆكۈمرانلىرىنىڭ يېقىندا يەنە ئىككى قېتىم ئاتوم يادرو سىنىقى ئېلىپ بېرىپ شەرقىي تۈركىستان خەلقى ۋە دۇنيا جامائەتچىلىگى ئالدىدا كەچۈرگۈسىز جىنايەت ئۆتكۈزگەنلىگىنى قاتتىق ئەيىپلىدى. ئۇلار ئەتىسى ئامېرىكىغا قاراپ يولغا چىقىپ، ئۇ يەردە كۆرسىتىشنى داۋاملاشتۇرماقچى.

مۇجاھىد يۈسۈپ مۇخلىسى ئىستانبۇل ئۇنىۋېرسىتېتى ئالدىدا خىتايلارنىڭ ئاتوم يادروسىغا قارشى نۇتۇق سۆزلەپ، پۈتۈن دۇنيا خەلقىنىڭ شەرقىي تۈركىستان داۋاسىغا ساھىپ چىقىشىنى تەلەپ قىلدى.

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى
www.uyghurkitap.com

شەرقىي تۈركىستان مۇسۇلمانلىرى خىتاينىڭ پارچىلىنىشىنى تېزلەتمەكتە

(ۋال ستىرىت ژۇرنىلى 1994-يىلى 16-ئاۋغۇست)

كاك سىچىن ئىسىملىك خىتاي مۇخبىرىنىڭ غەرپ ژۇرنىلىدا ئېلان قىلغان ماقالىسىنىڭ ئەينەن تەرجىمىسىنى باستۇق. مۇشتەرىلارنىڭ پايدىلىنىشىنى ئۈمىت قىلىمىز ــــ تەھرىردىن.

جۇڭگو، ئۈرۈمچى ـ ھازىر سابىق سوۋېتتىن ئايرىلىپ چىققان ئوتتۇرا ئاسىيا مۇستەقىل بولدى. جۇڭگونىڭ غەربىدىكى شىنجاڭ ئاپتونوم رايونىدا مۇسۇلمان بولغۇنچىلىرىمۇ مۇستەقىللىق ئۈچۈن ھەرىكەت قىلماقتا. شىنجاڭدىكى بۇ كۆرۈنۈش ھەرىكەتلىرى تېخى ئاجىز بولسىمۇ، نۆۋەتتە جۇڭگو ئۈچۈن يېڭى مەسىلىلەرنىڭ كۆپىيىش ئېھتىماللىقىنى كۆرسەتمەكتە. شىنجاڭنىڭ جەنۇبىي بىلەن چېگرىلىنىدىغان تىبەت، ھېچكىمنى خىلمۇ خىل ئىلگىرى ئەستايىدىل ئويلىنىشقا سالغان.

6-ئايدا مۇسۇلمان بولغۇنچىلىرى جەنۇبىي شىنجاڭدا ئەينى ئاقسۇدا بىر كىچىك كۆۋرۈكنى پارتىلاتقان؛ يەرلىك ساقچىنىڭ دېيىشىچە، ئۆتكەن بىر قانچە يىلدىن بۇيان يۈز بەرگەن كىشىلەر قاتىللىق ھەم پارتىلىتىش ۋەقەسىنىڭ ئەڭ كېيىنكىسى، روشەنلىرىدىن بىرى. ئاقسۇ ساقچى دائىرىلىرىنىڭ تېلېفون ئارقىلىق بىلدۈرۈشىچە، شىنجاڭدىكى ئاساسلىق مىللەت ئۇيغۇر مۇسۇلمانلىرىدىن بولغان ئون ئىككى كىشى پارتىلىتىشقا مۇناسىۋەتلىك دەپ تۇتۇلغان. پارتىلىتىشتا ئادەم چىقىم بولمىغان. ئاقسۇ ۋالىيسى، مۇستەقىللىقنى تەرغىپ قىلغۇچىلار جاڭ مۇسۇلمانلىرى تەرىپىدىن يۈز بەرگەن بىر قاتار ھۇجۇملار ئىچىدىكى ئەڭ كېيىنكى، ئىشەنچلىك جىنايى قىلمىشتۇر. 1993-يىلى 6-ئايدا قەشقەردە بەش قەۋەتلىك مېھمانخانىغا قويۇلغان بومبا بىنانىڭ بىر قىسمىنى پارتىلىتىپ تاشلىغان ھەم ئۈچ كىشى ئۆلگەن ئىدى. 1992-يىلى ئۈرۈمچىدە ئاپتوبۇز پارتلاش يۈز بەرگەن. شۇنىڭ بىلەن بىللە، ئىككى يىل ئىلگىرى قەشقەر گە يېقىن جايدا بولغۇنچىلار بىلەن ساقچىلار ئوتتۇرىسىدا يۈز بەرگەن ئېتىشىشتا ئىككى ئۆلگەن. مۇستەقىللىقنى ئاكتىپ تەرغىپ قىلغۇچىلار شىنجاڭ خەلقىنىڭ ئاز بىر قىسمىنى ئىگىلەيدۇ (بۇ سۆز ھۆكۈمەتنىڭ بۇرمىلانغان سۆزى ـ تەھرىردىن) خىتايلارغا بولغان قارشىلىق، نارازىلىق ئۈزلۈكسىز كۈچەيمەكتە. بىراق كۆپ ساندىكى پۇقرالارنىڭ قارشى مۇئامىلىق ۋە ئىقتىسادىي ئىسلاھات ئاساسىدا ئۆزلىرىنىڭ تۇرمۇشىنى ياخشىلاش.

1991-يىلى سوۋېت ئىتتىپاقىنىڭ پارچىلىنىشى شىنجاڭغا دەسلەپكى ئۈمىتنى ئۇچقۇنى بولدى. بۇرايون ئوتتۇرا ئاسىيادىكى خوشنىلىرىغا ئەگىشىپ، قەدىم بىسىش ئېھتىماللىقى شەكىللەندۈرگەن ئىدى. بىراق بۇ مۇسۇلمان جۇمھۇرىيەتلىرىدىكى ئىقتىسادىي ئاجىزلىق ھەممىنى ئۆزگەرتمەكتە.

كالىفورنىيەنىڭ تۆت ھەسسىسىگە توغرا كېلىدىغان شىنجاڭدا ئون ئالتە مىليون نوپۇس بولۇپ، كۆپ قىسمى تۈركچە سۆزلىشىدىغان ئۇيغۇر، قازاقلاردىن تەشكىل تاپقان مۇسۇلمانلاردىن ئىبارەت. خىتايلار پۈتۈن نوپۇسنىڭ ئوتتۇز سەككىز پىرسەنتىنى ئىگىلەيدۇ. ئاز سانلىق مىللەتلەر يېرىگە قاتلام ھوقۇقلارنى تۇتقان. ئاز سانلىق مىللەت ئاھالىلىرى بۇ رايوننىڭ نېفىت، كۆمۈر گە ئوخشاش مول تەبىئىي بايلىقلىرىنى ئېچىشكە يېتەكچىلىك قىلىپ، شىنجاڭغا ئاز بىر قىسمىنى قالدۇرۇپ توشۇيغانلىقى ئۈچۈن بېيجىڭغا نارازىلىقى بار.

شىنجاڭدىكى ئاساسلىق شەھەرلەردە ساقچىلار ۋە مەخپىي ساقچىلار ھەر يەردە يۈرۈشىدۇ. قورال ئالغان ئەسكەرلەر كۆۋرۈكلەرنى، ھۆكۈمەت ئورگانلىرىنى مۇھاپىزەت قىلىدۇ. پارتىلىتىشقا ئوخشاش كەسكىن ھەرىكەتلەردىن تاشقىرى شىنجاڭدىكى بولغۇنچىلارنىڭ تەشۋىقاتى ۋە ئۇلارنىڭ ئىزدىشىشىگە ئەگىشىپ بولغان مەخسىدى بولۇنۇپ چىقىپ، مۇستەقىل «شەرقىي تۈركىستان» قۇرۇپ چىقىش.

ھەممىگە مەلۇم بولغان ئوتتۇرا ئاسىيا تارىخىدىكى تۈركىستان غەرپتە كاسپىي دېڭىزىدىن شەرقتە گوبىچۆللىگىچە بولغان نەچچە مىليون كۋادرات كىلومېتىر كەڭ زېمىننى ئۆز ئىچىگە ئالغان بولۇپ، غەربىي يېڭى روس تۈركىستانى ھازىرقى قازاقىستان، ئۆزبېكىستان، تاجىكىستان، تۈركمەنىستان، قىرغىزىستانلارنى، شەرقىي يېڭى چىنى تۈركىستانى بولسا ھازىرقى شىنجاڭنىڭ كۆپ قىسمىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

قەشقەر ئاز سانلىق مىللەتلەر دىنىي ئىشلار كومىتېتىنىڭ مۇئاۋىن باشلىقى تىۋىزى جۇمەرۇڭنىڭ دېيىشىچە، چەتئەلدىكى بولغۇنچى كۈچلەر شەرقىي تۈركىستان ژۇرنىلى، تولۇنلىرىنى نەشر قىلماقتا، چېگرىدا جۇرگۇ تامۇرنىلىرى ھەر يىلى مەلۇم مىقداردىكى ماتېرىياللارنى تۇتۇۋېلىنماقتا.

بىر ئۇيغۇر فابرىكانتنىڭ ئېيتىشىچە، چەتئەلدە تۇرۇۋاتقان بەزى ئۇيغۇر مۇسۇلمانلىرى پۇل ئەۋەتىپ، بولغۇنچىلىق ھەرىكەتلىرىنى ئىقتىسات بىلەن تەمىنلەۋاتىدۇ.

شەرقىي تۈركىستان ھەرىكىتىنىڭ قوللىغۇچىلىرى 1993-يىلى ۋېيېنا سەئۇدى ئەرەبىستاندا شەرقىي تۈركىستاننىڭ بايرىقىنى ئاشكارا ئاستى، بېيجىڭ بۇنىڭغا قاتتىق نارازىلىق بىلدۈردى.

قەلبىمدە ئەلەم بار قولۇمدا قەلەم

ئابلىكىم باقى ئىلتەبىر

شۆھرىتى داستاندەك ھونلار نەسلىمدۇر،
دۇنيانى تىترەتكەن تۇران ئەسلىمدۇر،
پاك شەرقىي تۈركىستان ئانا ۋەسلىمدۇر،
ھۆر ئازات زامانلار ئالتۇن پەسلىمدۇر،
قەلبىمدە ئەلەم بار، قولۇمدا قەلەم.

ئاتىسىلىپ جەڭلەردە ئاتام ئوغۇزخان،
دۈشمەننىڭ كۆزىگە مىختەك قادالغان،
ئەل ئىلىپ شەر سىلىپ پالۋان ئاتالغان،
كۆك بۆرى تۇغلار ھەر ئەلگە قادالغان،
قەلبىمدە ئەلەم بار، قولۇمدا قەلەم.

سۇلتانىم ساتۇق تۇر مۇسلىم ئوغۇلدۇم،
ئاللاھتىن ئىمان ئەپ غالىپ تۇغۇلدۇم،
زۇلپىقار ئاستىدا ئۈستۈم چوغۇلدۇم،
نە قىسمەت! ئاقىۋەت ياۋغا بوغۇلدۇم،
قەلبىمدە ئەلەم بار، قولۇمدا قەلەم.

قېنى ئۇ ئەجدادلار قۇرغان قەسىرلەر؟
ئالتۇندەك سەھىپە ئاچقان ئەسىرلەر،
قەشقەرلىك ماھمۇتلار ياپقان تەسىرلەر،
يۈسۈپ خاس ھاجىپتەك ئالىم نەسىللەر،
قەلبىمدە ئەلەم بار، قولۇمدا قەلەم.

قانچە رەت بەختىمگە ئىچىدى چېچەك،
ياقۇپبەك يېقىلدى، يىمىرىلدى يۈرەك،
باش ۋەكىل ساۋۇتقا چىقمىدى يۆلەك،
ئېلىخان تۆرەمنى يوق قىلدى پەلەك،
قەلبىمدە ئەلەم بار، قولۇمدا قەلەم.

زارلىنار ئاللاھقا ئىمانلىق دىلىم،
زۇلمەتلىك زۇلۇمدىن كېسىلدى تىلىم،
ئىبلىسلار دارىدا بوغۇلدى گۈلۈم،
مۇڭ كېچىدى تاغ كەبى جەبىردىن بېلىم،
قەلبىمدە ئەلەم بار، قولۇمدا قەلەم.

ئاقتۇرغان ياشلار قاراكۆزۈمدىن،
كېسىلدىم پالتىداسىپى ئۆزۈمدىن،
كەتمەيدۇ ھاقارەت تۆھمەت يۈزۈمدىن،
ۋەلىكىن قايتمىدىم قەسەم سۆزۈمدىن،
قەلبىمدە ئەلەم بار، قولۇمدا قەلەم.

يالقۇنجار قىساسكار يۈرەك چوغ كەبى،
تىترەيدۇ ۋۇجۇدۇم مۇدھىش سوغ كەبى،
غەزەپتىن قانلىرىم ئاقار سەل كەبى،
چاقنايدۇ كۆكتە ئاي يولتۇز تۇغ كەبى،
قەلبىمدە ئەلەم بار، قولۇمدا قەلەم.

ئۇيغۇرمەن ئەل قاتارىيا شاشھە تقىم بار،
ئىستىقلال ئالغىدەك تۆرتقى ـ تەققىم بار،
جاھالەت مەھكۇمدىن ئاسمان پەرقىم بار،
ئالەمدە دۈشمەندىن ئۈستۈن نەرقىم بار،
قەلبىمدە ئەلەم بار، قولۇمدا قەلەم.

قەلەمدىن تۆغۇلار نالە زار، پەريات،
تۇغۇلار غەزەپ ھەم كۆرمىشچان ئەۋلات،
قەلەمنىڭ كۈچىدىن ئۈمىدىم شەمشات،
قىلىمىم قۇرالىم دۈشمىنىم بەربات،
قەلبىمدە ئەلەم بار، قولۇمدا قەلەم.

ئويغان

(بىرياشنىڭ ئاغزىدىن)

ئوغۇزخان دەۋرىنى ئويلىسام شۇئان،
قەلبىمنى لەرزىگە سالار ھاياجان.
نە ئۈچۈن ئوغۇزخان ئەۋلادلىرىنى،
قىلمايدۇ بۇيۇر تقاھاكىم، ھۆكۈمران.

چىرمايدۇ مېڭەمنى مىڭبىر خىياللار،
نە ئۈچۈن ياتمىللەتبىزگە زورلاۋان؟
دېمەمدۇ ئۇيغۇرۇم سەن ئەسلى نەدىن،
بۇزىمەن قاچاندىن سىلەرنىڭ بولغان.

ئىلگىرى جەڭ قىلغان شەھىتلەرقېنى؟
قوينۇڭدا ياتقان ئۇ ئەي تەكلىماكان.
كۆرمىدۇڭ ياكى چۈش ئۇلار ئۇيقۇدا،
كىشىلەر كۆزىدىن يىراقتا پىنھان.

كارامەت ئىشلارنى كۆرمىمىز تېخى،
تەكتىگە يېتەلمەي بولىمىز ھەيران.
تەكتىگە زورۇقۇپ يەتمەكچى بولساق،
كۆتۈرىدۇ بىزلەرنى قاراڭغۇ زىندان.

مىللىتىم تارىخىنىڭ تەقدىرىنى ئويلان،
بوزىمەن ئەزەلدىن كىملەرگە ماكان.
ئەجدادلار قان كېچىپ ئالغان ۋەتەننى،
نە ئۈچۈن ئاتىغان شەرقىي تۈركىستان.

مىللىتىم كۆك بۆرە چۈشەكەپ ياتقان،
ياۋ گويا چۈمۈلە جاننى قاخشاتقان.
چۈمۈلە زەربىگە شوك ياتساق دائىم،
سۆڭەكلەر قالىدۇ ئويغانغىن ئويغان.

كەل دوستۇم بىلىم ئال ئازاتلىق ئۈچۈن،
مىللىتىم تەقدىرى ئىستىقلال ھامان،
كەل زۇلمەت زەنجىرىن پاچاقلاپ تامام،
ۋەتەننىڭ ئوغلىسەن جەڭگە ھازىرلان.

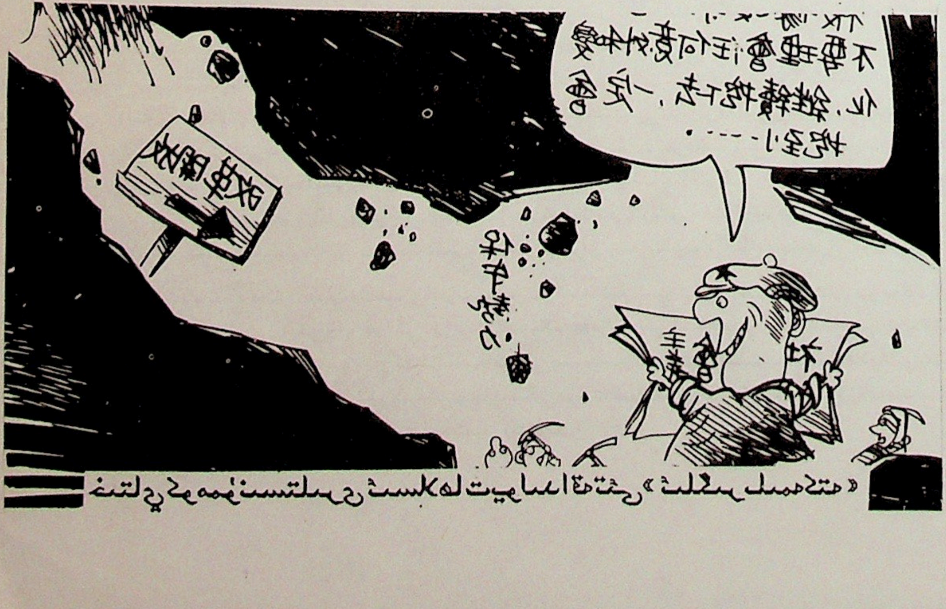

شەرقىي تۈركىستان خەلقىنىڭ نالە ـ پەريادى

تۇرمىدىن دۇنياغا سادا

خىتاي ھۆكۈمرانلىرى يېقىنقى يىللاردا يەنە سىياسىي، دىنىي تۇتقۇن قىلىش جىنايەتلىرىنى كۆپەيتمەكتە. ئىشەنچلىك خەۋەرلەرگە ئاساسلانغاندا، قەشقەر شەھەر رىنزا باغ كومونا ئۈچىنچى چوڭ ئەترەت ئۈچىنچى كىچىك ئەترەتتىكى دېھقان ئابدۇقېيۇم ئىمىر ھەسەن سەككىز ئوتتۇز ئۈچىنچى يىلى ئۆيىدىن بىگۇناھ تۇتۇلۇپ كېيىن قويۇپ بېرىلگەن. بۇ قېتىم ئۇ يەنە ئۈچىنچى قېتىم ئۆيىدىن تۇتۇلۇپ، قەشقەر جامائەت خەۋپسىزلىكى ئىدارىسىنىڭ يەرئاستى تۈرمىسىگە سولانغان. پارا يەپ ئەھۋالنى ئىنكاس قىلغان خىتاي ساقچىسى، ئۇنى ھەر كۈنى تىنماي سوراق قىلىپ، ۋەھشىلەرچە ئۇرۇپ، تېپىپ يېرىم جان قىلىپ قويىدىغانلىقىنى، قاندا ئاتقۇزىمىز، پارتىيىنى ئىسقارار قىلدۇرۇشقا ئۇرۇنىشقا ئاتانلىقىنى پاش قىلىپ قويغان. تالىپ ئوقۇت قانلىق ئۈچۈن ئالۇلغانلىقى ئۈچۈن پەرمۇسۇلمان ئۇيغۇر يىگىتىنىڭ مۇئۇنلىك بىلەن بىللە شۇ خىل جازالارغا دۇچ كېلىپ ئاتانلىقىنى ھەم ئەسكەرتكەن. ئىنسانىي ھوقۇقىدىن بىگۇناھ مەھرۇم بولغان بۇ ئىنسانلار، ئۆزىگە ئوخشىغان مىڭلارچە گۇناھسىز كىشىلەرنىڭ خىتاي تۈرمىلىرىدە قاتتىق ئازاپ چېكىۋاتقانلىقىنى ئويلاپ، دۇنيا جامائەتچىلىكىنىڭ بىر كۈنى چوقۇم ھەقىقەتنى ياقلاپ، شەرقىي تۈركىستان خەلقىنىڭ ئاھزارىغا قۇلاق سالىدىغانلىقىغا ئىشىنىپ ئۈمىت بىلەن ياشىماقتا.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

قۇرئانى كەرىم — مۇسۇلمانلارنىڭ نىجاتلىق يولىدۇر

سەيپۇللا ئىيسا

ئىنسان تۇغۇلۇپ ئەقلىگە كىلىشى بىلەن ئۆيلايدىغىنى « قانداق قىلغاندا مەنىلىك ياشىغىلى بولىدۇ ؟ » دىگەن ئىستەك بولۇپ نىجاتلىققا تەلپۈنىدۇ . شۇ مەنىدە قىلسىز كىشىلەر بۇنىڭدىن مۇستەسنا . ئاللاھنىڭ ئورۇنلاشتۇرۇپ بەرگەن ئىنساننىڭ دۇنياغا كەلگىنى بىلەن كەتمىگى ئۆزگەرمەس قانۇنىيەت . ئىنسان ھامان بىر كۈنى تۇپراققا قوشۇلۇش ئالدىرىشتىن قۇتۇلالمايدۇ . شۇنىڭ ئۈچۈن ھايات كىشىلىك دۇنياسىدا ئەڭ قىممەتلىك ھىساپلىنىدۇ . ئادەملەر بۇ قىممەتلىك ھاياتنى قانداق ئۆتكۈزۈشى كېرەك ؟ ھاياتنى ئازاپ ، ھاقارەت ، خورلۇق ئىچىدە ئۆتكۈزۈشى كېرەكمۇ ياكى ھۆر ، ئەركىنلىك ئىچىدە ئۆتكۈزۈشى كېرەكمۇ ؟

ئۇلۇغلۇق ئىمتىيازىغا ئىگە بولۇش ئۈچۈن شۇنىڭغا ئىشەنچ قىلىشىمىز كېرەككى ، ھەر قانداق شان ـ شەرەپ بۈيۈك كۈچ ـ قۇدرەت ، تەڭداشسىز ھۆزۈرھالاۋەت ئاللاھنىڭ ئىلكىدە بولىدۇ . قۇدرەتلىك ئاللاھ بەندىلىرىدىن خالىغان ئادەمنى ئەزىز قىلىدۇ ، خالىغان ئادەمنى خار قىلىدۇ ، خالىغان ئادەمنى بەخت ، دۆلەت ، ئۇلۇغ سەلتەنەتكە ئىگە قىلىدۇ ۋە خالىغان ئادەمنى شۇنچىلىك پەسلەشتۈرىدۇكى ، ئۇ گوياكى بىر ئاننىڭ قۇلىغا ئايلىنىپ قالىدۇ . بىز بولسا ئاللاھنىڭ ھېكمەت ۋە قۇدرەت جەھەتتە تەڭداشسىزلىغىنىڭ سىرىغا يېتەلمەيمىز .

دۇنيادا قايسى بىر مىللەت ئىستىقلال ، نومۇسسىزلىق ، پەسكەشلىك ئىللەتلىرى بىلەن ئۆزىنىڭ ئىنسانى غۇرۇرىنى يەرگە ئۇرىدىكەن ، ئاچكۆزلۈك ، تۇخۇمخورلۇق ۋە نەپسانىيەتچىلىك بىلەن بىر ـ بىرىگە ئورا كولاپ ئار ـ نومۇسنى دەپسەندە قىلىدىكەن ، ئاللاھ ئۇنداق چىرىكلەشكەن مىللەتنى ئەركىنلىكتىن مەھرۇم قىلىپ ، ئەبەدىمىنى خارۇزارلىق پاتقىقىغا پاتۇرىۋېتىدۇ . چۈنكى ھەر قانداق مىللەتنىڭ غەلىبە قىلىشى ياكى مەغلۇپ بولۇشى ، ياخشىلىق ياكى يامانلىققا يۈزلىنىشى پەقەت ئاللاھنىڭ ئۆز ئىرادىسى بويىچە بولىدۇ . ئۇلۇغ دەستۇرىمىز قۇرئانى كەرىمنىڭ ئال ئىمران سۈرىسى يىگىرمە ئالتىنچى ئايەتتە مۇنداق دىيىلگەن : تەرجىمىسى ـ (ئى مۇھەممەد سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم) ئېيتقىنكى : « پادىشاھلىقنىڭ ئىگىسى بولغان ئى ئاللاھ ! خالىغان ئادەمگە پادىشاھلىقنى بىرىسەن ، خالىغان ئادەمدىن پادىشاھلىقنى تارتىپ ئالىسەن ؛ خالىغان ئادەمنى ئەزىز قىلىسەن ، خالىغان ئادەمنى خار قىلىسەن ؛ ھەممە ياخشىلىق (نىڭ غەزىنىسى ياللىز) سىنىڭ قولۇڭدىدۇر . سەن ھەقىقەتەن ھەممىگە قادىرسەن » بۇ ئايەت شۇنىڭغا دالالەت قىلىدۇكى ، ئاللاھ تەڭداشسىز قۇدرەت ئىگىسى بولۇپ خالىغانىنى قىلالايدۇ . بەندىلىرىنىڭ بىر قىسمىنى ئەزىز قىلىپ ، بىر قىسمىنى خار قىلىشى سىناق ئۈچۈندۇر . كىمكى ئاللاھنىڭ رەھمىتىگە ئىرىشىش ئۈچۈن ئىسلام دىنىنىڭ شەرىئەت ئەھكاملىرىدا مۇستەھكەم تۇرۇپ ئاللاھنىڭ دىنىغا ياردەم قىلسا ، ئۇ ئادەم ئاللاھنىڭ ياردىمىدىن مەھرۇم قالمايدۇ . بەلكى ئاللاھ ئۇنىڭ قەدىمىنى تېخىمۇ مۇستەھكەم قىلىپ غەيرەت ـ شىجائەت ئاتا قىلىدۇ . سۈرە مۇھەممەد يەتتىنچى ئايەتتە مۇنداق دىيىلگەن : تەرجىمىسى ـ « ئى مۇئمىنلەر ! سىلەر ئاللاھقا (يەنى ئاللاھنىڭ دىنىغا) ياردەم بەرسەڭلار ، ئاللاھ سىلەرگە (دۈشمەنلىرىڭلارغا قارشى) ياردەم بىرىدۇ ، قەدەملىرىڭلارنى (ئۇرۇش مەيدانلىرىدا) بەرقارار قىلىدۇ . » ئالىملارنىڭ بۇ ئايەت ھەققىدە تەپسىر قىلىشىچە ، ئىسلام دىنىنىڭ كۆرسەتمىسى بويىچە شەرىئەت ئەھكاملىرىنى تولۇق ئورۇنلاپ ، ئىسلامنى كۈچلەندۈرۈپ ، ئاللاھنىڭ دىنىغا ياردەم بەرگەن كىشىگە ئاللاھ ئۇ كىشىنىڭ دىن يولىدا ئاتلىغان ياخشى ئەمەلىگە قاراپ دۈشمىنى ئۈستىدىن غەلىبە قىلىشقا نۇسرەت ئاتا قىلىدۇ ، ئەلۋەتتە ئۈستۈنلۈك ۋە قورقۇنچىنى كۆتۈرۈپ ، غەيرەت ـ شىجائەت ئاتا قىلىدۇ . » شۇنىڭ ئۈچۈن بىلىپ قويۇش لازىمكى ، بىز قەلبىمىزنى شەرىئەت قائىدىسىگە مايىل قىلىپ ، ئەمەل ۋە ئەخلاقتا ئىسلام يولىدا بولساق ئاندىن ئاللاھنىڭ ياردىمى بولىدۇ ... ئەمەس . بۇ ئىسلام دىنىدىكى ئۆزگەرمەس قانۇنىيەت . بۇ ھەقتە ئاللاھ تائالا سۈرە ئال ئىمران بىر يۈز يىگىرمە ئالتىنچى ئايەتتە مۇنداق دىگەن : تەرجىمىسى ـ « ياردەم پەقەت غالىب ، ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچى ئاللاھتىن بولىدۇ . » بۇ ئايەتنىڭ ھۆكمى بەرھەقتۇر . ئىنسان ئۆزى ئىختىيار قىلىپ ياخشىلىققا ئىرىشەلمەيدۇ ، پەقەت ئاللاھ ئىلتىپات قىلغاندىلا ئاندىن ئارزۇسىغا يېتەلەيدۇ . ھەر قانداق كىشى ئاللاھنىڭ ياردىمىگە ئىرىشىش ئۈچۈن ئەلۋەتتە يامان غەرەزلىك جىنايەتلىرىنى كۆڭۈلدىن پەسەندىن چىقىرىۋېتىپ ، مۇئمىنلەر قىرىنداشلىق مۇناسىۋىتىنى كۈچلەندۈرۈپ ، بىر نىيەت ، بىر مەخسەتكە كەلمىگىچە غالىبىيەت بايرىغىنى ھەرگىزمۇ تىكەلمەيدۇ . شۇنىڭدەك ئارىدىكى ساتقىنلىق ، تەخسەكەشلىك ، ھەسەتخورلۇق بۇزۇق ئەقىدىلىرىنى ئۆزگەرتىپ ، ئىسلام دىنىنىڭ ھەقىقىتىگە مايىل بولمىغىچە ئاللاھنىڭ ياردىمىگە ئىرىشەلمەيدۇ . مىللەت غەپلەت ئىچىدىكى يامان ئىللەتلىرىنى ئۆزگەرتمىسە زۇلمەت ئىچىدە قالىۋېرىدۇ ، ئاللاھ ئۇنداق غاپىل مىللەتكە ياردەم قولىنى سوزۇپ نىجاتلىق چىقىرىپ قويمايدۇ . بۇ ھەقتە قۇرئانى كەرىم سۈرە رەئد ئون بىرىنچى ئايەتتە مۇنداق دىيىلگەن : تەرجىمىسى ـ « ھەر قانداق بىر قەۋم ئۆزىنىڭ ئەھۋالىنى ئۆزگەرتمىگىچە ئاللاھ ئۇلارنىڭ ئەھۋالىنى ئۆزگەرتمەيدۇ . » بۇ ئايەتنىڭ يەشمىسىنىڭ ھەقىقىتىنى چۈشۈنۈپ ، ھايات مەنزىلىمىزنى ئازازۇلمەت بىلەن تولدۇرماي ، غەپلەت ئۇيقۇمىزنى ئېچىپ بەختسىزلىكتىن قۇتۇلۇش ئۈچۈن كۆرەش قىلساق ، ئاللاھ ئەدىمىزگە قاراپ غايىمىزگە يەتكۈزىدۇ . چۈنكى ھەسرەت ـ نادامەت ، ئاھۇ ـ پەرياد ئىنساننى قىيىن ئەھۋالدىن قۇتۇلدۇرالمايدۇ . ئىنساننىڭ تۇرمۇش تەسەۋۋۇرىنى پەقەتلا بۈيۈك ئاللاھ ئۆزگەرتەلەيدۇ . كىشى غايىسىگە يېتىش ئۈچۈن ئەلۋەتتە بوشلۇقنى ئىمان نۇرى بىلەن تولدۇرۇپ ، تۇيۇق يولدىن ئۆزىنى كونترول قىلىپ ، توغرا نىيەت ـ توغرا ئېتىقاد بىلەن كۆرەش قىلىش جەريانىدا ئاللاھدىن ئەركىنلىك ، بەختسائادەتنى تىلىسە ئەجداتلىرى بىسىپ ماڭغان بۈيۈك سائادەت يولىنى ئەسلىگە كەلتۈرەلەيدۇ ، زۇلمەت زەنجىرىنى پاچاقلاپ تاشلاپ ، ھۆررىيەت بايرىغىنى تىكەلەيدۇ . چۈنكى بۇ ئاللاھنىڭ ۋەدىسى . بۇ ھەقتە ئاللاھ تائالا سۈرە نۇر ئەللىك بەشىنچى ئايەتتە مۇنداق دىگەن : تەرجىمىسى ـ « ئاللاھ سىلەردىن ئىمان ئېيتقان ۋە ياخشى ئەمەللەرنى قىلغان كىشىلەرگە ، ئۇلاردىن بۇرۇن ئۆتكەنلەرنى زىمىندا ھۆكۈمران قىلغاندەك ، ئۇلارنى ئەلۋەتتە ھۆكۈمران قىلىشنى ، ئۇلار ئۈچۈن تاللىغان دىنىنى چوقۇم مۇستەھكەم قىلىپ بىرىشنى ۋە ئۇلارنىڭ قورقۇنچىنى ئامانلىققا ئايلاندۇرۇپ بىرىشنى ۋەدە قىلدى . » بۇ ئايەتتە كۆرسىتىلدىكى ، ئاللاھ تائالا بەندىلىرىدىن ، ئاللاھقا چىن دىلدىن ئىشەنگەن ، ئىسلامنىڭ شەرىئەت ئەھكاملىرىغا بىجان دىل بويسۇنۇپ ، تولۇق ئەمەل قىلغان ھەقىقىي مۇئمىنلەرنى يەر يۈزىدىكى قۇدرەتلىك ھاكىمىيەت ئىگىلىرى قىلىدۇ ، ئۇلارنىڭ ئورنىنى بېسىش ئۈچۈن ئۇلارغا مۇستەقىل ھاكىمىيەت ، يۇرت قىلىش يولىنى ئېچىپ بىرىپ ، شەيتاننىڭ ۋەسۋەسىلىرىدىن بولغان ئاچكۆزلۈك ، ئالدامچىلىق ، مەككارلىقتىن خالى قىلىپ ، كاپىرلارنىڭ دامىغا چۈشۈپ قىلىشتىن ساقلىنىش ئۈچۈن دىنىغا بولغان ئىرادىسىنى مۇستەھكەم قىلىپ غەم ـ ئەندىشىنى ئامانلىققا ئايلاندۇرۇپ بىرىدىغانلىقىنى ۋەدە قىلدى . ئاللاھنىڭ ۋەدىسى ئۆزگەرمەس ھەقىقەتتۇر . سۈرە بەقەرە سەكسەنىنچى ئايەتتە مۇنداق دىيىلگەن : تەرجىمىسى ـ « ئاللاھ ۋەدىسىگە ھەرگىز خىلاپلىق قىلمايدۇ . » ئاللاھ تائالا يۇقارقى ئايەتتە ئېيتقاندەك ، ۋەدىسىگە ھەرگىزمۇ خىلاپلىق قىلمايدۇ . ئاللاھنىڭ ۋەدىسى ئۆزگەرمەس ھەقىقەتتۇر . پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەد مۇستەپا سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللام يوشۇرۇن دەۋەت ئارقىلىق ئازغىنە بىر قىسىم كىشىلەرنى ئىسلامغا كەلتۈرۈپ ، ئاشكارا دەۋەتكە كۆچكەن ۋاقىتتا مۇسۇلمانلار كاپىرلارغا نىسبەتەن سانىنىڭ ئازلىقىدىن ، قورال كۈچىنىڭ ئاجىزلىقىدىن قىيىن ئەھۋالدا قالغان ، بۇ ھالدا پەيغەمبىرىمىزگە ئاللاھ تەرىپىدىن ئايەت نازىل بولۇپ ، پات ئارىدا ئاللاھنىڭ ياردىمىگە ئىرىشىدىغانلىقى ھەققىدە خەۋەر كەلگەن ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ساھابىلەرگە ئاللاھنىڭ ياردىمى كىلىدىغانلىقى ھەققىدە خوشخەۋەر بىرىپ سەۋرى قىلىشقا تەۋسىيە قىلغان . ساھابىلەر پەيغەمبىرىمىزنىڭ سۆزىدىن قانائەتلىنىپ يەتكەن ئەزىيەتلەرگە بەرداشلىق بىرىپ ، ئۇزۇن ئۆتمەي ئاللاھنىڭ ياردىمى كىلىپ ، ئۇلارنىڭ قايغۇسى ئامانلىققا ئايلاندى . غەلىبە مۇسۇلمانلارنىڭ قولىغا ئۆتتى . ئاللاھنىڭ ۋەدىسى مۇشۇنداق ئەمەلگە ئاشىدۇ . پەيغەمبىرىمىزنىڭ ۋاپاتىدىن كېيىنمۇ مۇسۇلمانلار دىنىدا مۇستەھكەم تۇرغانلىقتىن ھاكىمىيەت كاپىرلارنىڭ قولىغا ئۆتۈپ قالماستىن يەنىلا مۇسۇلمانلارنىڭ قولىدا بولۇپ ، خەلىپىلەرنىڭ باشقۇرۇشىدا ... ئىسلامىيەت ... غەلىبە ... ئاللاھنىڭ ياردىمى بىلەن بولىدۇ .

ھەر بىر مۇسۇلمان پاك ئەقىدىسىنى ئىسلامغا بېغىشلاپ ، ئارىدىكى مۇناپىقلىق ئىللەتلىرىنى ئىمان بىلەن تازىلاپ ، ئۆزىنى ئىماندا غەيرەت ـ شىجائەتلىك ، كۈچلۈك ھېس قىلغاندا دۈشمەنلىرىنىڭ ئالدىدا ئۆزىنىڭ ئاجىزلىغىنى بىلىندۈرمەيدۇ . مۇنداق ئەبلەر تولۇپ تاشقان كۈچكە ئىگە . ھەممە ئەبلەر مۇشۇنداق بولغاندىلا ئاللاھ تائالا ئېتىقاد ئەھلىنىڭ قورقۇنچىسى ئامانلىققا ئايلىنىدۇ . كىمكى مۇئمىنلىك مەرتىۋىسىگە يېتىش ئۈچۈن ئاللاھنى ئاللاھنىڭ پەيغەمبىرىنى ، يوقىرىدا سۆيەلەنگەن مۇئمىنلەرنى چىن دىلىدىن دوست تۇتىدىكەن ، شەكسىز ئاللاھنىڭ ھىمايىسىگە ئېرىشەلەيدۇ . ئاللاھنىڭ ھىمايىسىگە ئېرىشكەن ئادەم ھەرگىز مەغلۇپ بولمايدۇ . چۈنكى ئاللاھنىڭ ھىمايىسى كاتتىدۇر ، بۈيۈكتۇر . بۇ ھەقتە سۈرە مائىدە ئەللىك ئالتىنچى ئايەتتە مۇنداق دىيىلگەن : تەرجىمىسى ـ « كىمكى ئاللاھنى ، ئاللاھنىڭ پەيغەمبىرىنى ۋە مۇئمىنلەرنى دوست تۇتىدىكەن (ئۇ ئاللاھنىڭ جامائەسىدىندۇر) ئاللاھنىڭ جامائەسى (ئەلۋەتتە) غالىپتۇر . » بۇ ئايەتنى شۇنداق شەرھلەشكە بولىدۇكى ، ئايەتتە كۆرسىتىلگەن دوستلۇق ئۈچكە بۆلىنىدۇ :

ئاللاھنى دوست تۇتۇش ـ دىمەككى ئاللاھنى دوست تۇتقان ئادەم ئاللاھنىڭ دىنىنى قوغداش ۋە كۈچلەندۈرۈش ئۈچۈن كۆرەش قىلىدۇ . بارلىق ئىبادەتلىرى ئاللاھنىڭ رازىلىغىنى كۆزلىگەن ھالدا بولىدۇ .

پەيغەمبەرنى دوست تۇتۇش ـ پەيغەمبەرنى دوست تۇتقان ئادەم ئوخشاشلا ئاللاھنىڭ رازىلىقىنى كۆزلىگەن بولۇپ ، پەيغەمبىرىمىزنىڭ تەلىماتى بويىچە ئىش تۇتىدۇ . (پەيغەمبىرىمىزنىڭ ماڭغان يولىدىن قەدەم ئالىدۇ)

مۇئمىنلەرنى دوست تۇتۇش ـ مۇئمىنلەرنى دوست تۇتقان ئادەم مۇسۇلمانلار بىلەن بىر نىيەت ، بىر مەخسەتتە جەم بولۇپ ، ئىسلامنىڭ ئەھكاملىرىنى ئورۇنلاشتا ۋە كۈچلەندۈرۈشتە جاندىلى بىلەن خىزمەت قىلىدۇ . ئۆزىنى مۇسۇلمان دىگەن كىشى يوقىرىدىكى ئۈچ تەرەپتە دوستلۇق بۇرچىنى ھەقىقىي ئادا قىلالىسا ، ئاللاھ مۇنداق كىشىنى شەك ـ شۈبھىسىز ئۆز جامائەسىگە قوبۇل قىلىدۇ . ئىنسان ئۈچۈن بۇنىڭدىن ئارتۇق چوڭ شەرەپ بولمايدۇ . ئەگەر ئىنسان مۇنداق شان ـ شەرەپكە ئىرىشەلىسە ، غايەت چوڭ ئارزۇلىرىمىز ئەمەلگە ئاشماي قالمايدۇ . چۈنكى ئاللاھنىڭ جامائەسى مەڭگۈ غالىپتۇر . مەلۇمكى ، قىرىنداشلىرىمىز ئارىسىدا ئويغانغان ۋە تەنپەرۋەر ، ئالىجاناپ ، خەلق سۆيەر كىشىلىرىمىز بار ، ئۇلار بار كۈچىنى مىللەتنىڭ شان ـ شەرىپى ئۈچۈن تەقدىم قىلماقتا . ئەلۋەتتە ئۇلار ئۆز تۆھپىلىرى ئۈچۈن پەخىرلىنىشكە ھەقلىق . شۇنىڭغا ئىشىنىمىزكى ، ئىپتىخارلىرىمىز يوقىرىقىدەك ئەقىدىلەرىگە شەكسىز ئىشىنىدۇ . شۇنداق ئىكەن بىز ھەممە دىنىي ئەقىدىنى زىكىر قىلىش بىلەن ئارىسىدىكى قىرىنداشلىرىمىزنىڭ ئۇنتۇلغان ئەقىدىسىنى يادلىتىپ قويۇشنى لايىق كۆرىمىز . پەرەز قىلىشىمىزچە ، كىشىلەر ئارا ئوخشاشمىغان پىكىرلەردە كۆپلىگەن نازۇك مەسىلىلەرگە دۈچ كىلىشى مۇمكىن ، بىلىش كېرەككى ، ئىنسان ھەر ھالەتتە توغرا مەسلىھەت ئىلىشنى تىلەيدىكەن ، شۈبھىلىنىشتىن ئاللاھقا ۋە ئاللاھنىڭ رەسۇلىغا مۇراجەت قىلىشى لازىم . دىمەك ئاللاھنىڭ كالامى ـ قۇرئانى كەرىمدىن ، رەسۇلۇللانىڭ سۈننىتى (تەلىمات) لىرىدىن ساۋاق ئالغاندىلا ئەڭ توغرا ۋە ئەڭ روشەن نىجاتلىق يولىنى تېپىپ كېتەلەيدۇ . بۇ ھەقتە ئاللاھ تائالا سۈرە نىسا ئەللىك توققۇزىنچى ئايەتتە مۇنداق دىگەن : تەرجىمىسى ـ « ئەگەر سىلەر بىر ئىشتا ئىختىلاپ قىلىشىپ قالساڭلار ، بۇ توغرىدا ئاللاھقا ۋە ئاللاھنىڭ پەيغەمبىرىگە مۇراجەت قىلىڭلار . ئەگەر سىلەر ئاللاھقا ، ئاخىرەت كۈنىگە ھەقىقىي ئىشىنىدىغان بولساڭلار ، بۇ (ئاللاھنىڭ كىتابىغا ۋە پەيغەمبەرنىڭ سۈننىتىگە مۇراجەت قىلىش) سىلەر ئۈچۈن پايدىلىقتۇر . نەتىجە ئېتىبارى بىلەن گۈزەلدۇر . » بەنى ئىسرائىل سۈرىسى توققۇزىنچى ئايەتتە مۇنداق دىيىلگەن : تەرجىمىسى ـ « بۇ قۇرئان ھەقىقەتەن توغرا يولغا باشلايدۇ . ياخشى ئىشلارنى قىلغان مۇئمىنلەرگە ئۇلارنىڭ چوڭ مۇكاپاتقا ئېرىشىدىغانلىقى بىلەن خوشخەۋەر بىرىدۇ . » مانا بۇ ئايەتتە سۆزلەنگىنىدەك ، كىمكى نىجاتلىق يولىغا ئېرىشىش ئۈچۈن قۇرئاننىڭ كۆرسەتمىسى ، پەيغەمبەرنىڭ سۈننىتى بويىچە ئىش قىلىپ بارسا دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە چوڭ مۇكاپاتقا ئېرىشەلەيدۇ . چۈنكى قۇرئان كەرىم ئىنسانلارغا ئەڭ توغرا يولنى كۆرسىتىپ نىجاتلىققا قائىل قىلىپ چىقىدىغان يېتەكچىدۇر .

ھۆرمەتلىك مۇئمىن قىرىنداشلار ! بىزلەرنىڭ نىجات تېپىپ غەلىبىگە ئىرىشىشىمىز ئۈچۈن ھەممىمىز بىر مەخسەتتە جەم بولۇپ ، دىنىمىزنىڭ شەرىئەت ئەھكاملىرىغا مەھكەم ئېسىلىپ ، بىر يولدا ئىتتىپاق بولۇشىمىز لازىم . سۈرە ئال ئىمران يۈز ئۈچىنچى ئايەتتە : تەرجىمىسى ـ « ھەممىڭلار ئاللاھنىڭ ئارغامچىسىغا (ئاللاھنىڭ دىنىغا) يېپىشىڭلار ، ئايرىلماڭلار ، ئاللاھنىڭ سىلەرگە بەرگەن نېمىتىنى ئەسلەڭلار . » سۈرە ھەشر ئونىنچى ئايەتتە : تەرجىمىسى ـ « پەرۋەردىگارىمىز ! بىزگە ۋە بىزدىن ئىلگىرى ئىمان ئېيتقان قىرىنداشلىرىمىزغا مەغپىرەت قىلغىن ، دىللىرىمىزغا مۇئمىنلەرگە قارشى دۈشمەنلىك پەيدا قىلمىغىن ، پەرۋەردىگارىمىز ! سەن ناھايىتى مەغپىرەت قىلغۇچىسەن ، مېھرىبانسەن . » دەپ بىزگە خىتاپ قىلىنغان ئىدى .

شەرقىي تۈركىستان ھەمكارلىق جەمىيىتى نەشر قىلدى .

گېزىت مەسئۇل مۇدىرى : ئابدۇجېلىل تۇران

باش مۇھەررىر : دولقۇن ئىيسا يورچى

ماقالىلارنىڭ مەسئۇلىيىتى يازغۇچىغا خاس . ماقالىلار قايتۇرۇلمايدۇ . مەتبۇئاتلار پايدىلانسا بولىدۇ .

گېزىت چىقارغۇچى ئورۇن :

DOĞU TÜRKİSTAN GENÇLERİ GAZETESİ
DOĞU TÜRKİSTAN DAYANIŞMA DERNEĞİ YAYINI

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Abdulcelil TURAN

BAŞYAZAR
Dolkun İsa YORÇU

İdare Yeri ve Adresi
Millet Cad.No.26/3 34270
Aksaray - İstanbul TÜRKİYE
Tel.(0212) 534 80 67-521 60 02
Faks : (0212) 534 80 67

ۋەتەنداشلار دىققىتىگە :

1993 ـ يىل 6 ـ ئايدىن باشلاپ سەككىز سان چىقىرىلغان « شەرقىي تۈركىستان ياشلىرى گېزىتى » ھازىر شەرقىي تۈركىستان ھەمكارلىق جەمىيىتىنىڭ رىياسەتچىلىگىدە قايتا نەشر قىلىنىپ ئەزىز ۋەتەنداشلىرىمىز بىلەن يۈز كۆرۈشمەكتە . گېزىتىمىزنىڭ بۇندىن كېيىن تېخىمۇ سۈپەتلىك ۋە قەرەللىك چىقىرىلىشى ئۈچۈن سىزلەرنىڭ يېقىندىن ياردەمدە بولۇشلىرىڭلارنى سورايمىز .

شەرقىي تۈركىستاندىكى خىتاي كوممۇنىست ئىستىلاسىنىڭ قىرىق بەش يىللىقى

ئىزمىردا لەپىلدىگەن كۆك بايراق

يىگىرمىنچى ئۆكتەبىر كۈنى ئىزمىر شەھىرىدە تۈرك دۇنياسى قېرىنداشلىق، دوستلۇق، ئىش بىرلىكى ئىككىنچى قۇرۇلتىيى تەنتەنىلىك باشلاندى. ئۈچ كۈن داۋاملاشقان بۇ قۇرۇلتايغا تۈرك دۆلەتلىرى، توپلۇلۇقلىرى ئوتتۇز تەككەن يەتتە يۈزدىن ئارتۇق ۋەكىل قاتنىشىپ، تۈرك دۇنياسىغا دائىر مەسىلىلەرنى مۇزاكىرە قىلدى ۋە مۇھىم قارارلارنى ئالدى. شۇ كۈنى سەھەردە ئىزمىرغا يېتىپ كەلگەن شەرقىي تۈركىستانلىق ياشلار ئالدى بىلەن شان شەرەپلىك بايرىقىنى قۇرۇلتاي بىناسىنىڭ ئۈستىگە تاقىدى. شەرقىي تۈركىستاننىڭ ئاي يۇلتۇزلۇق كۆك بايرىقى تۈرك دۆلەتلىرى بايراقلىرى قاتارىدا ھەيۋەت بىلەن لەپىلدىدى. پۈتۈن يىغىن شەرقىي تۈركىستان داۋاسى تەشۋىقاتى ۋە سۈيىگۈسى بىلەن داۋام ئەتتى. ئاخىرقى كۈنى خۇلاسە يىغىنى زالىدا شەرقىي تۈركىستان ھەققىدىكى قارارغا رازى بولمىغان ياشلار دەرھال ئورنىدىن تۇرۇپ، بايراقلىرىنى، لوزۇنكىلىرىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ چەندىي تەلەپ بايانناتى ئېلان قىلىپ شۇئار توۋلىدى. يىغىن سەھنىسىدىكى ۋە يىغىن قاتناشچىلىرى بىردەك قوشۇلۇپ شۇئار توۋلاپ، شەرقىي تۈركىستان ياشلىرىنىڭ تەلىپىنى قوللاپ يىغىندا ئالاھىدە داغدۇغىلىق قىزغىن كەيپىيات يارىتتى. ياشلار ھەيۋەت بىلەن سەھنىگە چىقىپ: «شەرقىي تۈركىستان ئۇنتۇلمىسۇن» دەپ توۋلىدى. ئارقىدىنلا قىزغىن ئالقىش ئىچىدە ياشلار ۋەكىلى سۆزگە چىقىپ خىتاي كوممۇنىستلىرىنىڭ ئىستىبدات زۇلمىنى يىغلاپ تۇرۇپ ئاڭلاتتى. ھەممە ئۇلارنىڭ يوللۇق تەلىپىنى ئوتتۇرىغا قويۇپ، قۇرۇلتاي قارارىدا شەرقىي تۈركىستان مەسىلىسىنى ئاشكارا ئوتتۇرىغا قويۇپ دۇنيا خەلقىگە ئاڭلىتىش مەخسىدىگە يەتتى. ياشلارنىڭ جەڭگىۋارلىقى پۈتۈن قۇرۇلتاي قاتناشچىلىرىنى قاتتىق تەسىرلەندۈردى. ھەر قايسى دۆلەتلەردىن كەلگەن ۋەكىللەر كۆزلىرىگە ئىسسىق ياش ئالغان ھالدا: «شەرقىي تۈركىستاننىڭ مۇستەقىللىقى بىزنىڭ مۇستەقىللىقىمىز، بىز مۇ ئاخىرغىچە سىلەر بىلەن بىللە كۈرەش قىلىمىز» دەپ ئىسپات بىلدۈرۈشتى.

قۇرۇلتايغا قاتنىشىش ئۈچۈن دۇنيانىڭ ھەر قايسى جايلىرىدىن كەلگەن مۇخبىرلار بۇ بىر تۈپ كۆرۈشچان ياشلارنىڭ قايتماس روھىنى ۋە ئۈمىدىنى ئېلىپ ئاخبارات ئورۇنلىرىدا ئېلان قىلدى. تۈركىيە ئاخبارات ئورگانلىرى قۇرۇلتايدىكى شەرقىي تۈركىستانلىقلارنىڭ پائالىيىتىنى ئالاھىدە مەركەزلىك خەۋەر قىلدى.

ئاۋسترالىيە «تۈركىستان جەمئىيىتى»نىڭ ئىككىنچى قۇرۇلتىيى غەلىبىلىك ئېچىلدى

ئاۋسترالىيەدە ياشاۋاتقان قېرىنداشلىرىمىز تەرىپىدىن قۇرۇلغان «تۈركىستان جەمئىيىتى»نىڭ ئىككىنچى قېتىملىق قۇرۇلتىيى 1994-يىلى 1-ماي كۈنى ئاۋسترالىيەنىڭ ئادېلائىدى شەھىرىدىكى گىلىس پىلانىسى ئىسلام مەركىزىدە غەلىبىلىك ئۆتكۈزۈلدى.

قۇرۇلتايدا ئالدى بىلەن «ئاۋسترالىيە تۈركىستان جەمئىيىتى»نىڭ رەئىسى ئەخمەت ئىگەمبەردى جەمئىيەتنىڭ ئىشلىگەن خىزمەتلىرى ھەققىدە خۇلاسە دوكلات بەردى ھەمدە قۇرۇلتاينىڭ بىر يىللىق كىرىم-چىقىم ھېساۋاتىدىن تەپسىلىي دوكلات قىلدى. قۇرۇلتاي تەشكىلىي ھەيئەتنىڭ دوكلاتلىرى ۋەكىللەر تەرىپىدىن بىردەك ماقۇللاندى. رەئىس ئەخمەت ئىگەمبەردىنىڭ خىزمەت دوكلادىدا قىسقىچە مۇنداق دېيىلدى:

«ئاۋسترالىيەدە ياشاۋاتقان شەرقىي تۈركىستانلىق قېرىنداشلىرىمىز كۆپ يىللاردىن بۇيان ئۆزلىرىنىڭ مىللىي كىملىكىنى ۋە مەدەنىي يىلتىزلىرىنى ساقلاپ قېلىش ھەمدە ئۇنى تەرەققىي قىلدۇرۇش ئۈچۈن، ئۆز ئارا زىچ ئىتتىپاقلىشىپ ۋە ھەمكارلىشىپ، خىتاي فاشىستلىرىنىڭ شەرقىي تۈركىستاندا ئېلىپ بېرىۋاتقان دېموكراتىيىنى، ئىنسان ھەقلىرىنى دەپسەندە قىلىش، ئۇنىڭغا تاجاۋۇز قىلىشتەك ئېغىر بېسىملىرىغا قارشى كۈرەش ئىرادىلىرىنى تولۇق نامايەن قىلدى. گەرچە قىزىل خىتاي ئۆزىنىڭ مۇستەملىكىچى كۈچىدىن پايدىلىنىپ شەرقىي تۈركىستان خەلقىنىڭ مىللىي مۇستەقىللىق ھەرىكىتىنى جىنىنىڭ بىرىچە توسۇۋاتقان بولسىمۇ، ئەمما شەرقىي تۈركىستان خەلقىنىڭ ئەركىنلىك كۈرىشى چوقۇم غەلىبىگە ئېرىشىدۇ.»

قۇرۇلتاي ۋەكىللىرى بىردەك مۇنداق دەپ ھېسابلىدى: «شەرقىي تۈركىستان ئۇلۇغ ۋەتىنىمىز تۈركىستاننىڭ ئايرىلماس بىر قىسمى، غەربىي تۈركىستاندىكى بەش تۈرك جۇمھۇرىيىتى ئۆز مۇستەقىللىقىغا ئېرىشتى. ئىنشائاللاھ، مۇستەقىللىق، ئەركىنلىك نۇرى تېزدىن شەرقىي تۈركىستانغا كېلىدۇ. قىزىل خىتاي مۇستەملىكىچىلىرى ھەرقانداق ئۇسۇل-چارىلەر بىلەن شەرقىي تۈركىستاندىكى مۇستەملىكىچىلىكىنى ساقلاپ قېلىشقا ئۇرۇنسىمۇ، شەرقىي تۈركىستان خەلقىنىڭ ھەق، ئادالەت، مۇستەقىللىق يولىدىكى پىداكارانە كۈرىشى چوقۇم غەلىبىگە ئېرىشىدۇ. بىز ئاۋسترالىيەدە ياشاۋاتقان ھەر بىر شەرقىي تۈركىستانلىق بۇ كۈرەشكە ئۆزىمىزنىڭ مۇناسىپ ھەسسىمىزنى قوشىمىز.»

يىغىن قاتناشچىلىرى تولۇپ-تاشقان دوستلۇق، قېرىنداشلىق ۋە ھەمكارلىق ھېسسىياتى بىلەن قۇرۇلتاي ئورگىنىغا قىممەتلىك تەكلىپ، پىكىرلىرىنى سۇندى. قۇرۇلتاي يېڭى رەھبەرلىك ئورگىنىنى سايلاپ چىقتى. دېموكراتىك سايلام ئارقىلىق «ئاۋسترالىيە تۈركىستان جەمئىيىتى»نىڭ رەئىسلىكىگە ئەخمەت ئىگەمبەردى قايتا سايلاندى. يولداش خوجا مۇئاۋىن رەئىسلىككە، ئاسلىخان ھەسەن باش كاتىپلىققا سايلاندى. شۇنىڭدەك جەمئىيەتنىڭ ئىجرائىيە ھەيئەتلىرى، تەپتىش ھەيئەتلىرى سايلاپ چىقىلدى.

قۇرۇلتاي ئاخىرىدا، قۇرۇلتاينىڭ قارارنامىسى ماقۇللاندى. مۇناسىۋەتلىك خەلقئارا تەشكىلاتلارغا، شەرقىي تۈركىستان داۋاسىنى قوللاپ قۇۋۋەتلەۋاتقان دۆلەت ۋە پارلامېنتلارغا، مىللەت ۋەكىللىرىگە خىتاينىڭ شەرقىي تۈركىستاندىكى زۇلمى ۋە شەرقىي تۈركىستاننىڭ نۆۋەتتىكى ئەھۋالى ھەققىدە مەخسۇس دوكلات يوللاشنى، شۇنداقلا ۋەتەن سىرتىدىكى بارلىق قېرىنداش تەشكىلاتلارغا قۇرۇلتاي ھەققىدە تەپسىلىي مەلۇماتلارنى خەۋەردار قىلدى.

(ئاۋسترالىيە تۈركىستان جەمئىيىتى خەۋىرى)

ئەنقەرەدىكى ھەيۋەتلىك نارازىلىق

شەرقىي تۈركىستانلىق ئوقۇغۇچىلار ۋە ياشلاردىن تەشكىللەنگەن بىر گۇرۇپپا ئون ئۈچ، ئون تۆتىنچى ئۆكتەبىر كۈنلىرى ئەنقەرە شەھىرىدە ھەيۋەتلىك نارازىلىق بىلدۈرۈش پائالىيىتى ئېلىپ باردى. ئۇيغۇرچە كىيىنگەن، مەيدىسىگە شەرقىي تۈركىستان ئىزنىكى تاقىغان، قوللىرىدا شەرقىي تۈركىستان بايرىقى ۋە لوزۇنكىلارنى كۆتۈرۈۋالغان ياشلار ئالدى بىلەن بىرلەشكەن مىللەتلەر تەشكىلاتىنىڭ ئەنقەرە ۋەكىللىرى كومىتېتى بىناسى ئالدىغا توپلىنىپ، نارازىلىق بايانناتىنى تاپشۇرۇپ بەرگەنلىكىنى ئۇقتۇردى. مەسئۇل خادىملار ئىنتايىن سەممىمىيەتلىك بىلەن قىزغىن قارشى ئېلىپ، ئۇلاردىن ئەھۋال سورىدى ھەمدە بايانناتنى مەركەزگە تاپشۇرۇپ بېرىشكە ۋەدە بېرىپ، داۋاملىق ئالاقىلىشىپ تۇرۇشقا كېلىشتى. ئارقىدىنلا خىتاينىڭ ئەنقەرەدىكى باش ئەلچىخانىسىغا كەلگەن ياشلار، ئىشىكلىرىنى تاقاپ چاشقاندەك تىقىلىۋالغان خىتايلارنى كۆرۈپ قاتتىق مەسخىرە قىلدى. خىتايلار سىرتقا چىقىشقا جۈرئەت قىلالماي ئۈچ سائەتكىچە قەدەر خىزمەتتىن توختىتىشقا مەجبۇر بولدى. ئۇلار ھەر يەرگە تېلېفون ئېچىپ ساقچى چاقىرتتى. قولىدا خىتاي پاسپورتى بولغان ياشلارنىڭ ئالدىغا چىقالمىغان خىتاي مەمۇرلىرىنى ساقچىلار ۋە ئامما قاتتىق نەپرەتلەندى. تەرتىپ ساقلىغۇچىلار ۋە خەلق ياشلارنى قىزغىن قوللاپ قۇۋۋەتلىدى. ياشلار شۇ كۈنى ۋە ئەتىسى ئامېرىكا، روسىيە، ياپونىيە، ئەنگلىيە، ھىندىستان، ئافغانىستان، پاكىستان قاتارلىق ئوتتۇز يەتتە دۆلەتنىڭ باش ئەلچىخانىلىرىغا بېرىپ شەرقىي تۈركىستاننىڭ داۋاسىنى ئاڭلىتىپ، بايانناتىنى تاپشۇردى. نۇرغۇن دۆلەت ئەلچىخانىلىرى شەرقىي تۈركىستان مەسىلىسىگە كۆڭۈل بۆلىدىغانلىقىنى، شەرقىي تۈركىستاننىڭ مۇستەقىللىقىنى قوللايدىغانلىقىنى، بايانناتنى ئۆز دۆلەتلىرىنىڭ تاشقى ئىشلار مىنىستىرلىكىگە يوللاپ بېرىدىغانلىقىنى بىلدۈردى. ياشلار دۇنيانىڭ ھەممىلا يېرىدە دوستلىرىمىزنىڭ بارلىقىنى كۆزى بىلەن كۆرۈپ ئىنتايىن شاتلاندى. رادىئو، تېلېۋىزىيە، گېزىت، ژۇرناللار بۇ قېتىمقى پائالىيەتنى بەس-بەس بىلەن خەۋەر قىلىپ داغدۇغا پەيدا قىلدى.

بۈگۈن دۇنيانىڭ كۆزى ئىستانبۇلدا

ئون يەتتىنچى ئۆكتەبىر كۈنى ئىستانبۇل شەھىرىنىڭ ھەيۋەتلىك چىراغان سارىيىدا يەتتە تۈرك دۆلىتىنىڭ جۇمھۇر باشلىقلىرى تارىخىي ئەھمىيەتكە ئىگە بولغان بۈيۈك قۇرۇلتاي ئۆتكۈزدى. ۋاشىنگتون، موسكىۋا، لوندون، پارىژ... ئومۇمەن دۇنيانىڭ كۆزى ئىستانبۇلغا تىكىلگەن بولۇپ، ئۇلارنىڭ مۇخبىرلىرى ساراي ۋە ساراي ئەتراپىغا تولۇپ كەتكەن ئىدى.

شۇ كۈنى چۈشتىن كېيىن ساراي بىناسى ئالدىدا ئەسكەرلەر يەتتە تۈرك دۆلىتىنىڭ ئاي يۇلتۇزلۇق كۆك بايرىقىنى جەۋلان قىلدى. مۇستەقىل دۆلىتى ۋە جۇمھۇرباشلىقى بولمىغىنى ئۈچۈن قۇرۇلتاي زالىغا كىرەلمىگەن شەرقىي تۈركىستانلىق ياشلار ساراي بىناسى ئالدىدا بايرىقىنى، لوزۇنكىلىرىنى كۆتۈرۈپ، تەشۋىقات ماتېرىياللىرىنى تارقىتىپ، مۇخبىرلارنىڭ ۋە قۇرۇلتاي خادىملىرىنىڭ دىققىتىنى جەلپ قىلدى. ئۇلار كۆزلىرىگە ياش ئېلىپ يىغلاپ تۇرۇپ شەرقىي تۈركىستاننىڭ بۈگۈنكى ئېچىنىشلىق ئەھۋالىنى مۇخبىرلارغا بايان قىلدى. «شەرقىي تۈركىستاننىڭ مۇستەقىللىقى تۈرك دۇنياسىنىڭ مۇستەقىللىقىدۇر»، «مىللىي قىرغىنچىلىق توختىتىلسۇن»، «ئاتوم سىناقلىرى توختىتىلسۇن»، «شەرقىي تۈركىستاننى ئۇنۇتماڭ» دېگەن شۇئارلار يېزىلغان لوزۇنكىلار ۋە ئىنگلىز، تۈرك تىللىرىدىكى رەسىملىك كىتابچىلار مۇخبىرلارنى ئالاھىدە جەلپ قىلدى. ياشلار مەيداندا يىگىرمە نەچچە دۆلەتنىڭ مۇخبىرلىرى بىلەن بىۋاستە ئالاقىلاشتى. ئۇلارغا، كەڭ ئاممىغا ۋە ساقچىلارغا بايانات ئېلان قىلدى. تاماشىبىنلار تەسىرلىنىپ كۆزلىرىگە ياش ئالغان ھالدا: «بىز ھەر دائىم سىلەر بىلەن بىر سەپتە، كۈرەشلىرىڭلارنى قوللاپ قۇۋۋەتلەيمىز» دېيىشتى. شۇ كۈنى ئاخبارات ئورگانلىرى قۇرۇلتايغا غەيرىي ھالدا سىرتتىن قاتناشقان بۇ شەرقىي تۈركىستانلىقلارنىڭ داۋاسىنى كەڭ خەۋەر قىلدى.

دۇنيا تۈرك دۆلەتلىرى، توپلۇلۇقلىرى قۇرۇلتىيىدا شەرقىي تۈركىستان ياشلىرى قىبرىس تۈرك جۇمھۇرىيىتى پىرىزدېنتى رائۇپ دەنكتاشنىڭ قوبۇل قىلىشىغا ئېرىشتى.

خىتاي كۆچمەنلىرى قەشقەرنىڭ ئىگىلىكىنى ۋەيران قىلماقتا

ئۇيغۇرلار كۆپ سانىنى ئىگىلىگەن قەشقەر شەھىرىنى كونترول قىلىش نىيىتىدە خىتاي كوممۇنىستلىرى ئىچكىرىدىن خىتاي كۆچمەنلىرىنى زور تۈركۈمدە يۆتكەپ چىقىپ، ئىشلەپچىقىرىش ساھالىرىنى ئىگىلەپ، شەھەر ئاھالىلىرىنى ئاچ-يالىڭاچ قويماقتا. كۆكتاتچى خىتايلارغا خەلقنىڭ يېرىنى تارتىۋېلىپ بەرگەننىڭ سىرتىدا ئالاھىدە ئېتىبار بېرىش سىياسىتى تۈزۈپ، ئۇلارنىڭ بۇلاڭ-تالاڭ قىلىشىغا شارائىت ھازىرلاپ بەرمەكتە.

دۇنيا خىتاي كۆچمەنلىرىدىن، جاسۇسلىرىدىن بىزار

بەش يىل ئىلگىرى ياپونىيىگە ئوغرىلىقچە قېچىپ بارغان مىڭدىن ئارتۇق خىتاي كۆچمەنلىرى (ئەلبەتتە، ئىچىدە بىرمۇنچە كوممۇنىست جاسۇسلىرى بار) بىرنەچچە كۈن ئالاھىدە كۆزىتىلگەندىن كېيىن، ھەر بىرىنىڭ قولىغا مىڭ سەككىز يۈز دوللاردىن پۇل بېرىپ ۋەتىنىگە قايتۇرۇۋېتىلگەن ئىدى. كوممۇنىستلار ئۇلارنىڭ پۇلىنى تارتىۋېلىپ، نەزەربەنت ئاستىغا ئالدى. خەلقئارا گېزىتنىڭ بۇ يىل يىگىرمە يەتتىنچى ئىيۇل ئاشكارىلىشىچە، تەيۋەنگە بورانغا ئۇچرىغان خىتاي كوممۇنىستلىرىنىڭ پاراخودى تەيۋەن ئاراللىرىدا پاناھلىق تىلەمەكچى بولغاندا كىرگۈزۈلمەي ئون ئىككى ئادىمى ئۆلگەن. قىرغاققا چىققانلار ئاختۇرۇلغان، ئۇرۇلغان ۋە خورلانغان. تۆت يىل ئىچىدە بۇ خىل ۋەقەدە ئۆلگەنلەر قىرىقتىن ئاشتى، يارىدار بولغانلار يۈز ئون ئىككىگە يەتكەن. چوڭ قۇرۇقلۇققا قايتۇرۇلغانلاردىن بىر قىسىم يىگىرمە بەش ئادەم كېمىدە نەپەس ئالالماي ئۆلگەن، بىر قىسىم يىگىرمە بىر ئادەم كېمىگە سۇ تولۇپ كېتىپ ئۆلگەن. قىسقىسى، كوممۇنىست كۆچمەنلىرىدىن ۋە جاسۇسلىرىدىن بىزار بولغان تەيۋەن دائىرىلىرى قېرىنداشلىق مېھرىدىن ۋاز كېچىپ، ۋەتىنىنى خىتاي كۆچمەنلىرىنىڭ ئىگىلىۋېلىشىدىن قاتتىق مۇداپىئە قىلماقتا.

ياسىن تۈركىستانى خەۋىرى

مىللىتىمىز تۈرك   دىنىمىز ئىسلام
ۋەتىنىمىز شەرقى تۈركىستان

شەرقى تۈركىستان ياشلىرى

ئايلىق سىياسى گېزىت

1995 - يىل 1 - ئاي (10 - سان)

AYLIK SİYASİ GAZETE

DOĞU TÜRKİSTAN GENÇLERİ

ۋاكالەتسىز دۆلەتلەر ۋە مىللەتلەر تەشكىلاتى كېڭىشىنىڭ شەرقى تۈركىستاننىڭ ۋەزىيىتى ھەققىدىكى قارارى

ۋاكالەتسىز دۆلەتلەر ۋە مىللەتلەر تەشكىلاتى كېڭىشىنىڭ
شەرقى تۈركىستاننىڭ ۋەزىيىتى ھەققىدىكى قارارى

——— تۆتىنچى ئومۇمى كېڭەش بەشىنچى نۆۋەتلىك يىغىنىنىڭ ئىككىنچى قارارى ———

ئومۇمى كېڭەش - چىن ھۆكۈمىتىنىڭ شەرقى تۈركىستاننى ئۆزىنىڭ بىر تەركىبىگە ئايلاندۇرۇش يولىدىكى ئۇرۇنۇشلىرى، خىتاي ئاققۇنلىرىنى شەرقى تۈركىستانغا تۈركۈملەپ يەرلەشتۈرۈش سىياسىتى، بىگۇنا يەرلىك خەلقنى ئاسسىملاتسىيە قىلىش ۋە ئۇلارنىڭ دىنى ئېتىقادىنى يوق قىلىش يولىدىكى تىرىشچانلىقلىرىنى، چىن ھۆكۈمىتىنىڭ شەرقى تۈركىستاندىكى يەرلىك خەلقنى ئازايتىش ئۈچۈن ئېلىپ بېرىۋاتقان مەجبۇرى پىلانلىق تۇغۇت سىياسىتى ۋە يەرلىك كىشىلەرنىڭ ئىنسانى ھوقۇقىغا قىلىنىۋاتقان تاجاۋۇزچىلىق قىلمىشلىرىنى نەزەرگە ئېلىپ، چىن ھۆكۈمىتىنىڭ شەرقى تۈركىستاندىكى لوپنور سىناق رايونىدا ئېلىپ بېرىۋاتقان ئاتوم - يادرو قوراللىرى سىنىقىنىڭ ئۇ يەردىكى خەلققە زور تەھدىت سېلىش بىلەن بىرگە تەبىئى مۇھىتنى ئېغىر دەرىجىدە ۋەيران قىلىۋاتقانلىقىغا، شەرقى تۈركىستاندىكى ئىنسانى ھوقوق ۋە ئاساسى ئەركىنلىكنىڭ چىن ھۆكۈمىتى تەرىپىدىن ئۈزلۈكسىز، تۈركۈملەپ ۋە سىستېمىلىق ھالدا تاجاۋۇزغا ئۇچراۋاتقانلىقىغا دىققەت قىلغان ئاساستا:

داۋامى 4 - بەتتە

ئۇلۇغ تۈرك ئالىمى ماھمۇت قەشقەرى ئۆلۈمىنىڭ 900 يىللىقى ۋە شەرقى تۈركىستان نامىدىكى ئىلمى مۇھاكىمە يىغىنى ئىستانبۇلدا

داغدۇغىلىق ئۆتكۈزۈلدى

ھامىت كۆكتۈرك

ئۇلۇغ تۈرك ئالىمى ۋە تىلشۇناسى ماھمۇت قەشقەرى ۋاپاتىنىڭ توققۇز يۈز يىللىقى شەرقى تۈركىستان ۋەخپى ۋە شەرقى تۈركىستان ھەمكارلىق جەمئىيىتى تەرىپىدىن تۈرك دۇنياسى تەتقىقات ۋەخپى سۇلايمانىيە مەدەنىيەت مەركىزىدە ئېچىلغان ئىلمى مۇھاكىمە يىغىنىدا خاتىرىلەندى.

ئىلمى مۇھاكىمە يىغىنى بولتۇر ئونىنچى دېكابىر سائەت ئوندا شەرقى تۈركىستان ۋەخپى باشلىقى گېنېرال مەھمەت رىزا بېكىننىڭ ئېچىلىش دوكلادى بىلەن باشلاندى. گېنېرال م. رىزا بېكىن ئۆز سۆزىنى ئاتا تۈركنىڭ ئاتمىش بىر يىل بۇرۇنقى يولىيورىغى بىلەن باشلىدى.

ئېچىلىش دوكلادىدىن كېيىن سەھنىگە چىققان، شەرقى تۈركىستان ھۆكۈمىتىنىڭ سابىق باش كاتىۋى ۋە شەرقى تۈركىستان لىدەرى ئىيسا يۇسۇف ئالىپتېكىن، تۈرك جۇمھۇرىيەتلىرىنىڭ ئارقا-ئارقىدىن مۇستەقىللىققا ئېرىشكەنلىكىنى، ئەمدى قوتۇلۇش نۆۋىتىنىڭ شەرقى تۈركىستان ئىكەنلىكىنى، شۇنىڭ بىلەن بىللە ئۇلۇغ تۈركىستاننىڭ شەرقى ۋە غەربىنىڭ ئايرىلماس بىر پۈتۈن ئىكەنلىكىنى سۆزلەپ كېلىپ، قىرىق بەش يىلدىن بۇيان ئىنسانلىق ۋەژدانىنى ئازاپلاۋاتقان شەرقى تۈركىستان تۈركلىرى ئاسسىملىئاتسىيە ۋە يوق بولۇش خەۋپى ئاستىدا تۇرماقتا - دېدى.

ئىسائەفەندىدىن كېيىن سۆز ئالغان تۈرك ئەدەبىياتى ۋەخپى باشلىقى، يازغۇچى، ئاخباراتچى ئەخمەت قاباقلى تۈرك دىيارلىرىنىڭ تۈركىيەنىڭ ئارقا باغچىسى ئىكەنلىكىنى ۋە شەرقى تۈركىستاننىڭ ئۇنتۇلماسلىقى كېرەكلىكىنى ئىپادە قىلدى.

ئۇندىن كېيىن سۆز ئالغان تۈرك دۇنياسى تەتقىقات ۋەخپى باشلىقى پىروفېسسور دوكتور تۇران يازغان تۈرك دۇنياسىنىڭ شىمالى ۋە جەنۇبىنىڭ ئۈزلۈكسىز بىر تەھدىت ئاستىدا تۇرىۋاتقانلىقىنى ئېيتىپ، چىن ئاسارىتى ئاستىدىكى شەرقى تۈركىستاننىڭ تۈرك دۇنياسىدىكى سىياسى ۋە ستراتېگىيىلىك ئورنىنىڭ مۇھىملىقىنى كۆرسىتىپ ئۆتتى.

داۋامى 3 - بەتتە

مۇھاكىمە يىغىنىدا لىدەرىمىز ئىيسا ئالىپتېكىن ۋە ۋەخپى باشلىقى مەھمەت رىزا بېكىن مۇھىم سۆز قىلدى

ماھمۇت قەشقەرى ۋە شەرقى تۈركىستان ئىلمى مۇھاكىمە يىغىنىغا كەلگەن تەبرىك تېلېگراممىلىرى

ھۆرمەتلىك گېنېرال م. رىزا بېكىن

ئىشەنچ قىلىمەنكى بۈيۈك تۈرك ئالىمى ماھمۇت قەشقەرىنىڭ ئۆلۈمىنىڭ توققۇز يۈز يىللىقىدا ئۇيۇشتۇرۇلغان "ماھمۇت قەشقەرى ۋە شەرقى تۈركىستان" نامىدىكى ئىلمى مۇھاكىمە يىغىنى ئۈچۈن ئۆۋە تەكەن نازۇك تەكلىپىڭلارغا تەشەككۈر بىلدۈرىمەن. ئارىڭلاردا بولالمىغان شۇ كۈنلەردە، سىزگە، سىز ئارقىلىق ئىممە تىلىك يىغىن قاتناشچىلىرىغا ۋە سەرخىل مېھمانلارغا غەلىبىلىك تىلەكلىرىم بىلەن، سۆيگۈ ۋە ھۆرمەتلىرىمنى سۇنىمەن.

تۈركىيە جۇمھۇرىيىتى ياش مىنىستىرى:

پىروفېسسور دوكتور تانسۇ چىللەر

ھۆرمەتلىك گېنېرال م. رىزا بېكىن

بۈيۈك تۈرك ئالىمى ماھمۇت قەشقەرىنىڭ ئۆلۈمىنىڭ توققۇز يۈزىنچى يىلى مۇناسىۋىتى بىلەن ۋەخپىڭىز تەرىپىدىن ئۇيۇشتۇرۇلغان "ماھمۇت قەشقەرى ۋە شەرقى تۈركىستان" نامىدىكى ئىلمى مۇھاكىمە يىغىنىغا تەكلىپ قىلغىنىڭىز ئۈچۈن تەشەككۈر بىلدۈرىمەن.

زىيچ ئورۇنلاشتۇرۇلغان پائالىيەتلىرىم سەۋەبىدىن نازۇك تەكلىپىڭىزنىڭ ھۆددىسىدىن چىقالمىغانلىقىم ئۈچۈن ئەپسۇسلىنىمەن.

سىلەرگە مۇۋەپپەقىيەت تىلەيمەن، ھۆرمەت بىلدۈرىمەن.

شىمالى قىبرىس جۇمھۇرىيىتى دۆلەت باشلىقى:

رائۇف دەنكتاش

ھۆرمەتلىك گېنېرال م. رىزا بېكىن

تۈرك دۇنياسى ۋە مەدەنىيىتىنىڭ تەڭداشسىز غەزىنىسى، تۈرك دۇنياسىنىڭ ئورتاق بايلىقى ۋە ئىپتىخارى ماھمۇت قەشقەرىنىڭ ئۆلۈمىنىڭ توققۇز يۈز يىللىقىدا يەنە بىر قېتىم ھۆرمەت بىلەن خاتىرىلىنىۋاتقان بۇ ئىلمى مۇھاكىمە يىغىنىدا ئۇنىڭ چوڭ شەنچە ۋە ئەسەرلىرىنىڭ تونۇتۇلىشى ئۈچۈن نەجىر سىڭدۈرگەنلەرگە ۋە يىغىن قاتناشچىلىرىغا ھۆرمەتلىرىمنى سۇنىمەن.

تۈركىيە جۇمھۇرىيىتى مۇئاۋىن باش مىنىستىرى:

تاشقى ئىشلار مىنىستىرى:

مۇرات قارايالچىن

مۇھاكىمە يىغىنى مەيدانىنىڭ سىرتقى ئومۇمى كۆرۈنۈشى

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ بېكىنى ئادرېسى
www.uyghurkitap.com

نۆۋەتتىكى خىتاي ۋەزىيىتى

شاڭگاڭدىكى بىر ژورنالنىڭ بېيجىڭدىن ئالغان ئىشەنچلىك خەۋەرگە قارىغاندا ، دېڭ شاۋپىڭ زلىيەلمەس بولۇپ قالغان . سىياسىي ۋەزىيەتنى باشقۇرۇشقىمۇ ئامالسىز قالغان . بېيجىڭدىن دېڭ شاۋپىڭغا بويسۇنماس بولۇۋالغان . تىنچ ئۆز گورۇش دولقۇنىنى باشقىدىن باش كۆتۈرۈشكە باشلىغان . پېششەمكادىر چىن يۈن سولچىلارنى قوللىماقتا ، جاڭ زېمىننىڭ قاتتىق قوللۇق پىرىنسىپىنى قوللىماقتا . ومۇنىستلار مەملىكەتتە كەڭ كۆلەمدە گۇمانلىق ئادەملەرنى تۇتقۇن قىلماقتا . خاتا تۇتۇپ قويۇشتىن رقماسلىق ، بىر نەچچە قالدۇرۇپ قويماسلىق پىرىنسىپىنى يولغا قويماقتا . چاڭساداكى ئون مىڭ كىشىلىك رتىپ قوغداش ئەترىدى كارامىتىنى كۆرسەتمەكتە . نۆۋەتتىكى قالايمىقانچىلىق كىشىلەرگە مەدەنىيەت ئىنقىلابىنى ئەسلەتمەكتە . سولچىلار ئىشچىلارنى قوزغىماقتا ، مەركەزنىڭ ئىسلاھاتىنى كەينىگە ايتىشقا مەجبۇرلىماقتا .

دېڭ شاۋپىڭ بۇيىل چاغاندا مەركەزدىكى باشلىقلارنى قوبۇل قىلغاندا ، بىر ئېغىز سۆزمۇ قىلالمىغان ، خەۋەرلەردە ئىلان قىلىنغان بىرنەچچە ئېغىز سۆزنى ئۇنىڭ قىزى دېڭ رۇڭ ۋاكالىتەن قىلغان . سەمەكنەچچە ئايدىن بۇيان سىرتقا تارقالغان دېڭنىڭ سۆزلىرى پۈتۈنلەي ئۇنىڭ ئائىلىسىدىن ياكى غلى دېڭ پېن تەرىپىدىن چىقىرىلغان . تامامەن قىرىغان دېڭ ئاددىي سۆز تاۋۇشلىرىنى ئاران ئاغزىدىن چىقىرالايدۇ . ئۇنىڭ مەناسىنى قىزى دېڭ رۇڭ تەرجىمە قىلىپ ئىپادىلەيدۇ . دېڭنىڭ كاللىسى رغانسىرى ئىلمىشىپ قېلىشقا باشلىدى . سالامەتلىكى ئاجىزلىشىپ سىياسەتتىن تامامەن ئايرىلدى . يېجىڭدىكى سىياسىي ساھە ئادەملىرى ئۇنى ياشاپ تۇرغان ئۆلۈك ئادەم دەپ تونۇيدۇ . ئۇنىڭ بار يوقلىقى سىياسەتكە ھېچقانداق تەسىر كۆرسەتمەيدۇ . ئۇنىڭ سىياسەتتە كونترولىقىنى يوقاتقانلىقى ، بېيجىڭ يوقىرى قاتلاملىرىنىڭ ئۇنى ئىنكار قىلىشى خىتاينى ئىسلاھاتتىن كېيىن باش ئاغرىتىدىغان يەتكە دۇچار قىلدى . يېزا ئىگىلىكىدىكى جىددىيلىك ، پۇل پاخاللىقى ، دۆلەت غەزىنىسىنىڭ بوشلۇقى ، قايتۇرۇشقا ئامالسىز تاشقى قەرز ، شىددەتلىك ئىشچىلار ئىسيانى ، ھەربىيلەر ئىچىدىكى ئىككى رەپىلىك قاتارلىقلار بىرلا ۋاقىتتا يۈز بەردى . تىنچ ئۆز گورۇشنىڭ ئالدىنى ئېلىش ئۈچۈن ، دېموكراتىك بىرلىكسەپنى كونترول قىلىش ئۈچۈن نۆۋەتتە ، « ئامانلىقنى ساقلاش باشقۇرۇش ، جازالاش تۈزۈمى » گە يەنە ئون سەككىز ماددا قوشۇلدى . باشقۇرۇلىۋاتقانلار ، سىياسىي ھوقۇقىدىن ئېلىپ تاشلانغانلار تىنچە قويۇپ بېرىلگەنلەر ۋە كېچىكمەي ئىجرا قىلىنىشقا بۇيرۇلغانلار جازالاش نىزامنامىسىغا بىنائەن ولغا ئېلىندى ، دېموكراتىك بىرلىكسەپ خادىملىرى قولغا ئېلىندى ياكى يوقاپ كەتتى . مىڭلىغان تولسىمۇ بىرسى چۈشۈپ قالمىسۇن دېگەن پىرىنسىپ بويىچە ، ھەممە يەردە مەركەزنىڭ باشقۇرۇشىدى قالايمىقانچىلىقنى باستۇرۇش ، قوزغىلاڭنىڭ ئالدىنى ئېلىش ئەترەتلىرى قۇرۇلدى . بۇلارنىڭ قومچە يارىدەم پۇلى - كۈنىگە ئون نەچچە يۈەن قاتناش باشقۇرۇش جازاسىدىن كىرىم قىلىندى . ئۇلار كىسى ۋە باشقا ماشىنا شوفىرلىرىغا قالايمىقان جازا قويۇپ ، تاكسى تىجارىتىنى ۋەيران قىلدى .

قالايمىقانچىلىق چىقىشىدىن قورققان كوممۇنىستلارنىڭ تەرتىپ ساقلاش ئەترەتلىرى ھەرقايسى جايلارغا بېرىپ قالايمىقانچىلىق پەيدا قىلدى . ئىشچىلار ئىش تاشلاش ھەرىكىتىنى باشلىۋەتتى . لۇڭجىڭ كەڭ كۆلەمدە كونترول قىلىش ئارقىلىق تەڭشىگەندىن كېيىن ، قەرز پۇل قىسقارتىلغان ، تىجارىتى ئۈزۈلۈپ قالغان بىرى توختاپ قالغان دۆلەت زاۋۇت - فابرىكىلىرىنىڭ يېرىمى بىر دېگىلى ئۈزۈلۈپ الدى . ئۇلار ئىشلەپچىقىرىشتىن توختىدى ياكى يېرىم توختىدى . ئىشچىلارنىڭ جان بېقىشى مۇھىم مەسىلىگە ئايلاندى . شۇنىڭ بىلەن ئىش تاشلاش ۋەقەسى ھەممە يەردە ئەۋج ئېلىشقا باشلىدى . بولۇپمۇ ، لۇڭجاڭدا نەچچە يۈز مىڭ ئىشچى كوچىغا چىقىپ ، نامايىش قىلماقتا . بۇلارغا مەركەزدىكى كونسېرۋاتىپ كۈچلەر ئارقا تېرەك بولماقتا . مەسىلەن : ۋاڭ جېن ئىشخانىسىدىكى بىر قىسىم كىشىلەر كۆپتىم قىيىنچىلىقى ئېغىر زاۋۇتلارغا بېرىپ ھەرىكەت قىلماقتا . ئىشچىلارنى ھەدەپ قوزغىماقتا . زىر دۆلەت زاۋۇت - فابرىكىلىرىدا ئىشچىلارنىڭ ئاماق مەسىلىسى چوڭ ئىشقا ئايلىنىپ قالدى . ممائەمەلدارلار ئېغىر دەرىجىدە چىرىكلىشىپ كەتتى . خىتاي قانداق ئۆزگىرەمكىن ؟

يېڭى يىل چاغلىرىدا ، ۋەزىيەت ئۆزگەردى . ئۇ نەچچە يىللىق تەرەققىياتتىن قارىغاندا خىتاينىڭ وقۇق دائىرىلىرى قانچىلىك تىرىشچانلىق كۆرسەتمىسۇن ، تىنچ ئۆز گورۇشنىڭ شامىلى ئاستا - ئاستا تىپ كەلمەكتە . ئەگەر بىز « ھۆر ياۋروپا ئاۋازى رادىئوسى » نىڭ شەرقىي ياۋروپانىڭ ئۆزگۈرۈشىدىكى ولىنى ئېتىراپ قىلىدىكەنمىز ، خىتاي كوممۇنىستلىرىنىڭ « ئامېرىكا ئاۋازى » نى قالايمىقان قىلماسلىق ھەققىدە بەرگەن ۋەدىسىگە ۋە بۇ رادىئونىڭ رولىغا سەل قارىساق بولمايدۇ .

ياسىن تۈركىستانى تەرجىمىسى

ماھمۇت قەشقەرى ۋە شەرقىي تۈركىستان
ئىلمىي مۇھاكىمە يىغىنىغا كەلگەن تەبرىك تېلېگراممىلىرى

ھۆرمەتلىك گېنېرال م . رىزا بېكىن

"ماھمۇت قەشقەرى ۋە شەرقىي تۈركىستان" نامىدىكى ئىلمىي مۇھاكىمە يىغىنىدا تۈركلۈك مەسىلىسىنىڭ قايىنىغى - بۈيۈك تۈرك ئالىمىمىزنى مىننەت ۋە رەھمەت بىلەن ئەسلەيمەن . شەرقىي تۈركىستان ئۈچۈن ھۆر بىر ئىستىقبال ئۈمىدىدە ھازىر بولغانلارغا سۆيگۈ ۋە ھۆرمەتلىرىمنى بىلدۈرىمەن .

تۈركىيە جۇمھۇرىيىتى دۆلەت مىنىستىرى :
ئايۋاز گۆكدەمىر

يىغىن رىياسەتچىگە :

بۈيۈك تۈرك ئالىمى ۋە مۇتەپەككۇرى ماھمۇت قەشقەرىنىڭ ئۆلۈمىنىڭ توققۇز يۈز يىللىقى مۇناسىۋىتى بىلەن ئۆتكۈزۈلگەن ئىلمىي مۇھاكىمە يىغىنىغا ئالدىراش بولغانلىقىمدىن قاتنىشالمىدىم . شەرقىي تۈركىستاننىڭ ھۆررىيەت ، ئىستىقلال مۇجادىلىسى چوقۇم زەپەر قازانغۇسىدۇر .

يىغىننى ئۇيۇشتۇرغانلارغا ۋە قاتناشقۇچىلارغا ئەڭ چوڭقۇر سۆيگۈ ۋە سالاملىرىمنى يوللايمەن .

شىمالىي قىبرىس جۇمھۇرىيىتى مىللەتچى ئادالەت پارتىيىسى باشلىقى :
زورلۇ تۆرە

ھۆرمەتلىك گېنېرال م . رىزا بېكىن

نازىلىك تەكلىپىڭىزگە تەشەككۈر ، ئىلمىي مۇھاكىمە يىغىنىنىڭ نەتىجىلىك ئۆتكۈزۈلۈشىگە تىلەكداشمەن . سىز ئارقىلىق نۇتۇق سۆزلىگەنلەرگە ۋە سەرخىل مېھمانلارغا سۆيگۈ ھەمدە ھۆرمەتلىرىمنى سۇنىمەن .

تۈركىيە جۇمھۇرىيىتى ئىچكى ئىشلار مىنىستىرى :
ناھىت مەنتەشە

خەلقارا دېموكراتىك كۆرەش يولى خىتاي كوممۇنىستىك ھاكىمىيىتىنى ئاغدۇرالايدۇ

ئابدۇشۈكۈر تەۋپىق

شۇنداق دەپ ئېيتىشقا بولىدۇكى يېقىنقى يىللاردا شىياڭگاڭدىكى ، تەيۋەندىكى ، خىتاينىڭ ئىچكى - تاشقى قىسمى ، شەرقىي تۈركىستان ، تىبەت ، ئىچكى موڭغۇلىستاننىڭ ئىچكى - تاشقى قىسىمىدىكى ، بۈگۈنكى دۇنيا ۋەزىيىتىگە ماس ھالدا تەرەققىي قىلىۋاتقان ، بىر قەدەر سىستېمىلاشقان دېموكراتىك كۆرەش يولى خىتاي كوممۇنىستىك ھاكىمىيىتىنى شەرتسىز رەۋىشتە ئاغدۇرالايدۇ . بۇ دېمەك ، شەرق ئەللىرى مۇستەقىللىق ھەرىكىتىنىڭ تۈپ ماھىيەتلىك ئاساسى مەخسىدى بولغان خىتاي كوممۇنىستىك ھاكىمىيىتىنىڭ تېز ۋاقىت ئىچىدە ئاغدۇرۇلۇشى شەرق ئەللىرى دېموكراتىيىسىنىڭ رىۋاجلىنىشىدىكى ئاساسىي ئامىل ھېسابلىنىدۇ .

شۇنى ئېنىق چۈشىنىش لازىمكى ، بۈگۈنكى دۇنيا يۈزلىنىشى خەلقارا ئىنسانپەرۋەرلىك ھەرىكىتى ، خەلقارا تىنچلىق ھەرىكىتى ۋە خەلقارا ئىنسان ھوقۇقىنى ھىمايە قىلىش ھەم قوغداش كۆرىشىدە زور تارىخىي نەتىجىلەرنى قولغا كەلتۈرگەن ۋەزىيەتتۇر . بولۇپمۇ روسىيە قىزىل كوممۇنىستلىرىنىڭ ئوتتۇرا ئاسىيادىكى مۇستەملىكىلىرى بولغان جۇمھۇرىيەتلەرنىڭ مۇستەقىللىقىنىڭ تىنچ يوللار بىلەن ئەمەلگە ئاشۇرۇلۇشى دۇنيا ۋەزىيىتىدە دېموكراتىك ھەرىكەت رىۋاجىنىڭ ئۆلگىسى سۈپىتىدە مەيدانغا كەلدى ، شۇنداقلا خەلقارا دېموكراتىك ھەرىكىتىنىڭ تەرەققىياتىنى تېخىمۇ ئىلگىرى سۈردى . بۇنىڭ بىلەن دېموكراتىك ئۇقۇم چۈشەنچىسى شەرق ئەللىرىنىڭ ئاڭ سىستېمىسىدا يېتەكچى ئورۇننى ئىگىلىدى . دېمەك غەيرى ئاڭ فورماتسىيىسى ۋە ياكى غەيرى دېموكراتىك ئاڭ فورماتسىيىسى ئۇقۇم چۈشەنچىسىگە ئىگە بولغان خىتايغا ئوخشاش كوممۇنىستىك ھاكىمىيەتنىڭ تېز يىمىرىلىشىنى تېخىمۇ ئىلگىرى سۈردى . خىتاي كوممۇنىستلىرىنىڭ ئىچكى قىسمىدا يېقىنقى يىللاردا يۈز بېرىۋاتقان مالىمانچىلىقلار ئۇنىڭ ماھىيەتلىك بەلگىلىرى بولۇپ ، ھەممىسى خەلقارا دېموكراتىك ھەرىكىتىنىڭ تەرەققىيات ئىپادىسى ئەلۋەتتە .

سەكسەن توققۇزىنچى يىلى بېيجىڭدا يۈز بەرگەن خىتاي ئوقۇغۇچىلىرىنىڭ دېموكراتىك ھەرىكىتى خىتايدىكى دېموكراتىك كۆرەشلەرنىڭ تەرەققىياتىغا زور تەسىر كۆرسەتتى . خىتاي كوممۇنىستىك ھاكىمىيىتى گەرچە بۇ ھەرىكەتنى ۋەھشىلەرچە قانلىق باستۇرغان بولسىمۇ ، لېكىن خىتاي دېموكراتچىلىرىنىڭ ئىچكى - تاشقى كۆرىشى توختاپ قالماستىن ، ئەكسىچە تېخىمۇ يۇقىرى دولقۇنغا كۆتۈرۈلدى .

يېقىندا ئامېرىكىنىڭ نيۇيورك شەھىرىدىكى كولۇمبىيە ئۇنىۋېرسىتېتىدا ئۆتكۈزۈلگەن شەرقىي تۈركىستان ، تىبەت ، ئىچكى موڭغۇلىستان بىرلەشمە كومىتېت چاقىرغان خەلقارا ئىنسان ھوقۇقلىرىنى ھىمايە قىلىش مۇھاكىمە يىغىنىدا ، خەلقارا خىتاي دېموكراتىك ھەرىكىتىنىڭ رەھبىرى يەن جياچى ، خىتاي كوممۇنىستىك ھاكىمىيىتىگە قارشى ئېلىپ بارغان كۆرەشلىرىنى ۋە ھەرىكەتنىڭ رىۋاجلىنىش جەريانىنى سۆزلەپ كېلىپ ، يېقىن كەلگۈسىدە خىتاي كوممۇنىستىك ھاكىمىيىتىنىڭ مۇقەررەر ھالدا ئاغدۇرۇلىدىغانلىقىنى ئىشەنچلىك ھالدا ئوتتۇرىغا قويۇپ ، خىتايدا دېموكراتىك ھاكىمىيەت قۇرۇلۇپ دېموكراتىك فېدېراتسىيون تۈزۈمىنىڭ يولغا قويۇلىدىغانلىقىنى بايان قىلىپ ئۆتتى ، ھەمدە شەرقىي تۈركىستان ، تىبەت ، ئىچكى موڭغۇلىستان مەسىلىسى ئۈستىدە دېموكراتىك تۈزۈلمە سىستېمىسى بويىچە مۇۋاپىق بىر تەرەپ قىلىنىدىغانلىقىنى چوقۇم ئىشەندۈرىدىغانلىقىنى بىلدۈردى . دېمەك بۇ خەلقارا دېموكراتىك ھەرىكىتىنىڭ شەرق ئەللىرىنىڭ ئىجتىمائىي سىياسىي ۋە تۈزۈلمىلىرىگە كۆرسەتكەن زور تەسىرى بولۇپ ، خىتاي دېموكراتىيىسىنى ئىلگىرى سۈرۈشتە ھەل قىلغۇچ رول ئوينىدى .

بىر قېتىم ئامېرىكىدا ئۆتكۈزۈلگەن شەرقىي تۈركىستان ، تىبەت ، ئىچكى موڭغۇلىستان ئىنسان ھوقۇقلىرىنى ھىمايە قىلىش مۇھاكىمە يىغىنى دۇنيادىكى دۆلەتلەرنىڭ ، تەشكىلاتلارنىڭ ۋە نوپۇزلۇق سىياسىيونلارنىڭ قىزغىن قوللىشىغا سازاۋەر بولدى . خىتاي كوممۇنىستىك ھاكىمىيىتىنىڭ ئىچكى قىسمىدا زور دەرىجىدە سىياسىي تەسىر پەيدا قىلدى . خىتاي مۇستەملىكىسى بولۇپ ياشاۋاتقان خەلقلەرنىڭ دېموكراتىك كۆرەشلىرىنىڭ ھەرىكەت يۆنىلىشىنى تېخىمۇ ئايدىڭلاشتۇردى . دۇنيا جامائەتچىلىكىگە شۇنىڭ ئېنىق ئايان بولدىكى بۇ يىغىن ئېچىلغاندىن بۇيان ، خىتاي ھاكىمىيىتىنىڭ ئىچكى قىسمىدا ۋە شەرقىي تۈركىستاندا يىگىرمە قېتىمدىن ئارتۇق خىتاي كوممۇنىستىك تۈزۈمىگە قارشى ۋە دېموكراتىيىنى ھىمايە قىلىش نامايىشلىرى بولۇپ ئۆتتى . شەرقىي تۈركىستان ، تىبەت ، ئىچكى موڭغۇلىستان بىرلىكى دېموكراتىيىنى رىۋاجلاندۇرۇش كۆرىشىدە ، بۇ ئۈچ دۆلەت خەلقلىرى ۋەتەن ئىچى - تېشىدىكى مۇجاھىتلىرى ئارىسىدا چوڭقۇر چۈشىنىش ، دېموكراتىك باراۋەرلىك ئاساسىدىكى ئورتاق ھەرىكەت يۆنىلىشىنى ئىشقا ئاشۇردى . شەرقىي تۈركىستان داۋاسى بىزدىن ئىچكى ۋە تاشقى ۋەزىيەت تەرەققىياتىنى كۆزدە تۇتۇپ ، كۆرەشنىڭ رىۋاجلىنىشتىكى ماھىيەتلىك ئىپادىسىنى ئېنىق ، توغرا ۋە جانلىق ئىگىلەپ ، ئەڭ مۇكەممەل بولغان سىياسىي يۆنىلىش تۇرغۇزۇشىمىزنى تەلەپ قىلىدۇ . شەرقىي تۈركىستان داۋاسىدا بەزى كىشىلىرىمىز خەلقارادىكى دېموكراتىك كۆرەش يۆنىلىشىنى قارىغۇلارچە ئىنكار قىلىپ ، ئەمەلىي ھەرىكەتنى ئالدىنقى شەرت قىلىشنى توغرا دەپ ھېسابلايدۇ . بۇ قاراش گەرچە ھازىر شەرقىي تۈركىستان خەلقىگە يۈز گۈزلىنىۋاتقان كوممۇنىستىك دىكتاتورىغا ھەققىي قارشىلىق ئىپادىسىنى ئەكس ئەتتۈرگەندەك قىلغىنى بىلەن ماھىيەتتە ، نەتىجە نۇقتىسىدىن قارىغاندا بىر تەرەپلىمىلىك بولۇپ ، بۈگۈنكى دېموكراتىك كۆرەش يولى ۋە مۇستەقىللىق ھەرىكىتى ئۇسۇلىغا ئۇيغۇن كەلمەيلا قالماستىن بەلكى مىللىي ئىناقلىق ۋە مىللىي داۋايىمىزغا زور دەرىجىدە ئەكس تەسىر كۆرسىتىدۇ . شۇڭلاشقا بۇخىل پىكىردىكى كىشىلەردە ۋەزىيەت ، ماكان ، ھادىسىلەرگە قارىتا كونكرېت پىكىر يۈرگۈزۈپ ، مەسىلىلەرنى چوڭقۇر ۋە ئەتراپلىق تەھلىل قىلىپ ، توغرى ھەرىكەت تەدبىرلىرىنى تۈزۈشى لازىم .

بىز ئىشىنىمىزكى ، دېموكراتىك كۆرەش دۇنيادا ، خىتايدا ، شەرقىي تۈركىستاندا چوقۇم كوممۇنىستلارنىڭ سىياسىي ھاكىمىيىتىنى ئاغدۇرۇپ تاشلاپ ، خەلق ھۆررىيەت ، ئادالەت ۋە مىللىي مۇستەقىللىقتىن ئىبارەت بەخت - سائادەتنى ئېلىپ كېلىدۇ .

مېنى بۇ مىللىتىمنىڭ غەپلىتى ئۈندەيدۇ چۇقانغا ،
ئەجەپ مىللەت ئىدىڭ بوش كەلمىگەن كۆپ نوھى توپانغا ،
جاھالەت دەۋرى پۈتكەندە ، زاماننىڭ زورى يۈنكەندە ،
سېنىڭ روھى راۋانىڭ دەسسىدى ئىللەتتە قاپقانغا .

خىتايلارنىڭ يېڭىمۇ پىراگراممىسى داۋاملاشماقتا

شاڭگاڭ خەۋىرى — «يولۇنۇش» ژورنىلى خىتايلارنىڭ بىر مەخپىي پىراگراممىسىنى ئاشكارىلىدى. ئىككى مىڭىنچى يىلىغىچە بولغان بۇ ھەرىكەت پىلانىنى خىتاي دۆلەت قۇرۇلتىيى تەستىقلىغان. بۇنىڭ مەزمۇنى «شەرقىي تۈركىستانغا بەش مىليون خىتاينى ئورۇنلاشتۇرۇش» تىن ئىبارەت. بۇ پىلان ئەڭ ئەۋۋەل خىتاي دۆلەت قۇرۇلتىيىنىڭ سىياسىي تەتقىقات مەركىزى باشلىقى يېڭىمۇ تەرىپىدىن ئوتتۇرىغا قويۇلغان. خىتاي رەھبەرلىرى يېڭىمۇ پىراگراممىسىغا ئالاھىدە ئەھمىيەت بەرگەن. شەرقىي تۈركىستانغا زور تۈركۈمدىكى كۆچمەن يۆتكەپ، خىتاي بولمىغان مىللەتلەرنى ئاسسىمىلياتسىيە قىلىپ، شەرقىي تۈركىستاننى خىتاي ئۆلكىسىگە ئايلاندۇرۇشنى مەخسەت قىلغان بۇ پىراگراممىنىڭ قەدەم-باسقۇچلىرى مۇنداق:

1992 — يىلىدىن 1995 — يىلىغىچە سىچۈەن، شەنشى، خېنەن، ئەنخۇي ئۆلكىلىرىدىن ئىككى مىليون كۆچمەن خىتاينى شەرقىي تۈركىستانغا كۆچۈرۈش. بۇ يىگىلى كۆچمەنلەرنى دۆلەت پىلانىدىكى يول قۇرۇلۇشلىرى، ئەسكىرى قۇرۇلۇشلىرى، ئىشلەپچىقىرىش دېھقانچىلىق قۇرۇلۇشلىرى، نېفىت، ئېنېرگىيە قۇرۇلۇشلىرىغا قاتناشتۇرۇش. شۇنىڭ بىلەن بىللە، ئىچكى خىتايدىن يۈز مىڭ نەپەر ئوتتۇرا ۋە تۆۋەن دەرىجىلىك ھەربىي ئوفىسېرلارنى شەرقىي تۈركىستانغا يۆتكەپ چىقىپ، پەرتىلىق ھەربىي ۋە ساقچى ئورگانلىرىنى قۇرۇپ چىقىش. ئىككى مىڭىنچى يىلىغىچە دەرشۇنداق قەدەم-باسقۇچلار بويىچە بەش مىليون خىتاينى يۆتكەپ، شەرقىي تۈركىستاندىكى خىتايلارنىڭ نوپۇسىنى مۇسۇلمانلارنىڭ نوپۇسىدىن ئاشۇرۇپ، خىتايلارنى كۆپ سانلىققا ئايلاندۇرۇپ، شەرقىي تۈركىستاننىڭ سىياسىي، ئىقتىسادىي ھوقۇقلىرىنى تېخىمۇ ئىلگىرىلەپ تامام قىلىش.

يېڭىمۇ پىراگراممىسىنىڭ ئورۇنلاشتۇرۇلۇشى بىلەن شەرقىي تۈركىستاندا قانداق ئەھۋاللار يۈز بېرىدۇ؟ پەقەت نېفىت مەسىلىسىنىلا مىسالغا ئالساق، «تىيەنشان گېزىتى» نىڭ ياۋروپا نەشرى ئون سەككىزىنچى ماي خەۋىرىگە قارىغاندا، تۆت يىلدىن بېرى تارىم نېفىتلىكىدە توققۇز ئورۇندا نېفىت ئىشلەپچىقىرىشقا كىرىشكەن، ئون يەتتە ئورۇندىن چىققان زور مىقداردىكى نېفىت گازى ئىشلىتىلىشكە باشلانغان، يەنە ئوتتۇز ئورۇندا يېڭى گاز مەنبەسى بايقالغان. تارىم نېفىتلىكىدىكى بارلىق بازىلاردا ئىشلەۋاتقان ئىشچىلار سىچۈەن، شەنشى، خېبېي، شەندۇڭ، خۇبېي قاتارلىق ئۆلكىلەردىن كەلتۈرۈلگەن.

«شىنجاڭ گېزىتى» نىڭ ئىيۇندىكى بىر خەۋىرىدە، تارىمدا ئىشلەشكە تەكشۈلۈك بىر مىليون ئىشچىنى ھۆكۈمەت ئىچكى ئۆلكىلەردىن يۆتكىگىنىدىكى پاش قىلىنغان. بۇ يېڭىمۇ پىلانىنىڭ بىر تارمىقى بولۇپ، تارىم شەرقىي تۈركىستان نېفىتلىكلىرىنىڭ پەقەت بىر پارچىسىدىن ئىبارەت. بۇ پىلان بويىچە يەنە نەچچە مىليونلىغان خىتاي كۆچمەنلىرى شەرقىي تۈركىستاننىڭ باشقا نېفىتلىكلىرىگە، ۋە باشقا جايلىرىغا ئورۇنلاشتۇرۇلىدۇ؟

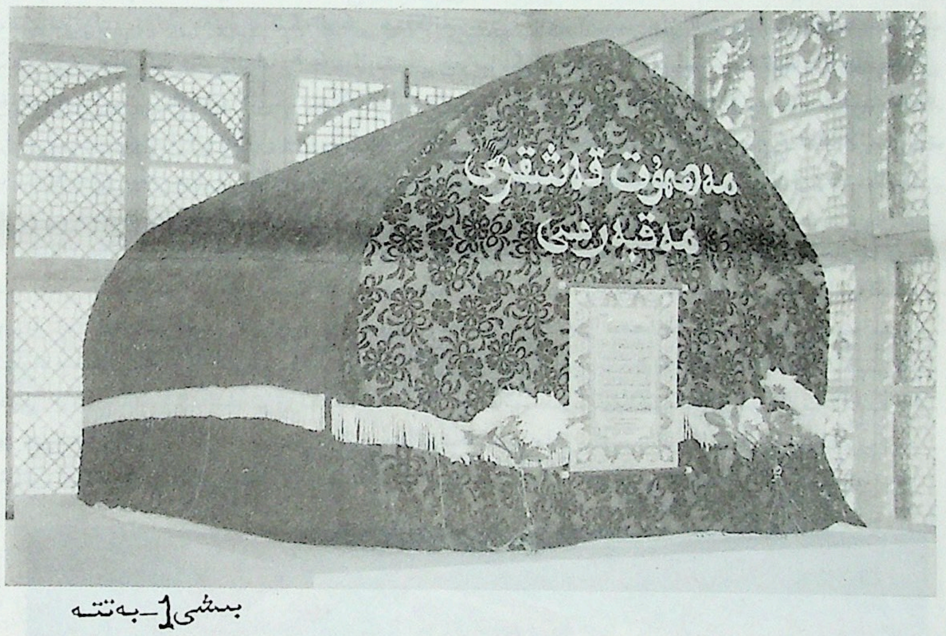

بىشى 1-بەتتە

ئۇندىن كېيىن يىغىن كۈنتەرتىۋى بويىچە ئەخمەت قاباقلىنىڭ رىياسەتچىلىكىدە تۈنجى قېتىم سابىق پارلامېنت ئەزاسى، ئادۋوكات مۇزەپپەر ئۆزتاغ «سىرتتە ھەدەستە بىلەن قاپلانغان ۋەتەن — شەرقىي تۈركىستان» نامىدىكى لېكسىيەسىنى ئوقۇدى. كېيىن نۆۋەت بىلەن مىمار سىنان ئۇنىۋېرسىتېتى پەن-ئەدەبىيات فاكۇلتېتى مۇدىرى پىروفېسسور دوكتور گۈلچىن جاندارلى ئوغلى «ئۆتمۈشتىكى ۋە بۈگۈنكى سىرتتىكى ئۇيغۇرلار»، ئىستانبۇل ئۇنىۋېرسىتېتى ئەدەبىيات فاكۇلتېتى پىروفېسسور دوكتورى مەھمەت سارا «خىتاينىڭ شەرقىي تۈركىستان سىياسىتى»، دوچېنت دوكتور ئوسمان ف. سەرتقايا «ماھمۇت قەشقەرىنىڭ ھاياتى، ئائىلىسى، يۇرتى ۋە ئەسەرلىرى ھەققىدىكى يېڭى مەلۇماتلار» ماۋزۇلىرىدىكى ماقالىلىرىنى ئوقۇپ ئۆتتى.

يىغىننىڭ ئىككىنچى باسقۇچى پىروفېسسور دوكتور تۇران يازغاننىڭ رىياسەتچىلىكىدە داۋام ئەتتى. ئەنقەرە ئۇنىۋېرسىتېتى تىل، تارىخ، جۇغراپىيە فاكۇلتېتىدىن پىروفېسسور دوكتور مۇستافا قافالى «دىۋاننىڭ تارىخى، جۇغراپىيۋى ھالەتتىكى باھالىنىشى»، پىروفېسسور دوكتور ئابدۇقادىر دونۇك «تارىخى نۇقتىدىن دىۋانغا باھا»، پىروفېسسور دوكتور ئەخمەت رىزا بېكىن «چىندا ۋە شەرقىي تۈركىستاندا دىۋان ھەققىدىكى تەتقىقاتلار» ماۋزۇلۇق تەتقىقاتلىرىنى ئوقۇپ ئۆتتى.

ئۈچىنچى باسقۇچ پىروفېسسور دوكتور گۈلچىن جاندارلى ئوغلىنىڭ رىياسەتچىلىكىدە ئېلىپ بېرىلدى. دوچېنت دوكتور سۇلتان ماھمۇت قەشقەرلى «ماھمۇت قەشقەرىنىڭ ھاياتى ۋە تۈركلۈك شۇئارى»، دوكتورانت ئوقۇغۇچى نۇرانىيە ھىدايەت «قاراخانىلارنىڭ مەنشىيى مەسىلىسى» قاتارلىق تەتقىقات تېمىلىرىنى ئوتتۇرىغا قويدى.

ئاخىرقى باسقۇچ ئەتىسى يەكشەنبە كۈنى بولۇپ، تۈرك تىل قۇرۇمى باشلىقى پىروفېسسور دوكتور ئەخمەت ب. ئارجىلاسون رىياسەتچىلىكىدە ئۆتكۈزۈلدى. ئارجىلاسون «ماھمۇت قەشقەرىدىكى ساي-سىيەكى»، دوچېنت دوكتور ئەركىن ئەمەت «دىۋاندىكى تىل-ئەدەبىيات تەتقىقات»، ئالىي مۇھەررىر ئابلىكىم باقى ئىلتەبىر «ماھمۇت قەشقەرى، دىۋان ۋە شەرقىي تۈركىستان»، دوكتورانت ئوقۇغۇچى پەرھات تۇريان تەگرىتاغلى «شەرقىي تۈركىستاندىكى ئىقتىسادىي تالان»، ماگىستىر ئوقۇغۇچى دولقۇن ئەيسا يورچى «شەرقىي تۈركىستاندىكى خىتاي كوممۇنىستلىرىغا قارشى كۈرەشلەر»، ۋاقىپ مۇدىرى، سېكرېتارى ھامىت كۆكتۈرك «شەرقىي تۈركىستاننىڭ تۈرك دۇنياسىدىكى رولى» قاتارلىق تېمىلاردا ئۆز تەتقىقات ماقالىلىرىنى ئوقۇپ ئۆتتى.

ئىلمىي مۇھاكىمە يىغىنى پىروفېسسور دوكتور مۇستافا قافالى تەرىپىدىن خۇلاسىلاندى. ئاخىردا شەرقىي تۈركىستان مۇزىكا، فولكلور گۇرۇپپىسى ئويۇن كۆرسەتتى.

دۇنيادىكى تىللار ئۇرۇشى

ياسىن تۈركىستانى

پۈتۈن يەر شارىنىڭ قۇرۇقلۇق كۆلىمى بەش يۈز ئون مىليون كۋادرات كىلومېتىر بولغان تۇپراقلىرىدا بەش مىليارت تۆت يۈز مىليون ئاھالە ياشىماقتا. دۇنيادا بەش مىڭدىن ئارتۇق مىللەت بار بولۇپ، تىلى، يېزىقى بار مىللەتلەر بەش يۈزدىن ئاشىدۇ. نۆۋەتتە كەڭ قوللىنىلىۋاتقان دۇنيا تىللىرى ئىنگلىز تىلى، ئەرەپ تىلى، تۈرك تىلى، فىرانسۇز تىلى، پورتوگالىيە تىلى، ئىسپان تىلى، نېمىس تىلى، رۇس تىلى قاتارلىقلاردۇر.

ھەممىگە مەلۇم تىل — ئالاقىلىشىشنىڭ قورالى، بىر خىل ھاكىمىيەتنى ئىگىلىيەلىگەن تىل كۈچلۈك تىل بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. تىل ئىمپېراتورلۇقنىڭ ۋاستىسى بولۇپ، ئۆز نۆۋىتىدە دىن، سىياسەت، ئىقتىسادلارمۇ تىل ئامىلى ئارقىلىق يۈرگۈزۈلىدۇ.

مىڭ يىللار ئىلگىرى، نۇرغۇنلىغان مىللەتلەر ئىسلام دىنىنىڭ كۈچلۈك تەسىرى نەتىجىسىدە، ئۆز مىللىي تىلىنى تاشلاپ ئەرەپ تىلىنى قوللاندى. ئەرەپ يېزىقىنى ئىشلەتتى. شۇنىڭ بىلەن ئەرەپ تىلىدا سۆزلىشىدىغانلارنىڭ نوپۇسى ۋە يەر كۆلىمى بارغانسېرى كېڭەيدى.

مىڭ ئالتە يۈز يەتتىنچى يىلى ئەنگلىيەنىڭ ئىمپېراتورلۇقى زورايغاندا، دەسلەپ ئاران بەش مىليون كىشى ئىنگلىز تىلىدا سۆزلەشكەن ئىدى. ئامېرىكىنىڭ سىياسىي، ئىقتىسادىي ئورنىنى كۈچلىنىشى بىلەن تەكلا يىگىرمىنچى ئەسىرنىڭ ئوتتۇرىنچى يىللىرىغا كەلگەندە، ئىنگلىزچە سۆزلەيدىغانلار ئىككى يۈز مىليوندىن ئېشىپ كەتتى. دىپلوماتىيە ۋە خەلقارا ئالاقىدا ئىنگلىز تىلى ئاستا-ئاستا فىرانسۇز تىلىنىڭ خەلقارادىكى يېرىنىڭ ئورنىنى ئىگىلەپ بولدى.

ھازىر دۇنيادا يىگىرمە ئىككى دۆلەتنىڭ ئانا تىلى ئەرەپ تىلى، ئون ئىككى دۆلەتنىڭ ئىنگلىز تىلى بولۇپ، يېقىنقى زاماندا ئوتتۇز ئۈچ دۆلەتتە ئىنگلىز تىلى ھۆكۈمران ياكى يېرىم ھۆكۈمران تىل بولۇپ قالدى. ئەللىك ئالتە دۆلەتنىڭ مەكتەپلىرىدە ئىنگلىز تىلى ئوقۇتۇشى ئېچىلدى. پۈتۈن دۇنيادىكى ئېلېكتىرونلۇق مەلۇمات ساقلىنىۋاتقان ئۈچ ئورۇننىڭ يۈزدە سەكسىنى ئىنگلىز تىلىدا ساقلانماقتا. گېرمانىيەنىڭ ئىلىم-پەن ئالىملىرى ئىلمىي ماقالىلىرىنى ئەۋۋەل ئىنگلىز تىلىدا نەشر قىلىدۇ. ياپونىيەدە تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپنى پۈتتۈرگەنلەر يەنە تىل مەكتىۋىگە بېرىپ ئىنگلىز تىلى ئوقۇسا تېخىمۇ ياخشى خىزمەتكە ئورۇنلىشالايدۇ.

يەنە بىر تەرەپتىن، ئىنگلىز تىلىنىڭ سىڭىپ كىرىشىنى بىر قىسىم دۆلەتلەر كۈچلۈك توسىۋاتىدۇ. فىرانسىيە بىلەن كانادانىڭ كۆپ ئۆلكىلىرىدە ئىنگلىز تىلىغا تاقابىل تۇرۇش ناھايىتى كۈچلۈك بولماقتا. فىرانسىيە ھۆكۈمىتى ئۆز تىلىنىڭ ساپلىقىنى جىددىينىڭ بىرچە قوغدىماقتا. ياش-ئۆسمۈرلەرنىڭ كاللىسىدىكى ئىنگلىز تىلىنىڭ تەسىرىنى مەجبۇرى ۋاستىلار ئارقىلىق ئېلىپ تاشلاشقا تىرىشماقتا. يەتمىش يەتتىنچى يىلى كانادانىڭ كۋېبىك ئۆلكىسى فىرانسۇز تىلىنى ھۆكۈمران تىل قىلىپ بېكىتىپ، بۇ قانۇننى تۆت يۈز كىشىلىك تىل ساقچىلىرى ئارقىلىق نازارەت قىلغان، بۇزغانلارغا ئەڭ يۇقىرىسى يەتتە يۈز ئاتمىش دوللار جەرىمانە جازاسى بېرىلىدىغانلىقىنى ئېلان قىلغان.

فىرانسىيەنىڭ ئەكسىچە، ياپونىيە بىلەن گېرمانىيە ئىلغار تېخنىكا ۋە زور مەبلەغ ئارقىلىق ئىنگلىز تىلىغا قارشى ھۇجۇمىنى باشلىدى. ياپونىيە ئىقتىسادىي چوڭ دۆلەتكە ئايلىنىپ، ياپون تىلى ئۆگىنىشنى بىر خىل مودىغا ئايلاندۇردى. ياپون تىلى بىلگەنلەر ئاسان خىزمەت تاپالايدۇ. ياپونىيە خەلقارا ئالماشتۇرۇش فوندى جەمئىيىتى دۇنيادىكى يىگىرمە ئەللىكچە شەھەردە ياپون تىلى ئۆگىنىش كۇرسى ئېچىشنى پىلانلىغان. ھازىر ئەنگلىيەدىكى نۇرغۇن شىركەت، بانكىلار ياپون تىلى بىلىشنى شەرت قىلماقتا. مىللىي تىل غورۇرى ناھايىتى كۈچلۈك بولغان فىرانسىيەمۇ ئىنگلىز تىلىدىن باشقا ياپون تىلىنىڭ تەھدىتىگە دۇچ كەلمەكتە. ياپون تىلىدا دەرس بېرىدىغان ئۇنىۋېرسىتېتلار يىگىرمە ئۈچكە كۆپەيگەن، ئوتتۇرا مەكتەپلەردىمۇ زور كۆپچىلىك بىلەن ياپون تىلى ئوقۇش دولقۇنى قوزغالماقتا. نۇرغۇن ئەللەر ئىقتىسادى زور دۆلەتلەرنىڭ مەدەنىيەت ئارقىلىق بېسىپ كىرىشىنى چەكلەش ئۈچۈن جىددىي تەدبىرلەر كۆرمەكتە.

خىتاي تىلى بىلەن ھىندى تىلى گەرچە دۇنيا نوپۇسىنىڭ بەشتىن ئىككىسىنى ئىگىلىگەن نۇرغۇن ئادەم تەرىپىدىن قوللىنىلسىمۇ لېكىن ئۇلارنىڭ زېمىنى تار، ئىقتىسادى قالاق، خەلقارا تەسىرى ئاجىز بولغاچقا، پەقەت ئۆز دۆلىتىدىلا ئىشلىتىلىدۇ.

بىر قىسىم جايلاردا بولسا، ھۆكۈمرانلىقنى يۈرگۈزگەن كۈچلۈك تىلنىڭ ھۇجۇمى تەسىرىدە يەرلىك تىللار ۋە ئازسانلىق مىللەت تىللىرى يوقىلىشقا باشلىدى. بۇرۇن چىنگىزخان ئۆز مىللىتىنىڭ تەرەققىيات مەنپەئەتى ئۈچۈن ئۇيغۇرلارنىڭ ياردىمى ئارقىلىق ئىلغار يېزىق ئىجات قىلدى. خىتاينى ئىككى يۈز سەكسەن يىل ئىشغال قىلغان مانجۇلار خىتاي تىل، يېزىقىنى قوللىنىپ ئاخىرى ئۆزلىرى مىللىي تىل، يېزىقىنى يوقاتتى. روسلارمۇ ئاسسىمىلياتسىيەسىنى تېزلىتىش مەخسىتىدە باشقا مىللەتلەرنىڭ تىل، يېزىقىنى يوق قىلدى. خىتايلار مۇھەر-خىل مۇكاپاتلاش چارىلىرى بىلەن باشقا مىللەتلەرنىڭ تىل، يېزىقىنى يوق قىلىشنىڭ ئۇزاق مۇددەتلىك پىلانىنى تۈزۈپ چىقتى. بۇ ئىككى دۆلەتتىكى ئىسلام دىنىغا ئېتىقات قىلىدىغان مىللەتلەر يۈز يىلدىن ئارتۇق ئىشغالىيەت ئاستىدا تۇرۇپ ئۆز تىللىرىنى يوقاتمىدى. ھازىر مۇستەقىل بولغان يەتتە دۆلەتنىڭ ئانا تىلى تۈرك تىلىدۇر. يەنە مۇستەقىل بولۇش ئالدىدىكى شەرقىي تۈركىستان قاتارلىق توققۇز تۈرك دۆلىتى بار. تۈرك مىللىي تىلى ئارىسىدا تۈركلەرنىڭ بۆشۈكى دەپ ئاتالغان شەرقىي تۈركىستانلىقلار ئەرەپ يېزىقى ئاساسىدا تۈزۈلگەن چاغاتاي ئۇيغۇر يېزىقىنى ئىسلاھ قىلىپ ئىشلىتىپ كەلمەكتە. تۈركىيە ئاتاتۈركنىڭ يېتەكچىلىكىدە لاتىن يېزىقىنى قوللاندى ۋە تۈركىي تىللار دىۋانىغا ئاساسلىنىپ، تۈركچە سۆزلەرنى ئەسلىگە كەلتۈرۈپ، تىلىدىكى نۇرغۇن ئەرەپ، فارس سۆزلىرىنى چىقىرىپ تاشلىدى. ئۇلار تۈرك تىلىنىڭ ساپلىقى ئۈچۈن زور تۆھپە قوشتى. تۈركىيە ھۆكۈمىتى ئىنگلىز تىلىدا بېرىلىدىغان ئۇنىۋېرسىتېت دەرسلىكلىرىنى ئېلىپ تاشلىدى. ئوتتۇرا ئاسىيادىكى تۈرك جۇمھۇرىيەتلىرى سلاۋيان يېزىقىنى تاشلاپ لاتىن ئالفابەسىگە كۆچتى. ئورتاق تۈركچىنى قوللىنىش گويا ئىنگلىزلارنىڭ «كوكوكولا سىياسىتى» دەك يۇقىرى دولقۇنغا كۆتۈرۈلدى.

تۈرك دۆلەتلىرىنىڭ يەر كۆلىمى، جۇغراپىيۋى ئورنى، نوپۇسى ۋە بايلىقى دۇنيانىڭ دىققىتىنى چەكمەكتە. قەھرىمان تۈرك مىللىتى سىياسىي، ئىقتىسادىي ۋە ھەربىي جەھەتلەردە قانداق قىلىپ ئامېرىكا، ياۋروپا، روسىيە ۋە خىتايلاردىن ئېشىپ كېتىش، ئۇلارنىڭ كونتروللۇقىدىن قۇتۇلۇش يولىدا تىرىشچانلىق كۆرسەتمەكتە. ھازىر دۆلەتلەر ئارا رىقابەت يەنىلا مىللەتلەرنىڭ سۈپىتى مەسىلىسى بولماقتا. تۈرك مىللىتىنىڭ ئىتتىپاقلىشىشى بۈيۈك ئوسمانلى ئىمپېرىيەسىدەك يىگىرمە بىرىنچى ئەسىرنىڭ تۈرك ئەسىرى بولىدىغانلىقىنى ئېنىق كۆرسەتمەكتە. ياپونىيە بىلەن گېرمانىيە دۇنيا سەھنىسىدە ئۆزىنى نامايان قىلىپ، بىمەتنىڭ دائىمىي كومىتېتىغا كىرىشكە تىرىشماقتا. ياۋروپانىڭ بىرلىشىشى تۈرك دۆلەتلىرىگە ياخشى ئۈلگە بولماقتا. تۈرك كەلگۈسىنىڭ گۈللىنىشى ئىقتىسادىنىڭ تەرەققىياتىغا باغلىق. ئەجدادلىرىمىز تۈرك تىلى بىلەن دۇنيادا مىڭ يىلغا يېقىن ھۆكۈمرانلىق قىلىپ، ئىسلامىيەتنى قوغداپ ئىنسانىيەتكە تۆھپە قوشقان. مىللەتنىڭ تىل، يېزىقىنى سۆيۈشى ۋە تەرەققىي قىلدۇرۇش، ئۇنىڭ ئاساسىي ئىشپادىسى، تىل بىر مىللەتنىڭ بار-يوقلىقىنىڭ مۇھىم ئۆلچىمى. شۇڭلاشقا بىز تۈرك تىلىدا سۆزلىشىشنى شەرەپ بىلىشىمىز، تۈرك تىلىمىزدىن پەخىرلىنىشىمىز لازىم. ۋەتەننى قۇتقۇزۇشنىڭ تىلىنى قۇتقۇزۇشتىن باشلىنىدىغانلىقىنى ئۇنۇتماسلىقىمىز لازىم. ھەممىمىز تىرىشىپ كۈرەش قىلىپ، دۇنيا تۈركلىرىنىڭ تىلدا بىرلىك، ئىشتا بىرلىك شۇئارىنى ئىشقا ئاشۇرۇپ، ئەجدادلىرىمىزنىڭ ئەنئەنىسىگە ۋارىسلىق قىلىشىمىز، تۈرك تىلى دۇنياسىنى بەرپا قىلىشىمىز لازىم.

بۇ مىللەتنىڭ قىممىتىنى بۇزدى يۇرتۋازلىق، خوتۇنبازلىق،
ئاكا ياندا شتى مەيخورلۇق بۇ بازلىقلار قىلىپ ئازلىق.
قايەرلىككەن بىلەن ئۆلچەپ يامانىنى، ياخشىنى، تۇۋا،
ئىمانى، جانىنى بەردى جانانلار ئاتسا قاش نازلىق.

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى
www.uyghurkitap.com

خىتاي كوممۇنىستىك پارتىيىسى ئىقتىسادى ۋە ئىجتىمائى خەۋپلەردىن سىياسى كونتروللىغىنى كۈچەيتتى

ئامېرىكىنىڭ «ۋورلد جورنال-دۇنيا گېزىتى»نىڭ باش ماقالىسى

يېقىنقى يىللاردىن بېرى، خىتاي چوڭ قۇرۇغلۇقىنىڭ ئىقتىسادى رىۋاجلىنىش قەدەملىرى ناھايىتى تېز بولۇپ، ئىجتىمائى، سىياسى تۈزۈمى ئۆزگەرمىگەن دەرىجىدە ئىسلاھ قىلىندى. بۇنىڭ بىلەن سىياسى ۋە ئىقتىساتنىڭ ماسلاشماسلىقى پەيدا بولدى. خىتايدا سەكسىنىنچى يىللاردىن ئەۋەل پەقەتلا شەخسى شىركەتلەر بولمىغان، ھازىر ئون بەش مىليون يەككە تىجارەتچىسى بار، ئىشلەپچىقىرىش تارماقلىرى، بىر يۈز سەكسەن تۆرت مىڭ شەخسى شىركەت بار. ئىقتىساتنىڭ ھەددىدىن كۆپ قىزىپ كېتىشى خىتاي كوممۇنىستلىرى كۆز-كۆز قىلغان "تۆرت مىڭ يىلدىن بېرى كۆرۈلمىگەن ئاۋاتچىلىق" دائىرىسىنى پەيدا قىلغاندەك قىلىسىمۇ، بىراق ئەشۇ «بىر مىليارد نوپۇسنىڭ توققۇز يۈز مىليونى سودىگەر. يۈز مىليونى تىجارەت باشلاش ئالدىدا» دېگەندەك كۈچلۈك سودا ئىقىمى ئاستىدا، چوڭ قۇرۇقلۇق جەمئىيىتىدە ئەلەيپ يۈرۈش كۆرۈلدى. بۇ يىگى خاتىرجەمسىزلىكنىڭ ئۇرۇغىنى چاچتى.

ھەممىدىن روشەن يۈزلىنىش پۇلنىڭ پاخاللىشىشىدۇر. بېيجىڭ ھۆكۈمەت دائىرىلىرىنىڭ سانلىق مەلۇماتلىرىغا ئاساسلانغاندا، بۇلتۇر بىرىنچى پەسىلدىكى پۇل پاخاللىقى ئوتتۇز پىرسەنت بولغان، يىل ئاخىرىدا ئەللىك پىرسەنت بولغان. پۇل پاخاللىقىغا ئەگىشىپ مال باھاسى ئۆرلىگەن. بۇلتۇر يىل ئاخىرىدا كۆكتات باھاسى ئەللىك تۆرت، ئاشلىق قىرىق، گۆش ئوتتۇز، يېمەكلىكلەر ئوتتۇز بەش، قۇرۇلۇش ماتېرىياللىرى يىگىرمە سەككىز پىرسەنت ئۆرلىگەن. نۇرغۇنلىغان ئارمىيە خىزمەتچى، مائاشچىلارنىڭ مائاشى ئازايغان. كىشىلەر ئۆزىنى تۇتۇۋالالمىغان «ئاتوم تەتقىقاتى بىلەن شوغۇللانغاندىن، چاي، تۇخۇم ساتقان ياخشىراق» دېگەن سۆز ھەقىقەتەن بۇ گۈنكى خىتاي جەمئىيىتىنىڭ ھەقىقى تەسۋىرى. خىتاي كوممۇنىستلىرى ئەزەلدىن ئىشچىلارنىڭ قۇربان بېرىشىنى مۇراجەت قىلىپ كەلگەن، «ئالدى بىلەن دۆلەت مەنپەئەتىنى ئويلىشىش»نى ئۈمىد قىلىدۇ. بىراق، يېقىنقى يىللاردا ئالتە مىڭ قېتىم ئىشچىلارنىڭ ئىش تاشلىشى يۈز بەردى. ئىش تاشلاش تۈپەيلىدىن پارتلىغان «توپىلاڭ» ئىككى يۈز قېتىمدىن ئېشىپ كەتتى.

دېھقانلارنىڭ كىرىمى شەھەردىكى خىزمەتچىلەرگە قارىغاندا ناھايىتى پەرقلىق بولغاچقا، بىر تۈركۈم «سانائەتنىڭ زاپاس قوشۇنى» كۆپلەپ شەھەرلەرگە ئېقىپ كىرىشكە مەجبۇر بولۇپ، ئىشچىلار بىلەن ئىش ئۈستىدە رىقابەتلىشىشكە كىرىشكەن، سۈركۈلۈشلەر كۆپىيىپ، بىر تەۋەززۇلۇق ۋەزىيەت بارلىققا كەلگەن. ئاشلىق باھاسىنى تۆۋەنلىتىش خىتاينىڭ ئىزچىل سىياسىتى. بىر كىلو ئاشلىقنىڭ يىغىۋېلىش باھاسى بىر يۈەن ئالتە يەتتە مودىن بەلگىلەنگەن. دېھقانلار قانچە كۆپ ئاشلىق ساتسا شۇنچە كۆپ زىيان تارتىدۇ. ئۇنىڭ ئۈستىگە يەرلىك ئەمەلدارلار نەق پۇل بىلەن سېتىۋېلىشنى رەت قىلىپ، ئاق ھۆججەت بېرىپ ئېلىۋېلىپ دېھقانلارنىڭ غەزىپىنى قوزغاپ، ئاستا-ئاستا تېپ بېرىشنى رەت قىلىش قارشىلىقىنى پەيدا قىلغان. بۇلتۇر يىل بېشىدا بېيجىڭدا بىر ئاي ئاشلىق يېتىشمەسلىك كۆرۈلۈپ، تالىشىپ سېتىۋېلىش دولقۇنى كۆتۈرۈلگەن.

خىتاي ئاھالىسى ھەر يىلى ئون بەش مىليون كۆپىيىدۇ. ئەمما ھەر يىلى تۆرت يۈز ئەللىك مىڭ گېكتار تېرىلغۇ يەر ئازىيىدۇ. ئەگەر ۋاقتىدا ئىسلاھات ئېلىپ بېرىلمىسا ئىككى مىڭىنچى يىلغا كەلگەندە، يۈز مىليون تونننا ئاشلىق كەملەيدۇ. ھازىر يوقىرى ئىشلەپچىقىرىش، يوقىرى سۈپەت، يوقىرى ئۈنۈم ئىقتىسادى سىياسىتى ئاستىدا، تەبىئى مۇھىت رەھىمسىزلىك بىلەن بۇزغۇنچىلىققا ئۇچرىماقتا. خەلقنىڭ كەلگۈسىدىكى كىيىم-كېچەك، يېمەكلىرىمۇ تەسىرگە ئۇچرىماقتا.

ھۆكۈمەت خادىملىرىنىڭ خىيانىتى، جەمئىيەت ئەخلاقىنىڭ بۇزۇلۇشى خەلقنىڭ نارازىلىقى شاملىنى كەلتۈرۈپ چىقاردى. خىتاينىڭ دۆلەت ئىگىلىگىدىكى شىركەتتى تۆرت يۈز مىڭ بولۇپ، ئۇنىڭغا مەسئۇل خادىملار شەخسى شىركەتلەر بىلەن رىقابەتلىشىشتەك تۇسالغۇلارنى تامامەن سەزمەي، داۋاملىق مەردانىلىق بىلەن مەرتلىك قىلىش، چەتئەللەرگە چىقىپ كۆڭۈل ئېچىپ ساياھەت قىلىش، خىزمەت ھوقۇقىدىن پايدىلىنىپ جازانىخورلۇق قىلىش، ھۆكۈمەت پۇلى بىلەن شەخسى ئۆي سېلىش، ئالىي دەرىجىلىك ئۆي سايمانلىرىنى سېتىۋېلىشتەك جىنايەتلەرنى سادىر قىلدى.

خىتاي ئارمىيىسىمۇ چوڭ قەدەملەر بىلەن تىجارەت يولىغا قاراپ ماڭدى. چەتئەللەرگە سېتىلغان ئۇچار بومبا، ئوق يولى بومبا ۋە ئىنفىرا-يەتتە قىرغۇچى ئايروپىلانلارنىڭ كىرىم قىلىنغان پۇلىنى يېڭى شىركەت ئېچىشقا، مېھمانخانا سېلىشقا يۆتكەپ ئىشلەتتى، ھەتتا دىسكوتانىسخانىلار ئېچىپ تاپاۋەت قىلىشقا باشلىدى.

ئادەتتىكى پۇخرالار بىر دانە ياتاقلىق پويىز بېلىتى سېتىۋېلىش، دوختۇرخانىغا كېسەل كۆرسىتىش ئۈچۈن ياكى چەتئەلگە چىقىپ ئوقۇش، تۇغقان يوقلاش ئۈچۈن رەسمىيەت بېجىرىش ئىشلىرىنى سوغا تەقدىم قىلىش، ئارقا ئىشىكتىن ماڭمىسا ئارقىلىقلا ھەل قىلالايدۇ. خىتاي ئىجتىمائى پەنلەر ئاكادېمىيىسىنىڭ يېقىندا ئېلان قىلغان بىر تەتقىقات دوكلاتىدا: «خىيانەت ۋە پۇلنىڭ پاخاللىشىشىغا ئەگىشىپ، جەمئىيەتتە تىنچسىزلىق ئامىللىرى قاتتىق كۈچەيدى. ئىقتىسادى قىيىنچىلىقلارنى باشتىن كەچۈرۋاتقان رايونلاردا ئېغىر دەرىجىدە پاراكەندىچىلىك ۋە قالايمىقانچىلىقلارنىڭ يۈز بېرىشىنى ئىنكار قىلىشقا بولمايدۇ» دەپ ئېنىق كۆرسىتىلگەن. بۇ ئاگاھلاندۇرۇش خىتاي كوممۇنىستلىرىنىڭ نەزىرىدە «چوڭ ياخشى ئىقتىسادى ۋەزىيەت» تە يەنىلا دۆلەت ئىچى ۋە سىرتىدا تېز گەننىلەشنى كۈچەيتىۋاتقانلىقىنى ئوچۇق چۈشەندۈرۈپ بېرىدۇ. خىتايلارنىڭ دۆلەت ئىشلىرى مىنىستىرى تىيەن ئەنمىن ۋە قەسىننىڭ بەش يىل توشقان كۈننى تاللاپ «دۆلەت بىخەتەرلىك قانۇنىنى يولغا قويۇشنىڭ تەپسىلى قائىدىلىرى»نى ئېلان قىلدى. دۆلەت بىخەتەرلىگىگە زىيان سالىدىغان ھەرىكەتلەرنى مەنئى قىلىشنى كۈچەيتتى. مەسىلەن: يالغان يازمىلار ھەمدە خەۋەرلەرنى تارقىتىش، ئۆزى خالىغانچە دۆلەت بىخەتەرلىگىگە زىيانلىق بولغان گۇمانلىق كىشىلەر بىلەن كۆرۈشۈش قاتارلىقلار. ئۇ مۇئەييەن خىتاي كوممۇنىستلىرى خەلق دېموكراتىك دىكتاتۇرىسى ۋە سوتسىيالىستىك تۈزۈمگە قارشى بولغانلارنىڭ ھەممىسىنى «دۈشمەنلەشكۈچى گۇرۇپپا» دېگەن خىتاي كوممۇنىستلىرىنىڭ سىياسى تەشكىلى تۈزۈمى ئاستىدىكى "دۆلەت بىخەتەرلىگى" ئەمەلىيەتتە بىر ئەپسۇن قىسقا چىتىن ئىبارەت. ئۇ مۇئەييەن بېيجىڭنىڭ كۆزگە سىغمىغان ئىشلار ۋە كىشىلەر، گەپ-سۆزلەر بىخەتەرلىككە زىيان يەتكۈزدى دېگەن قالپاق بىلەن مەنئى قىلىنىدۇ. ئەدلىيە قانۇنلىرى ۋە چەكلەش ئۇسۇللىرى تېخىمۇ رەڭدار بولۇپ تەسەۋۋۇر قىلماق بەك قىيىن.

ئامېرىكىدىكى ئاسىيا ۋە خىتاي ئىنسان ھەقلىرىنى تەكشۈرۈش گۇرۇپپىلىرى خىتايدىكى ئىنسان ھەقلىرىگە خىلاپ قىلمىشلارنى ئەيىپلىدى. خىتاينىڭ سىياسى ئۇسۇل بىلەن ئىقتىسادى مەسىلىلەرنى بىر تەرەپ قىلىشى، بېسىم بىلەن جەمئىيەتتىكى پاراكەندىچىلىكنى بېسىشى ئاخىر ساقلىنىۋاتقان ئېغىر مەسىلىلەر، ئۇنىڭ ھۆكۈمرانلىق قىلىۋاتقان ئاساسىنى تەۋرىتىشكە يەتەر. خىتاينىڭ كونتىرول ھەرىكەتلىرى بولسا بۇندىن كېيىن تېخىمۇ ئەشەددىيلەشكۈسى.

خىتايدىكى ھۆكۈمەت دائىرىلىرى ئاشكارىلىغان سىياسى جىنايەتچىلەر

شاڭگاڭ خەۋىرى-بۈگۈنكى كۈندە خىتايدا قانچىلىك سىياسى جىنايەتچىنىڭ قاماقتا ئىكەنلىگى بىر سىر. خەلقارا ئىنسان ھەقلىرى تەشكىلاتى ۋە خەلقارا كەچۈرۈم تەشكىلاتى ھازىرغىچە ھېچقانداق ئېنىق بىر سانغا ئىگە بولالمىدى. خىتاي ھۆكۈمىتى بۇ خىل ئۇچۇرلارنىڭ جەمئىيەتكە ئاشكارىلىنىشىدىن قاتتىق ئېھتىيات قىلىدۇ.

بۇ يىل ئاپرېلنىڭ بېشىدا ئېچىلغان جەمئىيەت ئامانلىقى، دۆلەت بىخەتەرلىگى، قورال ساقچى ۋە سوت مەھكىمىلىرىنىڭ دۆلەتلىك خىزمەت يىغىنىدا، خىتاي ھۆكۈمىتى تۇنجى قېتىم سىياسى جىنايەتچىلەرنىڭ سانىنى ئاشكارىلىدى. بۇلار ھۆكۈمەتكە قارشى بۇزغۇنچىلىق قىلىش، قۇتراتقۇلۇق قىلىش، ئەكسىلئىنقىلابى ئاغدۇرمىچىلىق قىلىش جىنايەتلىرى بىلەن جازالانغان.

خىتاي ئەدلىيە مىنىستىرلىگىنىڭ ھۆججىتىگە ئاساسلانغاندا، خىتايدا ئىككى مىليون نەپەر سىياسى جىنايەتچى بار. بۇنىڭ ئىچىدىكى مىڭ يەتتە يۈز ئوتتۇز نەپىرى تۈرمىدە مەجبۇرى ئەمگەك قىلىدۇ.

تۆۋەندىكى ئون تۆت ئۆلكە ۋە ئاپتونوم رايوننىڭ سىياسى جىنايەتچىلەرنىڭ سانىغا قاراپ باقايلى: چىڭخەي: 385، سىچۈەن: 357، ئەنخۇي: 82، گۇيجۇ: 100، لياۋنىڭ: 66، شەرقىي تۈركىستان: 220، يۈننەن: 60-70، نىڭشيا: 83، خۇنەن: 37، خېبېي: 41، شەنشى: 70-80، بېيجىڭ شەھىرى: 28، جياڭشى: 46، شىزاڭ: 70-80، بۇ سان خىتاي ئەدلىيە مىنىستىرلىگى 1994-يىلى 6-ئاپرېلدىكى 940028-نومۇرلۇق ھۆججىتىدىن ئېلىندى.

يۇقىرىدىكى سانلىق مەلۇماتلارنى ھەر قايسى ئۆلكىلەرنىڭ نوپۇس نىسبىتى بىلەن سېلىشتۇرغاندا، شەرقىي تۈركىستاندىكى سىياسى جىنايەتچىلەرنىڭ سانى ئەڭ ئۈستۈن ئورۇندا تۇرىدۇ. يەنى ئىككى يۈز يىگىرمە نەپەر بولسىمۇ مۇھىم مەسىلە خىتاي ھۆكۈمىتىنىڭ سىياسى جىنايەتچىلەر بىلەن باشقا تۈردىكى جىنايەتچىلەرنى قانداق پەرقلەندۈرۈشىدە ئاشكارىلىنىدۇ.

خىتاي ھۆكۈمىتى سىياسى جىنايەتچىلەرنى باشقا خىلدىكى يەنى ئوغرى، قاتىل، بۇلاڭچى، زەھەرلىك چېكىملىكلەرنى ساتقۇچى جىنايەتچىلەر تۈركۈمىگە ئايرىپ، شەرقىي تۈركىستاندىكى سىياسى جىنايەتچىلەرنىڭ سانىنى ئالاھىدە ئاز كۆرسىتىپ، دۇنيانىڭ كۆزىنى بوياپ، ئىنسان ھەقلىرى كومىتېتىنىڭ دىققىتىدىن قېچىپ كەلمەكتە ۋە سىياسى جىنايەتچىلەرنى ناھايىتى ئاسان يوللار بىلەن قانۇنسىز ۋاستىلار قىلىپ جازالاپ كەلمەكتە.

خىتايلارنىڭ ئورگان تەشۋىقاتى «شىنجاڭ گېزىتى»نىڭ بۇ يىل 13-ئاۋغۇستتىكى سانىدا يېزىلىشىچە، شەرقىي تۈركىستاندا پەقەت ئون يەتتە ئاي ئىچىدىلا توت مىڭ ئاتمىش بەش كىشى تۇتقۇن قىلىنغان. گېزىتتە پاش قىلىنىشىچە، ساقچى ۋە قانۇن ئورۇنلىرى ئۆزلىرىنىڭ خىزمەتلىرىنى نەتىجىلىك ئورۇنلاپ، دۆلەت پۈتۈنلىگى ۋە جەمئىيەت ئامانلىقىنى ساقلاشتا زور غەلىبىلەرگە ئېرىشكەن. بۇلارنىڭ تۆت قىسمى جەك پەنىڭ رەھبەرلىگىگە قارشى چىققانلار بولۇپ، بىر قىسمى جازالاش جەريانىدا ئۆلتۈرۈلگەن. «شىنجاڭ گېزىتى»نىڭ 27-مارتتىكى خەۋىرىگە قارىغاندا، ماي ئىسكىلاتىغا بۇزغۇنچىلىق قىلغانلىق جىنايىتى بىلەن تۇردى سامساق ئۆلۈم جازاسى، توختىنياز سامساق مۇددەتسىز قاماق جازاسى، تۇرسۇن سامساق ئون بەش يىل قاماق جازاسى ھۆكۈم قىلىنغان. دۆلەتنىڭ ماي ئىسكىلاتىغا ئوت قويۇپ، ئۈچ يۈز مىڭ يۈەن زىيان سالغان كۆرۈنۈشلۈك بۇ ئۈچ ئاكا-ئۇكىغا خىتايلار ئۇيغۇرلۇق جىنايىتى ئوت تىكۈزدى، دەپ ھۆكۈم چىقارغان.

خىتاي ھۆكۈمىتىنىڭ بۇ ئۈچ ئاكا-ئۇكىغا چىقارغان ھۆكمى ئازراق ئالامىگىسى بار كىشىنى ئەجەپلەندۈرىدۇ. چۈنكى شەرقىي تۈركىستاندىكى نېفىت مەنبەلىرىنى خىتاي ھۆكۈمىتى مانا پولىيە قىلىدۇ. ئۈچ ئاكا-ئۇكا نېفىتنى ئوغرىلاپ چىقسا نەگە ساتىدۇ؟ نەگە ئاپىرىدۇ؟ يەنە كېلىپ ئوت قويۇپ نېمە قىلىدۇ؟ ئىقتىسادى زىيان سالدى دېيىشنىڭمۇ ھېچقانداق ئاساسى يوق بولۇپ، بۇنىڭ ئارقىسىدا باشقا بىر مەخسەت بار. بۇ ئۈچ ئاكا-ئۇكىنىڭ تۇپرىقىدا خىتايلارنىڭ قانۇنسىز نېفىت ئېچىشىنى توختىتىشقا ئاگاھلاندۇرۇپ قىلغان قارشىلىق ھەرىكىتى بولۇپ، ئۇلار نېفىت بازىلىرىغا ئوت قويغان. بۇ ئوغرىلىق بولماستىن ناھايىتى ئېنىق سىياسى ۋەقەدۇر. (شاڭگاڭ «جېڭمىڭ» ژۇرنىلى بۇ يىل 10-سان 15-بەت)

شەرقىي تۈركىستاننىڭ ئاي يۇلتۇزلۇق كۆك بايرىقى ئاناتولۇدا لەپىلدەپ شەرقىي تۈركىستان خەلقىنىڭ ئاھۇ-زارىنى قېرىنداشلىرىغا ئاڭلاتتى.

بېشى 1-بەتتە

بىرىنچى، چىن خەلق جۇمھۇرىيىتىنىڭ شەرقىي تۈركىستانغا يۈرگۈزۈۋاتقان مۇستەملىكە سىياسىتىنى داۋاملاشتۇرۇۋاتقانلىقىغا قاتتىق نارازىلىق بىلدۈرىدۇ.

ئىككىنچى، چىن خەلق جۇمھۇرىيىتى ھۆكۈمىتىنى، شەرقىي تۈركىستان خەلقىنىڭ "ئۆز تەقدىرىگە ئۆزى ئىگە بولۇش" ھوقۇقلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان ئەڭ ئاساسى ئەركىنلىك ۋە ئىنسانى ھوقۇقىغا ھۆرمەت قىلىشقا چاقىرىدۇ.

ئۈچىنچى، چىن ھۆكۈمىتىنىڭ شەرقىي تۈركىستانغا يۈرگۈزۈۋاتقان نوپۇس يۆتكەش سىياسىتىنى، شەرقىي تۈركىستان خەلقىگە مەجبۇرى تېڭىلغان پىلانلىق تۇغۇت سىياسىتىنى ۋە ئۆزلۈكسىز داۋاملىشىۋاتقان ئاتوم-يادرو سىناقلىرىنى دەرھال توختىتىشنى تەلەپ قىلىدۇ.

تۆتىنچى، باش سېكرېتارىيەتنىڭ ئەڭ قىسقا ۋاقىت ئىچىدە رەسمى ياكى غەيرى رەسمى بولسۇن شەرقىي تۈركىستانغا كىشىلىك ھوقۇق تەكشۈرۈش ئۆمىگى ئەۋەتىشنى ۋە بۇ ھەيئەت تولغا چۈشۈرگەن مەلۇماتلارنى ئومۇمى كېڭەشنىڭ بەشىنچى نۆۋەتلىك يىغىنىغا يوللىشنى ئىلتىماس قىلىدۇ.

ۋەنگىر بىيلىكلەر تۈرك نەسلىدىنمۇ؟

ۋەنگىرىيىلىكلەرنىڭ بىر مىڭ ئىككى يۈز ئوتتۇز بەش يىلدىن بېرى داۋاملىشىۋاتقان ئەجدات تەكشۈرۈش تەتقىقاتى ۋەنگىرىيىلىك ئالىملار تەرىپىدىن ئۆز ئەجدادلىرىنىڭ ئۇيغۇر تۈركلىرىدىن ئىكەنلىكىنى ئىسپات قىلىشى بىلەن ئاخىرلاشتى.

گۇئاندۇڭ نەشرىياتىدا ئېلان قىلىنغان بىر تەتقىقات نەتىجىسىدە ۋەنگىرىيىلىكلەرنىڭ ئەجدادلىرىنىڭ تۈركلەردىن ئىكەنلىكى ئىسپاتلاندى. ۋەنگىرىيە ئالىملىرى تۈرك نەسلىدىن ئىكەنلىكلىرىگە ھېچ شۈبھىسى قالمىغانلىقىنى بايان قىلدى. كوممۇنىزم ۋە شەرق لاگېرىنىڭ يېمىرىلىشى بىلەن ئىجتىمائىي پەنلەردە روسلاردىن قۇتۇلغان ۋەنگىرىيىلىكلەر يۈز يىللاردىن بېرى، ئەجدادلىرىنى تەتقىق قىلغان تەكشۈرۈشنى يېڭىدىن باشلاشقا مەجبۇر بولدى. كوممۇنىزم دەۋرىدىكى روس ئالىملىرى ۋەنگىرىيىلىكلەرنى ئۆز ھاكىمىيىتى ئاستىدا تۇتۇپ تۇرۇش ئۈچۈن، فىنلارغا ئوخشاش ۋەنگىرىيىلىكلەرنىڭ ئەجدادلىرىنى ئۇرال-ئالتاي تاغلىرىدىن كەلگەنلىكىگە ئائىت پىكىرلەرنى رەت قىلىپ كەلگەنىدى. لېكىن يېقىنقى يېڭى تەتقىقاتلار ۋەنگىرىيىلىكلەرنىڭ شەرقتىن كەلگەنلىكىنى ئېنىق ئوتتۇرىغا قويدى.

ئالىي مەكتەپلەردىكى تەرەققىيات

ۋەنگىرىيە ئالىي مەكتەپلىرىدىكى ئوتتۇرا ئاسىيا تەتقىقاتىدا ناھايىتى زور تەرەققىياتلار مەيدانغا كەلدى. بۇ ئالىملار شەرقىي تۈركىستاندىكى ھەرخىل ئۆرپ-ئادەت، داستان، مەدەنىيەتلەرنى تەتقىق قىلىپ، ۋەنگىرىيىلىكلەرنىڭ بۇرۇنقى مۇناسىۋەتلىك يىلتىزلىرىنى ئوتتۇرىغا قويدى. ئىككى يىل ئىلگىرى بۇدا پېشت لورانت ئېئوتۋوس ئۇنىۋېرسىتېتىدا تىببەتچە ۋە موڭغۇلچە فاكولتېت ئېچىلغانلىقىنى خەۋەر قىلغان ماقالىدا بۇ فاكولتېتلارغا بولغان قىزىقىشلارنىڭ ناھايىتى يۇقىرى ئىكەنلىكى يېزىلغان. بۇ ئۇنىۋېرسىتېت ئوتتۇرا ئاسىيا تەتقىقات فاكولتېتىنىڭ بۆلۈم باشلىقى ئالىچە ساركوسى: «نۇرغۇنلىغان ئوقۇغۇچىلار ئىختىساسى مەسىلىلىرى بىلەن شۇغۇللانماستىن، بۇ جەھەتتىكى تەتقىقاتلارغا بەك دىققەت بىلەن قىزىقىۋاتىدۇ.» دېدى. بۇ تەتقىقاتلارنىڭ ئاخىرقىسى سەكسەن ئالتىنچى يىلى تېپىلغان بىر قەبرىستانلىق تەتقىقاتى ئىدى.

مىڭ ئىككى يۈز مازار تېپىلدى

تەتقىقاتچىلار بۇ قەبرىستانلىقتا مىڭ ئىككى يۈز قەبرىنى قازدى. بۇ قەبرىلەردىن چىققان بۇيۇملار بىلەن توققۇز، ئونىنچى ئەسىرلەردىكى قەبرىلەردىن چىققان بۇيۇملارنىڭ ئوخشاشلىقى كىشىلەرنى بەكمۇ جەلپ قىلغان. ئاتاغلىق ئارخېئولوگ ئىستىۋان كىسزەلى: «بۇ يەرلەردە يوشۇرۇنغان سىرلار تېخى ھېچقانداق يەردە كۆرۈلمىگەن» دېگەن. ئۇ كەسىپداشلىرى بىلەن بىللە شۇ قەبرىستانلىقلارنىڭ ئەتراپلىرىدا ئۇيغۇرلارنىڭ تارىمغا بولغان يوگارلارنى ئۇچراتقانلىقىنى سۆزلىگەن. يوگارلاردىن پەقەت توققۇز مىڭ كىشى بىلىدىغان يەتمىش ئۈچ ناخشىنىڭ بارتوك تەرىپىدىن دۇنيا بويىچە شۆھرەت قازانغان ۋەنگىر ناخشىلىرى بىلەن ئوخشاش ئىكەنلىكى ئوتتۇرىغا قويۇلغان.

ئۇيغۇر سەنئەتچىلىرى تۈركىيەدە ئويۇن قويدى

ئۆزبېكىستاننىڭ پايتەختى تاشكەنتتىن كەلگەن مۇقام سەنئەتچىلىرىدىن ئەركىن يۇنۇس ئوغلى، سۇلتان مۇھەممەدى ئوغلى بۇلتۇر دېكابىردا ئىستانبۇلغا كېلىپ، شەرقىي تۈركىستان ۋەخپىنىڭ ئالاقىلىشىشى بىلەن، تۈركىيە گېزىتى رادىئو تېلېۋىزىيە ئىستانسىسى قانىلىدا يېڭى يىل مۇناسىۋىتى بىلەن ئۇيغۇر مۇقاملىرىدىن ۋە خەلق ناخشىلىرىدىن پارچىلار كۆرسىتىپ نەق مەيداندا ئورۇنلىدى. ئۇلار ئىستانبۇل ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ ئېتنومۇزىكولوگىيە مەركىزىدە ئۆتكۈزۈلگەن ئىككى ھەپتىلىك مۇزىكا كۇرسىغا قاتنىشىپ، دۇتتار ۋە تەمبۇردا ئۇيغۇر ناخشا-مۇزىكىلىرىنى ئورۇنلاپ كۆپچىلىكنىڭ ئالاھىدە ئالقىشىغا سازاۋەر بولدى.

خىتاي كوممۇنىستلىرى ئىقتىسادىي بېسىمى ئېغىرلاشقانسېرى مۇستەقىللىقتىن بىئاراملاشماقتا

ئامېرىكا ئاۋازى يەتتىنچى نويابىر خەۋىرى - ئىمزا چىل تۇردە مۇ ئۆز سۆزىگە غوجا بولۇش داۋرىدىكى قىلىۋاتقان خىتاي كوممۇنىستلىرى يېقىنقى بىرنەچچە يىل ئىچىدە، ئامېرىكا قاتارلىق غەرب دۆلەتلىرىنىڭ ئىنسان ھوقۇقى بېسىملىرىغا بەرداشلىق بېرەلمىدى. ئۇلار يېقىندا سەككىز نەپەر سىياسىي جىنايەتچىنى قويۇپ بەردى. بۇلارنىڭ بىرنەپىرى تىبەت لاماسى بولۇپ، قالغانلىرى بېيجىڭ ئوقۇغۇچىلار ھەرىكىتىنىڭ ئاساسىي ئادەملىرى. كوممۇنىستلار جەنۇبىي ئاسىيا رايونى ئىختىسادىي ھەمكارلىق يىغىنىغا قاتنىشىش ۋە جاڭ زېمىننىڭ كىلىنتون بىلەن ئۇچرىشىشى ئۈچۈن يول ئېچىش مەقسىتىدە شۇنداق قىلدى. ئۇنىڭغا ئېغىرلىشىۋاتقان ئىختىسادىي بېسىمنى يېنىكلىتىش ئۈچۈن سىياسىي جەرىمانە تۆلىشىغا مەجبۇر بولدى. ئىككى مىڭىنچى يىل ئولىمپىك يىغىنىنى ئالىشىش ئۈچۈنمۇ بىرنەپەر سىياسىي جىنايەتچىنى قويۇپ بەردى. بۇ خىل سىياسىي مۇستەقىللىقنى ئىختىسادىي مەنپەئەت ئۈچۈن شەرتنامىلاشتۇرۇش ئۇسۇلى كۆپ قېتىم كۆرۈلمەكتە،

شەرقىي تۈركىستاندىكى مۇستەقىللىق ھەرىكەتلىرىنى باستۇرۇش ھەققىدىكى يېڭى تەدبىرلەر

خىتاينىڭ ھۆكۈمەت گېزىتى «شىنجاڭ گېزىتى»نىڭ 7-ئاۋغۇست خەۋىرىگە قارىغاندا خىتاينىڭ يۇقىرى قاتلام مەمۇرلىرى ئۈرۈمچىدە ئۈچ كۈن مەخپىي يىغىن ئېچىپ، شەرقىي تۈركىستاننىڭ ھازىرقى ئەھۋالى ۋە بۇيەردىكى مۇستەقىللىق ھەرىكەتلىرىنى بېسىقتۇرۇشنىڭ قاتتىق يېڭى چارە تەدبىرلىرىنى مۇزاكىرە قىلىپ بېكىتتى. يىغىن قوللىنىلىدىغان ئۇسۇلنىڭ «ئىككى يىللىق پىلانى»سىنى تۈزۈپ چىقتى. گېزىت خەۋىرىگە قارىغاندا، شەرقىي تۈركىستاننىڭ يېزىلىرىدا جىنايى ئىشلار ئۆزلۈكسىز كۆپىيىۋاتقان، بولۇپمۇ بۆلگۈنچىلىك ھەرىكەتلىرى بارغانسېرى كېڭىيىپ، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى ۋە جەمئىيەت مۇقىملىقىغا زور قورقۇنچ پەيدا قىلماقتا. گېزىتتە يېزىلىشىچە، ئىسلام دىنى مۇقىمسىزلىقنىڭ ئاساسىي مەنبەسى بولۇپ، يىغىندا دىنىي ھەرىكەتلەرنى تىزگىنلەش ئۈچۈن بەزى قاتتىق چارىلارنى بەلگىلىگەن.

يىغىندا ئېلان قىلىنغان مۇھىم قارارلارنىڭ بىرسى، دۆلەت بىخەتەرلىك تارماقلىرى جەمئىيەتتىكى مۇھىم ئادەملەردىن تەركىب تاپقان بىر ئىشەنچلىك خىزمەت گۇرۇپپىسى تەشكىللەپ، يېزىلارغا ھەم مۇسۇلمانلار رايونلىرىغا ئەۋەتىپ مۇسۇلمانلار ئىچىدىكى خىتايلارنىڭ كوممۇنىستىك روھىغا قارشى ھەرىكەتلەرنى ئىنقىلاپ چەكلەشنى مەخسەت قىلدى.

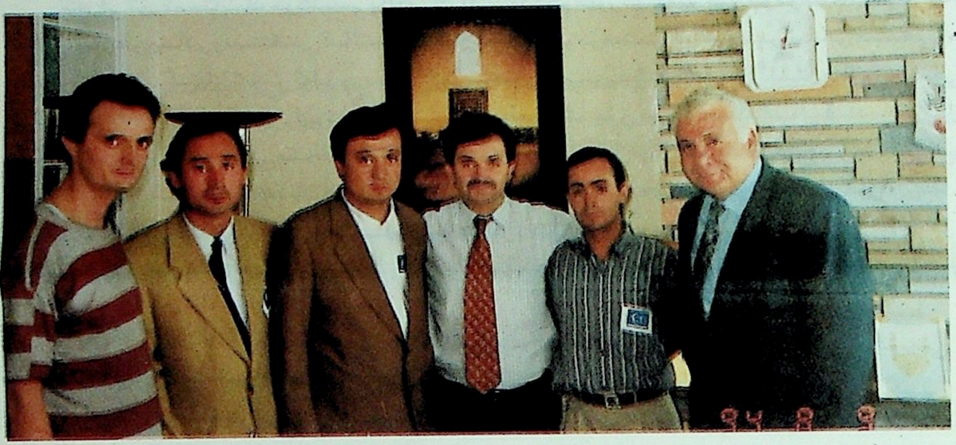

شەرقىي تۈركىستان ئوقۇغۇچىلار بىرلىكىنىڭ ۋەكىللىرى ئەنقەرەدىكى مەزگىلدە تۈركىيە جۇمھۇرىيىتى پىرېزىدېنتىنىڭ باش مەسلىھەتچىسى نامىق كامال زەيبەك ئەپەندىنى زىيارەت قىلىپ ۋەتەننىڭ ھازىرقى ئەھۋالىنى ئاڭلاتتى.

شەرقىي تۈركىستاندىكى ئىماملارغا قايتا تەربىيە سىستېمىسى

خىتاي كومپارتىيىسى شەرقىي تۈركىستان كومىتېتى ۋە سوتسىيالىزم ئىنستىتۇتى بىرلىكتە شەرقىي تۈركىستاندىكى بارلىق ئىماملار ئۈچۈن مەخسۇس، ئالاھىدە قايتا تەربىيەلەش پىروگرامىسى تۈزۈپ چىقتى. «شىنجاڭ گېزىتى»دە بۇ قايتا تەربىيەلەش پىروگراممىسى ئاساسىدا بەزى ئۇزۇن مۇددەتلىك بىلىم ئاشۇرۇش كۇرسلىرى ۋە مەكتەپلەر ئېچىلىدىغانلىقىنى خەۋەر قىلدى. بۇ خەۋەردە ئېيتىلىشىچە، بۇ خىل قايتا تەربىيىنىڭ ئاساسلىق مەخسەدى مۇسۇلمان ئىماملارنى ئوقۇتۇش ئارقىلىق ئۇلارنىڭ ئىسلامىي ئېتىقادىنى سۇسلاشتۇرۇش، ماركسىزمنىڭ دىنغا ئائىت نەزەرىيىلىرىنى ئۆگىتىش ۋە ئۇنى دىنغا باغلاپ ھەممە دىنىي پائالىيەتلەرگە سىڭدۈرۈپ، سوتسىيالىستىك سىستېما شەكىللەنگەن ئاممىغا ئايلاندۇرۇشتىن ئىبارەت. بىر مەزگىللىك تەربىيەلەشتىن كېيىن، پىروگرامما بويىچە ئىمتىھاندىن ئۆتكەنلەرگە ئىماملىق سالاھىيەت گۇۋاھنامىسى تارقىتىپ بېرىلىدۇ.

ھەقىقەتەنمۇ، بىرىنچى قارارلىق ئىماملىق تەربىيەلەش كۇرسى بەشىنچى ئاۋغۇست كۈنى ئاياغلاشتى ۋە ئوتتۇز ئالتە ئىمام گۇۋاھنامە ئالدى. ئوقۇش پۈتتۈرۈش مۇراسىمىدا ھۆكۈمەت ئەمەلدارلىرى ئىشتىراك قىلىپ، ئىماملارنىڭ غەلىبىلىك ئوقۇغانلىقىنى تەبرىكلىدى، ئۇلاردىن كېلەچەكتە دىنىي پائالىيەتلەردە ماركسىزم ئىدىيىسىنى تەشۋىق قىلىشنى تەلەپ قىلدى.

شىۋىتسارىيە شەرقىي تىنز خەۋىرى

مىللىيەتچى ۋە كوممۇنىست خىتايلارنىڭ يېڭى يۈزلىنىشى

ئامېرىكا ئاۋازى يەتتىنچى نويابىر خەۋىرى - تەيۋەن دائىرىلىرى زور كۈچ بىلەن دۆلەت مۇداپىئەسىنى كۈچەيتمەكتە. ئۇلار چەتئەللەردىن نۇرغۇن يېڭى تىپتىكى قوراللارنى سېتىۋالدى. كوممۇنىست خىتايلارنىڭ ھۇجۇمىدىن ساقلىنىش ئۈچۈن ئامېرىكىدىن يۈز ئاتمىش دانە ئېف-ئون ئالتە ئۇچاق، فىرانسىيەدىن ئاتمىش دانە ئۇرۇش ئۇچاق، ھوللاندىيە قاتارلىقلاردىن سۇئاستى پاراخودى سېتىۋالدى. پۈتۈن كۈچى بىلەن قورال-ياراق تەتقىقاتىنى تەرەققىي قىلدۇردى. ئۇلارنىڭ ئۇچاق ئاتار ۋە دۆروبومبىسى بولۇپلا قالماستىن، يەنە ئامېرىكا قاتارلىقلاردىن ئۇچمىگەندىن ئاتار توق ۋە دۆروبومبىسى سېتىۋالدى. تەيۋەن تەرەپ كوممۇنىست خىتايلارنىڭ ھۇجۇمىدىن ھەرۋاقىت ھوشيار تۇرماقتا.

كوممۇنىست خىتايلار ئېغىر ئىختىسادىي بېسىم سەۋەبىدىن تەيۋەننىڭ بۇ قېتىمقى قورال-ياراق سېتىۋېلىشىغا ھېچقانداق قارشىلىق بىلدۈرمىدى. كوممۇنىستلار دېڭىز بويى رايونىدا كۆلەمدەرىبى كۈچىنى كۈچەيتتى ۋە ئەسكىرى مانېۋىر قىلدى. ئامېرىكا تەرەپ ئەگەر كوممۇنىستلار تەيۋەنگە بولغان ھەربى كۈچ ئىشلىتىش نىيىتىدىن يانمىسا، تەيۋەنگە داۋاملىق قورال سېتىشنى داۋاملاشتۇرىدىغانلىقىنى، ئىككى تەرەپنىڭ ھەربى كۈچ تەڭپۇڭلۇقىنى ساقلايدىغانلىقىنى بىلدۈردى.

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى
www.uyghurkitap.com

ئاتوم رىقابىتىنىڭ گۇناسىز قۇربانلىرى

دوكتور ئابدۇلقادىر تاش

چىن ھۆكۈمىتى بۇ يىل بېشىدا ئېلىپ بارغان يادرو قۇراللىرى سىنىقى بىلەن يېقىندا تۆرت يىل ئىچىدە ئىككىنچى قېتىملىق ۋە توپلام قىرىق بىرىنچى قېتىملىق ئاتوم-يادرو سىنىقىنى ئەمەلگە ئاشۇردى. ئەپسۇسلىنارلىقى خەلقارانىڭ چىن ھۆكۈمىتىنىڭ بۇ سىنىقىغا بەرگەن ئىنكاسى ھادىسىنى ئەيىپلەش بىلەنلا چەكلىنىپ قالدى. ئاتوم قۇراللىرىغا ئىگە بولغان كۆپلىگەن دۆلەتلەر ئۆزلىرىنىڭ يەر ئاستى ئاتوم سىنىقىنى چەكلىگەن بولسىمۇ، لېكىن بىرلا چىن ھۆكۈمىتى ھېچ بىر ئىنكاسقا قۇلاق بەرمەي، ئۆزلىرىنىڭ سىناقلىرىنى ئۈزمەي داۋام قىلماقتا. نۇرغۇن كىشىلەر بېيجىڭنىڭ ئاتوم سىنىقى ئېلىپ بارغان بۇ رايوننىڭ شەرقى تۈركىستان ئىكەنلىكىنى، بۇ يەردە مىليونلىغان مۇسۇلمان خەلقىنىڭ ياشايدىغانلىقىنى بىلمەيدۇ. دېمەككى قىرغىنچىلىق مەخسىتىدىكى بۇ ئاتوم يادرو سىنىقىنىڭ قۇربانلىرى بىگۇناھ مۇسۇلمانلاردۇر.

خەلقارا ئىسلام ئاخبارات ئاگېنتلىقىنىڭ بۇلتۇر يىگىرمە ئىككىنچى سېنتەبىر ياۋروپا مەنبەلىرىنى ئاساس قىلىپ بەرگەن شەرقى تۈركىستان ھەققىدىكى خەۋىرىدە چىن بۇ يىل يەنە شەرقى تۈركىستان لوپنۇر رايونىدا ئىككى قېتىم سىناق ئېلىپ بارماقچى. بۇ تەخمىنلەر خەلقارا ئاتوم قۇراللىرى تەتقىقات ۋە ئاخبارات مەركىزىنىڭ باش مۇدىرى پاترىكيا لىۋىس تەرىپىدىنمۇ توغرىلاندى. بۇ تەشكىلات خەلقارادىكى ئاتوم يادرو قۇراللىرىنى يېقىندىن نەزەربەنت قىلىدۇ. پاترىكيانىڭ دېگىنىدەك بېيجىڭ دائىرىلىرى ئۆتكەن ئوتتۇز يىلدا قانداق قىلغان بولسا، بۇ يىلمۇ خۇددى شۇنداق ئاتوم يادرو سىنىقىنى شۇپپىدا داۋام قىلىۋاتىدۇ.

خەلقارا ئىسلام ئاخبارات ئاگېنتلىقىنىڭ دوكلادى مۇسۇلمانلار رايوندا ئېلىپ بېرىلىۋاتقان يادرو سىناقلىرىنىڭ ئاقىۋىتى ھەققىدە ئادەم چۆچۈگىدەك پاكىتلارنى ئوتتۇرىغا قويىدى. بۇ سىناقلار نەتىجىسىدە ھازىرغىچە رادىئاكتىپ ماددىلارنىڭ تارقىلىشى بىلەن شەرقى تۈركىستاندا ئىككى يۈز مىڭدىن ئارتۇق كىشى ھاياتىدىن ئايرىلغان. ئاھالىنىڭ ئون پىرسەنتىنى تەشكىل قىلغان خەلق بۇ يەردە ئۆلۈمگە يول ئاچىدىغان راك ۋە باشقا كېسەللىكلەر بىلەن ئازابلانماقتا. نۇرغۇن بوۋاقلار غەيرى تۇغۇلماقتا. ئاتوم سىناقلىرى نەتىجىسىدە ھاسىل بولغان رادىئاكتىپ ماددىلار سۇ مەنبەسى، دېخانچىلىق مەيدانلىرىنى ئېغىر دەرىجىدە بۇلغىماقتا. دوكلاتتا يەنە بۇلتۇر بۇ رايوندىكى بىر قانچە يۈز يەرلىك خەلقنىڭ سىناق مەركىزىگە بېسىپ كىرىپ نۇرغۇن ئەسلىھەلەرنى بۇزۇپ تاشلىغانلىقىنى خەۋەر قىلغان ئىدى.

شەرقى تۈركىستاننىڭ خوشنىسى بولغان قازاقىستان جۇمھۇرىيىتىمۇ چىن ھۆكۈمىتىنىڭ يېقىندا ئېلىپ بارغان يادرو سىنىقىنى قاتتىق ئەيىپلەپ، چىن ھۆكۈمىتىنى ئاتموسفېرانىڭ بۇلغىنىشى ۋە خەلق سالامەتلىكىنىڭ تەسىرگە ئۇچرىشىغا كۆز يۇمغان دەپ ئەيىپلىدى. قازاقىستان ئاتوم سىنىقى ئېلىپ بېرىلىۋاتقان لوپنۇر رايونى ئۆزىگە خوشنا بولغىنى ئۈچۈن، بۇ مەسىلىگە يېقىندىن كۆڭۈل بۆلىدۇ. ئاتوم رىقابىتى خەلقارالىق بىر ئاپەت بولۇپ، ئۇنىڭ زەھەرلىشىدىن ھېچ بىر يەر قېچىپ قۇتۇلالمايدۇ. خەلقارا تەشكىلاتلار ۋە ئاتوم قۇراللىرىغا ئىگە كۆپلىگەن دۆلەتلەر بۇ ئاپەتلىك قۇرال رىقابىتىنى كونترول قىلىش ئۈچۈن، سىياسى سەھنىلەردە نۇرغۇن تىرىشچانلىق كۆرسەتكەن بولسىمۇ، نەتىجىدە ھېچبىر ھەل قىلغۇچ ئۇسۇل ئوتتۇرىغا چىقمىدى. بىراق بىز بۇنىڭ ئىنسانىيەت مەسىلىسى ئىكەنلىكىنى ئۇنۇتماسلىقىمىز كېرەك.

خەلقارا ئىنسانى تەشكىلاتلار ھەرقانداق دۆلەت ۋە جايدا بۇ خىل يەر ئاستى ۋە ياكى يەر ئۈستى ئاتوم قۇراللىرى سىنىقىنى توختىتىش ئۈچۈن ئاۋازىنى تېخىمۇ يۇكسەلتىشى لازىم.

لوپنۇر ۋە باشقا يەرلەردىكى ئاتوم قۇراللىرى سىنىقىدىن زىيانغا ئۇچرىغان بىگۇناھ قۇربانلارغا دۇنيا تېخىمۇ كۆڭۈل بۆلۈشى كېرەك. بۇ ئىنسانلارنىڭ ھەق ۋە ھوقۇقى ئىت ۋە مۇشۇكلەردىن تېخىمۇ مۇھىم.

بۇ نۇختىدا ھەركىممەن بىلەن ئوخشاش پىكىردە دەپ ئويلايمەن.

―――― ئاراپ نيۇس گېزىتىنىڭ بۇلتۇرقى ئوتتۇز بىرىنچى ئۆكتەبىر سانىدىن ئېلىندى

شىنجاڭ ئۇيغۇر

چىن ھۆكۈمىتى رىياد كونسۇلى جەي جۈننىڭ ماقالىسى

ئوتتۇز بىرىنچى ئۆكتەبىر ئېلان قىلىنغان "ئاتوم قۇراللىرى رىقابىتىنىڭ گۇناسىز قۇربانلىرى" ماۋزۇلۇق ماقالىدا چىندىكى شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنى خاتا ھالدا «شەرقى تۈركىستان» دەپ ئاتىغا ئېلىنىش بىلەن بىللە، ئەمەلىي پاكىتلارغا ھۆرمەت قىلمىغان ئاساستا چىننىڭ يادرو سىناقلىرى «ئىككى يۈز مىڭدىن ئارتۇق كىشىنىڭ ئۆلۈمگە سەۋەپ بولغان» ۋە «بۇ رايوندىكى ئون پىرسەنتتىن ئارتۇق ئاھالە ئۆلۈمگە يول ئاچىدىغان كېسەللەردىن ئازاپلىنىۋاتىدۇ» دەپ يېزىلغان.

بۇ ئەيىپلەشلەر ئويدۇرما بولۇش بىلەن بىللە چىننىڭ ئىچكى ئىشلىرىغا ئارىلاشقانلىقتىن باشقا نەرسە ئەمەس. شىنجاڭ ئۇزاق ۋاقىتتىن بېرى چىننىڭ ئايرىلماس بىر پارچىسى بولۇپ كەلگەن، ئاتالمىش "شەرقى تۈركىستان" ۋەتەن سىرتىدىكى بىر ئوچۇم كىشىلەرنىڭ چىندىكى شىنجاڭ ئۈچۈن بەرگەن بىر نامى بولۇپ، چىن خەلقى ۋە باشقا ئاز سانلىق مىللەتلەر ھېچبىر ۋاقىت بۇ ئىسمىنى قوللانغان ياكى قوبۇل قىلغان ئەمەس. چىن ھۆكۈمىتى ۋە خەلقى ھەرقانداق باھانە، سەۋەپلەر بىلەن چىننى پارچىلاشقا ئۇرۇنىدىغان ھەرىكەتلەرگە قاتتىق قارشى تۇرىدۇ.

چىندا ئېلىپ بېرىلىۋاتقان يادرو قۇراللىرى سىنىقى بەلگىلىك سان بىلەن چەكلەنگەن بولۇپ، دائىم ئىنسانلارنىڭ ياشاش بۆلگىلىرىدىن ئۇزاق يەردە ئېلىپ بېرىلىۋاتىدۇ. ئۇستىلىك پەن تەتقىقات نەتىجىلىرى شۇنى كۆرسەتتىكى، بىز ئېلىپ بارغان بۇ سىناقلار ھېچ بىر زامان شىنجاڭ خەلقىگە زىيان يەتكۈزمىدى. سەكسىنىنچى يىللاردىن بېرى بىز بۇ خىل سىناقلارنى يەر ئاستىدا ئېلىپ بېرىۋاتىمىز. چىن ھۆكۈمىتى ئۆزىگە تەۋە ئازغىنە يادرو قۇراللىرى بىلەن پەقەت ئۆزىنى مۇداپىئە قىلىشنى مەخسەت قىلىدۇ. يادرو قۇراللىرىغا ئىگە دۆلەتلەر ئارىسىدا چىن ھۆكۈمىتى ئەڭ ئاز يادرو سىنىقى ئېلىپ بېرىۋاتىدۇ ۋە يادرو قۇراللىرىغا ئىگە دۆلەتلەرنىڭ ئەڭ قىسقا زاماندا يادرو قۇراللىرىنى يوقۇتۇش ئۈچۈن ئۆز-ئارا بىرلىكتە كېلىشىشنى تەلەپ قىلىۋاتىدۇ.

شەرقى تۈركىستاندىكى يېڭى دىنى بەلگىلىمىلەر

خىتاينىڭ ئورگان گېزىتى-«شىنجاڭ گېزىتى»نىڭ 1994 يىلى 6 ئاۋغۇستتىكى خەۋىرىگە ئاساسلانغاندا، 16-ئىيۇل ش ئۇ ئا ر خەلق قۇرۇلتىيى دائىمى كومىتېتى تەرىپىدىن دىنى ئىشلارغا ئائىت بەلگىلىمىلەرگە تۈزىتىش كىرگۈزۈلگەن. بۇ بەلگىلىمىلەر بىرىنچى ئۆكتەبىردىن ئىتىبارەن يولغا قويۇلىدىغانلىقى ئېلان قىلىنغان.

ئوتتۇز ئۈچ ماددىدىن تەركىب تاپقان بۇ يېڭى بەلگىلىمىلەر شەرقى تۈركىستان مۇسۇلمانلىرىنىڭ دىنى پائالىيەتلىرىگە سېلىنغان يەنە بىر يۈگەن بولۇپ قالماقتا. خىتاي ھۆكۈمىتى بارلىق دىنى پائالىيەتلەرنىڭ يۆنىلىشىنى خىتاي كوممۇنىستىك پارتىيىسىنىڭ سىياسىتىگە ئۇيغۇنلاشتۇرۇشنى، شەرقى تۈركىستاندا ئاتالمىش دۆلەتنىڭ مۇقىملىقىنى ساقلاش ئۈچۈن خىزمەت قىلدۇرۇشنى مەخسەت قىلماقتا. بەلگىلىمىنىڭ بىرىنچى ماددىسىدا مۇنداق دېيىلگەن:

«بۇ بەلگىلىمە ھۆكۈمەت كونترول قىلىنىشنى ئىلگىرى سۈرىدۇ. ش ئۇ ئا رنىڭ نۆۋەتتىكى ۋەزىيىتىنى ئەستايىدىل نەزەردىن ئويلىشىپ تەرتىپكە سالىدۇ». تۆتىنچى ماددىدا مۇنداق:

«ھېچكىمنىڭ دىنى ئالاھىدىلىكىگە تايىنىپ دۆلەتنىڭ پۈتۈنلىگىگە، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىغا، جەمئىيەت مۇقىملىقىغا بۇزغۇنچىلىق قىلىشىغا يول قويۇلمايدۇ. ھېچكىمنىڭ پىلانلىق تۇغۇتقا، مائارىپ پروگراممىسىغا قارشى تۇرۇشىغا رۇخسەت يوق». بەشىنچى ماددىدا مۇنداق:

«ھېچقانداق دىنى تەشكىلات ياكى دىنى پائالىيەتلەرنىڭ چەتئەل كۈچلىرىنىڭ تەسىرىنى قوبۇل قىلىشىغا رۇخسەت قىلىنمايدۇ». سەككىزىنچى ماددىدا مۇنداق:

«بارلىق دىنى زاتلار (موللا، ئىماملار) شەرتسىز ھالدا جكپنىڭ رەھبەرلىگىنى قەتئى قوبۇل قىلىشى كېرەك. ئۇلار شەرتسىز ھالدا سوتسىيالىستىك سىستېمىنى بويلاپ مېڭىپ، دۆلەتنىڭ پۈتۈنلىگى ۋە مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى قوغدىشى كېرەك». ئونىنچى ماددىدا مۇنداق:

«موللا ياكى ئىمام بولغۇچىلار خەلق ھۆكۈمىتى تەرىپىدىن كاندىدات بولۇپ سىنىلىشى ۋە تەستىقلىنىشى كېرەك». ئون ئۈچىنچى ماددىدا مۇنداق:

«دىنى پائالىيەتلەر ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان ھەرقانداق ئورۇن ياكى مەيداننى ھۆكۈمەتكە ئىلتىماس قىلىشى، تىزىمغا ئالدۇرۇشى كېرەك. يېڭىدىن قۇرۇلىدىغان ياكى رېمونت قىلىنىدىغان ھەرقانداق دىنى قۇرۇلۇشلار ئىش باشلاشتىن ئىلگىرى ھۆكۈمەت تەرىپىدىن تەستىقلىنىشى كېرەك». يىگىرمىنچى ماددىدا مۇنداق:

«دىنى ئورگانلار خەلق ھۆكۈمىتى دىنى ئىشلار بۆلۈملىرىنىڭ رەھبەرلىكىدە تەشكىللىنىشى، كوممۇنىستىك پارتىيىنىڭ قوراللىرى سۈپىتىدە ھۆكۈمەتكە ياردەملىشىشى ۋە بارلىق دىنى پائالىيەتلەردە يېتەكچىلىك قىلىشى كېرەك». يىگىرمە بىرىنچى ماددىدا مۇنداق:

«خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ تەستىقى بولمىغان ھەرقانداق دىنى ئورگانلارنى قۇرۇشقا قەتئىي رۇخسەت قىلىنمايدۇ». يىگىرمە ئىككىنچى ماددىدا مۇنداق:

«بىرەر دىنى مەكتەپ ياكى بىلىم ئاشۇرۇش كۇرسلىرى ئاچماقچى بولغاندا، ئالدى بىلەن مەركىزى ھۆكۈمەتكە ئىلتىماس قىلىشى كېرەك. بۇ ئىلتىماسلارنى تەستىقلاش ياكى تەستىقلىماسلىق ھوقۇقى دۆلەت ئورگانلىرىدا بولىدۇ. تەستىقى يوق ھەرقانداق كىشى ياكى ئورگاننىڭ دىنى مەكتەپ ياكى دىنى كۇرس ئېچىشىغا رۇخسەت قىلىنمايدۇ». يىگىرمە ئۈچىنچى ماددىدا مۇنداق:

«دۆلەت رۇخسىتىسىز ھەرقانداق ئورگاننىڭ چەتئەل دىنى ئورگانلىرى ياكى دىنى زاتلىرى بىلەن ئۇچرىشىشى، قوبۇل قىلىشى بولمايدۇ». يىگىرمە بەشىنچى ماددىدا مۇنداق:

«دىنى ئورگانلار ۋە ئۇلارنىڭ ھەرقانداق باسما ماتېرىياللىرى چوقۇم دۆلەتنىڭ بەلگىلىمىلىرىگە قاتتىق ئەمەل قىلىشى، ئىلتىماسلىرى تەستىقلانغان بولۇشى لازىم. چەتئەلدىن باسما ماتېرىياللىرى ئەكىلىنىشلارنى ئالغاندا دۆلەتنىڭ بەلگىلىمىلىرى بويىچە رەسمىيەت بېجىرىشى كېرەك».

يىگىرمە ئالتىنچى ماددىدا مۇنداق:

«خەلق ھۆكۈمىتى نۆۋەتتىكى بەلگىلىمىلەرنى قوللاپ، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى، جەمئىيەتنىڭ تىنچلىقىنى ئىلگىرى سۈرگەن دىنى زاتلار ۋە دىنى تەشكىلاتلارغا ھۆرمەت بىلدۈرىدۇ ھەمدە ئۇلارغا مۇكاپات بېرىدۇ». يىگىرمە يەتتىنچى ماددىدا مۇنداق:

«ھەرقانداق دىنى زاتلارنىڭ ۋە دىنى ئورگانلارنىڭ نۆۋەتتىكى دىنى بەلگىلىمىلەرگە خىلاپلىق قىلىپ، قارشى پىكىردە بولۇپ، ھەرخىل شەكىلدىكى تەن جازاسى بېرىدىغان دىنى پائالىيەتلەرنى ياكى جىنايى قىلمىشلارنى ئۆتكۈزۈشكە قەتئى يول قويۇلمايدۇ».

دېمەك، خىتاي كوممۇنىستلىرىنىڭ ئاتالمىش دىنى سىياسىتى ماھىيەتتە دىنغا بولۇپمۇ ئىسلام دىنىغا قارشى يۈرگۈزۈلىۋاتقان رەزىل ساختىپەز سىياسەتتىن ئىبارەت.

شەرقى تۈركىستان ۋەكىللىرى قاتنىشىدۇ

ئەنگىلىيە «ئەركىنلىك ئاۋازى گېزىتى» خەۋىرى: روسىيە ھۆكۈمىتى تۈركىيەنى "فانتۈركىزم" بىلەن شۇغۇللىنىۋاتىدۇ، دەپ ئەيىپلىدى. تۈركىيە بۇنىڭغا قاتتىق رەددىيە بېرىپ مۇنداق دېدى: «تۈركىيەدە ئىككى قېتىملىق تۈركى دۆلەتلىرى ۋە توپلۇلۇقلىرى مەدەنىيەت، دوستلۇق، قېرىنداشلىق ئىش بىرلىكى قۇرۇلتىيى ئۆتكۈزۈلدى. ئۈچىنچى قېتىملىقى قىرغىزىستاندا ئېچىلىدۇ. بۇ پۈتۈن دۇنيا تۈركلىرىنىڭ قۇرۇلتىيى بولۇپ، ئۇلارنىڭ ئورتاق تەلىۋى. چۈنكى بۇ دۆلەت ۋە توپلۇلۇقلارنىڭ تىلى، دىنى مەدەنىيىتى، تارىخى قاتارلىقلار بىر بولۇپ، ئۇلارنىڭ ئۆز ئارا بىرلىشىپ ئورتاق مەنپەئەت يەتكۈزۈش ئارزۇسى بار». گېزىتتە يەنە روسىيەنىڭ ئەسلى غەرىزى ئوتتۇرا ئاسىيانى ئۆزىنىڭ تەسىر دائىرىسى ئىچىدە ساقلاپ قېلىش ئىكەنلىگى پاش قىلىنغان. ئىككىنچى قېتىملىق قۇرۇلتايدا بۇندىن كېيىنكى قۇرۇلتايلارغا شەرقى تۈركىستاننىڭمۇ ۋەكىللىرى كېلىپ قاتنىشىدىغانلىقى قارار قىلىنغان.

خىتايدىكى ئىنسان ھوقۇقلىرى

نيۇ-يورك «ئەركىنلىك ئاۋازى» خەۋىرى: ئامېرىكا نيۇيوركتا ئاسىيادىكى ئىنسان ھوقۇقى تەكشۈرۈشتىن بىر دوكلات ھازىرلىنىپ ئېلان قىلىندى. خىتايدىكى ئىنسان ھوقۇقى مەسىلىسىدە تۆۋەندىكىلەر ئوتتۇرىغا قويۇلغان: خىتاي ھۆكۈمىتى خەلقارا سىياسى بېسىمغا تاقابىل تۇرۇش ئۈچۈن سىياسى جىنايەتچىلەرنى ئىجتىمائى جىنايەتچىلەر قاتارىدا بىر تەرەپ قىلىپ قولغا ئالماقتا ۋە بۇ خىل چارە بىلەن خەلقارانىڭ كۆزىنى بويىماقتا، دىققەتنى سۇسلاشتۇرماقتا. مەسىلەن: بېيجىڭدىكى سىياسى جىنايەتچىلەرنىڭ نوپۇسىنى ئۆچۈرۈۋېتىپ، شەرقى تۈركىستانغا يۆتكىمەكتە. خىتاي ھۆكۈمىتى ئەدلىيە، قانۇن ئورگانلىرىنى قاتتىق كونترول قىلىۋېلىپ، نۇرغۇنلىغان سىياسى جىنايەتچىلەرنى ئىجتىمائى جىنايەتچىلەر قاتارىدا بىر تەرەپ قىلىپ ئۇلارنى يوشۇرۇپ، سىستىماقتا.

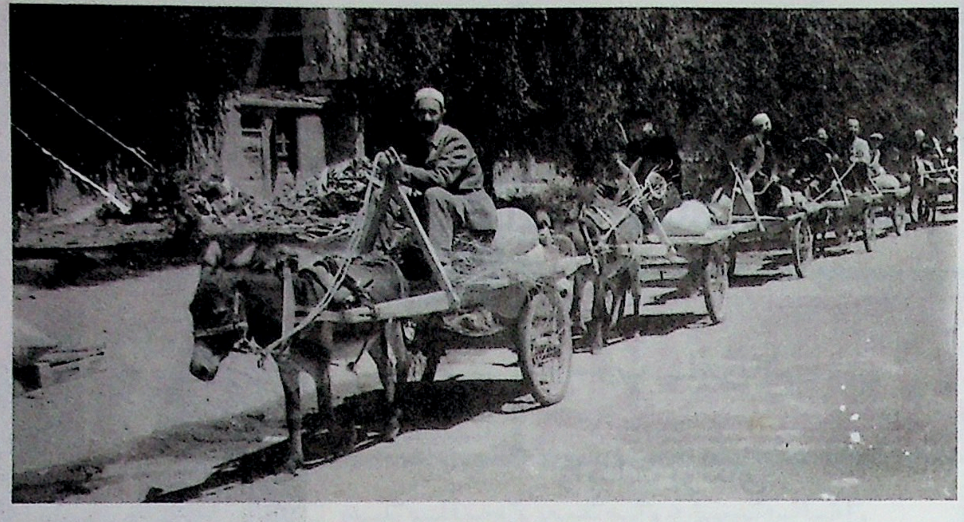

شەرقى تۈركىستانلىقلارنىڭ يەرلىك قاتناش ۋاستىلىرى

شەرقى تۈركىستاندىكى خىتايلارنىڭ قاتناش ۋاستىلىرى

ھىجرەتتىكى ئاچچىق ھىسياتلار

ئابدۇشۈكۈر تەۋپىق

تۆھمەتخورغا

قىلمىدىمەن بۇگۇناھنى بۇباھا ئادىل ئەمەس ،
ئەل يولىدا ھەرئىشىم پاك ئۈنچە مەن غاپىل ئەمەس .
قىلما تۆھمەت ھەركىشىگە تارىخنى بۇنداق بۇلغىما ،
تىل بىلەن دىلنى بىرىكتۈر ھەقنى ئۇنداق تولغىما .
ئۆزگىلەرنى ئۆز ئىلكىدىن مۇنچىلا ئەلا بىلىپ ،
ساتما نامىڭنى-ئۆزەڭنى مۇنچىلا دانا بىلىپ .
گەركىشى بىلمەس سىرىڭنى سىرلىرىڭ ھىكمەت ئەمەس ،
نەس دىلىڭ بولدى نامايىش بۇساڭا تۆھمەت ئەمەس .
بولدى بەس قىل ئەي بۇرادەر يالغاننى راس دەپ ساتمىغىن ،
بولدى قىل ئىغۋالىرىڭنى بۇيولغا ئاياغ باسمىغىن .
بىرزامان بىلمەي سىرىڭنى كۆرمەكنى ئارزۇ قىپتىمەن ،
ئەمدى بىلدىم دىل سىرىڭنى ئۆزەمنى ۋەيران قىپتىمەن .
توقۇغان تۆھمەتلىرىڭگە كۆڭلۈمنى ھەريان قىپتىمەن ،
سىنى ھەقتىن سۆزئاچار دەپ سۆھبەتنى ۋەيران قىپتىمەن .
ھەسرەتا كۆپ ھەسرەتا ئۆمرۈمگە ھەيران قاپتىمەن ،
شۇنچىلىك سىرىڭنى بىلمەي ساڭا سۆھبەت ساپتىمەن .
كىم جازا كىمكى مۇكاپات ئالمىقى ئۆز مەيلىدۇر ،
شۇكەبى يالغاننى راس دەپ ساتمىقى شۇم پەيلىدۇر .
تەركى ئەتمەسمەن ۋەتەننى ئەلنى دىلدىن مەن پەقەت ،
بۇئەزىلدىن قانۇنى ئەپكارىمغا سىڭگەن ھەق ئەبەت .
قىلسا خەستە بۇدىلىمنى يالغاننى چاپلاپ بەزىلەر ،
ھەقنى سۆزلەر چۈنكى تارىخ بۇندارا سچىل ۋەزىنلەر .
ۋەزىنلەركى دىل بايانىم ئاگلىيارىم كۆز سىلىپ ،
قانچە ميدان سىر دىشىپتۇق ئىل ئۈچۈن كۆپ سۆز سىلىپ .
ياھىرىپ قالدىڭمۇ شۇنچىكى تەپەككۇر ئىشلىمەس ،
ئالدىمۇ ئەقىلىڭنى غەيرى بىزگە دىلدىن ئىشلىمەس .
ياكى بۇمىنگەن ئىتىڭنىڭ چۆلۈۋۈرى سەندە ئەمەس ،
ياكى باردۇر بىر مائالىك بۇگۇنا سەندە ئەمەس .
شۇنچە ئويلاپ كۆردى ئەقىلىم بۇگۇنا مەندە ئەمەس ،
ماڭا تۆھمەت قىلمىغىنىڭ بىل ئەزىبراي ھەددى ئەمەس .
گەر تىلىڭنى يىغمىساڭ بۇئىغۋا گەرغەۋغا ئارا ،
گاڭ قەلەم مىسران قىلىپچىمدا بولۇر باغرىڭ يارا .

قەپەزدىن چىققان تۈيغۇلار

ئابلىكىم باقى ئىلتەبىر

سوندۇرۇپ تۆمۈر قەپەزنى ئەركىكە چىققان بۈرىمەن ،
ھۆر بىيەت باغىدا كۆڭلۈم پادىشاھى-تۆرىمەن .
شۆقەپەزدە مىللىتىم ، پاك ۋە تىنىم ، ئەۋلاتلىرىم ،
قالدى گويا ۋە يىلىنى-دوزاقتا ئەينەن كۆرىمەن .
يۈرۈگۈم سىقىلدى ، رىبىقىم ئۆتمىدى گالدىن پەقەت ،
ھەرنەپەس ئازاپتا خەلقىم تەقدىرىگە جۆرىمەن .
ئاگلىنار پەريادى ئەلنىڭ ھەرسابا ھەئەزان بىلەن ،
كۆندەمىنىڭ مەرتەپىغان ، دەرت ، غەم ئىچىدە ئۆرىمەن .
ئەي جاھان ئاگلا بۈگۈن مەن باغلىدىم قىساس كەمەر ،
چاقىندى ئۈمىت نۇرى ياۋنىڭ قىزىلغان گۆرىمەن .

%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%.......

شۆھرە تۆمەنسەپنى تاشلاپ ھەق ئۈچۈن چاقتىم قەپەس ،
تۈنجى رەت ئەرك ئاسماندىن قانغىچە ئالدىم نەپەس .
يىلتىزى چوڭقۇر ئىمىش قالدى ۋەتەندە يۈرۈگۈم ،
جىسمى تەن بىرلە بارابەر ئەپكىتىش مۈمكىن ئەمەس .
ئىلكىگە ئالدى قابا ھەتزەنجىرى قەلبىمنى چىڭ ،
دۈشمىنىمنىڭ نەشتىرى خەلقىمگە ھەر قىلغاندا قەس .
مەن بەخت ئىچرە كۆلەرمەن ، يۈرۈگۈم يىغلار لىكىن ،
تەقدىرى بىر ئەل بىلەن ئىرادىسى ھېچ تەۋرىمەس ،
شۇل يۈرەك ۋولقان كەبى پارتلايدۇ بىر كۈن ئاقىبەت ،
ئەل باشىدىن يوق بولار مەھكۇمۇ قىسمەت بولدى بەس .

%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%

شائىرىم بۈلبۈل گويا سەن شۇم قەپەستە سايرىما ،
مىللىتىمنىڭ مېھرىدىن مۇھەببىتىڭنى ئايرىما .
كەلدى كۆلپەت كۆكسىمىزگە كۆك بىلەن تەك ھەر زامان ،
دەشتى چۆللەرمە يىلكىم دۈشمەن بىغىدا ايپا ييرىما .
يىغلا كۆل ئەل يۈرت بىلەن ، مىللەت بىلەن تەك ھەر زامان ،
دۈشمىنىڭگە نەپرىتىڭنى چاچ لاۋادەك ، زارلىما .
مەيلى جۇلجۇل چىت كىپەندە ئاچ قەلەندەرلەر كەبى ،
ئۇچرىغان تۈرك قاردىشىڭنى پادىشاھ بىل خارلىما .
شائىرانە يۈرۈگۈم چاقتىڭ قەپەزنى بىر يولى ،
مىللىتىم زۇلمەتتە سەن قۇياش كەبى ھېچ پارلىما .

شەرقى تۈركىستان ھەمكارلىق جەمىيىتى نەشر قىلدى .
گېزىتىمىزنىڭ ساھىبى : مەھمەت ئىمىن ھەزرەت
گېزىتنىڭ مەسئول مۇدىرى : ئابدۇجىلىل توران
باش مۇھەررىر : دولقۇن ئىسا يورچى
ماقالىلارنىڭ مەسئۇلىيتى يازغۇچىغا خاس . ماقالىلار قايتۇرۇلمايدۇ . مەتبۇئاتلار پايدىلانسا بولىدۇ .
گېزىت چىقارغۇچى ئورۇن :

DOĞU TÜRKİSTAN GENÇLERİ GAZETESİ
DOĞU TÜRKİSTAN DAYANIŞMA DERNEĞİ YAYINI
Sahibi : Mehmet Emin HAZRET

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Abdulcelil TURAN

BAŞYAZAR
Dolkun İsa YORÇU

İdare Yeri ve Adresi
Millet Cad.No.26/3 34270
Aksaray - İstanbul TÜRKİYE
Tel.(0212) 534 80 67-521 60 02
Faks : (0212) 534 80 67

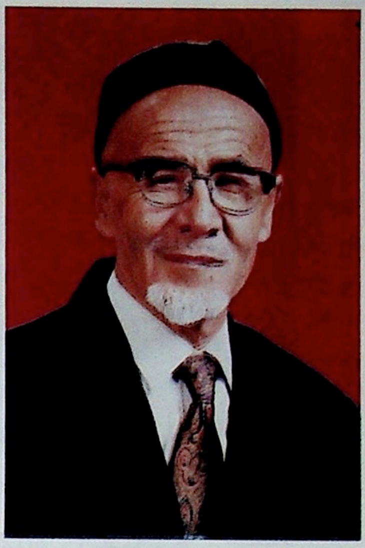

ئۇيغۇر ئالىمى

ئابدۇلھەمىت ھاجىم

يۈسۈپ داموللام

ۋاپات بولدى

شەرقىي تۈركىستان خەلقى بۇلتۇر ئون ئىككىنچى نويابىر كۈنى ئۆزىنىڭ ئاتاقلىق بىر ئالىمىدىن كۆزگە كۆرۈنگەن تىۋىپ، مەشھۇر تارىخچى، تىلشۇناس ئابدۇلھەمىت ھاجىمدىن ئايرىلدى.
مەرھۇم ئابدۇلھەمىت ھاجىم يۈسۈپ يىگىرمە تۆتىنچى يىلى خوتەن شەھىرىدە مەشھۇر تىۋىپ يۈسۈپ ھاجىم ئائىلىسىدە دۇنياغا كەلگەن. ئۇ ئوقۇش يېشىغا توشقاندىن كېيىن بىر تەرەپتىن دىنى دەرس ئۆگىنىپ، بىر تەرەپتىن تىبابەتچىلىك ئىلمىنى ئۆگىنىشكە باشلاپ قىسقا مۇددەت ئىچىدە داڭلىق تىۋىپ، مەشھۇر دىنى ئۆلىما بولۇپ تونۇلغان. ئۇ ئوتتۇز تۆرت يېشىغا قەدەر خوتەن ئۇيغۇر تىبابەت شىپاخانىسىدا باش تىۋىپ بولۇپ ئىشلەپ، شۇ يىلى مىڭلىغان دىنى زاتلار ۋە زىيالىلار قاتارىدا چىن فاشىستلىرى تەرىپىدىن تۇتتۇلۇپ زىندانغا تاشلانغان. يەتمىش ئالتىنچى يىلىغا قەدەر جازا لاگېرلىرىدا ئېغىر ئەمگەك، تاياق-توقماق، تىل-ھاقارەت ئىچىدە، دۇنيادا ئىنسانلارنىڭ بېشىغا كېلىپ باقمىغان ئىنتايىن ئېغىر بەختسىز بىر ھاياتنى بېشىدىن ئۆتكۈزگەن.

ئون سەككىز يىللىق ئېغىر تۈرمە ھاياتىدىن قۇتۇلۇپ چىققاندىن كېيىنمۇ، بىر قانچە يىل ئىشسىز پۇلسىز ئېغىر تۇرمۇشتا ياشىغان. خوتەن ۋىلايەتلىك ئۇيغۇر تىبابەت شىپاخانىسى قاتتىق ئېھتىياج تۈپەيلىدىن تۆۋەن مائاش بىلەن ئىشقا ئورۇنلاشتۇرغان. كېيىن ئۇ تەدرىجى ھالدا ئۇستاز، مۇدىر، ۋىراچ، پىروفېسسور، مەملىكەتلىك سىياسىي كېڭەش ئەزاسى، مەملىكەتلىك ئىسلام دىنى جەمئىيىتىنىڭ ھەيئەت ئەزاسى قاتارلىق ۋەزىپىلەرگە، ئىلمىي ئۇنۋانلارغا ۋە قۇرۇق ۋوسكىلارغا ئېرىشكەن بولسىمۇ، ئۇ مەشھۇر مۇجاھىد بىمىز مۇھەممەت ئىمىن بۇغرا جەمەتىگە مەنسۇپ بولغانلىقتىن خىتايلار ھەر دائىم ئۇنىڭدىن خاتىرجەم بولالماي داۋاملىق تەقىپ ئاستىدا تۇتۇپ كەلگەن. ئورۇمچى، بېيجىڭلارغا يىغىنلارغا ئەۋەتىلگەندىمۇ ھەر يەردە كۆز قۇلاقچىلىرى يېنىدىن ئايرىلمىغان.

ئۇ سەكسەن بەشىنچى يىلى مىڭ بىر قىيىنچىلىقتا ھەج قىلىش پۇرسىتىگە ئېرىشكەن. شۇ پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ تۈركىيە، سەئۇدى ئەرەبىستانى ۋە پاكىستانلاردا قىسقا مۇددەت بولسىمۇ زىيارەت قىلغان. سەكسەن يەتتىنچى يىلى خوتەندە ئۇيغۇر تىبابەتچىلىگى ئالىي تېخنىكومى قۇرۇلغاندا ئابدۇلھەمىت ھاجىم دەرس ئۆتۈپ، نۇرغۇن تىببىي خادىملارنى تەربىيىلىگەن. «ئۇيغۇر تىبابىتى روھىي كېسەللىكلەر بىلىمى»، «ئۇيغۇر تىبابەتچىلىك ئاساسى نەزەرىيىسى» قاتارلىق تىببىي كىتاپلارنى يازغان. ئوتتۇز ئۈچىنچى يىلىدىكى مۇھەممەت ئىمىن بۇغرا باشچىلىقىدا قوزغالغان خوتەن مىللىي ئىنقىلاۋى توغرىسىدا ئىلمىي ئەسەر يازغان بولۇپ، تولۇق نەشىر قىلىش ئىمكانىغا ئېرىشەلمىگەن.

ئالىم يەتمىش سەككىزىنچى يىلىدىن باشلاپ، "دىۋانى لۇغەتىت تۈرك" تەرجىمىسىگە ۋە نۇرغۇن تارىخى، كىلاسسىك ئەسەرلەرنى تەھرىرلەش، نەشىرگە تەييارلاش ئىشلىرىغا ئىشتىراك قىلغان. ئۇ ئەرەپ، پارس، ئوردۇ تىللىرىنى مۇكەممەل بىلگەنلىكى سىرتىدا تۈرك خىتاي تىللىرىنىمۇ ئوبدان بىلەتتى. ئابدۇلھەمىت ھاجىم يۈسۈپ ھاياتىنىڭ كۆپ قىسمىنى زىندانلاردا، ئېغىر چېلىقلاردا، كېيىنكى قىسمىنى بولسا مىللىتى ئۈچۈن جاپالىق ئەمگەكلەردە ئۆتكۈزۈپ خەلقىنىڭ، مىللىتىنىڭ قەلبىدىن چوڭقۇر ئورۇن ئالغان، ھۆرمەتكە سازاۋەر بىر ئالىم ئىدى. شۇڭلاشقا ئۇ ۋاپات بولغاندا پۈتۈن ئۇيغۇر خەلقى چوڭقۇر قايغۇرۇپ ماتەم تۇتتى. جىنازا نامىزىغا نۇرغۇنلىغان كىشى قاتناشتى. ئۇنىڭ ۋاپاتىغا ئاتا. ئۆتكۈر، ھاجى ياقۇپ، ئىمىن تۇرسۇن، جاپپار ئەمەت، روزى سايىت، ئىبراھىم مۇتىئى قاتارلىق ئاتاغلىق زىيالىلار ۋە شائىرلار تەزىيە تىلگىرامىسى ۋە مەرسىيىلەر يوللىدى.

بىز مەرھۇمنىڭ روھىغا جانابى ئاللاھتىن رەھمەت ۋە مەغپىرەت تىلەيمىز

ئابدۇجېلىل تۇران

قىسقا خەۋەرلەر

يېقىندا ياۋروپا پارلامېنتى خىتاينىڭ توختىماي ئېلىپ بېرىۋاتقان ئاتوم يادرو سىناقلىرىغا قاتتىق نارازىلىق بىلدۈردى. سىناقنى دەرھال توختۇتۇشنى تەلەپ قىلدى.

كېلگۈسىدە ئامېرىكا پارلامېنتى خىتاي كوممۇنىستلىرىغا كۈچلۈك قارشى تۇرۇشى مۇمكىن

شياڭگاڭ "ئۇزاق شەرق ئىقتىسادى تەھلىلى" ھەپتىلىك ژورنىلىنىڭ، ئامېرىكا جۇمھۇرىيەت پارتىيىسى ئوتتۇرا قاتلاملىق سايلاملاردا غەلىبە قىلغاندىن كېيىنكى ئانالىز ماقالىسى:

بەختسىز ئالامەتلەر

ئامېرىكا جۇمھۇرىيەت پارتىيىسى ئارا سايلاملاردىن غەلىبىلىك چىققاندىن كېيىن، خىتاي بىلەن بولغان دىپلوماتىك مۇناسىۋەت ساھاسىنى قاراڭغۇلۇق قاپلاشقا باشلىدى. جۇمھۇرىيەت پارتىيىسى تەھلىلچىسى: «پارلامېنتنىڭ يېڭى تەشكىللىرى جۇڭنەنخەي ئۈچۈن قورقۇنچلۇق تۇر»، -دېدى. كوممۇنىزىمغا قەتئى قارشى بولغان ۋە تەيۋەننى قوللايدىغان پارلامېنت ئەزاسى جوش ھېررىمىس پارلامېنتنىڭ ھوقۇقى ئەڭ چوڭ بولغان تاشقى ئىشلار كومىتېتىنىڭ ھوقۇقىنى قولغا ئېلىش ئالدىدا. مىللى پارلامېنتنىڭ تاشقى ئىشلار كومىتېتىنىڭ ھوقۇقى بېنجامىن جىلمېننىڭ قولىغا ئۆتىدۇ. ئۇ، شىزاڭنىڭ سەرگەردان داھىسى دالاي لامانىڭ يېقىن دوستى، ھەمدە تىبەتنىڭ ئىشغال قىلىنغان زېمىن ئىكەنلىگىنى ئېلان قىلىشنى تەلەپ قىلغۇچى.

پارلامېنتنىڭ باشقا بىر قانچە مۇھىم ئورگانلىرىمۇ بېيجىڭنى جىددى بىر شەكىلدە تەنقىد قىلىدىغان ئادەملەرنىڭ چاڭگىلىدا. شۇڭا ئامېرىكا-خىتاي مۇناسىۋىتىنىڭ بىر قىسىم تەسىرگە ئۇچرىشىنى سۈرۈپ چىرلەش مۇمكىن. ۋاشىنگتوندىكى بىر ئەرباپ: «نەتىجىدە كىلىنتون ھۆكۈمىتى دۆلەت پارلامېنتىنىڭ تەيۋەن بىلەن بولغان مۇناسىۋىتىنى ئۆزگەرتىش تەلەۋىگە، تىبەت دېموگراتچىلىرىغا تىخد

ئىزمىردا شەرقىي تۈركىستان كېچىلىگى ئۆتكۈزۈلدى

بۇلتۇر ئون سەككىزىنچى نويابىر كۈنى شەرقىي تۈركىستان ئوقۇغۇچىلار بىرلىگىنىڭ ئالاقە بىلەن تۈرك ئوچاقلىرى جەمئىيىتىنىڭ ئورۇنلاشتۇرۇشى بىلەن تۈركىيىنىڭ ئۈچىنچى چوڭ شەھىرى ئىزمىردا «شەرقىي تۈركىستان كېچىلىگى» ئۆتكۈزۈلدى. كېچىلىككە شەرقىي تۈركىستانلىق ئوقۇغۇچىلار ۋە تۈرك ئوچاقلىرى جەمئىيىتىنىڭ ئەزالىرىدىن بولۇپ يۈزدىن ئارتۇق كىشى قاتناشتى. كېچىلىك بېشىدا ئوقۇغۇچىلار بىرلىگىنىڭ رەئىسى دولقۇن ئەيسا «شەرقىي تۈركىستان خەلقىنىڭ كۈرەشلىرى ۋە ئۇلارنىڭ تۈرك خەلقىدىن كۈتكەن ئۈمىدى» دېگەن ماۋزۇدا دوكلات بەردى. بىرلىگىمىز ئەزاسى ئىلىيار شەمسىددىن «شەرقىي تۈركىستان تارىخى» ناملىق ئىلمىي ماقالىسىنى ئوقۇدى. بىرلىگىمىز ئەزاسى ئالىمجاننىڭ رىياسەتچىلىگىدە ئاخىرىدا شەرقىي تۈركىستان ياشلىرى ناخشا، ئۇسسۇل، شېئىر، دېكلاماتسىيە نومۇرلىرى كۆرسەتتى. تاماشىبىنلار ئۆز قېرىنداشلىرى ئۇيغۇر تۈركلىرىنىڭ چىن كوممۇنىستلىرىنىڭ قاتمۇ-قات زۇلمى ئاستىدا تۇرۇپمۇ تارىخى، مىللىي مەدەنىيىتىنى يوقاتماي ئۆزىگە خاس مىللىي ئەدەبىيات-سەنئەت مەدەنىيىتىنى تەرەققىياتلارغا ئېرىشتۈرگەنلىگىگە ئاپىرىن ئوقۇپ قىزغىن ئالقىش ياڭراتتى.

شەرقىي تۈركىستاننىڭ ھازىرقى ئەھۋالى، چىن كوممۇنىستلىرىنىڭ شەرقىي تۈركىستان خەلقىگە يۈرگۈزۈۋاتقان مىللىي زۇلمى، شەرقىي تۈركىستان خەلقىنىڭ ئازاتلىققا ئېرىشىش يولىدىكى قانلىق كۈرەشلىرىنى دۇنيا خەلقىگە، تۈرك ئىسلام ئالەمىگە تونۇشتۇرۇش يولىدا جاپالىق پائالىيەت ئېلىپ بېرىۋاتقان شەرقىي تۈركىستان ئوقۇغۇچىلار بىرلىگىنىڭ قاتنىشىشى بىلەن ئۆتكۈزۈلگەن بۇ قېتىمقى كېچىلىك يۇقارقى مەخسەتلىرىگە تولۇق يېتىش بىلەن بىرلىكتە، باشتىن-ئاخىر تولۇپ تاشقان ھاياجان ۋە سەمىمى دوستلۇق ئىچىدە ئۆتتى. ئەتىسى ئىزمىردا بۈيۈك بىرلىك پارتىيىسىنىڭ شەھەرلىك تەشكىلاتى يىغىن ئۆتكۈزۈپ، شەرقىي تۈركىستان ئوقۇغۇچىلار بىرلىگىنىڭ بارلىق ئەزالىرىنى تەكلىپ قىلدى. ئاي يۇلتۇزلۇق كۆك بايراغىنى كۆتۈرۈپ، ئۇيغۇر دوپپىسىنى كىيىپ يىغىنغا قاتناشقان ئوقۇغۇچىلارنى كۆرگەن مىڭدىن ئارتۇق يىغىن قاتناشچىلىرى ۋە پارتىيە مەسئۇللىرى ئوقۇغۇچىلاردىن سەممىي ھال سورىدى. ھەممىدە ئىسلامى ئىتتىقات، تۈرك مىللىيەتچىلىگى روھى بىلەن قۇراللانغان بۈيۈك بىرلىك پارتىيىسىنىڭ شەرقىي تۈركىستان خەلقىنىڭ ئازاتلىق كۈرەشلىرىنى قەتئىي قوللايدىغانلىقىنى بىلدۈردى. يىغىندا بىرلىگىمىزنىڭ رەئىسى دولقۇن ئەيسا سۆز قىلىپ، شەرقىي تۈركىستان خەلقىنىڭ تارتىۋاتقان ئازاپ-ئوقۇبەتلىرىنى ئاڭلاتتى. يىغىندىكىلەر بىردەك خىتاي كوممۇنىستلىرىغا غەزەپلەنگەن ھالدا «يوقالسۇن خىتاي كوممۇنىستلىرى»، «ياشىسۇن شەرقىي تۈركىستان خەلقىنىڭ ھەققانى كۈرەشلىرى» دەپ شۇئار توۋلىدى. پۈتۈن يىغىندىكىلەر ئورنىدىن تۇرۇپ، سەھنىدە پىلدىرلىگەن شەرقىي تۈركىستاننىڭ ئاي يۇلتۇزلۇق كۆك بايراغىغا قاراپ يىگىرمە مىنۇتتىن ئارتۇق ھۆرمەت بىلدۈردى.

شەرقىي تۈركىستان ئوقۇغۇچىلار بىرلىگى ئەنقەرەدىكى ياپونىيە بۈيۈك ئەلچىسىگە مەكتۇپ يوللىدى

بۇ يىل ياپونىيىدە ئامېرىكىنىڭ ئاتوم بومبىسى تاشلىغانلىقىنىڭ ئەللىك يىللىقى مۇناسىۋىتى بىلەن خەلقارالىق يىغىن ئۆتكۈزۈلۈپ، ئىككى يۈز مىڭدىن ئارتۇق ئادەمنىڭ ئۆلۈمىگە سەۋەپچى بولغان ۋەھشىي ھەرىكەتنىڭ قىرىق بەش يىللىقى خاتىرىلەنمەكچى ئىدى. بۇ مۇناسىۋەت بىلەن شەرقىي تۈركىستان ئوقۇغۇچىلار بىرلىگى تۈركىيەدىكى ياپونىيە باش ئەلچىسىگە مەكتۇپ ئەۋەتىپ، ياپون خەلقىگە ھېسداشلىق بىلدۈرىدىغانلىقىنى، خىتاي مۇستەمىلىكىچىلىرىنىڭ شەرقىي تۈركىستاندا ھازىرغىچە قىرىق بىر قېتىم ئاتوم-يادرو سىنىغى ئېلىپ بېرىپ شەرقىي تۈركىستان خەلقىنى ۋە تەبىئىي مۇھىتىنى ئېغىر زەھەرلىگەنلىگىنى بىلدۈردى. بۇ قېتىمقى خەلقارالىق يىغىن مەزگىلىدە دۇنيا جامائەتچىلىگىگە، شەرقىي تۈركىستان خەلقىنىڭ ئاتوم-يادرو سىنىقىغا قارشى مەيدانىنى شەرھلەپ خىتايلارنىڭ ئاتوم سىنىقىنى ئەمەلدىن قالدۇرۇش مەسىلىسىگە ئالاھىدە كۆڭۈل بۆلۈشىنى، شەرقىي تۈركىستان خەلقىنىڭ دۇنيا تىنچلىقىنى ئەمەلگە ئاشۇرۇش يولىدىكى كۈرەشلىرىگە ھېسداشلىق قىلىشىنى ئۈمىت قىلىدىغانلىقىنى ئىپادىلىدى.

...مىز زور كۈچ بىلەن يارىدەم بېرىش ھەققىدىكى بېسىمغا قارشى تۇرالمايدۇ. ھەممىدە بېيجىڭ قورال-ياراغ سېتىش ۋە ئىنسان ھەقلىرىنى دەپسەندە قىلىش سىياسىتى سەۋەبىدىن جازالىنىدۇ»، دېدى. ئۇلار يەنە بىر قارار ماقۇللاپ: «ئەگەر خىتاينىڭ يادرو قوراللىرىنى كونترول قىلىش تېخنىكىسىغا خىلاپلىق قىلىش ھەرىكىتى كۆرۈلسە، بېيجىڭ جازالاندۇرۇلىدۇ» دەپ ئوقتۇردى.

بۇش ھۆكۈمىتىنىڭ بىر ئەمەلدارى: «بەلكىم خىتاي بىلەن بولغان نورمال مۇناسىۋەت-سودىدا ئىشتىۋار بېرىش داۋاملىشىشى مۇمكىن»، -دېدى. ئەمما دېموگرات پارتىيىسىنىڭ بىر ئەمەلدارى: يېڭى پارلامېنتنىڭ تەيۋەن ۋە تىبەتكە تېخىمۇ كۆپ خىزمەتلەرنى قاناتتا يەيدۇرۇشى، لى دېڭخۇيىنىڭ ئامېرىكىنى زىيارەت قىلىشىغا قوشۇلۇشى، تەيۋەنگە قورال سېتىپ بېرىش، تەيۋەننى بىمەتغا ئەزا قىلىش مەسىلىلىرىگە زور كۈچ بىلەن يارىدەم بېرىشى، تىبەت مەسىلىسىگىمۇ زور كۈچ بىلەن يارىدەم بېرىشى مۇمكىن دەپ پەرەز قىلىدىغانلىقىنى ئوتتۇرىغا قويدى.

دۆلەت پارلامېنتى ۋە مىللى پالاتىلارنىڭ مۇھىم ئورگانلىرىدا خىتاينى سودىدا ئىشتىۋار بېرىلىدىغان دۆلەت ئىمتىيازىدىن ئېلىپ تاشلاشنى تەشەببۇس قىلىدىغانلار، خىتاينىڭ پىلانلىق تۇغۇت ۋە دىنى سىياسىتىنى تەنقىد قىلىدىغانلار ۋە خىتاينىڭ ئەمگەك بىلەن ئۆزگەرتىش سىياسىتىگە قارشى تۇرىدىغانلار كۆپەيمەكتە.

مىللىتىمىز تۈرك دىنىمىز ئىسلام
ۋەتىنىمىز شەرقىي تۈركىستان

شەرقىي تۈركىستان ياشلىرى

ئايلىق سىياسىي گېزىت

DOĞU TÜRKİSTAN GENÇLERİ

1995 - يىل 6 - ئاي (10 - سان)

AYLIK SİYASİ GAZETE

قەھرىمان ماراش خەلقى لىدەرىمىز ئەيسا يۈسۈف ئالپتېكىننى قىزغىن كۈتىۋالدى

بۇ يىل يىگىرمە بەشىنچى ماي كۈنى شەرقىي تۈركىستانلىقلارنىڭ لىدەرى ئەيسا يۈسۈف ئالپتېكىن تۈرك ئوچاقلىرى مەركىزى قەھرىمان ماراش ۋىلايەتلىك شۆبىسىنىڭ تەكلىۋى بويىچە قەھرىمان ماراش شەھىرىگە يېتىپ كەلدى ۋە قىزغىن قارشى ئېلىندى. ۋىلايەت ۋالىيسى ئارسلان بېك ئەيسا ئالپتېكىننى ئۇچرىتىپ قىلىپ ئۇنىڭ پۈتۈن ھاياتىنى تۈرك دۇنياسىنىڭ ۋە شەرقىي تۈركىستاننىڭ داۋاسىغا بېغىشلاپ ئېلىپ بارغان كۆرەشلىرىگە يۇقىرى باھا بەردى. تۈرك ئوچاقلىرى شۆبىسى شۇ كۈنى كەچتە مەخسۇس زىياپەت بېرىپ ئەيسا ئەپەندىمىزنىڭ قەھرىمان ماراشقا كېلىپ شەرەپ بېغىشلىغانلىغىنى بىلدۈردى. زىياپەتكە ئىدارە، ئورگان ۋە تەشكىلاتلارنىڭ مەسئۇللىرى ھەمدە زىيالىيلاردىن بولۇپ ئۈچ يۈزدىن ئارتۇق كىشى قاتناشتى. ئەيسا ئەپەندى زىياپەتتە سۆز قىلىپ شەرقىي تۈركىستاننىڭ بۈگۈنكى سىياسىي ۋەزىيىتىنى ۋە خەلقىمىزنىڭ كۆرەش ئىرادىسىنى بايان قىلدى. تۈرك ئوچاقلىرى شۆبىسىنىڭ باشلىقى خاقان پاكسوي سۆزگە چىقىپ بۈيۈك مۇجاھىد ئەيسا ئالپتېكىننىڭ مىڭ كىلومېتىر يىراقتىن يەردىن توخسەن بەش ياشقا كەلگىنىگە قارىماي كېلىپ دەم ئالماستىن بىر سائەتتىن ئارتۇق ئۆرە تۇرۇپ، سۆزلىگەنلىگىگە ئاپىرىن ئېيتتى ۋە شەرقىي تۈركىستان داۋاسىنى باشتىن-ئاخىرى قىلىپ ئەكىلىمەستىن قوللاپ-قۇۋۋەتلەيدىغانلىغىنى بىلدۈردى.

ئەتىسى قەھرىمان ماراش سۈتچى ئىمام ئۇنىۋېرسىتىتى مۇدىرى پىروفېسسور ئوسمان تېكىنتەلىنىڭ تەكلىۋىگە ئاساسەن ئەيسا ئەپەندىم ئۇنىۋېرسىتىتقا بېرىپ ئوقۇغۇچىلارغا دۆلەت بېرىپ تۈرك دۇنياسىنىڭ بىرلىك، ئىتتىپاقى ۋە ياشلارنىڭ رولى توغرىسىدا ئىيولىيۇرۇق بەردى. كەچتە شەرقىي تۈركىستانلىق دوختۇر تۇرغۇنجان ئىستانبۇل، ئەنقەرە، قەيسېرىلەردىن كەلگەن شەرقىي تۈركىستانلىقلارغا ۋە ساھىپخان ۋەكىللەرگە تۇربانلىق قىلىپ چاي بەردى.

ئەيسا يۈسۈف ئالپتېكىننىڭ يېقىن سەپدىشى

بۈيۈك مۇجاھىد، دۆلەت ئادىمى، ئاتاغلىق تارىخچى، يازغۇچى مۇھەممەتئىمىن بۇغرا ھەزرەت ۋاپاتىنىڭ ئوتتۇز يىللىغىنى قايغۇ بىلەن خاتىرلەيمىز

شەرقىي تۈركىستان خەلقىنىڭ ئىنقىلابى رەھبىرى، قەھرىمان كۆرەشچى، تالانتلىق تارىخچى، ئىسلام ئالىمى، جەڭگىۋار ئەدىپ مۇھەممەتئىمىن بۇغرا مىڭ توققۇز يۈز بىرىنچى يىلى خوتەن ۋىلايىتىنىڭ ئىلچى ناھىيىسى خەلپىلىك ھويلىدا ھاللىق بىر مۇددەرىس ئائىلىسىدە دۇنياغا كەلگەن. ئۈچ ئوغۇل، ئىككى قىز قېرىنداشلىرى بىلەن دادىسى ئۇستاز پەرۋىشىدىن ھاجىمدىن كىچىك يېتىم قېلىپ، ئانىسى سەكىنە بانۇخانىمنىڭ تەربىيىسىدە چوڭ بولغان. مۇھەممەتئىمىن بۇغرا مەھەللىسىدە باشلانغۇچ مەكتەپنى ئوقۇپ تاماملىغاندىن كېيىن لوپ، خوتەن، قاراقاشلاردىكى مەدرىسىلەردە ئىسلامى بىلىملەردىن تەھسىل كۆردى. ھەمدە ئەرەبچە، پارسچە تىل ۋە ئەدەبىيات پەنلىرى بويىچە يۇقىرى مەلۇمات ئىگىلىدى.

ئىلمى ئىقتىدارى ۋە پاساھەتلىك زېھنى بىلەن ئەتراپتا تونۇلۇشقا باشلىغان مۇھەممەتئىمىن داموللام ئوتتۇزىنچى يىللارغىچە خوتەن ئويباغ مەدرىسىسىدە، قاراقاش يېڭى مەدرىسىسىدە مۇددەرىس بولۇپ، ئۇيغۇر ۋە لاتىنلارنىڭ ئىسلامى تارىخىنى تىكلەش، مىللى ئېڭىنى ئۇستۇرۇش، مۇستەقىللىق تۇيغۇسىنى ئويغۇتۇش يولىدا ھارماستىن ئەجىر قىلدى. ۋەتەن، مىللەتنىڭ تەقدىرى ھەققىدە كېچە-كۈندۈز قايغۇرغان ئۇستاز مۇھەممەتئىمىن بۇغرا شۇ يىللىرى شەرقىي تۈركىستان تەۋەسىدە زىيارەتكە چىقىپ، باشقا شەھەرلەردىكى بىلىملىك زاتلار ۋە مۇتەۋەررىلەر بىلەن كۆرۈشۈپ، پىكىر ئالماشتۇرۇپ، ۋەتەننى خىتاي باسقۇنچىلىرىنىڭ چاڭگىلىدىن قۇتقۇزۇشنىڭ يوللىرى ئۈستىدە ئىزدەندى. جاھىل، زالىم ۋە مۇتەئەسسىپ خىتاي ھۆكۈمرانلىرىنى قوغلاپ چىقىرىشنىڭ بىردىن-بىر توغرا يولى قوراللىق ئۇرۇش

ئاخىرى 5 - بەتتە

خەلقارا تۈرك ياشلىرى قۇرۇلتىيى

خەلقارا تۈرك ياشلىرى قۇرۇلتىيى

ئىككىنچى قېتىملىق باشلىقلار يىغىنى ئېچىلدى

تۈرك ئوچاقلىرى باش مەركىزى ۋە تۈرك ئىش بىرلىگى تەرەققىيات ئاگېنتلىغى بىرلىكتە تەشكىللىگەن خەلقارا تۈرك ياشلىرى قۇرۇلتىيىنىڭ ئىككىنچى قېتىملىق باشلىقلار يىغىنى بۇ يىلى ئون تۆتىنچى ئاپرېلدىن باشلاپ ئەنقەرەدە ئۈچ كۈن ئېچىلدى. يىغىنغا دۇنيانىڭ ھەر قايسى جايلىرىدىن كەلگەن، تۈرك جۇمھۇرىيەتلىرى ۋە توپلۇقلىرىدىكى يىگىرمە تۆت تەشكىلاتنىڭ ئاتمىشتىن ئارتۇق ۋەكىلى قاتناشتى.

تۈرك ئوچاقلىرى باش مەركىزىنىڭ باشلىقى سادى سومونجۇئوغلۇ ئېچىلىش سۆزىدە: ئونبىر مىليون كۋادرات كىلومېتىر زېمىندىكى ئىككى يۈز مىليون تۈركنىڭ ھوزۇرى، بەختى، تىنچلىغى ئۈچۈن ئىشلىشىمىز كېرەكلىگىنى تەكىتلىدى. يىغىندا تۈرك ئىش بىرلىگى تەرەققىيات ئاگېنتلىغىنىڭ باشلىغى ئۈمۈت ئارىك، ئاتا تۈرك مەدەنىيەت، تىل ۋە تارىخ يۈكسەك قۇرۇلۇنىڭ باشلىغى رېشات گەنچ، دۆلەت باقانى بەكىر سامى داچە، دۆلەت تىل كومىتېتى باشلىغى ئاخمەت بىجان ئەرجىلاسون، دۇنيا تۈرك ياشلار بىرلىگى رەئىسى ئاخمەت دىشىد ۋە تۈرك دۇنياسى تەتقىقات ۋەخپىنىڭ باشلىغى تۇران يازغانلار مۇھىم سۆز قىلدى. يىغىنغا مىللەت ۋەكىللىرى، زىيالىيلاردىن بولۇپ نۇرغۇن كىشى قاتناشتى. شەرقىي تۈركىستان ياشلىرىغا ۋاكالىتەن تۈركىيەدىكى شەرقىي تۈركىستان ئوقۇغۇچىلار بىرلىگىنىڭ تۆت نەپەر ۋەكىلى يىغىنغا ئالاھىدە تەكلىپ بىلەن قاتناشتى.

يىغىندا تۈرك جۇمھۇرىيەتلىرى ۋە توپلۇقلىرىنىڭ ۋەكىللىرى سۆزلەشكە باشلىغاندا ئەڭ ئالدى بىلەن شەرقىي تۈركىستان ۋەكىللىرىگە سۆز ھەققى بېرىلدى. ئوقۇغۇچىلار بىرلىگىنىڭ

21 - ئەسىردىكى شەرقىي تۈركىستان ئىلمى مۇھاكىمە يىغىنى ئەنقەرەدە ئۆتكۈزۈلدى

تۈرك ئوچاقلىرى باش مەركىزى بىلەن شەرقىي تۈركىستان ۋەخپى ئوقۇغۇچىلار بىرلىگى تەرىپىدىن ئۇيۇشتۇرۇلغان «21 - ئەسىردىكى شەرقىي تۈركىستان» ئىلمى مۇھاكىمە يىغىنى

ئاخىرى 5 - بەتتە

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

لىيۇداۋان تۈرمىسىدىكى قانلىق پاجىئە

يازغۇچى: ئۈمىت

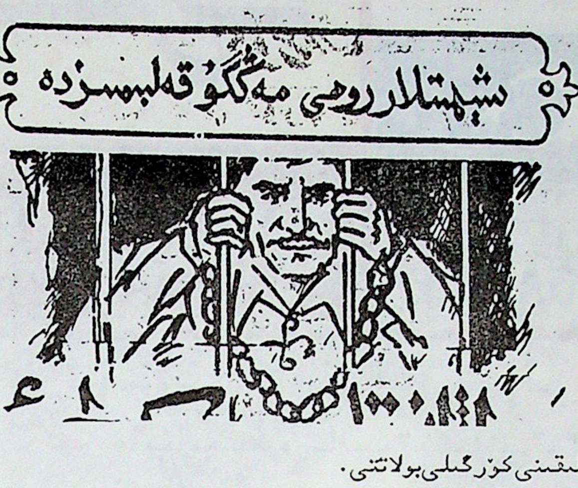

بۈلتۈر ئون سەككىزىنچى مارت كۈنى سائەت كەچ ئون بىرلەردە ئۈرۈمچى لىيۇداۋان تۈرمىسىنىڭ بىرىنچى كورپۇس يەتتىنچى كامىرىدا تۇيۇقسىز ئارقا-ئارقىدىن ئېتىلغان ئوق ئاۋازى پۈتۈن تۈرمىدىكىلەرنى چۆچۈتىۋەتتى. تۈرمىنىڭ قايسىبىر كامىرغا قارىسىڭىز ئون گۈلىنىڭ بىرىمۇ ئېچىلمىغان، ئون سەككىز ياشلاردىكى ئۇيغۇر باللىرىنىڭ قاتارلىشىپ غەزەپ بىلەن قاراپ تۇرغانلىقىنى كۆرگىلى بولاتتى.

بىرىنچى كورپۇسنىڭ يەتتىنچى كامىرىدا تۆرت جەسەت قانغا مىلىنىپ ياتاتتى. قالايمىقان ئېتىلغان ئوقلار بەزىلەرنىڭ بېشىغا، بەزىلەرنىڭ كۆكرىگىگە كەينى-كەينىدىن تەككەن بولۇپ، ئوق ئىزىدىن سىرغىپ چىقىۋاتقان ئىسسىق-ئىسسىق قانلار توختىماي ئېقىۋاتقان بولسىمۇ، ئەزىز تەنلەر تېخى سوۋۇمىغان ئىدى. ئەنە شۇ تۆرت شېھىتنىڭ بىرسى ئوت يۈرەك ئۇيغۇر ئوغلانى باتۇر يىگىت — ئوبۇلقاسىم يۈسۈپ ئىدى.

ئوبۇلقاسىم يۈسۈپ ئەللىك بەشىنچى يىلى ئون ئۈچىنچى نويابىر كۈنى ئاقسۇ ۋىلايىتى كۇچار ناھىيەسى كوناشەھەر بازىرىدىكى ئاددىي مەرىپەتچى ئائىلىدە دۇنياغا كەلدى. ئۇ ئوقۇش يېشىغا يەتكۈچە دادىسى يۈسۈپ ھوشۇر خىتاي كوممۇنىستلىرىنىڭ ئەكسىيەتچى زوراۋان سىياسىتى تۈپەيلىدىن يەرلىك مىللەتچى، ئوڭچى قىلىنىپ ئوبۇلقاسىم ئوقۇشتىن مەھرۇم قالدى. ئەمما دادىسىنىڭ ئائىلىدىكى كۆڭۈل قويۇپ تەربىيەلىشى نەتىجىسىدە، ئۇيغۇر تارىخىنى مۇكەممەل ئۆگىنىپ ۋە تەتقىق قىلىپ، قابىلىيەتلىك سىياسىيون بولۇپ يېتىشىپ چىقتى.

ئوبۇلقاسىم سەكسەن سەككىزىنچى يىلى ئاتاغلىق ياش مۇجاھىت مەرىپەتپەرۋەر كېرەم ئابدۇۋەلىنىڭ دىنىي پائالىيەت ۋە تەشۋىقات ئارقىلىق ئېلىپ بېرىۋاتقان ئەركىنلىك، ئىستىقلالىيەت كۈرىشىگە ئاكتىپ قاتنىشىپ شەرقىي تۈركىستاننىڭ جەنۇبىدا چوڭ تۆھپە قوشقان ئىدى. خىتاينىڭ ئومۇمىيۈزلۈك تۇتقۇن قىلىش مەخپىي بۇيرۇقى بويىچە ئوبۇلقاسىم توقسىنىنچى يىلى يىگىرمە ئىككىنچى ئاپرېل قولغا ئېلىنىپ ئۈچ يىللىق مەجبۇرىي ئەمگەك جازاسىغا ھۆكۈم قىلىنغان ئىدى. كېيىن ئېغىر يۈرەك كېسەللىكى سەۋەبىدىن شەرتلىك ھالدا قايتىدىن نازارەت بىلەن ئائىلىسىگە قايتۇرۇلدى. ئۇ ئېغىر زۇلۇم، ۋەھشىي جازا ۋە جىسمانىي ئازابلىنىشقا باش ئەگمەي، يىل ئاخىرىدا ئابلىمىت تالىپ، ئىدرىسخان ئۆمەر باشچىلىقىدىكى ئىسلام پارتىيەسىنىڭ ئىسلاھاتچىلىرى بىلەن مەخپىي ئالاقە باغلاپ، ۋەتىنىنىڭ ئىستىقلالى ئۈچۈن كۈرەشكە ئاتلاندى. پارتىيەنىڭ قارارىغا ئاساسەن ئوبۇلقاسىم مالىيەگە مەسئۇل خىزمەتنى ئۈستىگە ئالدى. ئۇلار كەڭ كۆلەملىك ئىنقىلاۋىي ئازاتلىق ھەرىكىتى قوزغاشنى پىلانلاپ، قورال سېتىۋېلىش ۋە تەشۋىقات تەييارلىقى بىلەن ھەرىكەت قىلىۋاتقاندا پاش بولۇپ قېلىپ، توقسىنىنچى يىلى ئون يەتتىنچى مايدا چوڭ تۇتقۇندا مەخپىي قولغا ئېلىندى. "گۇمانلىق" دەپ قارالغان ئونمىڭلىغان ئۇيغۇر ياشلىرى تۈرمىگە تاشلاندى، نەچچە مىڭلىغان ئائىلىلەر تەقىپ ئاستىغا ئېلىندى. بۇ قېتىمقى چوڭ تۇتقۇندا بىر قىسىم تايانچى كۈچلەر قولغا چۈشۈپ قالغان بولسىمۇ، لېكىن پارتىيەنىڭ يېتەكچىلىرى ئامان قالدى. ئازاتلىققا، ئەركىنلىككە تەشنا جاپاكەش ئۇيغۇر خەلقى بۇ ئەزىمەتلىرىنى كۆز قارىچۇغىنى ئاسرىغاندەك ئاسراپ، ئىللىق باغرىغا باستى. خىتاي كوممۇنىستلىرى خەلققە چەكسىز زۇلۇملارنى سېلىپ، ئىقتىسادىي جەھەتتىن زىيانكەشلىك قىلىپ مەخسەتكە يەتمەكچى بولدى. مەسىلەن: شۇ يىلى ئالتىنچى ئايدا قارغىلىق ناھىيە بازىرىدىكى جامائەتنىڭ جۈمە نامىزىغا كەتكەن مەزگىلىدىن پايدىلانغان خىتاي ھۆكۈمرانلىرى ئالدىن-ئالا ھازىرلاپ قويغان يېقىلغۇلارغا ئوت قويۇپ بېرىپ، ئۇيغۇرلارنىڭ يۈزدىن ئارتۇق دۇكىنىنى كۆيدۈرۈپ تاشلىدى، يىگىرمىدىن ئارتۇق ئادەم كۆيۈپ كەتتى. بۇ ئاشكارا زورلۇققا چىدىمىغان ۋە غەزەپلەنگەن ئىسلام پارتىيەسى ئەزالىرى كۈرەشكە ئاتلىنىپ خىتايلارنىڭ سۇيىقەستىنى ئېچىپ تاشلىدى ۋە بىرمۇنچىسى قولغا ئېلىندى. ئون يەتتىنچى ئىيولدا ئوبۇلقاسىم كۇچار ناھىيەلىك ساقچىسىنىڭ قورچاق ئەمەلدارى ئاق ئەلىنىڭ كۆرسەتمىسى بىلەن مىللىي مۇناپىق، يۈزسىز ساتقىن كۆمىرزارى تەرىپىدىن تۇتقۇن قىلىنىپ، ئۈرۈمچى لىيۇداۋان تۈرمىسىگە سولاندى.

توقسەن ئۈچىنچى يىلى ئون يەتتىنچى ئىيۇندا ئۈرۈمچى شەھەرلىك سوت مەھكىمىسى ئوچۇق سوت ئېچىپ، ئابلىمىت تالىپ، ئىدرىس ئۆمەر، ئوبۇلقاسىم يۈسۈپ، خەلىل ئالتۇن، ئابلا مەھەممەت، مەھەممەت ئىمىن سېيىتلارغا ئۆلۈم جازاسى، ئىلھامغا ئىككى يىل كېچىكتۈرۈپ ئۆلۈم جازاسى، مۆتەللىپ قاتارلىقلارغا ئۇزۇن مۇددەتلىك قاماق جازاسى ھۆكۈم قىلدى. دېموكراتىك دۆلەتلەرنىڭ ۋە دۇنيا ئىنسان ھەقلىرى تەشكىلاتلىرىنىڭ ئىتىرازلىرىنىڭ ئالدىنى ئېلىش ئۈچۈن، سوتلانغانلارغا سىياسىي جىنايەتچى بولسىمۇ لېكىن ئىجتىمائىي بۇزغۇنچى، تېرورچى، شەخسىي بۇلاڭچى دېگەندەك بوھتانلارنى چاپلىدى. زالىم خىتاي ئەمەلدارلىرى سوتتىن كېيىنمۇ سوتلانغانلارنى تىنىماي سوراق قىلدى. قىيىن-قىستاقلارغا ئېلىپ قاتتىق ئازابلىدى. توقسەن تۆتىنچى يىل ئون يەتتىنچى مارت كۈنى كەچ سائەت ئون بىرلەردە خىتاي ساقچى ئەمەلدارلىرى ئوبۇلقاسىمنى كامېردىن ئېلىپ چىقىپ كەتكەن ئىدى. سەھەر سائەت تۆرتلەردە چالا ئۆلۈك ھالدا كامېرغا ئەكىردى ۋە تاشلاپ چىقىپ كەتتى. ئۇ تولغىنىپ ئىڭراپ ھۇشسىز ياتاتتى. ئۇنىڭ بوغۇزىدا بەش مىللىمېتىر كەڭلىكتە، ئىككى سانتىمېتىر ئۇزۇنلۇقتا قاتتىق بېسىلغان تاياق ئىزى بار ئىدى. گېلىنىڭ ئىچى ئېغىر زەخىملەنگەنلىكى ئۈچۈن گەپ قىلالماي ئازابلىناتتى. شۇ كېچىسى خىتاي يۇقىرى قاتلام ئەمەلدارلىرى ئۇنىڭغا «قىلمىشىم تېرورلۇق، ئىجتىمائىي بۇزغۇنچىلىق، سىياسىي جىنايەت ئەمەس» دەپ ئىقرار قىلدۇرماقچى بولۇپ قاتتىق دەككىسىنى يېگەن. خىتاي جاللاتلىرى ۋەھشىيلىشىپ ئۇنىڭ گېلىگە تۆمۈر ئەسۋاپنى قاتتىق بېسىپ، قول بارماقلىرىنى ئامبۇر بىلەن قىسىپ ئەزگەن. تىرناق ئاستىغا يىڭنە سانجىغان، ئىككى پۇتىنى جۈپلەپ بىر سانتىمېتىر تومۇلۇقتىكى سىم بىلەن تىزىنىڭ يۇقىرى قىسمىنى باغلاپ قاتتىق قىسقان. تاشقى بۆرەكلىرىنى ئۇرۇپ، ئەرلىك ئەزاسىغا قىل سىمنى تىقىپ ماڭغۇزغان. بۇ ۋەھشى چەكتىن ئاشقان، پاجىئەلىك جىنايەتلەرنىڭ قانلىق پاكىت ۋە ئىزلىرىنى كۆرگەن كامېردىكى سەپداشلىرى قەتئىي نىيەتكە كېلىپ ئوبۇلقاسىمنى جان تىكىپ قوغداش قارارىغا كېلىپ قەسەم ئىچىشكەن. ئەتىسى ئون سەككىزىنچى مارت كۈنى سائەت ئون بىرلەردە تولۇق قوراللانغان خىتاي ساقچى ئەمەلدارلىرى ئۆزىنىڭ ئىشەنگەن جاللاتلىرى بىلەن بىرىنچى كورپۇس يەتتىنچى كامېرنىڭ ئىشىكىنى ئېچىپ: «ئوبۇلقاسىم، تۇر ئورنۇڭدىن!» دەپ ۋاقىرىغان. كامېردىكى سەپداشلىرى ئوبۇلقاسىمنى ئوراۋېلىپ بۇيرۇقنى رەت قىلغان. قانخور، زالىم خىتاي فاشىستلىرى قىلچە ئىككىلەنمەستىنلا دەرھال توپ ئوتتۇرىسىغا قارىتىپ ئوق چىقارغان، توختىماي ئېتىلغان ئاپتومات، تاپانچا ئوقلىرى كامېردىكى تۆرت نەپەر جەڭچىنى يەرگە يىقىتتى. ئوبۇلقاسىم قاتارلىق تۆرت نەپەر قەھرىمان يىگىت مەرتلەرچە شېھىت بولدى. يەتتىنچى كامېر ئىچى شېھىتلەرنىڭ قىپ-قىزىل قېنىغا بويالدى. بۇ يوشۇرۇن قانلىق قىرغىنچىلىق ئەنە شۇنداق يۈز بەردى. تۈرمىدىكىلەرنىڭ جەمىيەتكە سۆزلىمەسلىكى ئۈچۈن تەھدىت قىلىندى.

خاتىمە

سەكسەن تۆتىنچى يىلى بەشىنچى ئايدا تۈرمىدىن چىقتىم. لىيۇداۋان مەھەللىسىدىكىلەرنىڭ ئېيتىشىچە، ئوبۇلقاسىم يۈسۈپنىڭ جەسىدىنى شۇ يىلى تۆتىنچى ئاينىڭ يەتتىنچى كۈنى دەپنە قىلىشقا تاپشۇرۇپ، دەپنە مۇراسىمىغا ھۆكۈمەت دائىرىلىرىمۇ قاتنىشىپتۇ ۋە ئۇنىڭ نامىزىغا قاتناشقانلارنىڭ قارا تىزىمىنى ئېلىپ يوشۇرۇن تەكشۈرۈپتۇ.

ئوبۇلقاسىم يۈسۈپنىڭ ئۆلۈك كۆكسى ئەمچەكتىن ئىككى سانتىمېتىر يۇقۇرىدا بىر پاي ئوق ئىزى، سول بىقىنىنىڭ قوۋۇرغا قىسمى، يان تەرەپ ژۈرىكىنىڭ ئۇدۇلىدا بىر پاي ئوق ئىزى بار. بۇ ئوق ئىزلىرىنى خىتاي قانۇن دوختۇرلىرى جەسەتنى تەكشۈرۈش دوكلاتىنى بۇرمىلاش ئۈچۈن، قەستەن پىچاق ئىزى چىقىرىپ ئىككى يېپىلىق قىلىپ تىكىپ قويغان. جەسەت ئىگىلىرىگە: «ئوبۇلقاسىم شېھىت بولۇش نىيىتىدە بىزگە قارشىلىق قىلىپ ساقچىلارنى يارىلاندۇردى. بىز ئۇنى ئاگاھلاندۇرۇش ئۈچۈن بىر پاي ئوق چىقاردۇق، ئويلىمىغان يەردىن ئوق ئۇنىڭ كۆكسىگە تېگىپ، كۆپ قان چىقىپ كەتكەنلىكى ئۈچۈن قۇتقۇزۇش ئۈنۈم بەرمەي ئۆلۈپ كەتتى» دەپ خۇلاسە چىقىرىپ ئوقۇتۇرۇش قىلغان.

مەن ئوبۇلقاسىم بىلەن توقسەن ئىككىنچى يىل ئاخىرى بىرنەچچە ئاي بىر كامېردا ياتقاندىم. شۇ مەزگىلدە ئۇ قىسقىچە تەرجىمىھالىنى سۆزلەپ بەرگەن ئىدى. مەن ئۇيغۇر بالىسى بولۇش سالاھىيىتىم بىلەن دۇنيا ئىنسان ھەقلىرى ئورگانلىرىغا بۇ شىكايەتنامىنى ئىلان قىلىمەن.

ئۈمىت

1994-يىل 5-ئاي ئۈرۈمچى

بۇ يىل تۆتىنچى ئاينىڭ سەككىزىنچى كۈنى ئەنقەرەدە تۈرك تىل كومىتېتى كونفېرانس زالىدا داغدۇغىلىق ئۆتكۈزۈلدى. يىغىنغا تۈرك ئوچاقلىرى باش مەركىزى باشلىقى سادى سامۇنجى ئوغلۇ رىياسەتچىلىك قىلدى. نەچچە يۈز كىشى قاتناشقان بۇ يىغىندا ئەنقەرە مىللەت ۋەكىلى باقى تۇغ، قەيسىرى مىللەت ۋەكىلى سەيفى شاھىن، شەرقىي تۈركىستان ۋەخپى باشلىقى گېنېرال مەھەممەت رىزا بېكىن، قەيسىرى شەرقىي تۈركىستان مەدەنىيەت ھەمكارلىق جەمئىيىتى باشلىقى مەھەممەت جانتۈرك قاتارلىقلار تەبرىك سۆزى سۆزلىدى. سادى سامۇنجى ئوغلۇ ئېچىلىش دوكلادىدا: يىگىرمە بىرىنچى ئەسىردە دۇنيا تۈركلۈگىنىڭ تەخمىنەن ياخشى بىر ھايات شارائىتىغا ئېرىشىشى ئۈچۈن بىرلىككە كېلىشى شەرت ئىكەنلىكىنى، شەرقىي تۈركىستاننىڭ پۈتۈن تۈركلۈك بىرلىكى ئىچىدە ناھايىتى مۇھىم رولى بارلىقىنى تەكىتلىدى.

يىغىن رەسمىي باشلانغاندا پروفېسسور دوكتور تۇرسۇن يىلدىرىمنىڭ رىياسەتچىلىكىدە ھاجەتتەپە ئۇنىۋېرسىتېتى تارىخ بۆلۈمىنىڭ دوكتور ئوقۇغۇچىسى نۇرانىيە ھىدايەت «خىتايدىكى ئاز سانلىقلار»، ئىلىيار شەمسىددىن: «شەرقىي تۈركىستاننىڭ ئىقتىسادىي ئومۇمىي ئاناللىزى»، پەرھات تەگىرتاغلى: «ئۆزگۈرۈۋاتقان دۇنيادىن شەرقىي تۈركىستانغا نەزەر»، دوچېنت دوكتور ئابلىكىم باقى ئىلتەبىر: «ئۇيغۇر ئەدەبىياتى ۋە ئۇنىڭ سىياسىي رولى»، پروفېسسور ئەھەت ئەندىجانى: «يېڭى تۈرك جۇمھۇرىيەتلىرى، روسىيە، خىتاي ئۈچبۇلۇڭىدا شەرقىي تۈركىستان»، پروفېسسور ئەرجىلاسۇن رىياسەتچىلىكىدە گېنېرال سۇئات ئىلخان: «گېئوپولىتىك ئىلىشىملەر ۋە تۈرك دۇنياسى»، شەرقىي تۈركىستان ئوقۇغۇچىلار بىرلىكىنىڭ رەئىسى دولقۇن ئەيسا: «شەرقىي تۈركىستاننىڭ تۈرك دۇنياسىدىكى رولى»، ئالىمجان ئىنايەت: «شەرقىي تۈركىستاننىڭ مۇستەقىللىقى ئۈچۈن كېرەكلىك يوللار»، ئەركىن ئەھمەت: «ئەسىردىكى شەرقىي تۈركىستان مائارىپى»، پروفېسسور دوكتور ئەخمەتجان ئەرجىلاسۇن «— ئەسىردىكى ئۇيغۇر تۈركچىسى ۋە ئىملاسى»، ئەركىن ئەكرەم: «يىپەك يولىدىن نېفىت يولىغا» قاتارلىق تېمىلاردا ئىلمىي دوكلاتلار بەردى.

باشتىن-ئاياق جىددىي ۋە ئىلمىي تۈس ئالغان مۇھاكىمىلەر تىڭشىغۇچىلار ۋە مۇخبىرلارنى ھاياجانلاندۇردى. يىغىن ئاخىرىدا شەرقىي تۈركىستان ۋەخپى سەنئەت ئۆمىكى كونسېرت ئويۇنلىرى ئورۇنلاپ ئالقىشقا سازاۋەر بولدى.

قەھرىمان ماراش خەلقى لىدەرىمىز ئىيسا يۇسۇف ئالپتېكىنگە ھەدىيىسىنى تەقدىم قىلماقتا

ئاۋستىرالىيە تۈركىستان جەمىيىتىنىڭ قۇربان ھېيت بايرىمى ھال سوراش تەبرىكنامىسى

ئەسسالامۇئەلەيكۇم كۆپ مۇھتەرەم ۋەتەنداشلىرىمىز :

سىزنى ئۇلۇغ قۇربان ھېيت بايرىمى مۇناسىۋىتى بىلەن چىن كۆڭلىمىزدىن مۇبارەكلەيمىز. ئايلار... يىللار... ئۆتمەكتە. نۇرغۇن روزى ھېيت، قۇربان ھېيتلىرىمىزنى، نورۇز بايراملىرىمىزنى سۆيۈملۈك ۋەتىنىمىزدىن يىراقتا بولغان دىيارى غۇربەتتە ئۆتكۈزۈۋاتىمىز......

مۇشۇنداق ئۇلۇغ ئەييام كۈنلىرى قەلبىمىز زالىم خىتاي ئاسارىتى ئاستىدا قالغان ئۇلۇغ ۋەتىنىمىز شەرقىي تۈركىستاندىكى مىليونلىغان ۋەتەنداشلىرىمىزنىڭ ھەسرەت-قايغۇسى، ۋەتەن دەردى ھەم بەختسىز ۋەتىنىنىڭ پارلاق كەلگۈسى ھەققىدىكى ئىزگۈ ئارمانلار بىلەن يانماقتا.

مۇبارەك قۇرئانى كەرىمنىڭ ئىنشىراھ سۈرىسىدە: «ئەلۋەتتە ھەربىر مۇشكۈللۈك بىلەن بىر ئاسانلىق بار، ئەلۋەتتە ھەربىر مۇشكۈللۈك بىلەن بىر ئاسانلىق بار» دەپ، ئاللاھ تەرىپىدىن ئايەتا ئايەت قىلىنغىنىدەك، بۇ ئېغىر-مۇشكۈل كۈنلەر كېتىدۇ. تېخى كېچىلا پۈتۈن دۇنياغا تەھدىت سېلىپ تۇرغان سوۋېت ئىمپېرىيىسىنىڭ ھالاكەتلىك ئاقىۋىتى.. بۇنىڭ ئۈچۈن دەلىلى ئەمەسمۇ؟ شۇڭلاشقا ھەربىر ۋەتەنداش ۋەتىنىنىڭ ئىستىقلال ئارزۇسىنى دىلىدا چىڭ ساقلاپ بىلىمى بارلار بىلىمىنى، ملى بارلار ملىنى، جېنى بارلار جېنىنى پىدا قىلىپ، تىنماي كۆرەش قىلايلى. ئىنشائاللاھ، شۇنداق بىر كۈنلەر كېلىدۇ، سۆيۈملۈك ۋەتىنىمىزنىڭ زۇمرەت ئاسمىنىنى قاپلاپ تۇرغان جاھالەت بۇلۇتلىرى چۇۋۇلۇپ پارە-پارە بولىدۇ. ئاللاھ ئىنئام قىلغان ھۆر-ئەركىنلىك قۇياشى زۇلمەت پەردىلىرىنى يىرتىپ تاشلاپ، تەگرىتاغ ئۈستىدە مەڭگۈلۈك نۇر چېچىپ، تارىم ۋە جۇڭغار ۋادىلىرىنى ئۆزىنىڭ پارلاق نۇرىغا پۈركەيدۇ.. بىز شۇ چاغلاردا ئەزىز قېرىنداشلىرىمىز بىلەن بىر داستىخاندا جەم بولارمىز. بايرام "شادىيانىسى" پەلەككە يېتەر. ھەر قاچاندا جانابىي ئاللاھنىڭ شاپائىتىدىن ھەرگىز مۇئۇمىد ئۈزمەيلى. پۈتۈن قېرىنداشلار ئەنە شۇ بەختىيار كۈنلەرنى تېزراق قۇتلاش ئۈچۈن كۆرەش قىلايلى.

ئۇلۇغ قۇربان ھېيت بايرىمىمىز مۇناسىۋىتى بىلەن دۇنيانىڭ ھەرقايسى جايلىرىدىكى ۋەتەنپەرۋەر قېرىنداشلىرىمىزغا ساق-سالامەتلىك، ۋەتەن ئىستىقلالى يولىدىكى ئورتاق ئىزگۈ ئىشلىرىمىزغا مۇۋەپپەقىيەت تىلەيمىز.

سىزلەرگە چەكسىز ھۆرمەت بىلەن:

ئاۋستىرالىيە تۈركىستان جەمىيىتى

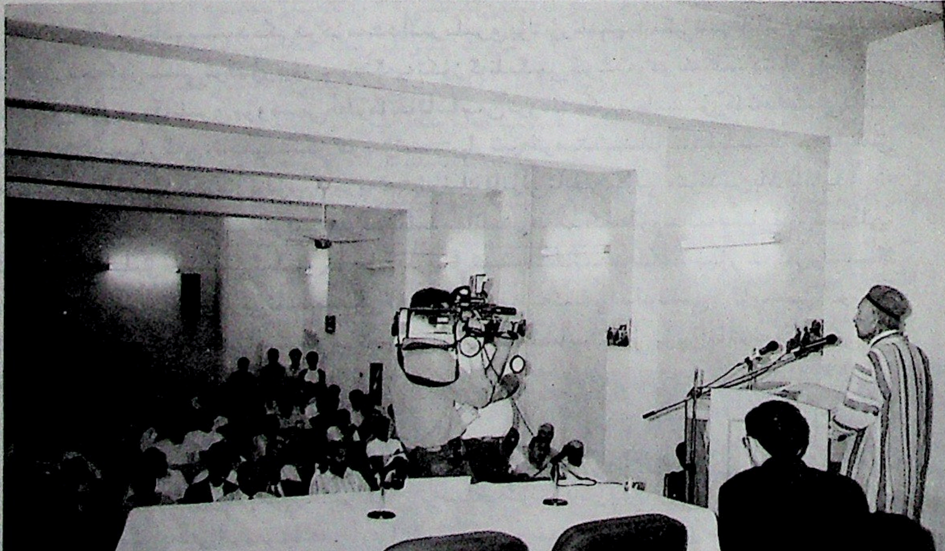

لىدەرىمىز ئىيسا ئالپتېكىن سۈتچى ئىمام ئۇنىۋېرسىتېتىدا ئوقۇغۇچىلارغا دوكلات بەرمەكتە

بسم الله الرحمن الرحيم

ئەسسالامۇئەلەيكۇم شەرقىي تۈركىستانلىق ھاجىلىرىمىز

ئەزىز دىيار، مۇقەددەس تۇپراق، قۇتلۇق ۋەتىنىمىز شەرقىي تۈركىستاننىڭ ئوتلۇق سالاملىرىنى ئېلىپ كەلگەن مۇبارەك قەدەملىرىڭىز ئۈچۈن مەرھابا.

بىر ئۆمۈر ئىبادەت بىلەن ئارزۇ قىلغان تەۋەرۈك قىبلىگاھىمىزغا كېلىپ، شەرەپ بىلەن ھاجى ئۇنۋانىغا مۇيەسسەر بولغانلىقىڭلارنى چىن قەلبىمىزدىن تەبرىكلەيمىز.

«ۋەتەن سۆيمەك ئىماندىندۇر» — ھەممىمىزگە مەلۇم ئەسىرلەردىن بېرى ئەجدادلىرىمىز ئۇلۇغ ئىسلامىيىتىمىزنى، ۋەتىنىمىز شەرقىي تۈركىستاننى كاپىرلارنىڭ زۇلمىدىن قوغداش، قۇتۇلدۇرۇش يولىدا باتۇرلارچە كۆرەش قىلىپ، بۈيۈك قاراخانىلار ئۇيغۇر دۆلىتىنى، ئىدىقۇت ئۇيغۇر دۆلىتىنى، ياركەنت ئۇيغۇر خانلىقى دۆلىتىنى، قەشقەرىيە ئۇيغۇر دۆلىتىنى، شەرقىي تۈركىستان ئىسلام جۇمھۇرىيىتىنى ۋە شەرقىي تۈركىستان جۇمھۇرىيىتىنى قۇرۇپ ئۆز سەلتەنىتىنى نامايەن قىلدى. ناھايەت 1949 — يىلىدىن باشلاپ ئاللاھنىڭ تەقدىر قىسمىتى بىلەن، روسىيە جاھانگىرلىگىنىڭ كۈچلۈك ھەربىي تەھدىدى ۋە ھىلە-مىكىر، نەيرەڭلىرى سەۋەبىدىن خىتاي كوممۇنىستلىرىنىڭ مۇستەملىكىسى ھالىغا چۈشۈپ قالدى. شۇندىن ئېتىبارەن زالىم، رەھىمسىز خىتاي كوممۇنىستلىرى تارىخى، مىللىي ئۆزگىچىلىگى بىلەن مۇسۇلمان ئۇيغۇر خەلقىدىن قىساس ئالدى. ئىسلامىيىتىمىزنى ئاياق ئاستى قىلدى. مىللىتىمىزنى خورلىدى. بايلىقىمىزنى تالان-تاراج قىلدى. ئەجداتلىرىدىن مىراس قالغان يەتمىش ئىككى تۈرلۈك ھىلە-نەيرەڭلىرىنى ئىشقا سېلىپ ئارىمىزغا بۆلگۈنچىلىك ئۇرۇغىنى چېچىپ، قېرىنداشلىرىمىزنى سىنىپلارغا ئايرىپ بىر-بىرىگە سالدى. پارلاق مىللىي مەدەنىيىتىمىزنى يوق قىلىپ خىتايلاشتۇرۇش سىياسىتىنى يۈرگۈزدى.

1951 — يىلى «باندىت تازىلاش» نىقابىدا ئەپسەرجەكچىلىرىمىزنى دەھشەتلىك قىرغىن قىلدى.

1953 — يىلى «ئەكسىلئىنقىلاپچىلارنى تازىلاش» نىقابىدا دىنىي ئۆلىمالىرىمىزنى، موپىسىپىت ئاقساقاللىرىمىزنى، مۇتەپەككۇر بىلىمزاتلىرىمىزنى، ۋىجدانلىق رەھبەرلىرىمىزنى تۇتۇپ قاماپ ئۆلتۈردى.

1955 — يىلى «ئاپتونوم رايون» قۇرۇپ زېمىنىمىزنى پارچىلاپ بۆلۈپ تاشلىدى. ئۇيغۇر ئارمىيىسىنى قىسقارتىپ، بۆلۈپ تولۇغا ئېلىپ ئەڭ ئاخىرقى ئاز قالغان ئەسكىرى كۈچىمىزنى يوق قىلىپ تاشلىدى.

1957 — يىلى «يەرلىك مىللەتچىلىك» قالپىقىنى كىيگۈزۈپ دىنىي زاتلىرىمىزنى، بىلىملىك زىيالىلىرىمىزنى، يازغۇچى، شائىرلىرىمىزنى تۇتۇپ قامىدى، سۈرگۈن قىلدى. تۈرمىلەردە يوشۇرۇن ئۆلتۈردى.

1960 — يىلى «ئۈچ قىزىل بايراق» شوئارى بىلەن نۇرغۇن خەلقنى ئاچ-يالىڭاچ مەجبۇرى كوللېكتىپ ئەمگەككە سېلىپ قىيناپ ئۆلتۈردى، يىزىغا سۈرگۈن قىلدى، چەتئەللەرگە قوغلاپ تۇتۇپ قوغلىۋەتتى.

1964 — يىلى «تۆرتنى ئىنقىلاش» باھانىسىدا ئارلىق ھوقۇق تۇتقان ئۇيغۇرلارنى سىقىپ چىقىرىۋەتتى.

1966 — يىلىدىن ئېتىبارەن «مەدەنىيەت ئىنقىلاپ» قوزغاپ دىنىي ئۆلىمالىرىمىزنى سازايى قىلىپ، مەسچىتلىرىمىزدە توڭگۇز بېقىپ، بىلىم ئادەملىرىمىزنى تۇتۇپ سولاپ ئىنسانىيەت تارىخىدا ھېچ كۆرۈلمىگەن ئېغىر زۇلۇملارنى سالدى، ئەقىللىق قانۇنلىرىمىزنى بىكار قىلىپ خەلقىمىزنى خانىۋەيران قىلىۋەتتى.

1970 — يىلى «كۆرەش، تەنقىد قىلىش، ئۆزگەرتىش» نامىدا ئەكىلە مىللىك ئاشكارا قىرغىنچىلىق ئېلىپ بېرىپ سىياسى پارتىيە، يوشۇرۇن تەشكىلاتلىرىمىزدىكى مىڭلىغان ۋەتەنپەرۋەر ئەزىمەتلىرىمىزنى ئاشكارا ئېتىپ ئۆلتۈردى. تۈرمىلەرگە سولاپ قىيناپ ئۆلتۈردى. كېيىنكى يىللاردا يالغان دىنىي ئەركىنلىك، يالغان دېموكراتىيە سىياسىتى يۈرگۈزۈپ، خەلقىمىزنى ئالدىغان بولسىمۇ لېكىن ھازىرغىچە «فانئىسلامىست، فانتىرىكىست، مىللىي بۆلگۈنچى» نامى ئاستىدا ھېساپسىز بىگۇناھ ئوللىرىمىزنى، قارىلىرىمىزنى، تالىپلىرىمىزنى، بىلىملىك زاتلىرىمىزنى تۇتۇپ سوراق قىلىپ قىيناپ ئۆلتۈرمەكتە. دىنىي پائالىيەتلىرىمىزنى چەكلەپ مەسجىدلىرىمىزنى، مەكتەپلىرىمىزنى قاتتىق كونترول قىلىپ، ياشلىرىمىزنى كاپىرلارچە ھەرلەمەكتە.

خىتايلار بىزنىڭ مۇقەددەس زېمىنىمىزدا قىرىق بىر قېتىم ئاشكارا ۋە نۇرغۇن قېتىم يوشۇرۇن ھالدا ئاتوم يادرو سىنىقى ئېلىپ بېرىپ يەر، سۇ، ھاۋانى بۇلغاپلا قالماستىن خەلقىمىزگە تۈگىمەس كېسەل مىكروپلىرىنى تارقاتتى. پىلانلىق تۇغۇت قانۇنىنى يولغا قويۇپ، شەرىئىتىمىزنى بۇلغاپ نەسلىمىزنى قۇرۇتۇشنى پىلانلىماقتا. كەلگۈندەك ھېساپسىز كۆچمەنلىرىنى يەرلەشتۈرۈپ زېمىنىمىزنى ئىگىلەشكە ئۇرۇنماقتا. ئاللاھ بىزگە نېسىپ ئەتكەن ھەددى ھېساپسىز يەر ئۈستى، يەر ئاستى بايلىقلىرىمىزنى خالىغىنىچە بۇلاپ-تالاپ ئىچكىرىگە توشۇماقتا ۋە چەتئەللىكلەرگە ساتماقتا. ھەتتا يەر-زېمىنلىرىمىزنى سورىماستىنلا باشقىلارغا ساتماقتا.

ناشىست خىتاي كوممۇنىستلىرىنىڭ ئاخىرقى زالىم جاللاتى دېڭشياۋپىڭنىڭ ئۆلۈمى يېقىنلاشقان بۈگۈنكى كۈندە، دۇنيادا خىتايلارنىڭ دۈشمىنى كۆپەيمەكتە. ئامېرىكا باشچىلىغىدىكى غەرپ ئەللىرى، شياڭگاڭ، تەيۋەن دائىرىلىرى، دېموكراتىك خىتاي كۈچلىرى، دالاي لاما ھۆكۈمىتى ۋە ئون تۆرت دۆلەتتىكى شەرقىي تۈركىستان مۇستەقىللىق تەشكىلاتلىرى خىتاي كوممۇنىستلىرىغا قارشى قىزغىن ۋە قۇراللىق مۇجادىلىسىنى قانات يايدۇرماقتا. خىتاينىڭ ئىچكى قىسمىدا دېموكراتىك خىتاي تەشكىلاتلىرى، ۋاڭ جىن تەرەپدارلىرى، ئاز سانلىق مىللەتلەر قارشىلىق تەشكىلاتلىرى پائالىيەتلىرىنى كۈچەيتمەكتە. ئىشچى، دېھقانلار زۇلۇمدىن قۇتۇلۇش ئۈچۈن تىنىماي قارشىلىق كۆرسەتمەكتە. بىر مەھەل ساختا ئاۋارىسى ئىكسپورتى بىلەن ئىقتىسادى كۆرسەتكۈچىنى يۇقىرى كۆرسەتكەن خىتايلار ئۈچ تەرەپلىمە قەرزگە بوغۇلۇپ، ئىقتىسادى ئۆمۈر تۇقسىيىسى ئۈزۈلۈپ، پالەچ ھالەتكە يۈزلەنمەكتە. دېمەك ئۇلارنىڭ پات ئارىدا ھالاك بولىدىغانلىقى تولۇق ئاشكارىلانماقتا.

ئاللاھ ئالدىدا توۋە ئىستىغپار ئېيتىپ ئىمانىنى مۇستەھكەملىگەن ھەربىر شەرقىي تۈركىستانلىق مۇئمىن مۇسۇلمان ھاجى ئالدى بىلەن ئۆز ۋەتىنىنى كاپىرلارنىڭ زۇلمىدىن ئازات قىلىپ مۇستەقىل دۆلەت قۇرۇپ ئىسلام ئەقىدىلىرىنى ھۆكۈمران قىلىشتەك مۇقەددەس بۇرچىنى ئۇنتۇپ قالماسلىقى كېرەك. پەرزەنتلىرىمىزگە ئۇرۇق-تۇققان، قەۋم-قېرىنداشلىرىمىزغا، دوست-يارانلىرىمىزغا ئىمانىنى جان تىكىپ قوغداش، مىللىي مەدەنىيىتىمىزنى، تىل، يېزىقىمىزنى، ئۆرپ-ئادەتلىرىمىزنى ھىمايە قىلىش ھەققىدە ھەردائىم تەربىيە بېرىشىمىز، خىتايلارنىڭ بالىلىرىمىزنى تىنچ خىتايلاشتۇرۇش سۇيقەستىدىن ھەردائىم ھوشيار بولۇشىمىز لازىم. خىتايلارغا ساتىلغان خائىن، ۋىجدانسىز، ئىمانسىز غالچا ئىشتلارغا نەپرەت بىلدۈرۈپ ئۇلارنى قاتتىق يەتىم قالدۇرۇشىمىز، ئارىدىن سىقىپ چىقىرىشىمىز، زورلۇق تېپىلغاندا چەك قويۇشىمىز لازىم. كاپىر دۈشمەنگە ۋەتەننى سېتىش، مىللەتنى سېتىش، غالچىلىق قىلىشنىڭ ئەڭ چوڭ گۇناھ، ئىمانسىزلىق ئىكەنلىكىنى ھەر زامان تەشۋىق قىلىشىمىز، خىتايلارنىڭ زالىم سىياسىتىگە يوشۇرۇن قارشىلىق كۆرسىتىپ، پات ئارىدا كېلىدىغان ئازاتلىق كۆرەشىمىز ئۈچۈن ئىدىيىۋى ھازىرلىقتا تۇرۇشىمىز لازىم. پۈتۈن ئەۋلادلىرىمىزغا ۋەتىنىمىز شەرقىي تۈركىستاننىڭ شانلىق تارىخىنى تونۇتۇش، كەلگۈسى پارلاق ئىستىقبالىمىزغا ئۈمىت بىلەن ھازىرلىنىش تەربىيىسى ئېلىپ بېرىش بىزنىڭ باش تارتىپ بولمايدىغان دىنىي، ۋىجدانى مەسئۇلىيىتىمىزدۇر.

مۇھتەرەم ھاجىلىرىمىزغا ئاللاھتىن ئامانلىق، مىللىتىمىزگە سەبرى سادانەتلىك،
قىممەتلىك شېھىتلىرىمىزگە جەننەت تىلەيمىز — ئامىن.

پۈتۈن دۇنيادىكى شەرقىي تۈركىستان ئازاتلىقى ئۈچۈن كۆرەش قىلىۋاتقان

تەشكىلاتلاردىكى قېرىنداشلىرىڭلاردىن

1995

ئۇيغۇر باللىرى خىتاي شەھەرلىرىدە خارلانماقتا

ئۆزۋەتىنىدە ئوقۇشسىز، ئىشسىز قالغان، ئاتا- ئانا مېھرىدىن مەھرۇم قالغان نۇرغۇن
ئۇيغۇر باللىرى خىتاي ئالدامچىلىرىنىڭ ئاپقىنىغا چۈشۈپ خىتاينىڭ چوڭ شەھەرلىرىدە
خانىۋەيران ھاياتكە چۆرمەكتە. خوجايىنلارغا قول ئورنىدا باغلىنىپ قالغان بىچارىلەر ۋەتىنى-
گە قايتىپ كىتىشكە ئامالسىز زار- زار يىغلاپ نالە- پەرياد چەكمەكتە. پەقەت ئاقسۇ شەھىرى
ئىچىدىلا بىر يىل ئىچىدە ئاتمىش تۆت ئۇيغۇر بالىسى ئالداپ ئېلىپ كىتىلگەن.
ئاقسۇ شەھەرلىك بەشىنچى باشلانغۇچ مەكتەپنىڭ تۆتىنچى سىنىپ ئوقۇغۇچىسى ئون بىر
ياشلىق ئابلىز راخمانشا بىلەن ساۋاقدىشى تۇرسۇنجان ئەنە شۇنداق ئالداپ كىتىلگەن ئۇيغۇر
باللىرى بولۇپ، شاڭخەيدە مەجبۇرى ئوغۇرلۇق قىلىشقا زورلانغان. تىل ئاھانەت، تاياق دەس-
تىدىن ئاچ- يالىڭاچ قالغان بىچارىلەر كۈنىگە تۆت يۈز يۈەن تېپىش ۋەزىپىسى بىلەن كوچىغا
چىقىرىلغان. كۆپ قىتىم تۇرمىلەرگە سولانغان. ئابلىزنىڭ دادىسى يۇقاپ كەتكەن بالىسىنىڭ
دەردىدە قان يىغلاپ ئۆلۈپ كەتكەن. خىتايلار ئۇيغۇر باللىرىنى مەجبۇرى ۋەمەخسەتلىك
ھالدا ئوغۇرلۇق، زەھەرلىك چېكىملىك ئىشلىرىغا ئادەتلەندۇرۇپ، ئۇيغۇرلارنىڭ مەدەنىيە-
تىنى بۇلغاش ئۈچۈن بۇخىل قىلمىشلارنى پىلانلىق ئورۇنلاشتۇرماقتا. خەلقنىڭ كۈچلۈك غەزى-
پى ۋە پاش قىلىشى نەتىجىسىدە ئابلىز، تۇرسۇنجان قاتارلىق ئون ئالتە نەپەر پەرزەندىمىز
ئەجدەرھانىڭ ئاغزىدىن قۇتقۇزۇلغان بولسىمۇ ۋەتەندىكى تەنتۈرىسىدە ھېچ ئۆزگىرىش
بولمىدى. نەچچە ئونمىڭ ئۇيغۇر بالىسى يەنىلا خىتاي شەھەرلىرىدە ئىتتەك خارلانماقتا.

ئۈرۈمچىدە مۇسۇلمانلار ھاقارەتلەنمەكتە

خىتاي ھۆكۈمىتىنىڭ ئاشكارىلىشىچە، ئۈرۈمچىنىڭ كۆچىلىرى ۋەكىچىلىك بازارلىرى
ئاشخانىلىرىدا مۇسۇلمانلارنىڭ ئىسلامى ئۆرپى- ئادىتىگە ھاقارەت كەلتۈرىدىغان چوشقا
گۆشى، ئىت گۆشى، ئىشەك گۆشى، چاشقان گۆشى قاتارلىق ھارام گۆشلەر ئاشكارا ئىستىمال قى-
لىنماقتا. بۇ ئەھۋال دوستلۇق يولى، ماي بازارلىرىدا ئۇچىلىق ئومۇملاشقان. ھەتتا غەربى شىمال يو-
لىدىكى بىر ئاشخانا «مۇسۇلمانچە يېمەكلىك» ۋىۋىسكىسىنى ئېسىپ قويۇپ ھارام گۆشلۈك
يېمەكلىكلەرنى سىتىپ مۇسۇلمانلارنى ئالداپ ئىمانىنى بۇلغىغان. ھۆكۈمەت دائىرىلىرى يەتتە
مىڭدىن ئارتۇق خىتاي ئاشخانىلىرىغا ئاشكارا ھالدا «مۇسۇلمانچە يېمەكلىك» گۇۋاھنامىسىنى
تارقىتىپ بەرگەن. يەرلىك ھۆكۈمەتنىڭ مۇسۇلمانلارنىڭ ئۆرپى- ئادەتلىرىگە ھۆرمەت
قىلىش ھەققىدىكى بەلگىلىمىلىرىگە ھېچكىم پەرۋا قىلماي مۇسۇلمان ئاشخانىلىرىدا خىتايلار
ئىشلىتىلگەن. غەزەپلەنگەن ۋە ئامال قىلالمىغان مۇسۇلمانلار غەزەپ- نەپرىتىنى كوچىدا ئاماق
يېمەسلىك چارىسى بىلەن ئىپادىلىگەن بولسىمۇ، كەلگۈسىدە زور بىر قارشىلىق ئوتتۇرىغا چى-
قىش ئېھتىمالىنى چەتكە قاقمىغان.

مۇسۇلمانلارنىڭ پۇللىرى تارتىۋېلىندى

مۇسۇلمانلارنىڭ پۇللىرى تارتىۋېلىندى

شەرقى تۈركىستاننىڭ ئىلى ۋىلايىتى توققۇزتارا ناھىيىسى ئاقتوپەك يېزىسىدىكى
گۈرجىلغا كەنتىدىكى مۇسۇلمانلار ئونمىڭ يۈەن پۇل ۋە قۇرۇلۇش ماتېرىياللىرى توپلاپ،
مەھەللىگە بىر مەسچىت سالماقچى بولغان. كۆزى قىزارغان ھۆكۈمەت دائىرىلىرى ئىككى يۈزدەك
مۇسۇلمان باللىرى ئوقۇۋاتقان مەكتەپنىڭ ئۆرۈلۈپ كەتكەنلىگىدىن پايدىلىنىپ مەكتەپ سې-
لىشقا ئاجرىتىلغان خەلق پۇلىنى ئۆزى ئىگىلىۋېلىپ، مۇسۇلمانلارنىڭ مەسچىت سېلىش ئۈ-
چۈن توپلىغان پۇللىرىنى مەجبۇرى تارتىۋالغان ھەمدە دېھقان، چارۋىچىلارنى زورلاپ يەنە ئې-
رىق ئىككى مىڭ يۈەن توپلاپ مەكتەپنى رېمونت قىلىشقا ئىشلەتمەكچى بولغان. چوڭلىرى
مەسچىتسىز، كىچىكلىرى مەكتەپسىز قالغان بىچارە مۇسۇلمانلار دەردىنى ئىچىگە ئېلىپ تاپ-
قان تەرگىنىنى يەنە ھۆكۈمەتكە تاپشۇرۇشقا مەجبۇر بولغان.

مەكتەپتىكى ئاجايىپ سېلىشتۇرما

مەكىت ناھىيىسىدىكى ھۆكۈمەت دائىرىلىرى بۇلتۇر ناھىيىدىكى دېھقانلارنىڭ يىللىق
ئوتتۇرىچە كىرىمىنى توققۇز يۈز يۈەنگە يەتكۈزگەنلىگىنى خوشنەۋەرلىك بىلەن ئىلان قىلغان.
كەڭ ئۇيغۇر دېھقانلىرى بۇ رەسمى مەلۇماتقا ئاساسەن تۆۋەندىكى سېلىشتۇرمىنى ئىشلىتىپ ئاش-
كارا سۆزلەپ يۈرگەن: ناھىيىدىكى كوممۇنىست پارتىيە كومىتېتىنىڭ باشلىقىنىڭ بىر ئايلىق
مائاشى توققۇز يۈز يۈەن بولۇپ، بۇ پەقەت ئۇنىڭ قانۇنى ئالغان پۇلى، ئۇنىڭدىن باشقا ئايدا يەنە
نەچچە مىڭ يۈەن ئالىدۇ. سوقتى كىرىم قىلىدىغانلىقى ھەممىگە مەلۇم. دېمەك ئۇيغۇر دېھقان
ئۇنىڭ بىر ئايلىق مائاشىنى ئېلىش ئۈچۈن بىر يىل ئىشلەشكە مەجبۇر. ئەگەر راستىنلا
شۇنچىلىك كىرىم قىلسا بۇنى ئائىلىدىكى كەم دېگەندە يەتتە كىشى (دادىسى، ئاپىسى، خوتۇنى
ئۈچ بالىسى) كۈنىگە ئوتتۇز بەش پۇڭدىن خىراجەت قىلسا يېتىدۇ. بۇ پۇلغا كۈنىگە ئىككى يۈز
گىراملىق بىر نان كەلمەيدۇ.

دۆلەت خىراجىتى بىلەن داۋالاش- خىتايلار ئۈچۈن

بۇ يىل قەشقەر ۋىلايىتى دائىرىلىرى ناھىيە ۋە ئۇنىڭدىن يۇقىرى دەرىجىلىك كادىرلار
نىڭ ياتاقتا يېتىپ داۋالىنىش راسخودىنىڭ توقسەن پىرسەنتىنى دۆلەت بىرىدىغانلىقى، ئادەت
تىنكى ئىشچى، خىزمەتچىلەرگە يىلىدا يۈز يۈەن داۋالىنىش پۇلى بىرىدىغانلىقى ھەققىدە
ئۇقتۇرۇش ئىلان قىلدى. ناھايىتى روشەنكى، قەشقەرنىڭ توقسەن پىرسەن ئاھالىسى ئۇيغۇر
بولۇپ، دېھقان، ھۈنەرۋەن ئاھالىلەر ھېچقانداق خىراجەت بىلەن تەمىنلەنمەيدۇ. يۇقىرى دە-
رىجىلىك ئەمەلدارلارنىڭ توقسەن پىرسەنتى خىتايلار بولۇپ ئۇلار دۆلەت خىراجىتى بىلەن داۋا-
لىنىدۇ. شۇڭا قەشقەر خەلقى: ھۆكۈمەت خىتايلار ھەقسىز، ئۇيغۇرلار پۇل تۆلەپ داۋالىنىدۇ،
دەپ ئۇچۇق ئىلان قىلىۋەرسە بولمايتتىمۇ؟ دەپ غۇلغۇلا قىلىشماقتا.

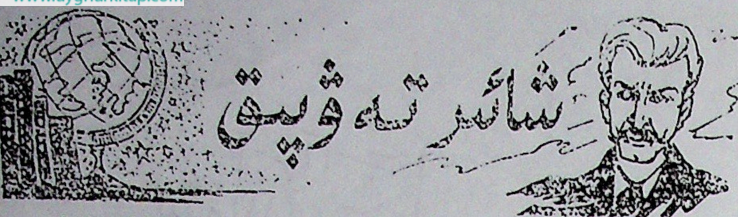

ئۇيغۇر ھازىرقى زامان ئەدەبىياتىنىڭ ۋەمائا
رىپىنىڭ ئاساسچىلىرىدىن بىرى، ئوت يۈرەك ۋەتەنپەر
ۋەر شائىر مەمتىلى توختاجى تەۋپىق 1901 -يىلى شەر
قى تۈركىستان ئاتۇش شەھىرىنىڭ بويامەت يېزى-
سىدىكى تىۋىپ توختاجى ئائىلىسىدە دۇنياغا كەلگەن.
تەرەققىپەرۋەر، مىللەتسۆيەر تىۋىپ توختاجى ئوغلى
مەمتىلىنى دەسلەپ مەھەللىسىدىكى دىنى مەكتەپكە
كىيىن ئىكساق يېزىسىدىكى ئەھمەت كامال ئاچقان
پەننى مەكتەپكە بەردى. مىللىتارىست ياڭزىڭشىڭ ۋە
يەرلىك مۇتەئەسسىپلەر بۇ مەكتەپنى تاقىۋەتكەندىن
كىيىن مەمتىلى دادىسىنىڭ تىۋىپچىلىق ئىشلىرىغا
ياردەملەشتى. بىر مەھەل جۇۋىچىلىق كەسپىنى ئۆگەندى.
بۇجەرياندا بىلىمىنى ئاشۇرۇش مەخسىتىدە شېئىر
يېزىش، ساز چېلىش، ناخشا ئوقۇش قاتارلىق ئەدەبى
پائالىيەتلەر بىلەن شۇغۇللاندى.

1920 -يىلى دادىسى ئۇنى بورىتالا، غۇلجا، چۆ-
چەكلەرگە بىللە ئاپىرىپ تىرىكچىلىك قىلدى. بۇجەرىيان
شائىرنىڭ ۋەتەن، مىللەتنىڭ تەقدىرى بىلەن تونۇ-
شۇش سەپىرى بولۇپ ئۇنىڭ شائىرانە قەلبىدە ۋەتەن
نىڭ ئازاتلىقى، مىللەتنىڭ مۇستەقىللىقىگە بولغان
كۈرەش ئوتى يالقۇنجاشقا باشلىدى. تەۋپىق چۆچەكتە
ساتىراشچىلىق بىلەن تىرىكچىلىك قىلدى. نۇرغۇن
شېئىرلارنى يېزىپ خەلقنى ئويغاتتى. ھۆكۈمەتنىڭ
سىياسى تەقىپىگە دۇچ كەلگەن شائىر مۇرات ئەفەندى-
نىڭ ياردىمى بىلەن چېگرىدىن چىقىپ كەتتى ھەمدە
موسكۋادىكى شەرق دارىلفۇنونىغا ئوقۇشقا كىردى.
بىر يېرىم يىلدىن كىيىن ئوقۇشتىن توختاپ ئالتە ئاي
جەمىيەت ئۆگەندى. كىيىن قارادېڭىز بويىدىكى پورت
لارغا بېرىپ ئاشپەزلىك، كاۋاپچىلىق قىلىپ، تۈر-
كىيىگە كىتىشنىڭ يولىنى ئىزلىدى.

1923 -يىلى 9 -ئايدا تۈركىيىنىڭ پاراخوتچى-
لىرى ئۇنى تۈركىيىگە ئېلىپ كەلدى. بويىنغا يايما
تاختا ئېسىپ مېلىچ مال ساتقان تەۋپىق ئاخىرى
ئىستانبۇلغا كېلىپ ھەمشەھەرلەرنىڭ ياردىمىدە
ئىستانبۇل ئوقۇتقۇچىلارنى تەربىيىلەش مەكتىۋىگە
قارا خىزمەتچىلىككە ئورۇنلاشتى. بىلىم ئېلىش ئار-

داۋامى 6-بەتتە

شەرقى تۈركىستان خەلقى پاسكىنا سۇ بىلەن بۇلغانماقتا

شەرقى تۈركىستاندا ئېرىق ئىككى قېتىملىق ئاتوم يادروسىنىڭ تەسىرى ھەمدە
سۇمەنبەلىرىنى خىتاي ئارمىيىسى ۋە كۆچمەنلىرىنىڭ ئىگەللىۋېلىشى تۈپەيلىدىن تۆت مىل-
يوندىن ئارتۇق دېھقان- چارۋىچى يەرلىك خەلق پاسكىنا، زەھەرلىك سۇ ئىستىمال قىلماقتا.
خىتاي مەتبۇئاتلىرىنىڭ ئىككىنچى مارت كۈنى پاش قىلىپ قويۇشىچە: «نامراتلىق ۋەياشاش
مۇھىتىنىڭ چەكلىمىسى تۈپەيلىدىن ئۇزۇندىن بۇيان دېھقان- چارۋىچىلار بولۇپمۇ جەنۇپتا
يىل بويى كۆل سۈيى، ئۆستەڭ سۈيى، فىتور مىقدارى ئىنتايىن يۇقىرى بولغان قىرتاق شورلۇق
سۈنى چارۋا ماللار بىلەن تەڭ ئىچمەكتە. پاسكىنا سۇ ئىچىشتىن كېلىپ چىققان كىزىك، جىگەر
ياللۇغى، تولغاق، فىتوردىن زەھەرلىنىش قاتارلىق كېسەللەر ھەممە يەرگە يامراپ كەتكەن.
جىگەر ياللۇغى ئىغىر دەرىجىدە يامراپ، شىمالدىكى بىر نەچچە رايونلارغىمۇ كەڭەيگەن»

خىتايدا شەخسلەر قانۇنسىز قۇراللانماقتا

خىتاي ھۆكۈمىتى بۇلتۇر بىر ئاي ئىچىدە ئون بەش ئۆلكە، شەھەردىنلا يۈز يىگىرمە مىڭ
قۇرال، ئۈچ يۈز مىڭ پاي ئوق يىغىۋالغان. بىر يىلدا ئىككى مىڭ ئۈچ يۈز خىتاي ساقچىسى ئوق
بىلەن ئېتىپ ئۆلتۈرۈلگەن. پەقەت ۋېيتنام چېگرىسىدىنلا بەش يۈز قېتىم قۇرال ئەتكەسچىلىرى
تۇتۇۋېلىنغان. ئۇنىڭدىن باشقا دېڭىز بويىلىرىدىكى نۇرغۇن جايلار قۇرال بازىرى ئاچقان. خەي-
نەندىكى نۇرغۇن ئائىلىلەر خىلمۇ خىل ئىلغار قۇراللارنىمۇ ياساپ سېتىشقا باشلىغان. جېجاڭنىڭ
ۋېنجۇدىكى چەتئەل بىلەن بىرلىشىپ قۇرغان خۇاۋدۇڭ گۇرۇھى شىركىتى ئاشكارا ھالدا ھەر
خىل ئىقتىداردىكى ئون ئۈچ تۈرلۈك قۇراللارنى سېتىش ۋە مال زاكاز قىلىش ھەققىدە ئېلان تار-
قاتقان. خىتايدىكى پۇلدارلار ئۆزىنى قوغداش ئۈچۈن ھەدەپ قۇراللانماقتا. خىتاي ھۆكۈمىتى
بۇ قۇراللارنىڭ شەرقى تۈركىستان، تىبەت، ئىچكى موڭغۇلىستانلارغا كەڭ تارقىلىپ كېتى-
شىدىن قاتتىق ۋەھىمە ھېس قىلماقتا.

... ئىكەنلىگىنى تونۇپ يەتكەن بۇغرا ئوتتۇز بىرىنچى يىلى خوتەن قاراقاشتا يوشۇرۇن ئىستىقلال تەشكىلاتىنى قۇرۇپ، قوراللىق ئۇرۇشقا ھازىرلىق قىلغان. خەلقنى تەشكىللەپ قوزغىلاڭ قىلىش نەتىجىسىدە شەرقىي تۈركىستاننىڭ قەشقەردىن چارقىلىققىچە بولغان جەنۇبىي قىسمىنى خىتاي باسمىچىلىرىدىن ئازات قىلىپ خەلق ئىسلام ھاكىمىيىتىنى قۇرۇپ چىقىپ، ھۆكۈمەت ئىشلىرىغا يېتەكچىلىك قىلغان. خەلق تەرىپىدىن ھەزرىتىم ئۇنۋانىدا ھۆرمەتلەنگەن. ئوتتۇز ئۈچىنچى يىلى شەرقىي تۈركىستان ئىسلام جۇمھۇرىيىتىنىڭ قۇرۇلۇشىدا دۈشمەننىڭ ئارمىيىسىنى تار- مار قىلىپ، مۇنتىزىم ئەسكىرى كۈچ ئۇيۇشتۇرغان ھەزرىتىم بۈيۈك بىر كۈچ سۈپىتى بىلەن ئۈچ چەمبەر تۇتۇپ تۇرغان. چەتئەل باسمىچىلىرىنىڭ ھۇجۇمى ۋە ئۈستۈن ئەسكىرى كۈچى تەرىپىدىن ئىنقىلاپ مەغلۇبىيەتكە ئۇچرىغاندىن كېيىن ھىندىستان ۋە ئافغانىستانلاردا مۇھاجىرەتتە يۈرگەن ھەزرىتىم پۈتۈن ھاياتىنى چەتكە قويۇپ، سىياسىي كۈرەش ۋە تارىخي ماتېرىياللار ئۈستىدە تەتقىقات ئېلىپ بېرىپ، بىر تەرەپتىن مۇھاجىر قېرىنداشلارنى تەربىيىلىسە، يەنە بىر تەرەپتىن شەرقىي تۈركىستان تارىخى يېزىش ئىشىنى باشلىۋەتكەن. بۇ جەرياندا ھىندىستاندا خەۋپلىك ئونسۇر سانىلىپ، سەككىز ئايدەك ئىنگلىز تۈرمىسىدە مەھبۇس بولغان. كېيىن گومىنداڭ چۇڭچىڭ ھۆكۈمىتىنىڭ دەۋىتى بىلەن خىتايغا كېلىپ، مەسئۇت بايقوزى، ئەيسا يۈسۈف ئالپتېكىن، قادىر ئەپەندى قاتارلىق مىللەتچى مەسلەكداشلىرىغا قوشۇلۇپ، شەرقىي تۈركىستان داۋاسىنى خىتاينىڭ مەركىزىدە تۇرۇپ ئېلىپ باردى. گومىنداڭنىڭ يەتتىنچى قۇرۇلتىيىغا ۋەكىل بولۇپ قاتنىشىپ شەرقىي تۈركىستاننىڭ نامى، مىللىتىنىڭ - تۈرك ئىسمى ۋە ۋەتەننىڭ ئەركىنلىگى مەسىلىلىرىنى ئاشكارا ئوتتۇرىغا قويۇپ، سەپداشلىرى بىلەن بىللە كۈرەش قىلغان. قىرىقىنچى يىلى ۋەتەنگە قايتىپ كېلىپ قىرىق توققۇزىنچى يىلغىچە ئۆلكىلىك ھۆكۈمەت ئەمرات نازىرى، ئەرك گېزىتىنىڭ باش مۇھەررىرى، ئۈرۈمچى دارىلفۇنۇنىنىڭ تارىخ پروفېسسورى، ئۇيغۇر ئويۇشمىسى ئىلىم ھەيئىتىنىڭ رەئىسى، ئۆلكىلىك ھۆكۈمەتنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى قاتارلىق ۋەزىپىلەرنى ئىشلەپ، شەرقىي تۈركىستان خەلقىنىڭ سىياسىي ئەركىنلىگى، مەدەنىي، ئىقتىسادىي تەرەققىياتى ھەمدە كەلگۈسى مۇستەقىللىغى ئۈچۈن تىنىماي كۈرەش قىلدى. كوممۇنىستلار ۋەتىنىمىزگە بېسىپ كىرگەندە ئىككىنچى قېتىم ھىجرەت قىلىپ، ئەللىك ئىككىنچى يىلى تۈركىيە جۇمھۇرىيىتىگە كەلدى. ئۈچ يىلدىن كېيىن تۈركىيە پۇخرالىقىغا ئۆتتى. بۇ جەرياندا سەپدىشى ئەيسا ئالپتېكىن بىلەن بىللە دۇنيانىڭ ھەر قايسى جايلىرىدا سەرسان بولۇپ يۈرگەن ۋەتەنداشلارنى ئورۇنلاشتۇرۇش، شەرقىي تۈركىستان تارىخىنى تەتقىق قىلىش، خەلقارا يىغىنلارغا قاتنىشىپ ۋەتەن داۋاسىنى دۇنيا جامائەتچىلىگىگە ئاڭلىتىش ئىشلىرى بىلەن شۇغۇللانغان.

مۇھەممەت ئىمىن بۇغرا ھەزرەتلىرى شەرقىي تۈركىستان تارىخىنى تۇنجى قېتىم مۇكەممەل يېزىپ چىققان تارىخچى ئالىم بولۇپ، ئۇنىڭ بۇ كىتابى ھازىرغىچە ئىلمىي قىممىتى ۋە تارىخي تەربىيىۋى رولىنى ساقلاپ كەلمەكتە. شەرقىي تۈركىستان خەلقى بۇ كىتابنى ھاياتىنى تىكىپ تۇرۇپ قەدىرلەپ ساقلاپ ئوقۇسا، خىتاي كوممۇنىستلىرى جان- جەھلى بىلەن قارشى تۇرماقتا. بۇغرا ئالتاي ژۇرنىلى، ئەرك گېزىتى، تۈركىستان ژۇرنىلى، شەرقىي تۈركىستان ئاۋازى ژۇرنىلى قاتارلىقلارنىڭ مەسئۇل مۇھەررىرلىگىنى ئىشلەپ قالماستىن يۈزلەرچە ماقالىلارنى يازغان، نۇرغۇن شېئىر، ھېكايە، دراما قاتارلىق ئەدەبىي ئەسەرلەرنى ئېلان قىلغان. ئۇنىڭ تۈركىيىدە تۈركچە، ئەرەبچە، فارسچە شېئىرلىرى ئېلان قىلىنىپ ئوقۇغۇچىلارنىڭ ياخشى باھاسىغا ئېرىشكەن. ئۇنىڭ «شەرقىي تۈركىستان تارىخى» (يەتتە يۈز سەھىپە)، «يۇرت قەسىدەلەرى»، «قۇتلۇق تۈركان ئوپېراسى»، «تۈرك يۇرتلىرىدا ئەرەپ- ئىسلام فىتۇھاتى»، «شەرقىي تۈركىستان ھىجرەت مۇجادىلەسى» قاتارلىق كىتابلىرى، «تارىخي رەشىدى» نىڭ بىرىنچى جىلد تەرجىمىسى نەشر قىلىنىپ خەلق بىلەن يۈز كۆرۈشكەن.

پۈتۈن ئۆمرىنى ۋەتىنى- شەرقىي تۈركىستاننىڭ ئازاتلىقى، مىللىتى ئۇيغۇر تۈركلىرى ۋە باشقا تۈرك خەلقلىرىنىڭ ھۆرلۈك ۋە ئەركىنلىگى ئۈچۈن سەرپ قىلىپ ئاخىرقى تىنىقىغىچە ھارماي مۇجادىلە قىلغان قەھرىمان- مۇھەممەت ئىمىن بۇغرا ئاتىمىز بەشىنچى يىلى ئالتىنچى ئاينىڭ ئون ئۈچىنچى كۈنى ئەنقەرەدە ۋاپاسىز ئالەمدىن ئايرىلىپ ئاللاھنىڭ ھوزۇرىغا سەپەر قىلدى. جانابى ئاللاھ ئۇنىڭ روھىنى شاد، يېرىنى جەننەت ئەيلىسۇن ئامىن.

21- ئەسىردىكى شەرقىي تۈركىستان ئىلمىي مۇھاكىمە يىغىنىغا تەبرىك تېلېگراممىسى ئەۋەتكەنلەرنىڭ ئىسىملىكى

مەسئۇت يىلماز- ئانا ۋەتەن پارتىيىسى باشلىقى
پروفېسسور دوكتور نەجمەددىن ئەربائان- رەفاھ پارتىيىسى باشلىقى
مۇھسىن يازىجىئوغلى- بۈيۈك بىرلىك پارتىيىسى باشلىقى
ھاسان جەلال گۈزەل- يېڭى دېموكراتىيە پارتىيىسى باشلىقى
دوكتور ۋەيسەل ئاتاسوي- ئېنېرگىيە ۋە تەبىئىي مەنبەلەر مىنىستىرى
ۋەجدات گۆنۈل- سايىستاي مىنىستىرى
خالىل سىرگىن- ئانقارا مىللەتچى ھەرىكەت پارتىيىسى مىللەت ۋەكىلى
ئىبراھىم ياشاندەدەلەك- ئەسكى شەھەر توغرا يول پارتىيىسى مىللەت ۋەكىلى
رىشات سەردار ئوغلى- ئىزمىر مىللەت ۋەكىلى
ياشار ئەرباز- مىللەتچى ھەرىكەت پارتىيىسى يوزگات مىللەت ۋەكىلى
ئۇلتان سۇنگۇرلۇ- گۇمۇشخانە مىللەت ۋەكىلى
مۇسا ئىرارىچى- كونيا مىللەتچى ھەرىكەت پارتىيىسى مىللەت ۋەكىلى
ئىبراھىم ئارىسوي- نىغدە مىللەت ۋەكىلى
دوكتور بۇرھان قارا- ئانا ۋەتەن گىرەسان مىللەت ۋەكىلى
فەرزى يالچىن- ئەسكى شەھەر مىللەت ۋەكىلى
ئىسمائىل سوزات- بالىكەسىر توغرا يول پارتىيىسى مىللەت ۋەكىلى
جەمىل سەرخاتلى- خۇسۇسىيلىك باش مۇدىر يارىدەمچىسى
دوكتور ئاخمەت گۆكسان- ئېنېرگىيە ۋە تەبىئىي مەنبە مىنىستىرى مەسلىھەتچىسى
بەرجوردان- مىللىي مائارىپ مىنىستىرلىكى مەسلىھەتچىسى
مەمەتجان تۈرك- قەيسەرى شەرقىي تۈركىستان دەرنىكى باشلىقى

ئۇيغۇر تارىخىنىن تەرمىلەر

سەلجۇقلار كىملەر؟

سەلجۇقلار باتۇر تەڭرىقۇت (ئوغۇزخان) ئاساسچىلىرىدىن بىرى بولغان بۈيۈك ھۇن خاقانلىقىنىڭ سەلتەنەت سۈرگەن دەۋرىدە تۇلارنىڭ تەركىبىگە كىرىپ، بىر مەزگىل شەرقىي ھۇنلار دەپمۇ ئاتالغان ئىدى. ئەسلىدە تۇران-شەرقىي ئۇيغۇرلارنىڭ تەركىبىي قىسمى بولغان سەلجۇقلار مىلادىدىن بۇرۇنقى 174-يىلى ئوغۇزخان ئالەمدىن ئۆتكەندىن كېيىن مىلادىنىڭ 1-2-ئەسىرلىرى ئىچىدە ئىچكى ۋە تاشقى دۈشمەنلەرنىڭ قاتتىق تەسىرىگە ئۇچراپ، ھۇن خاقانلىغى پارچىلانغان چاغدا سەلجۇقلارنىڭ بىر قىسمى ئوغۇز نامى بىلەن ئايرىلىپ چىققان. مىلادىنىڭ 6-ئەسىرى ئاخىرىدا ئالتاي كوك تۈرك خانلىغىنىڭ تەركىبىگە كىرگەن قەبىلىلەر قاتارىدا مەزكۇر ئوغۇزلارمۇ تۈرك ئاتىلىپ كەتكەن ئىدى. بۇ توغرىدا 7-ئەسىردە ئۆتكەن خىتاي سەيياھى ھەم تارىخچىسى ۋېيجىڭ شۇنداق دەپ يازىدۇ: «ئورخۇن دەرياسى ۋادىسىدا شەرقىي كوك تۈرك خاقانى قۇتلۇق خاقاننىڭ خاتىرىسىگە قويۇلغان سىنتاش-ئابىدىسىدە شۇنداق يېزىلغان: توققۇز ئوغۇز قەبىلىسى ئۆز خەلقىم ئىدى. دۇنيا قالايمىقانلىشىپ كەتكەن ۋەجىدىن ئاداۋەت ساقلاپ، بىزگە دۈشمەن بولدى، دېيىلگەن. بۇ يادىكارلىقتا تىلغا ئېلىنغان توققۇز توغۇزلار دەل شەرقىي ئۇيغۇرلارنىڭ ئۆزى بولۇپ، ئورخۇن ئۇيغۇر خاقانلىغى دەۋرىگە (742-840-يىللار) كەلگەندە، ئەشۇ شەرقىي ئۇيغۇرلار ئون ئۇيغۇر ۋە توققۇز ئوغۇز دەپ چوڭ ئىككى تارماققا بولۇنۇپ كەتكەن ئىدى». تارىخچىنىڭ بۇ پىكرىنى «تارىخي قەۋم تۈركى» ناملىق رىسالىمۇ قۇۋۋەتلەيدۇ: «قېدىمىي خىتاي مۇئەررىخلىرى ھازىرقى موڭغۇلىيە زېمىنىدا موڭغۇللاردىن بۇرۇن ھايات كەچۈرۈپ كەلگەن «قىرايات»، «نايمان»، «دۇلغاسى»، «قىرغىز»، «ساغىرا»، «قوڭغىرات» قاتارلىق قەبىلىلەر ئاتالمىش ئوغۇزلاردىن بولۇپ، ئالتاي تۈركلىرى بىلەن ھەممىسى ئەسلىداش خەلق ئىكەنلىگى توغرىسىدا مەلۇمات قالدۇرغان»- دېيىلىدۇ.

دېمەك، ژۇقۇرىدا ئاتاپ ئۆتۈلگەن بىر قانچە قەبىلىلەرنىڭ ھەممىسى شەرقىي تۇرانىيە ئۇيغۇرلىرىنىڭ ئەۋلادى ئىكەنلىگى ئوچۇق كورۇنۇپ تۇرىدۇ.

پەيدىن-پەي ماۋەرائۇننەھرگە سۈرۈلۈپ كەلگەن سەلجۇقلار 11-ئەسىرنىڭ 40-يىللىرىدىن ئېتىبارەن سەلجۇق ئوغۇزلىرى نامى بىلەن ئاتىلىپ، توغرۇلبەگ (ھۆكۈمرانلىق قىلغان ۋاقتى 1038-63-يىللار) نىڭ باشچىلىقىدا بۈيۈك سەلجۇقىيلار سۇلالىسىنى تۇزۇدۇ. ئۇلار شىددەتلىك جەڭلەر نەتىجىسىدە بۈگۈنكى خارەزم، تۈركمەنىستان يەرلىرىنى ئىگەللەپ، خوراسان تەۋەسىگە ئوتىدۇ. ئاندىن سەلجۇقىيلار جەنۇبىي كافكاز ئۆلكىلىرىنى ئىستىلا قىلىدۇ، بۇ ۋاقىتتا چاغرىبەگنىڭ ئوغلى ئالپ ئارسلانخان 1071-يىلى 26-ئاۋغۇست كۈنى ئىلگىرى ئىرانغا تەۋە بولغان ۋان كولىنىڭ شىمالىدىكى مالازگىر ۋادىسىدا شەرقىي رۇما (ۋىزانتىيە) ئىمپېراتورى دىيوگىنى ئەسىرگە ئېلىپ، ئۇنى ئۆزىنىڭ ۋاسساللىغا ئايلاندۇرىدۇ. سەلجۇقىيلار سۇلالىسى ۋە ئۇنىڭ ئەسەپنامىسى توۋەندىكىچە:

ئىسمايىل ئەنۋەرىي.

ئالمۇتا شەھىرى.

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى
www.uyghurkitap.com

خىتايلار قانلىق قىرغىنچىلىقنى داۋام قىلماقتا

بۇيىل ئالتىنچى ئاينىڭ ئۈچىنچى كۈنى خىتاي ھۆكۈمىتى شەرقىي تۈركىستاننىڭ مەركىزى ئۈرۈمچى شەھىرىدە يەنە بىر قېتىملىق قانلىق باستۇرۇش ئېلىپ باردى. شەرقىي تۈركىستاننىڭ مىللىي مۇستەقىللىقى ئۈچۈن كۆرەش قىلغان بەش نەپەر مۇجاھىدنى ئېتىپ تاشلىدى. ئون يەتتە كىشىگە مۇددەتسىز ۋە مۇددەتلىك قاماق جازاسى بەردى. شېھىت بولغان بەش مۇجاھىد ئابدىكېرەم ئابدۇۋەلى، ئابلىھېمىت تالىپ، ئىدرىسخان، خەلىل ئالتۇن، ئوبۇلقاسىملار بولۇپ، بۇلار ھەممىسى خەلقىمىزگە مەلۇم ئۇزۇندىن بۇيان ۋەتەننىڭ ئازاتلىقى ئۈچۈن تەشكىللىنىپ، خىتايلارغا قارشى كۆرەشكە ئاتلانغان مۇنەۋۋەر جەڭچىلەر ئىدى. خىتاي ھۆكۈمرانلىرى دۇنيا جامائەتچىلىكىنى ئالداپ غالجىرلىق بىلەن سىياسىي مەھبۇسلارغا ئۆلۈم جازاسى بېرىشتە ئىجتىمائىي جىنايەت تۆھمەتلىرىنى ئارتىپ بىر تەرەپ قىلغان بولسا، بۇ قېتىم ئۆزىنىڭ ھەقىقىي ماھىيىتىنى ئاشكارىلاپ تاشلىدى. خەلقارادىكى داۋا تەشكىلاتلىرىمىز دۇنيا ئىنسان ھەقلىرى تەشكىلاتىغا ۋە ئاف تەشكىلاتىغا ماتېرىيال سۇنۇپ، خىتايلارنىڭ بۇ خىل ۋەھشىلىكىنى دۇنيا خەلقىگە ئېلان قىلدى. تۆۋەندە خىتاي ھۆكۈمرانلىرىنىڭ ئوتتۇز بەشىنچى نومۇرلۇق ھۆكۈمنامىسىنى ئەينەن كۆچۈرۈپ باستۇق:

ش ئۇ ئا ر ئۈرۈمچى شەھەرلىك ئوتتۇرا خەلق سوت مەھكىمىسىنىڭ
جىنايى ئىشلار ھۆكۈمنامىسى
(1993) سىن سەج 35-نومۇرلۇق

ئەيىبلىگۈچى: ئۈرۈمچى شەھەرلىك خەلق تەپتىش مەھكىمىسىنىڭ تەپتىشى پاتمە.

جاۋابكار: ئابدىكېرەم ئابدۇۋەلى، ئەر، ئۇيغۇر، 37 ياش، كۇچار ناھىيىسىدىن. ئىشسىز، كۇچار ناھىيە ئاتدەن ئاھاللار كومىتېتى 64- قورودا ئولتۇرۇشلۇق. 1990-يىلى 11-ئاينىڭ 19-كۈنى ئەكسىلئىنقىلاۋى قىلمىش بىلەن يىغىۋېلىنىپ 1991-يىلى 7-ئاينىڭ 24-كۈنى ئەكسىلئىنقىلاۋى تەشۋىقات ئېلىپ بېرىپ قۇتراتقۇلۇق قىلمىش جىنايىتى بىلەن قولغا ئېلىنغان. ھازىر قاماقتا.

ئۈرۈمچى شەھەرلىك تەپتىش مەھكىمىسى ئەيىبلىگەن جاۋابكار ئابدىكېرەم ئابدۇۋەلىنىڭ ئەكسىلئىنقىلاۋى گۇرۇھ ئۇيۇشتۇرۇش ۋە ئۇنىڭغا رەھبەرلىك قىلىش، ئەكسىلئىنقىلاۋى تەشۋىقات ئېلىپ بېرىپ قۇتراتقۇلۇق قىلىش دېلوسى ئۈستىدىن مەھكىمىمىز قانۇن بويىچە كېڭەشمە سوت ئۇيۇشتۇرۇپ، ئەيىبلىگۈچىنىڭ سوتتا ئەيىبلەشنى ئوقۇلىشى بىلەن يېپىق سوت قىلىپ، مۇقىملاشتۇرغان جىنايى پاكىتى تۆۋەندىكىچە:

جاۋابكار ئابدىكېرەم، ئەركىن ئابدىرازاق، ئىدرىسخان ئۆمەر، ئابلىمىت تالىپ، ئوسمان ھېمىت (بۇلار ئايرىم بىر تەرەپ قىلىندى) قاتارلىقلار 1990-يىلى 10-ئاينىڭ 20-كۈنى ئەركىن ئابدىرازاقنىڭ ئۆيىگە يىغىلغاندا ئەركىن ئەكسىلئىنقىلاۋى تەشكىلات قۇرۇشنى ئوتتۇرىغا قويغاندا، باشقىلار قوشۇلغان. جاۋابكار ئابدىكېرەمنىڭ ئوتتۇرىغا قويۇشى بىلەن ئەكسىلئىنقىلاۋى تەشكىلاتنىڭ نامىنى «ئىسلام ئىسلاھاتچىلار پارتىيىسى» دەپ بېكىتىلگەن. ئابدىكېرەم ئومۇمى ئىشلارغا، ئەركىن تەشۋىقات ئىشلىرىغا، ئىدرىسخان ئىقتىساتقا، ئابلىمىت تالىپ ھەربىي ئىشلارغا، مەسئۇل بولغان. ئوسمان ھېمىت ھەربىي ئىشلار ياردەمچىسى بولغان. ئۇلار 1991-يىلى 2-ئاينىڭ 15-كۈنى «ئىسلام ئىسلاھاتچىلار پارتىيىسى» نىڭ بىرىنچى قېتىملىق قۇرۇلتىيىنى ئېچىشنى قارار قىلغان. باشقا جاۋابكارلارنىڭ ھاۋالىسىغا ئاساسەن ئەركىن ۋەتەن بىرلىكىنى پارچىلاش، شىنجاڭنى مۇستەقىل قىلىشنى مەقسەت قىلغان ئەكسىلئىنقىلاۋى تەشكىلات «ئىسلام ئىسلاھاتچىلار پارتىيىسى» نىڭ پروگراممىسىنى يېزىپ چىققان. بۇنىڭدىن باشقا، جاۋابكار ئابدىكېرەم 1988-، 1989-يىللىرى قەدەر كۇچار ناھىيىسى، قاغىلىق ناھىيىسى، كورلا شەھىرى قاتارلىق جايلاردىكى دىنىي پائالىيەت سورۇنلىرىدا قۇرئاننى تەپسىر قىلىش پۇرسىتىدىن پايدىلىنىپ، «دىنىنى ئومۇملاشتۇرۇش ئۈچۈن بىز ۋاقىت چىقىم قىلىمىز، پۇل چىقىم قىلىمىز، شارائىت پىشىپ يېتىلگەندە قان تۆكىمىز، كىم قان تۆكمەيمىز دېسە ئۇ مۇسۇلمان ئەمەس. قۇرئاننى ھاكىمىيەت بېشىغا ئەپچىقىدىغان ۋاقىتتا قاننى تۆكمەي تۇرۇپ قانداق ئادەم مۆمىن بولىمەن دەپ ئېيتالايدۇ؟ شارائىت ھازىرلانغاندا تۆكۈش، تۆكمىگەن ئادەم مۆمىن ئەمەس.»، «ئاللاھنىڭ مەۋجۇتلىقىنى تەدرىجىي ھالدا كىشىلەرنىڭ ئېڭىغا كىرگۈزۈپ، ئۇلارنىڭ ئىدىيىسىدىكى ماركسىزمدىن ئىبارەت زەھەرنى، نىجاسەتنى تازىلاپ چىقىرىپ، ئۇنىڭ ئورنىغا قۇرئاننى كەرىمنى، ھەدىسنى كىرگۈزۈش لازىم...» «خۇدا مالايىكىنى چۈشۈرۈپ بىزگە كاپىرلارنىڭ كاللىسىنى ئېلىپ بەرمەيدۇ.» دېگەن مەزمۇنلاردا ئەكسىلئىنقىلاۋى تەشۋىقات ئېلىپ بېرىپ قۇتراتقۇلۇق قىلغان.

يۇقىرىقى پاكىتلار جاۋابكارنىڭ ئىقرارى، گۇۋاھچىلارنىڭ گۇۋاھلىقى، ماددى ۋە يازما ئىسپاتلار تەرىپىدىن ئىسپاتلىنىدۇ. پاكىتى ئېنىق، دەلىل ئىسپاتى تولۇق.

جاۋابكار ئابدىكېرەم دۆلەت قانۇنىنى كۆزگە ئىلماي، دۆلەت ھاكىمىيىتىنى ئاغدۇرۇپ تاشلاپ ۋەتەن بىرلىكىنى پارچىلاپ، شىنجاڭنى مۇستەقىل قىلىش مەقسىتىدە ئەكسىلئىنقىلاۋى تەشكىلات قۇرۇشقا قاتنىشىپ ئۇنىڭغا رەھبەرلىك قىلغان.

....

شۇڭلاشقا قانۇن بويىچە ئۇنى ئىككى يىللىق قاماق جازاسى بېرىلسۇن. سىياسىي ھوقۇقىدىن تۆت يىل مەھرۇم قىلىنسۇن.

باش سوتچى: تۇرسۇن غوپۇر
سوتچى: غۇلام سادىق، مۇھەممەت، قەھرىمان قەيۇم
سوت كاتىپى: غاپپار مەمەت
1993-يىلى 5-ئاينىڭ 6-كۈنى

بېشى 4-بەتتە

زۇسىدىكى شائىر ئۆزلىگىدىن جاپالىق ئۆگىنىپ يۈرۈپ ئاخىرى ئىمتىھاندىن ئەلا دەرىجىدە ئۆتۈپ ئوقۇشقا كىردى. ئوقۇشنى پۈتتۈرۈپ ئىستانبۇلدىكى بىر باشلانغۇچ مەكتەپكە ئوقۇتقۇچىلىققا بەلگىلەندى. قومۇلدىكى دېھقانلار قوزغىلاڭنىڭ ھەر تەرەپكە تارالغانلىقىنى ئاڭلىغان شائىر تەۋپىق ۋەتەن، مىللەتنى زۇلۇمدىن قۇتۇلدۇرۇش پەيتىنىڭ كەلگەنلىكىنى ھېس قىلىپ دەرھال ئاتلىنىپ 1932-يىلى قەشقەرگە بىر يىلدىن كېيىن ئاتۇشقا يېتىپ كەلدى. يۇرتىدىكى مەرىپەتپەرۋەر زاتلار بىلەن مەسلىھەتلىشىپ مائارىپ ھەيئىتى تەشكىل قىلدى. ھۆشرە-زاكات، ۋەخپى كىرىملىرى بىلەن مالىيە مەسىلىرىنى ھەل قىلدى. ئالدى بىلەن مۇئەللىم تەربىيەلەش كۇرسى ئېچىپ ئاتۇش شەھىرىدە زامانىۋى مائارىپنى ئومۇملاشتۇرۇش، ئاقارتىش ھەرىكىتى ئېلىپ بېرىش ئاساسىنى قۇرۇپ چىقتى. ئېچىلغان يېڭى مەكتەپلەردە تەرتىپلىك كىيىنگەن ئۇيغۇر باللىرى رەتلىك تىزىلىپ ناخشا توۋلاپ شەھەر قىياپىتىگە ئالاھىدە تۈس قوشتى. تەۋپىق ئوقۇغۇچىلاردىن ئىز چىلار ئەترىدى تەشكىللەپ ئەتراپتىكى ناھىيىلەرگە، قەشقەرگە بېرىپ ۋەتەنپەرۋەرلىك تەربىيىسى، مائارىپ تەشۋىقاتى ئېلىپ بېرىپ، كەڭ خەلق ئاممىسىنىڭ ھىمايىسىگە ئېرىشتى. شائىر تەۋپىق گېزىتلەرگە ۋە دەرسلىك كىتاپلىرىغا توختىماي شېئىرلارنى يېزىپ خىتاي ئەزگۈچىلىرىنىڭ جىنايى قىلمىشلىرىنى پاش قىلىپ خەلقنى ئويغىتىپ مىللى ئازاتلىق كۈرىشىگە يېتەكلىدى. ئۇنىڭ جاسارەتلىك ئىشلىرىدىن قورققان خىتاي ھۆكۈمرانلىرى ۋە ئۇلارنىڭ غالچىلىرى 1936-يىلى 7-ئايدا شائىرنى قولغا ئېلىپ تۈرمىدە ئېتىپ ئۆلتۈردى. ۋەتەنپەرۋەر شائىر، ئوت يۈرەك مىللەتچى مەمتىلى تەۋپىق ۋەتەن مىللەتنىڭ ئازاتلىق كۈرىشى ئۈچۈن ئۆزىنىڭ قىممەت ھاياتىنى تەقدىم قىلىپ باتۇرلارچە شېھىت بولدى.

شەرقىي تۈركىستان ھەمكارلىق جەمئىيىتى نەشىر قىلدى.
گېزىتىمىزنىڭ ساھىبى: مەھمەتئىمىن ھەزرەت
گېزىت مەسئۇل مۇدىرى: ئابدۇجېلىل تۇران
باش مۇھەررىر: دولقۇن ئەيسا يورچى
ماقالىلارنىڭ مەسئۇلىيىتى يازغۇچىغا خاس. ماقالىلار قايتۇرۇلمايدۇ. مەنبە ئاتالسا پايدىلانسا بولىدۇ.
گېزىت چىقارغۇچى ئورۇن:

DOĞU TÜRKİSTAN GENÇLERİ GAZETESİ
DOĞU TÜRKİSTAN DAYANIŞMA DERNEĞİ
YAYINI

Sahibi: Mehmet Emin HAZRET

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Abdulcelil TURAN

BAŞYAZAR
Dolkun İsa YORÇU

İdare Yeri ve Adresi
Millet Cad. No: 26/3 34270
Aksaray - İstanbul TÜRKİYE
Tel.: (0212) 534 80 67 - 521 60 02
Faks: (0212) 534 80 67

خەلقارا تۈرك ياشلىرى قۇرۇلتىيى

ئىككىنچى قېتىملىق باشلىقلار يىغىنى ئېچىلدى

رەئىسى دولقۇن ئەيسا شەرقى تۈركىستاننىڭ ھازىرقى سىياسى ئەھۋالىنى ئومۇمىيۈزلۈك تونۇشتۇرۇپ ئۆتتى. يىغىن داۋامىدا ۋەكىللەرنىڭ سۆزلىرى ۋە تۈركلەرنىڭ مەسىلىلىرى مۇزاكىرە قىلىندى. ئاخىرىدا ۋەكىللەر قۇرۇلتايغا ئۆز تەكلىپلىرىنى بايان قىلغاندا تۇنجى بولۇپ يەنە شەرقى تۈركىستان ئوقۇغۇچىلار بىرلىگىنىڭ تەكلىپ- تەلىپى ئوتتۇرىغا قويۇلدى.

ئوقۇغۇچىلار بىرلىگى تۆۋەندىكىلەرنى تەلەپ قىلدى:

بىرىنچى- خىتاينىڭ تۇغۇت چەكلەش باھانىسى بىلەن شەرقى تۈركىستاندا ئانىلار ۋە بوۋاقلارغا ئېلىپ بېرىۋاتقان قىرغىنچىلىقىنى دەرھال توختىتىشى، شەرقى تۈركىستانغا خىتاي كۆچمەنلىرىنى يەرلەشتۈرۈشنى، ئاتوم سىناقلىرى ئېلىپ بېرىشنى، نېفىت قاتارلىق تەبىئى بايلىقلىرىمىزنى ھەقسىز ھالدا خىتايغا توشۇشنى دەرھال توختىتىش توغرىسىدا قۇرۇلتاي بىر دەتغا، خەلقارا جەمئىيەتلەرگە، ئىنسان ھەقلىرى كومىتېتلىرىغا، تۈركىيە جۇمھۇرىيىتى ۋە خىتاي ھۆكۈمىتىگە تۈرلۈك يوللار بىلەن كەسكىن تەلەپتە بولۇش، بولۇپمۇ تۈرك جۇمھۇرىيەتلىرىنىڭ ھۆكۈمەتلىرىگە بۇ تەلەپلەرنى ئىشقا ئاشۇرۇش ئۈچۈن ياردەم قىلىشنى جىددى تەلەپ قىلىش ھەمدە ئەمەلدە بۇ ياردەملەرنى كۆرسىتىش.

ئىككىنچى- دۇنيادىكى بولۇپمۇ تۈرك جۇمھۇرىيەتلىرىدىكى شەرقى تۈركىستان داۋاسى بىلەن كۆرەش قىلىۋاتقان تەشكىلات ۋە جەمئىيەتلەرگە ياردەم بېرىش ۋە ئۇلارنىڭ پائالىيەتلىرىنى قوللاش ھەققىدە خەلقارا تەشكىلاتلارغا ۋە تۈرك جۇمھۇرىيەتلىرىگە تەكلىپ ھەمدە تەلەپتە بولۇش.

ئۈچىنچى- تۈرك جۇمھۇرىيەتلىرى بىلەن خىتاي ھۆكۈمىتى ئوتتۇرىسىدا شەرقى تۈركىستان خەلقىنىڭ مەنپەئەتىگە زىيان يەتكۈزىدىغان ھەرقانداق توختامنامىنىڭ تۈزۈلمەسلىگى، تۈزۈلگەنلىرىنىڭ ئەمەلدىن قالدۇرۇلىشى ئۈچۈن جىددى تەكلىپ بېرىش، مۇھىم ۋەقەلەر يۈز بەرگەندە دۇنيا تۈرك ياشلار بىرلىگىنىڭ ئالاھىدە يىغىنىنى ئېچىپ مەسىلىلەرنى ھەل قىلىش ئۈچۈن تىرىشىش، زۆرۈر تېپىلغاندا قارشىلىق كۆرسىتىش.

تۆتىنچى- بىرلىكنىڭ مەدەنىيەت، تارىخ، تىل ۋە سىياسى كومىسسىيونلىرى يىغىن ۋە ئىلمى مۇھاكىمە يىغىنلىرىنى ئاچالىشى ۋە ئېچىشى كېرەك.

بەشىنچى- دۇنيانىڭ ھەرقانداق بىر يېرىدە ھەرقانداق بىر مىللەتنىڭ تۈركلەرگە قىلغان ھەقسىزلىكلىرىگە قارشى بىرلىككە ئەزا تەشكىلاتلار بىلەن ئالاقىلىشىپ، دەرھال ھەرىكەتكە ئۆتۈپ، ئورتاق قارشىلىق كۆرسىتىش.

ئالتىنچى- پۈتۈن تۈرك جۇمھۇرىيەتلىرى ۋە تۈرك توپلۇلۇقلىرىدا دۇنيا تۈرك ياشلىرى بىرلىگىگە ئەزا تەشكىلاتلارنىڭ يېتەكچىلىگىدە تۈركچە (تۈركىيە تۈركچىسى) كۇرسلىرىنى ئېچىپ تىلدا بىرلىكنى ئىمكان قەدەر تېزلىتىش.

يەتتىنچى- دۇنيا تۈرك ياشلىرى بىرلىگى تۈرك جۇمھۇرىيەتلىرى ۋە توپلۇلۇقلىرىنىڭ ئالاھىدىلىگىنى ئەكس ئەتتۈرىدىغان بىر سەنئەت ئۆمىگى تەشكىللەپ، ھەرقايسى يەرلەردە ئويۇن قويۇپ، بىر- بىرى بىلەن بولغان مۇناسىۋەتنى يەنىمۇ كۈچەيتىش.

سەككىزىنچى- ياشلار بىرلىگى ئىمكان بولسا تۈرك دۇنياسىغا رادىئو ئاڭلىتىش ھېچ بولمىغاندا بىرەر تۈرك جۇمھۇرىيىتىنىڭ رادىئوسىدا بىر قانال ئېچىش ئۈچۈن تىرىشىش.

يىغىندا باشقا ۋەكىللەرمۇ ئۆزلىرىنىڭ تەلەپلىرىنى ئوتتۇرىغا قويۇپ ئۆتتى. كېلەر يىلى ئۆتكۈزۈلىدىغان تۈرك دۇنياسى ياشلار قۇرۇلتىيىنىڭ تەييارلىقلىرى مۇزاكىرە قىلىنىپ ۋە بىرلىككە كەلگەندىن كېيىن تۆۋەندىكىدەك قارار تۈرك دۇنياسى ۋە دۇنيا جامائەتچىلىگىگە ئېلان قىلىندى:

- تۈرك دۇنياسىنىڭ ئالدىنقى مەسىلىلىرىنىڭ بىرى تىل مەسىلىسى. تۈرك توپلۇلۇقلىرى ئارىسىدىكى ئالاقىلىشىشنى كۈچەيتىش ئۈچۈن ئورتاق بولغان بىر ئالاقىلىشىش تىلىنى قوللىنىش ئېھتىياجى بار. خەلقارادا ئىنگلىز، نېمىس، فرانسۇز تىللىرىغا ئوخشاش كەڭ كۆلەمدە قوللىنىلىۋاتقان تۈرك تىلىنىڭ تۈرك دۇنياسىنىڭ ئالاقىلىشىش تىلى بولۇشى كېرەكلىگىنى تونۇپ يەتتۇق.

- تۈرك دۇنياسىنىڭ ئالدىنقى مەسىلىلىرىنىڭ بىرى مائارىپ مەسىلىسى. سابىق سوۋېت دەۋرىدە ئوقۇتۇشتا نۇرغۇن خاتا بىلىملەر ئۆگىتىلگەن، تېخىمۇ ياخشى بىر كەلگۈسى ئۈچۈن، باشلانغۇچ ۋە ئوتتۇرا مەكتەپلەرنىڭ تارىخ، ئەدەبىيات، جۇغراپىيە دەرسلىك كىتاپلىرى پۈتۈن تۈرك دۇنياسىغا مۇناسىۋەتلىك ھالدا يېڭىدىن بىر تۇتاش يېزىلىشى كېرەك. بۇ ھەقتىكى ھەر تۈرلۈك خىزمەتلەرنى قوللايمىز ۋە ئەڭ قىسقا ۋاقىت ئىچىدە ھازىرلىنىشىنى ئارزۇ قىلىمىز.

- تۈرك دۆلەت ۋە توپلۇلۇقلىرى ئارىسىدىكى ئىجتىمائى، مەدەنى، ئىقتىسادى ۋە سىياسى مۇناسىۋەتلەر كۈچلەندۈرۈلۈشى كېرەك. بۇ خىزمەت پۇختا ئىشلەنمىسە، دۇنيا جامائەتچىلىگى ئالدىدا ھەربىر توپلۇلۇقنىڭ يالغۇز قېلىش خەۋپى تۇغۇلىدۇ.

- تۈرك دۇنياسىنىڭ ھەربىر بۆلگىسىدىكى بۈگۈنگە قەدەر يېتىشىپ چىققان ئاتاغلىق ئەدىپ ۋە بىلىم ئادەملىرىنىڭ باشقا بۆلگىلەردىمۇ يېتىشىشى ۋە تونۇلۇشى دوستلۇق ۋە قېرىنداشلىق

بىغىنىڭ گۈللىنىشىگە ياردەم بېرىدۇ. شۇڭلاشقا ھۆكۈمەتلەر ۋە خەلقچىل تەشكىلاتلار بۇ ئەدىپلىرىمىزنىڭ ئەسەرلىرىنى پۈتۈن تۈرك دۇنياسىغا تونۇتۇپ نەشىر قىلىشى كېرەك.

- يىغىنىمىز دۇنيانىڭ ھەر يېرىدە داۋاملىق بۇلغىنىۋاتقان تەبىئى ھاياتنىڭ قوغدىلىشى كېرەكلىگىنى تەكىتلەيدۇ. بۇ سەۋەپلەردىن تۈرك دۇنياسىنىڭ مۇھىت مەسىلىسىگە ئېتىبار بېرىدۇ. سابىق سوۋېتلەرنىڭ قازاقىستاندىكى ئاتوم سىناقلىرى، خىتاينىڭ شەرقى تۈركىستاندىكى ئاتوم سىناقلىرى، شۇنىڭدەك تاتارىستان، باشقۇرتىستانلاردىكى روسلارنىڭ ئاتوم تەتقىقات مەركەزلىرى پىلانلىرىنى يىغىنىمىز ئەندىشە بىلەن قارشىلايدۇ ۋە ھەممىسىگە شىددەت بىلەن قارشى تۇرىدۇ.

- يىغىنىمىز پۈتۈن دۇنيادىكى ئىنسان ھەقلىرى خارلىنىشلىرىدىن راھەتسىزلىك تۇيماقتا. شۇڭا بوسنا- ھەرسەكتىكى سىرپ ۋەھشىيىتىنى، ئازاربەيجاندىكى ئەرمەنى تاجاۋۇزىنى، چېچىنىستان ۋە شەرقى تۈركىستاندىكى ئىنسان ھەقلىرى خارلىنىشىنى غەزەپ بىلەن ئەيىپلەيدۇ. خەلقارا تەشكىلاتلارنى كۆرەشكە چاقىرىدۇ.

- دوستلۇق بىغىنى گۈللەندۈرۈش ئۈچۈن تۈرك دۇنياسىدا تەنتەربىيە ساھەسىدە ئىش بىرلىگى ئېلىپ بېرىش ئويغۇن كۆرۈلمەكتە. تۈرك مىللى تەنھەرىكەت ئويۇنلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان «تۈرك دۇنياسى ئولىمپىكى» ئېلىپ بېرىش ئىش بىرلىگىمىزنى كۈچەيتىدۇ.

- «تۈرك دۇنياسى مۇزىكا كۆرىگى» ئۆتكۈزۈش توپلۇلۇقلار ئارىسىدىكى مەدەنىيەت يېقىنلىشىشى ۋە ئۆز- ئارا چۈشىنىشنى كۈچەيتىدۇ.

- سىبىردا ياشاۋاتقان تۈرك توپلۇلۇقلىرى (ساخا، ئالتاي، خاكاس، تۇۋا، تىلىئوت، شور) تۈركىيە قاتارلىق تۈرك جۇمھۇرىيەتلىرىدە ئوقۇغۇچى ئوقۇتۇشى ئۈچۈن مۇۋاپىق سان ئاجرىتىش تەلەپ قىلىنىدۇ.

- يىغىنىمىز ماددى جەھەتتە قىيىن ئەھۋالدا بولغان تىلىئوتلارغا (نوپۇسى ئۈچ مىڭ) مۇستەقىل دۆلەتلەرنىڭ ياردەم قىلىشى ئۈچۈن تەشەببۇستا بولىدۇ.

يىغىندا يەنە ب د ت باش كاتىپىغا، تۈركىيە جۇمھۇر رەئىسى سۇلايمان دېمىرالغا ئايرىم- ئايرىم ھالدا ئىلتىماس سۇنۇلدى. ۋەكىللەر يىغىننىڭ ئاخىرقى كۈنلىرىدە مىللەتچى ھەرىكەت پارتىيىسى باشلىغى ئالپ ئارسلان تۈركەش، دۆلەت مىنىستىرى ئايۋاز گۆكتېمىر، بۈيۈك مىللەت مەجلىس باشلىغى ھىسامەددىن جىندورۇق، ئانا ۋەتەن پارتىيىسى باشلىغى مەسئۇت يىلماز قاتارلىقلارنى زىيارەت قىلىپ يىغىن ئەھۋالىدىن خەۋەردار قىلدى ۋە ئۇلارنىڭ مۇھىم يوليورۇقلىرىنى ئاڭلىدى. تۈركەش: "تۈركلەرنىڭ كۈچلۈك بولىشى ئۈچۈن كۆپ ئوقۇشى، بىلىملىك بولىشى ۋە كۆپ ئىشلىشى كېرەكلىگىنى"، ئايۋاز گۆكتېمىر: "تۈرك دۆلىتىنى قوغداش ھەمدە ئۇنىڭغا ئېرىشىش ئۈچۈن قان كەتسە قان، جان كەتسە جان، مال كەتسە مال بېرەلىگەن خەلقلەرلا بۇنىڭغا ئېرىشەلەيدۇ"، ھىسامەددىن جىندورۇق: "تۈرك دۇنياسى تىلدا بىرلىك، پىكىردە بىرلىك، ئىشتا بىرلىك ئۈچۈن ئورتاق تىرىشىشى كېرەك"، مەسئۇت يىلماز: "پائالىيەتلىرىڭلارنى قوللايمىز ۋە قولىمىزدىن كېلىدىغان ھەر تۈرلۈك ياردەملەرنى كۆرسىتىمىز" دەپ سۆزلىدى.

يىغىننىڭ رەسمى پائالىيەتلىرى ئاياقلاشقاندىن كېيىن ۋەكىللەر ھەممىسى خۇشاللىق بىلەن ئۆز يۇرتلىرىغا قايتىشتى.

بىرلەشكەن مىللەتلەر تەشكىلاتى باش سېكرېتارىغا:

ۋەكىللىرى يىغىنىمىز شەرقى تۈركىستاندا يۈز بېرىۋاتقان ئىشلاردىن ئىنتايىن راھەتسىزدۇر. شۇ مۇناسىۋەت بىلەن؛

. تۇغۇت چەكلىمىسى باھانىسى بىلەن شەرقى تۈركىستاندىكى تۈرك نوپۇسىنىڭ ئازايتىلىۋاتقانلىقىنى،

. ئاھالىلارغا يېقىن بۆلگىلەردە ئېلىپ بېرىلىۋاتقان ئاتوم سىناقلىرىنى ۋە ....

. بۇ رايونغا توختىماستىن خىتاي كۆچمەنلىرىنى كۆچۈرۈشنى غەزەپ بىلەن ئەيىپلەيمىز.

يۇقىرىدىكى ئىنسانى جىنايەتلەرنىڭ توختىتىلىشى ئۈچۈن تەشكىلاتىڭىزنى ئۆز ۋەزىپىسىنى ئىجرا قىلىشقا چاقىرىمىز.

دۇنيا تۈرك ياشلىرى بىرلىگى باشلىقلار يىغىنى رەئىس: تالغەت ئاخمەدشىن

ئىمزا - تامغا

ھۆرمەتلىك سۇلايمان دەمىرال:

تۈركىيە جۇمھۇرىيىتىنىڭ جۇمھۇر باشقانى

زاتى ئالىلىرىنىڭ خىتاي خەلق جۇمھۇرىيىتىگە قىلىدىغان زىيارىتى جەريانىدا شەرقى تۈركىستانلىق ئوقۇغۇچىلارنىڭ تۈركىيىدە ئوقۇپ بىلىم ئېلىشى توغرىسىدا تەۋسىيە ھەمدە قوللاشلىرىڭىزنى ئۈمىت قىلىدىغانلىقىمىزنى بىلدۈرىمىز.

ھۆرمەت بىلەن: دۇنيا تۈرك ياشلىرى بىرلىگى باشلىقلار يىغىنى رەئىسى:

تالغەت ئاخمەدشىن

ئىمزا - تامغا

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

شەرقىي تۈركىستان ئوقۇغۇچىلىرىنىڭ پائالىيىتى جانلانماقتا

21- ئەسىردىكى شەرقىي تۈركىستان ئىلمىي مۇھاكىمە يىغىنىدىن كۆرۈنۈشلەر

شەرقىي تۈركىستان ۋەخپى باشلىقى گېنېرال مەھمەت رىزا بېكىن سۆز قىلماقتا

شەرقىي تۈركىستان ياشلىرىنىڭ يىغىن خاتىرىسى

شەرقىي تۈركىستان ياشلىرى ئۇيغۇر ناخشا-ئۇسسۇللىرى كۆرسەتمەكتە

دۇنيا تۈرك ياشلىرى بىرلىكى باشلىقلار يىغىنىدىن كۆرۈنۈشلەر

تۈركىيە جۇمھۇرىيىتى پارلامېنت رەئىسى ھىسامەددىن جىندۇرۇق شەرقىي تۈركىستان ياشلىرىنى قوبۇل قىلىپ سۆھبەتلەشتى

تۈركىيە ئاناۋەتەن پارتىيىسى باشلىقى مەسئۇت يىلماز شەرقىي تۈركىستان ياشلىرىنى قوبۇل قىلدى

تۈركىيە مىللىيەتچى ھەرىكەت پارتىيىسى باشلىقى ئالپ ئارسلان تۈركەش شەرقىي تۈركىستان ياشلىرىنى قوبۇل قىلدى

تۈركىيە بۈيۈك بىرلىك پارتىيىسى باشلىقى مۇھسىن يازىچى ئوغلى شەرقىي تۈركىستان ياشلىرىنى قوبۇل قىلدى